

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KISA SÛRELER ÖZELİNDE TEFSİR İÇERİKLİ ÇOCUK
KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

DUYGU UÇAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CEYDA GÜRMAN

SİNOP- 2025

TEZ KABUL

DUYGU UÇAR tarafından hazırlanan “**KISA SÛRELER ÖZELİNDE TEFSİR İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**” başlıklı bu çalışma, 14.07.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Şafak ÇATAL Sinop Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi	İmza
---------------	---	------

Üye (Danışman)	Doç. Dr. Ceyda GÜRMAN Sinop Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi	İmza
---------------------------	--	------

Üye	Doç. Dr. Merve Saçlı Mersin Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi	İmza
------------	--	------

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Hüseyin Turan ARAT

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Duygu UÇAR

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KISA SÛRELER ÖZELİNDE TEFSİR İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

DUYGU UÇAR

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. CEYDA GÜRMAN

Yüce Allah, insanlara yaşamını doğru istikamette ilerletebilmesi için gerekli bilgi ve beceriler bahsetmiş, çeşitli imkanlar vererek yeryüzüne halife kılmıştır. Bu ilâhî lütuflar, insanın hem kendini tanınmasına hem de Allah'a karşı sorumluluklarını idrak etmesine zemin hazırlamıştır. Bu sebeple insanda yaratıcısı ile bağ kurma, inanma ve din duygusu fitridir. Bununla birlikte insan fitrata uygun davranışlar sergilediğinde kendisi ve çevresiyle barışık, mutlu bir hayat sürdürecektir. Yeryüzüne gönderdiği insanın fitratıyla gelen tüm özelliklerini en iyi bilen Yüce Allah, insanı bu anlam arayışında yalnız bırakmamış, kullarının nasıl bir yaşam sürmesi gerektiğini, doğru yolda nasıl ilerleyeceklerini ve toplumsal hayatın düzenini nasıl idame ettireceklerini Kur'an rehberliğinde açıkça bildirmiştir. Kur'an insan yaşamının her yönüyle ilgilenmiş ve yol gösterici olmuştur. Dolayısıyla tüm insanlığa rehber olan Kur'an, çocuklardan ayrı düşünülemez. Bu nedenle çocuk kalplerin Kur'an ile küçük yaştan itibaren tanıştırılması ve onların yaş seviyesine uygun tefsir çalışmalarının yapılması mühim bir gerekliliktir. Tefsir içerikli çocuk kitapları çocuk yaşta Kur'an'ın mesajını çocuklara vermek ve onları Kur'an ahlâkı ile yetiştirmek için destekleyici materyaller arasında yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda tez çalışmamızda temel tefsir kaynaklarına başvurarak kısa sûrelerin muhtevası ortaya koyulmuş, belirlediğimiz örneklem çerçevesinde tefsir içerikli çocuk kitapları hem pedagojik açıdan hem de tefsir ilmi müvâcehesinden tetkik edilmiştir. Çalışmamızda nitel araştırma deseninden doküman ve içerik analizi kullanılmış olup ortaya çıkan bulgular çerçevesinde çocuklara yönelik tefsir çalışmasının imkânı tartışılmış ve alana dair kaleme alınmış eserlerin beklentiyi karşılayıp karşılamadığı interdisipliner olarak incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Tefsir, Kur'an, Kısa Sûreler, Çocuk Kitapları

Temmuz 2025, 160 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

EVALUATION OF CHILDREN’S BOOKS CONTAINING TAFSİR CONTENT IN THE CONTEXT OF SHORT SURĀS

DUYGU UÇAR

SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES

SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. CEYDA GÜRMAN

Allah Almighty has granted people the necessary knowledge and skills to advance their lives in the right direction and has made them vicegerents on earth by giving them various opportunities. These divine blessings prepare the ground for people to both know themselves and realize their responsibilities towards Allah. For this reason, it is innate for people to establish a connection with their creator, to have faith and to have a sense of religion. However, when people exhibit behaviors that are in accordance with their nature, they will live a happy life in peace with themselves and their surroundings. Knowing all the innate characteristics of man that He sent to the earth, Almighty Allah did not leave man alone in this search for meaning and clearly informed his servants about how they should live, how they should progress on the right path and how they should maintain the order of social life under the guidance of the Qur’ān. The Qur’ān has been interested in every aspect of human life and has been a guide. Therefore, the Qur’ān, which is a guide for all humanity, cannot be considered separate from children. For this purpose, it is an important necessity for children’s hearts to be introduced to the Qur’ān from a young age and for interpretation studies to be carried out in accordance with their age level. Children’s books with tafsīr content are among the supporting materials for conveying the message of the Qur’ān to children at an early age and raising them with the morality of the Qur’ān. In line with this purpose, in our thesis study, the content of short surāhs has been revealed by referring to basic tafsīr sources, and within the framework of the sample we determined, children’s books with tafsīr content have been examined both from a pedagogical perspective and from a tafsīr science perspective. In our study, a document analysis from the qualitative research design was used, and within the framework of the findings, the possibility of tafsīr studies for children and whether the works written in the field meet the expectations were addressed interdisciplinary.

KEYWORDS: Tafsīr, Qur’ān, Short Surās, Children Books

July 2025, 160

TEŞEKKÜR

Allah'ın rahmeti, bereketi, mağfireti, ihsanı ve ikramı üzerimize olsun. İlk öğretmenimiz kâinatın efendisi Peygamberimiz'e salat ve selam olsun. *“Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsaydı yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi; Allah azîzdir, hakîmdir.”* (Lokmân 31/27.) Allah'ın kudret ve gücü, ilim ve hikmeti sonsuz ve sınırsızdır. Allah'ın ilmi ve onun incelikleri daima kendisine bizleri hayran bırakmaktadır. Hangi çağda yaşarsak yaşayalım Rabb'imiz'in katından gelecek ilme muhtacız. İlim ancak O'ndandır. Yüce Allah Peygamber Efendimiz'e ilminin artması yönünde dua etmesini, رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا *“Rabbim! ‘İlmimi arttır’ de.”* (Tâhâ 20/114.) âyetinde emretmiştir. İlim en kıymetli hazinedir. Aynı duayı içten yaparak Allah'ın razı olduğu ilim ile bizleri rızıklandırmasını ve ilim nimetinin şükrünü layıkıyla yerine getirebilmeyi Rabb'im'den niyaz ederim.

Tez çalışmam süresince öğrendiğim her âyet neticesinde Kur'an'a olan hayranlığım artarak devam etti. Tefsir içerikli çocuk kitaplarını incelerken aynı zamanda bir sınıf öğretmeni olarak öğrencilerimin kalplerini Kur'an âyetleri ile buluşturma imkânım oldu. Bu ilim ile hemhal olmama gerek ilmi birikim ve tecrübesiyle gerek manevi desteğiyle her daim yanımda olan, kendisiyle karşılaşmamın bana Allah'ın bir rızkı olarak düşündüğüm kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ceyda GÜRMAN'a, üzerimizde emeği olan ve ilmi açıdan farklı bir bakış açısı kazanmamıza katkı sunan Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR'e, tezimizin jürisinde bulunma nezaketi gösteren ve titizlikle okuyan Dr. Öğr. Üyesi Şafak ÇATAL'a ve Doç. Dr. Merve SAÇLI'ya, duasını ve desteğini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ederim. İnsan için aslolan ebedi mutluluğa erişmektir. Allah, Kur'an'ı kalbimize yazmayı, kalben dirilmeyi ve ebedi mutluluğa ulaşan bahtiyar kullarından olmayı, dünyada ve ahirette iyiliklerle karşılaşabilmeyi bizlere ve tüm Müslümanlara nasip etsin.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ *“Başarı ancak Allah'tandır.”* (Hûd 11/88.)

Duygu UÇAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	i
ETİK BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	5
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Literatür Değerlendirmesi	6
1.4. 7-10 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri	10
2. İSLÂM’ DA ÇOCUK VE ÇOCUK EĞİTİMİ.....	13
2.1. Kur’an’da Çocuk ve Çocuk Eğitime İlişkin Âyetler	16
2.1.1. Çocuklarla ilgili âyetlere genel bakış.....	17
2.1.2. Çocuk eğitiminde örnek bir kıssa: Hz. Lokman ve oğlu	18
2.2. Hz. Peygamber Sünnetinde Çocuk	22
2.2.1. Hz. Peygamber’in çocuklarla iletişimine genel bakış.....	22
2.2.2. Hz. Peygamber’in çocuk sevgisi ve onları yetiştirme metodu: Enes b. Mâlik örneği	23
2.3. İslâm’ da Çocukların Temel Hakları ve Anne-Babanın Sorumlulukları	25
2.4. İslâm’da Çocukların Anne ve Babaya Karşı Sorumlulukları	32
3. KISA SÛRELER ÖZELİNDE TEFSİR İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	36
3.1. Çocuklara Yönelik Tefsir İçerikli Eser Yazımına Tarihsel Bakış	36
3.2. Çocuklara Yönelik Tefsirin İmkânı ve Güncel Kaynaklar	38
3.3. Kısa Sûrelerin Tefsiri.....	46
3.3.1. Fâtiha sûresi	47
3.3.2. Duhâ ve İnşirâh sûresi.....	50
3.3.3. Tîn sûresi.....	51

3.3.4. Alak ve Kadr sûresi.....	53
3.3.5. Tekâsür sûresi	57
3.3.6. Asr sûresi	58
3.3.7. Hümeze sûresi.....	60
3.3.8. Fîl ve Kureyş sûresi	61
3.3.9. Mâûn sûresi.....	62
3.3.10. Kevser sûresi.....	63
3.3.11. Kâfirûn ve Nasr sûresi	64
3.3.12. Tebbet sûresi	66
3.3.13. İhlâs sûresi	67
3.3.14. Felak ve Nâs sûresi	68
3.4. Kısa Sûreler Özelinde Çocuklara Yönelik Tefsir Kitaplarının Tahlili	69
3.4.1. Cemil Dede Serisi	70
3.4.2. Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor.....	89
3.4.3. Kur'an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor.....	98
3.4.4. Âyet Âyet Keşfet Bitkiler	100
3.4.5. Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar	107
3.4.6. Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri.....	110
3.4.7. Arkadaşım Kur'an.....	119
3.4.8. 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an	137
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	148
KAYNAKLAR	151
ÖZGEÇMİŞ	160

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1 <i>Tefsir İçerikli Güncel Çocuk Kitapları</i>	42
Tablo 3.2 <i>Yıllara Göre Farklı Yayınevi ile Basılan Tefsir İçerikli Kitap Dağılımı (Tablo 3.1 verilerine göre)</i>	46

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Fâtiha Suresi.....	73
Şekil 3.2 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Kureyş Suresi	77
Şekil 3.3 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Maun Suresi	80
Şekil 3.4 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Kâfirûn Suresi	83
Şekil 3.5 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Nasr Suresi. Sayfa 138.....	84
Şekil 3.6 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Tebbet Suresi	85
Şekil 3.7 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor İhlâs Suresi	86
Şekil 3.8 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Felâk ve Nâs Sureleri.....	88
Şekil 3.9 Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor- Kahraman Fil Hikâyesi	90
Şekil 3.10 Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor Aliyar'ın Rüyası	96
Şekil 3.11 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Giriş Bölümü	101
Şekil 3.12 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Tîn Sûresi Bölümü	103
Şekil 3.13 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Kitabından Bir Bölüm	104
Şekil 3.14 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Kitabı Tîn Sûresi Etkinlik Zamanı	106
Şekil 3.15 Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar Fîl Sûresi Bölümü	108
Şekil 3.16 Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar Fîl Sûresi Etkinlikleri	109
Şekil 3.17 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtiha Sûresi	111
Şekil 3.18 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtiha Sûresi Kelime Avı	113
Şekil 3.19 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtiha Sûresi Kare Bulmaca- Eşleştirme.....	114
Şekil 3.20 Fâtiha Sûresi Tefsiri Etkinliği	116
Şekil 3.21 Fîl Sûresi Tefsiri Etkinliği	117
Şekil 3.22 Kureyş Sûresi Tefsiri Etkinliği	118
Şekil 3.23 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 8 ve 9.....	121
Şekil 3.24 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 12 ve 13	122
Şekil 3.25 Arkadaşım Kur'an Fatiha Suresi	123
Şekil 3.26 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 37.....	125
Şekil 3.27 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 38	125
Şekil 3.28 Arkadaşım Kur'an Asr Sûresi	128
Şekil 3.29 Arkadaşım Kur'an Kevser Sûresi	129

Şekil 3.30 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 77.....	131
Şekil 3.31 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 78	131
Şekil 3.32 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an Fâtiha Sûresi.....	140
Şekil 3.33 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 16-17.....	141
Şekil 3.34 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 440	142
Şekil 3.35 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 470	144
Şekil 3.36 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 473	145

KISALTMALAR DİZİNİ

a.mlf.	: Aynı Müellif
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: bin, ibn (Oğlu)
bk.	: Bakınız
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
H.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
s.a.s.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik Eden
trc.	: Tercüme Eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzeri
v.d.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı Yok

1. GİRİŞ

Allah'ın değer verip yeryüzünün halifesi¹ olarak tayin ettiği insan, “*Yaratan rabbinin adıyla oku!*”² emrinin muhatabı olarak dünyaya gelir. Allah yeri ve göğü,³ onun içindekileri,⁴ insanın faydasına sunulan sayısız nimetleri,⁵ neredeyse tüm kâinatı⁶ insanların hizmetine musahhar kılmıştır. Tüm bunlar insanın yaratılışının hikmet ve gayesi olduğunu gösterir. Düşünme yetisine sahip insan başta çevresindeki varlıkları keşfetme, anlama ve inceleme yoluna girer. Maddi dünyasını sorgulayan insan artık soyut bir düşünme biçimine yönelir. Maddi dünyanın ötesinde maneviyat arayışına girer ve kendi içine yönelerek çevresinde gördüğü varlıklardan üstün bir mevcudiyetinin olduğunu sezinler. Tüm bu kâinatın estetik, sistemsel ve mükemmel bir düzen ile var olduğunu tasavvur etmesinin neticesinde bir yaratıcısının olduğu bilincine ulaşır.

İnsanın sahip olduğu bilme, öğrenme, okuma ve düşünme yeteneği ile kendisindeki tüm vasıflar elbette Allah'ın ona bahsettiği kabiliyetlerin bir sonucudur. Allah insana bilmediğini öğretendir.⁷ İnsana düşen vazife ise Allah'ın yarattığı tüm mevcudat üzerinde okuma yapması yani tefekkür etmesi, ders çıkarıp ibret alması, iyiye ve güzele yönelmesi, kendinden istenen hakikatleri anlayıp gereğini yerine getirmesi, kısaca Allah'ı tanımak için üstün çaba göstermesidir. Bu sorumluluğun neticesinde ilâhî kudret tecellilerini ve sebepleri anlamak için tefekkür eden insan oku emrinin gereğini yerine getirmiş olur. Bunun en güzel örneğini Hz. İbrâhim kıssası ile anlamak mümkündür. İbrâhim (a.s.) “*Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. ‘Rabbim budur’ dedi. Yıldız batınca da ‘Batanları sevmem’ dedi. Ayı doğarken görünce, ‘Rabbim budur’ dedi. O da batınca, ‘Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yolunu şaşırmış kimselerden olurum’ dedi. Güneşi doğarken görünce, ‘Rabbim budur; zira bu daha büyük’ dedi. O da batınca dedi ki: Ey kavmim! ben, sizin (Allah’a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben, O’nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim.*”⁸ ifadeleriyle Allah'ın varlığı ve birliğini delillerle ortaya koymuştur. Hz.

¹ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), el-Bakara 2/30.

² el-Alak 96/1.

³ el-Câsiye 45/12-13.

⁴ el-Bakara 2/164; el-En‘âm 6/97-99; er-Rûm 30/8.

⁵ en-Nahl 16/5-18; 80-81; ez-Zümer 39/21; Kâf 50/7-11; er-Rahmân 55/5-13.

⁶ el-Bakara 2/29.

⁷ el-Alak 96/5.

⁸ el- En‘âm 6/76-79.

İbrâhim'in kendini tanıma süreci, onu Allah'ı tanımaya yöneltmiş; o da fiziki okumanın ötesinde aklın okuması sayesinde insanın yaratılış amacını kavramıştır. Zaten Kur'an birçok yerde insanın okumasına,⁹ anlamasına,¹⁰ düşünmesine¹¹ ve bilgelik göstermesi gerektiğine¹² işaret eder.

İslâm'ı din olarak kabul eden her Müslüman için en temel kaynak ve rehber Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu ilâhî kitap, Müslümanların dünya ve ahiret saadeti yaşayabileceği hayat prensiplerini içermektedir. Bir Müslüman, doğru ile yanlışın ne olduğunu, güzel ahlâkı, helal ve haram gibi kavramları hayatının temelini oluşturan değerleri Kur'an'dan ve onu tatbik eden Hz. Peygamber'in sünnetinden öğrenmelidir. Menfaat çatışmalarının hız kazandığı günümüzde insanlık bu huzursuz ve karamsar ortamdan çıkış yolları aramaktadır. Oysa Kur'an insanlığa gerçek huzuru ve mutluluğu vaat eden bir yaşam örnekliliği sunmakta ve bu iletilen mesajı hayata geçirmeye davet etmektedir. *“Ey iman edenler! Sizi hayat verecek şeylere çağırdıklarında Allah ve resûlünün çağrısına uyun ve şüphesiz bilin ki, Allah kişi ile kalbinin arasına girer. Unutmayın ki, O'nun huzuruna götürüleceksiniz.”*¹³ âyetinden de anlaşıldığı üzere Kur'an'ın buyruklarına uygun davranmak ve peygamberin izinden gitmek insanlara canlılık, moral, motivasyon kazandıracak refahı ve mutluluğu beraberinde getirecektir. Allah'ın koruması ve gözetimi altında olduğunun bilincinde olan bireyler bu bakış açısıyla tüm bireylerle eşit ve özgür bir dünyada var olduğu inancına sahip olacaktır. Kur'an'ın ilettiği mesajlar tüm insanlığı yakından ilgilendirmektedir. Bu evrensel mesajlar karşısında Müslümanların takınması gereken tavır ise Kur'an ve sünnet çizgisinde bir toplum inşa etme düşüncesi olmalıdır.¹⁴ Kur'an'ın rehberliğini hayatının merkezine almış sağlıklı bir toplumun inşası ise ancak çocuk yaşta verilen inanç ve ahlâkî ilkeler ekseninde gerçekleşebilir. Çocukluk döneminde anne, baba ya da çocuğun etrafındaki aile bireyleri tarafından çocukların yemesi, içmesi, fiziksel gelişimleri hassasiyetle takip edilen bir konudur. Ancak aynı hassasiyetin çocuğun zihinsel, duygusal ve manevi gelişimi için de gösterilmesi gerekmektedir. Bu noktada “Gelişim bir bütündür.” ilkesinden yola çıkarak fitrata uygun

⁹ el-İsrâ 17/14; Muhammed 47/24; el-Müzzemmil 73/20; el-Alak 96/1-5.

¹⁰ el-Bakara 2/142; el-En'âm 6/126; el-Mü'minûn 23/80; el-Ankebût 29/61-63; ez-Zümer 39/9.

¹¹ el-Bakara 2/219; 266; en-Nisâ 4/82; el-En'âm 6/50; er-Rûm 30/8; Yâsîn 36/68; Muhammed 47/24; Abese 80/24.

¹² el-Bakara 2/31-33; el-Cum'a 62/2-4.

¹³ el-Enfâl 8/24.

¹⁴ Musa Bilgiz, “Kur'ân'ı Anlamaya Dair”, *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2020), 615-617.

bireyler yetiştirme konusu önem kazanmaktadır. Her çocuk, doğuştan gelen temiz bir fitrat ve öğrenme potansiyeli ile dünyaya gelir. Bu potansiyelin en önemli kaynağı merak duygusudur. Merak, çocuğun yaşamla kurduğu bağın ve yaratılışı anlamlandırma çabasının en temel unsurlarından biridir. Keşfetmenin enerjisini oluşturan merak, bireyin fitratı gereği arzu edeceği öğrenme heyecanı ve motivasyonunu beraberinde getirir; bu da çocuğun hem kendini hem de çevresindeki dünyayı daha derinlemesine tanımasına zemin oluşturmaktadır. Merak sonucunda çocuklar yalnızca fiziksel dünyanın sırlarına vakıf olmakla kalmaz, aynı zamanda içsel bir yönelim ile manevi dünyanın keşfine de yönelir. Bu ilgi ve sorgulama süreci, çocuğun yaratıcıyla olan bağını kurma yolunda ilk adımlarından biridir. Bu noktada insanın gelişim evresinin her aşamasında merak duygusu doğru beslenmelidir. Özellikle çocukluk döneminde anne babalar çocukların merak ettiği konuları gözlemlemeli ve onlara bilinçli rehberlik etmelidirler. Yaratılış ve dine dair geçirtilmeyen ve anlamlı cevaplarla onları buluşturmak merak edilen konuda çocuğun hayatı boyunca kendini geliştirme potansiyelini ortaya çıkaracaktır. Bilinçli bir rehberlikle beslenen merak, çocuğu zihinsel, duygusal ve manevi anlamda ileriye taşıyacak ve topluma sağlam karakterli bir birey olarak katılmasına olanak sağlayacaktır.¹⁵

Çocuklar yaratılışları gereği çevresinde gördüğü birçok nesne hakkında sorular sorar. Kur'an bu noktada çocukların keşfetme duygusunu canlı tutmaktadır. Çevresinde gözlemlediği varlıkların Allah'ın kitabında olduğunu öğrenen çocuk, hayret ve heyecan içerisinde Kur'an'a karşı sevgi duyar. İşte bu noktada çocuklara yönelik tefsir konusu gündeme gelmektedir. Çocukluk döneminde kitaplar bunun için en etkili araçlar olmaktadır. Çocuklara yönelik hazırlanan tefsir içerikli kitaplar onların yaratıcısı ile anlamlı bağ kurmalarına zemin oluşturacaktır. Kur'an'ın tüm insanlığa sunduğu ilâhî mesajların çocuk yaştan itibaren kavranması büyük önem taşımaktadır. Çocukların gelişim özelliklerine uygun şekilde hazırlanmış tefsir içerikli kitaplar çocukların ahlâkî ve manevi gelişimlerine ilâhî öğretiler ışığında etkili bir temel oluşturacaktır.

Bu bağlamda çalışmamız, Kur'an'ın çocuklara aktarılmasındaki yöntemleri ve bu alanda hazırlanmış eserleri inceleyerek çocuk eğitimiyle tefsir ilişkisini ele almayı amaçlamaktadır. Tezimiz giriş bölümünden sonra iki ana bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde İslâm'da çocuk ve çocuk eğitimi ana başlığı altında, Kur'an'da çocuk ve

¹⁵ Ziya Selçuk, *Kırk Kere Söyledim* (İstanbul: Kronik, 2022), 86-87.

çocuk eğitimine ilişkin âyetler; çocuklarla ilgili âyetlere genel bakış, çocuk eğitiminde örnek bir kıssa: Hz. Lokman ve oğlu, Hz. Peygamber sünnetinde çocuk; Hz. Peygamber'in çocuklarla iletişimine genel bakış, Hz. Peygamber'in çocuk sevgisi ve onları yetiştirme metodu: Enes b. Mâlik örneği, İslâm'da çocukların temel hakları ve anne babanın sorumlulukları, İslâm'da çocukların anne babaya karşı sorumlulukları başlıklarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise kısa sûreler özelinde çocuklara yönelik tefsirin imkânı tartışılmış ve alana dair kaynaklar tahlil edilmiştir. Çalışmanın akabinde temel tefsir kaynaklarına başvurarak kısa sûrelerin muhtevası ortaya koyulmuş ve tefsir içerikli çocuk kitapları tefsir ilmi penceresinden ve pedagojik açıdan tetkik edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Kur'an'ın örneklemine sunduğu insanı yetiştirmeye, toplumların her daim ihtiyacı vardır. Günümüzde artarak devam eden çocuklar arasındaki akran zorbalığı, teknoloji bağımlılığı, dil ve iletişim bozukluğu, öfke problemi, öğrenme problemleri, yanlış beslenmeye bağlı fiziksel hastalıklar, büyüklere karşı olumsuz tutum, israf, çevreye karşı duyarsızlık ve merhametsizlik gibi kök problemlerin altında kanaatimizce Kur'an'ı ve sünneti rehber edinmeme gelmektedir.

Meşhur fikir adamı ve ahlâk felsefecisi Nurettin Topçu'nun (1909-1975), "İlkokul, kalbi temiz bir maya ile yoğurmak içindir. Bu maya dinin sevgi telkinleriyle bütün mazi ve milli mefahir olmalıdır."¹⁶ ifadesiyle çocukluk döneminde kalbi Kur'an ve sünnetin sevgisi ile inşa etmenin önemi vurgulanmaktadır.

Bu sebeple günümüz çocuk problemlerine çözüm üretebilmenin yolu, çocuklara Kur'an'ı sevdirmek ve onun rehberliğinde İslâm ahlâkını benimsetmekle mümkün olabilir. Kur'an insanın gelişimsel olarak zihnen öğrenmeye en açık ve en kıymetli zamanı olan çocukluk çağında öğretilmelidir. Kur'an insanlara fayda sağlamayı amaçlayan derin bir öğrenme metodolojisi sunar. Bireyin düşünerek zihnini harekete geçirmesine, ahlâkî davranışlarının olgunlaşmasına, algılama, sorgulama yeteneğinin gelişmesine, bilgeliğe büyük önem verir. Şüphesiz yanlış doğrudan ayırt eden bilgin bireyler toplumsal gelişmeye katkı sağlayıp onu inşa edeceklerdir. Müslümanca bir tavır sergileme bilincine vâkıf, dinin yegâne kaynağının Kur'an, onun ilk uygulayıcısının da Hz. Peygamber

¹⁶ Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 113.

olduğuna temayül gösteren bireyler öncelikle Kur'an ilkelerini anlamak isteyeceklerdir. Kur'an'ı doğru anlayabilmenin yolu ise onun kendine özgü öğretim metotlarını takip etmek olacaktır. Bu da akıllara çocuklara yönelik tefsirin mümkün olup olmadığı meselesini getirmektedir.

Bu noktada Kur'an'ın verdiği mesajın çocuklar tarafından anlaşılmasında onların çocuk dünyasına hitap eden kitapların önemi büyüktür. Nitekim 7-10 yaş dönemi gelişim özelliklerinden en belirginini okuma yazma eğitimiyle beraber çocuğun okuyarak bilgi sahibi olduğu konuları içselleştirmesidir. Bu dönemde okuma becerisi önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple hikâyeler önemli eğitim materyali arasında yer alır. Bahsettiğimiz çocuk problemlerine karşı, Kur'an'ın bu hususlardaki yaklaşımı temel alınarak hazırlanacak tefsir içerikli kitaplar İslâm ahlâkını geliştirmede önemli bir kaynak vazifesi olacaktır. Bunun yanı sıra çocuğun Kur'an ile arasında bağ kurup kendini bulacağı eserler bu amaca hizmet edecektir. Bu bağlamda çocuğun gelişim seviyesine göre hazırlanmış tefsir içerikli kitapların değeri ortadadır ve bu kitapların ilmi nazarla değerlendirilmesi gereği araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır.

Tüm bunlarla birlikte tefsir içerikli çocuk kitaplarının uyması gereken kurallar ve önemli hususlar vardır. Araştırmamızda bu hususlara dikkati çekmek, tefsir içerikli çocuk kitaplarını hem muhteva bakımından hem pedagojik açıdan incelemek çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Araştırmamızın özgün değeri, belirlediğimiz tefsir içerikli çocuk kitaplarında yer verilen âyetleri müfessir yorumlarıyla mukayeseli olarak incelemek; bu âyetleri gerek içerik gerekse pedagojik açıdan değerlendirmek; böylece çocuklara yönelik tefsir çalışmalarının yaygınlaşmasına katkıda bulunmak ve eserlerin tahlili vesilesiyle eğitimciler ile ebeveynlere bu alanda kaynak sağlamaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma çocuklar için yazılan tefsir içerikli kitapların mahiyetini tespit etmek üzere hazırlanmıştır. Ayrıca din eğitimi alanında çocuklarla ilgili kaleme alınan kitapların yeterli olup olmadığı, araştırmaya konu edindiğimiz tefsir içerikli çocuk kitapları üzerinden incelenmiş, interdisipliner bir bakış açısıyla hem dinî hem pedagojik olarak kritik edilmiştir. Akademik literatüre katkı sunmayı hedefleyen bu tez kapsamında öncelikle çocuklara yönelik yazılan kısa sûrelerin yer aldığı tefsir içerikli kitaplar hakkında tarama yapılmıştır. Bu kitaplardan 7-10 yaş grubuna hitap eden kitaplar tercih edilmiştir. Literatür taramasında elde ettiğimiz kitaplarda her ne kadar yaş aralığı

belirtilmemiş olsa da yaptığımız inceleme sonucu vardığımız genel bir kanıya dayanarak sekiz kitap örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem listesindeki kitapları seçme nedenimiz kısa sûrelere dair içeriklerin yer almasıdır. Kısa sûreler, çocukların daha kolay ezberlediği, günlük yaşamda daha sık karşılaştığı ve anlamlandırıp somutlaştırması gelişim düzeylerine göre daha kolay olan sûrelerdir. İlgili sûrelere yönelik hazırlanmış tefsir çalışmalarının ilkökul çağına hitap edeceği kanaatindeyiz. Ayrıca yaygın olarak tercih edilen ve daha fazla okura ulaşan yayınevlerinin kitapları örneklem seçimimizdeki bir diğer nedendir.

Çocukları küçük yaştan itibaren Kur'an tefsiri ile buluşturmak alanın uzmanları, anne-baba ve eğitimcilere temel bir sorumluluk yüklemektedir. Bu tez konusunu seçmemizdeki ana neden de çocuklarda Kur'an sevgisinin erken yaşta kazandırılmasının önemine dikkat çekmektir. Diğer bir neden ise "Tüm kitaplar tek bir kitabı anlamak için okunur." veciz sözünden yola çıkarak çocuk kitapları içerisinde onların yaş seviyelerine uygun tefsir kitaplarına olan gerekliliğe vurgu yapmaktır.

Diğer taraftan mesleğini icra eden bir sınıf öğretmeni olarak, bu bakış açısıyla İlahiyat fakülteleri müfredatına, çocuklara yönelik tefsir eğitimi adı altında seçmeli bir ders eklenmesi veya akademik camiada çocuklara yönelik tefsir ile alakalı çalışmaların daha fazla gündeme getirilmesi ile yaygınlaşmasının sağlanması gibi hedefler konu tercihimizde etkili olmuştur.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Literatür Değerlendirmesi

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma genellikle sosyal bilimlerde kullanılan, bilgilerin kitap ve makale gibi kaynaklardan çeşitli bilgi toplama teknikleri ile derinlemesine analiz edilip anlaşılmasına çalışıldığı bir yöntemdir.¹⁷ Tez çalışmamızda öncelikle nitel araştırma deseninden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış olup inceleme sonucu oluşan veriler betimsel içerik veri analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Doküman analizi bilgiyi doğrudan kaynaklardan alarak derinlemesine veri oluşturmaya yardımcı olan nitel araştırma türüdür.¹⁸ Çalışmanın kapsamına uygun olacak şekilde belirlenen evrenden amaca hizmet edecek bir örneklem tercih edilmiştir. Örneklem olarak seçilen sekiz kitap betimsel veri analiz yöntemiyle kısa sûreler özelinde

¹⁷ İbrahim Arslanoğlu, *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2016), 78.

¹⁸ Ayşe Şule Yüksel vd., *Bilimsel Araştırma Okuryazarlığı ve Akademik Yazma Kursu Eğitim Notları El Kitabı* (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2024), 34-37.

çocuklara yönelik tefsirin imkânı ve alana dair kitapların beklentiyi karşılayıp karşılamadığı noktasında analize tabi tutulmuştur. Belirlenen eserler çocukların gelişim dönemine uygunluğu ve pedagojik unsurlar açısından da incelenmiş, ardından klasik tefsir kaynakları ile mukayeseli okuma yapılarak kitapların muhtevası hakkında yorum yapılmıştır.

Araştırmamıza kaynaklık edecek benzer akademik çalışmalar ise şöyledir: 2007 yılında hazırlanan *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*¹⁹ adlı yüksek lisans tezi ile Ahmet Yılmaz'ın çalışması konunun önemini ve gerekliliğini vurgulayan ilk çalışma olması sebebiyle literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak çalışmada uygulama örneği verilme çabasıyla beraber konunun yüzeysel çerçevesi çizilmiş, derinlemesine bir analiz sunulmamıştır. 2020 yılında Hikmet Koçyiğit'in *Çocuklar İçin Tefsir Yazımı*²⁰ adlı araştırma makalesi çocuklar için tefsirin imkanını kavramsal çerçeve ve uygulama noktasında tartışmış ve bu yönüyle çalışmamıza kaynak teşkil etmiştir. Bununla beraber İhlâs sûresi tefsiri üzerinden çocuklara yönelik tefsir örneği vermesiyle literatürdeki ihtiyaca cevap vermiş ancak sınırlı kalmış ve çocuklara dair derinlemesine bir tefsir metodolojisi sunmamıştır. 2021 yılında Sümeyya Çırak'ın *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*²¹ isimli yüksek lisans tezi çocuklara yönelik tefsir bahsine kaynaklık etmesi hasebiyle literatürde önemli bir çalışmadır. Özellikle çocuk bahsi meselesinde çalışmamıza zemin oluşturmuştur. Çalışma pedagojik yaklaşımlar ile çocuklara Kur'an ve tefsir eğitimine dikkat çekme açısından tezimizle benzeşse de içerikte daha çok okul öncesi dönemi çocuklarına yönelik Kur'an öğretimi meselesine ağırlık vermiştir. 2023 yılında Ersin Kabakcı'nın *Çocuk Merkezli Kur'an Meali Yazımı Mümkün mü? The Meaning of the Holy Qur'an for School Children Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme*²² isimli araştırma makalesi yetişkinlere yönelik yazılmış meallerden farklı olarak çocukların gelişimine uygun meal hazırlama gerekliliğinin ülkemizdeki durumu ve konunun ehemmiyetinin akademik bir dille ele

¹⁹ Bk. Ahmet Yılmaz, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

²⁰ Bk. Hikmet Koçyiğit, "Çocuklar İçin Tefsir Yazımı", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 16 (29 Aralık 2020), 445-476.

²¹ Bk. Sümeyya Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

²² Bk. Ersin Kabakcı, "Çocuk-Merkezli Kur'an Meali Yazımı Mümkün mü? The Meaning of the Holy Qur'an for School Children Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme", *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2023), 103-138.

alınması sebebiyle önemlidir. Ayrıca “The Meaning of the Holy Qur’ân for School Children” isimli yabancı bir meal çalışması incelenerek karşılaştırılmalı bir bakış açısı sunması yönüyle literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. 2023 yılında Meryem Zeynep Kaya’nın *Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meal ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği*²³ isimli yüksek lisans tezi çocuklar için meal ve tefsir yazımında çocuk psikolojisi ve çocuk edebiyatı perspektifinden çocuklara yönelik nasıl bir tefsir dili geliştirilmesi gerektiğini vurgulaması açısından önemlidir. Bu yönüyle tez çalışmamızın muhtevasıyla benzerlik göstermektedir. Ancak tezimizdeki gibi belli örneklemeleri seçip temel tefsir kaynakları ile değerlendirme yoluna gitmediği için çalışmamızdan ayrılmaktadır. 2024 yılında Merve Kılınç’ın *Tefsir Metinlerini Çocuklara Anlatma Yöntemi-Hz. İbrahim Özelinde*-²⁴ yüksek lisans tezi ile 2024 yılında Esranur Yıldız’ın *Çocuklar İçin Hazırlanan Kur’an/Tefsir Çalışmalarının Değerlendirilmesi*,²⁵ tez çalışmaları çocuklara yönelik Kur’an ve tefsir eğitiminin öneminden bahsetmektedir. Merve Kılınç’ın tez çalışması merkeze Hz. İbrâhim kıssasını alması sebebiyle tez çalışmamızdan farklılık göstermektedir. Esranur Yıldız’ın çalışması çocuklara yönelik tefsir içerikli mevcut basılı eserlerin değerlendirilmesiyle tez çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, çocuklar için yazılmış tefsir içerikli eserlerin, hitap ettiği yaş grubu, şekil ve görsel uygunluk, dil ve üslup ile içerik uygunluğu gibi kriterler doğrultusunda kısa açıklamalarla incelenmesi, çalışmamıza ön hazırlık niteliğinde bir literatür sunmuş ve yararlanabileceğimiz değerli bir kaynak olmuştur. Ancak bu çalışmadan farklı olarak bizim çalışmamız çocuklara yönelik kısa sûreler içerikli güncel kaynakları örneklem almaktadır. Ayrıca çalışmamız örneklem eserleri yalnızca değerlendirilmekle kalmayıp klasik ve güncel tefsir kaynaklarıyla birlikte ele alması, pedagojik açıdan da analiz etmesi yönüyle bu tezden ayrılmaktadır. 2024 yılında Sena Uyanık’ın *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sûrelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı*²⁶ yüksek lisans tezi de görsellerin ve somutlaştırmanın tefsir eğitiminde önemine vurgu yaparak Anadolu İmam Hatip

²³ Bk. Meryem Zeynep Kaya, *Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meal ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği* (Gaziantep Üniversitesi, 2023).

²⁴ Bk. Merve Kılınç, *Tefsir Metinlerini Çocuklara Anlatma Yöntemi “Hz. İbrahim Özelinde”* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²⁵ Bk. Esranur Yıldız, *Çocuklar İçin Hazırlanan Kur’an/Tefsir Çalışmalarının Değerlendirilmesi* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²⁶ Bk. Sena Uyanık, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sûrelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

liselerine yönelik hazırlanan ders kitaplarının içerik yönünden incelenmesi ve tefsir eğitimi açısından etkililiğinin artırılmasını konu edinmiştir.

Literatür taramamız neticesinde ulaşabildiğimiz yabancı kaynaklar ise şunlardır: 2023 yılında *Mukaddimât fî tefsîri'l-Kur'ân li't-tıfl* (Çocuklar İçin Kur'an Tefsirine Giriş)²⁷ isimli makale Hz. Peygamber döneminden örneklerle ve çağdaş yaklaşımlarla çocuklara Kur'an ve tefsir eğitiminden bahsetmesi karşılaştırmalı bir perspektif sunması açısından önemlidir. Makalenin farklı bir bakış açısı olması sebebiyle tez çalışmamızda istifade edilmiştir. 2024 yılında *Concepts and Methods of Story telling al-Qur'an Stories for Early Childhood: A Study of the Book of Kisah Kota-Kota Dalam al-Qur'an by Rani Yulianty*, (Hikaye Anlatımının Kavramları ve Yöntemleri Erken Çocukluk Dönemi İçin Kur'an Hikayeleri Rani Yulianty'nin Kisah Kota-Kota Dalam al-Kur'an Kitabı Üzerine Bir İnceleme),²⁸ 2024 yılında *Concepts and Methods of Tadabbur al-Qur' an for Early Childhood: A Review of the Book Tadabbur al-Qur'an for Kids*, (Erken Çocukluk Döneminde Tadabbur el-Kur'an Kavramları ve Yöntemleri: Çocuklar İçin Tadabbur al-Kur'an Kitabının İncelenmesi).²⁹ Bu makaleler, çocukların Kur'an'ı anlayıp hayatlarına uygulamaları için uygun yöntemler ve tefsir içerikli çocuk kitaplarının bu konuda öneminden bahsetmesi yönüyle tez çalışmamızın muhtevasıyla benzeşmekte, çalışmamıza katkı sağlayan önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Çocuklara yönelik hazırlanacak tefsir içerikli kitap yazımı, farklı disiplinlerin bir araya gelerek müfessirlerin görüşleri temel alınıp oluşturulacak hassas ve zahmetli bir süreç olmaktadır. Dolayısıyla bu eserler gerek tefsir ilmi açısından gerekse pedagojik uygunluk açısından birlikte tetkik edilip değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Çocuklara yönelik tefsirin ve bu içerikteki kitapların yöntemsel çerçevesini, tefsir kaynaklarına başvurarak kapsamlı bir şekilde ele alabilmek için çalışmamızın ana konusunu oluşturan literatür ve tezimizin içeriğine temel oluşturacak benzer çalışmalar incelenmiş ve bunlardan istifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar, akademik literatüre çocuklara yönelik tefsirin gerekliliğini ortaya koyan kıymetli çalışmalar olmakla birlikte genellikle tefsir ilmi

²⁷ Al-Zahraa Abd al-Rahman al-Matroudi, "Mukaddimât fî tefsîri'l-Kur'ân li't-tıfl", *Arap İslâm ve Şeriat Araştırmaları Dergisi* 7/22 (01 Ocak 2023), 165-190.

²⁸ Bk. Ahmad Teza vd., "Concepts and Methods of Story telling Al-Qur'an Stories for Early Childhood: A Study of the Book of Kisah Kota-Kota Dalam al-Qur'an by Rani Yulianty", *Jurnal Ilmu Agama: Mengkaji Doktrin, Pemikiran, dan Fenomena Agama* 25/2 (06 Aralık 2024), 234-248.

²⁹ Bk. Zulfi Azkian Nur- Akhmad Sulthoni, "Concepts and Methods of Tadabbur al-Qur'an for Early Childhood: A Review of the Book Tadabbur al-Qur'an for Kids", *Jurnal Ilmu Agama: Mengkaji Doktrin, Pemikiran, dan Fenomena Agama* 25/2 (06 Aralık 2024), 209-223.

açısından yüzeysel kaldıkları ve müfessir görüşleriyle, sûrelerin muhtevası bakımından bir mukayesenin yer almadığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmamız, birinci bölümde İslâm'da çocuk kavramı, çocuk hakları, çocuk ve aile ilişkileri, çocuk eğitimi konularını Kur'an'ın mesajını temele alarak örneklendirmesi ardından ikinci bölümde tefsir içerikli kitapların tefsir ilmi ve eğitimsel nitelikler açısından interdisipliner ele alınması yönüyle diğer çalışmalardan farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yönüyle tez çalışmamızda temas ettiğimiz hususlar tezimizin mütevazı hacmi ölçüsünde akademik literatüre katkı sağlamaktadır.

Tez içerisinde verilen mealler Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* adlı eserden alınmaktadır. Yazım ve dilbilgisi kurallarında İSNAD atıf sistemi ikinci edisyon ve *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İslâm Ansiklopedisi* ile Türk Dil Kurumu sözlüğü temel alınmıştır.

1.4. 7-10 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri

Konuyu din eğitimi ve tefsir bağlamında değerlendirmeden önce, çocukların gelişim özellikleriyle ilgili genel bir bilgilendirme yapmanın konumuza zemin teşkil etmesi açısından gerekli olduğunu düşünüyoruz. Bireylerin doğumdan önce başlayıp yaşamları boyunca devam eden fiziksel, duyuşsal, bilişsel ve ahlâkî değişimi, gelişim olarak ifade edilmektedir. Birey, çocukluğundan yaşlılığına kadar hayatı boyunca fizyolojik ve psikolojik farklı dönemler içerisinden geçer. Bu değişimler göz önünde bulundurularak insan yaşamını çocukluk, bulûğ çağı/gençlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi dönemlere ayırmak mümkündür.³⁰

Gelişim ile ilgili diğer bir konu ise gelişim dönemlerinin birbiriyle bağlantılı ve birbirini tamamlayıcı süreçlerle ilerlediğidir. Dolayısıyla gelişim bütünseldir ve bu evrelerde kritik dönemler vardır. Okul çağı dönemi olarak da adlandırabileceğimiz 7-10 yaş dönemi gelişimde kritik dönemlerden biri olarak nitelendirilebilir. Ayrıca bu dönem “son çocukluk dönemi” olarak da adlandırılabilir. Bedensel gelişim 7-10 yaş öncesine göre yavaşlamıştır ancak dönemin sonlarına doğru fiziksel değişim hızlanır. Bu dönemin başında çocuklar bilişsel açıdan somut düşünceye sahiptir. Çocuklarda somut düşünce duyu organlarıyla algılanabilen, mantıksal olaylar çevresinde gelişebilen bir yetidir. Bu

³⁰ Mustafa Koç, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (2004), 231-238.

dönemin başında çocuklar soyut kavram ve olayları algılama ve içselleştirme noktasında zorluk yaşar. Bu yaş çocukları aktarılan bilgiyi mantıksal bir çerçevede işleyebilirler ancak gelişimlerine uygun olarak somutlaştırma yoluyla verilen kazanımları gerçekleştirebilirler. Okuma-yazma becerilerinin gelişimi, sözcük dağarcığının artması, sayı, zaman, veri ifadelerinin anlamını kavrayabilme, işlem becerisi kazanma, nesneleri sınıflandırma, olay ve durumları sorgulayabilme becerisi kazanma yine dönemin belirgin gelişim özellikleri arasında yer almaktadır.³¹

Bu dönemde çocuklar sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerde gelişir, sorumluluk duygusuna sahip olur. Değerlere olan saygı ve farkındalık artar. Dinî konulara ilgi ile bu konulara yönelik öğrendiği bilgileri gerçekleştirmeye dair istek ve kabiliyet artar.³²

Bu dönemde çocuklar dinî konuları daha rahat anlayabilmenin yanı sıra ahlâkî konulara duyarlılık gösterip kendi bakış açılarına göre bunları değerlendirmeye başlarlar. Okul çağı evresinin sonlarına doğru bilişsel gelişimde soyut düşünmeye geçilmesiyle birlikte, eleştirel düşünebilme kabiliyeti kazanan çocuk, her söyleneni doğru olarak nitelendirmeyip kendi zihnindeki bilgilerle çelişen durumları, yanlışları fark etmektedir. Çocuk dinî uygulamaları yerine getirme noktasında da aile ile oruç tutma, aile büyükleri ile teravih namazı kılma, Kur'an okuma, dua etme gibi vecibeleri yerine getirme isteği gösterir. Yine bu yaş dönemi çocukları için dinî hikâye kitapları okuyup merak ettiklerini öğrenme diğer gelişim özelliklerinden biridir.³³

Bu dönemdeki çocukların zihinsel becerisi geliştiğinden, okul öncesi dönemdeki taklit ve koşulsuz kabul yerini sorgulamaya bırakır. Okul öncesi yaş grubu için bireyin taklit edip örnek aldığı ve gelişim özelliklerini etkileyen faktörlerin en önemlisi ailedir. Aile çocuk için ilk örnektir. 7-10 yaş dönemine geçişle beraber okul çevresi ve öğretmen örnek olmaya başlar. Bu dönem çocukları için öğretmen otorite halini aldığı gibi söz ve davranışları da çocuklar üzerinde etki bırakır. Bu sebeple çocuğun bu çevreden öğreneceği dinî davranış ve bilgiler, dinî gelişimin önemli bir parçasını oluşturur. Aynı zamanda çocukların okuduğu kitaplar aracılığıyla edindiği bilgiler, zihinsel beceri

³¹ Ahmet Koç, "Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/17 (2008), 146-176.

³² Hâbil Şentürk, "Dinî Gelişim Psikolojisi", *Diyanet İlmi Dergi* 31/4 (1995), 63-82.

³³ Ahmet Ali Çanakçı, "Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (2018), 74.

kazanmada, davranış şekillendirmede, dinî gelişime katkı sağlamada diğer önemli bir faktördür.³⁴

Bu konu ile alakalı olarak Kur'an insanın yaratılış evrelerinden geçtiğine³⁵ ve gelişim dönemlerinin olduğuna³⁶ vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle şunları söyleyebiliriz: Çocukluk döneminde alınan her eğitim bireyin davranışlarını şekillendirmektedir. Bu dönemdeki edinimler gelecek yaşantılarına rehberlik eder. Dolayısıyla çocukların iyi bir eğitim sürecinden geçmesi gelişim dönemi özelliklerinin bilinmesini zorunluluk haline getirmektedir.

³⁴ Eyüp Şimşek, “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 207-220.

³⁵ bk. Nûh 71/14.

³⁶ bk. er-Rûm 30/54.

2. İSLÂM’ DA ÇOCUK VE ÇOCUK EĞİTİMİ

İslâm’da çocuk şüphesiz ayrı ve özel bir yere sahiptir. İslâm’ın çocuğa ve çocuk eğitimine bakışına giriş yapmadan önce tarihsel süreç içinde farklı toplumların çocuklara yaklaşımına kısaca değinilecektir. Ardından İslâm’da çocuk ve çocuk eğitimi konusu dört ana başlıkta ele alınacaktır. İlk başlıkta, Kur’an’da çocuk ve çocuk eğitimine ilişkin âyetler üzerinde durulacak, daha sonra Hz. Peygamber sünnetinde çocuk incelenecektir. Üçüncü başlıkta İslâm’da çocukların temel hak ve görevleri, son olarak da anne ve babanın çocuklarla ilgili hak ve sorumlulukları ele alınacaktır. Bu başlıklar, İslâm’ın çocuklara verdiği değeri ve Kur’an’ın eğitim metotlarının anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Çocukluk dönemi, insan yaşamının gelişim safhalarında önemli bir evreyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte çocuk kavramına tarihin değişik dönemlerinde düşünürler, bilim insanları, dinî otoriteler ve toplumda çocuk ile alakadar olan herkes tarafından farklı anlam ve değer atfedilmiştir. Batı toplumlarında ilk çağdan itibaren yetişkinler çocuk üzerinde koşulsuz hükmeden bir otorite olarak görülmüştür. Yine bu toplumlarda Orta Çağ’da (476-1453) çocukların katı kurallara maruz kaldıkları dönemlere rastlanmakta, çocuk yetiştirme noktasında bilgi ve deneyim eksikliğinin yaşandığı bilinmektedir. Günümüzde ise bu topluluklar çocuğun istek ve ihtiyaçlarını esas alan ve ona saygı duyan bireyler haline evrilmiştir.

Çocuğa verilen değer bağlamında Türk toplumlarında İslâmiyet’ten önce de çocuk sahibi olmanın ve çocuk eğitiminin önemli olduğu görülmektedir. Dede Korkut hikâyelerinde de çocuk eğitime dair öğütler ve çocuğun ebeveyne övünç vesilesi olduğu zikredilmektedir. Türk İslâm toplumları Orta Çağ’da batı medeniyetinden farklı bir çocuk imgesine sahiptir. Çocuğa buluş çağına kadar ayrı ve özel ilgi gösterilmiş eğitimi konusunda hassas davranılmıştır. Fârâbî’nin (ö. 339/950) 10. yüzyılda çocuklarda kişisel farklılıkların olabileceği, eğitimde zihinsel gelişimin önemi gibi konulara değinmesi çocukluk dönemi için dikkat çeken tespitlerdir. Aynı dönemde İbn Sînâ’nın (ö. 428/1037) çocukta iyi bir karakterin oluşumu için ruh ve beden sağlığına vurgu yapması çocuk bahsine kıymet verildiğini ortaya koymaktadır.³⁷ Yûsuf Has Hâcib’in *Kutadgu Bilig* adlı

³⁷ Mehmet Sağlam - Neriman Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet* 1/2 (2016), 47-49.

eserinde anne ve babanın çocuğun terbiyesi ile yakından ilgilenmeleri gerektiği, çocuğun iyi bir birey olması ancak ona verilen iyi bir eğitim sayesinde gerçekleşeceği konuları yer almaktadır. Yine eserde çocuğun erken yaşta eğitilmesi üzerinde durularak, bu yaşta öğrenilen bilgilerin kalıcı olacağı hakkında bilgi verilmiştir. Bir başka dikkate şayan mesele ise o dönemde çocukluk döneminin gelişimde kritik evre olduğuna temas edilmiş olmasıdır.³⁸

Çocuğun gelişimi ve çocuk yetiştirme konusunda ebeveynlere örnek teşkil edecek eserleri Keykâvus'un (ö. 475/1082'den sonra) *Ḳābûsnâme*, Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) *Eyyûhe'l-Veled*, İbrâhim Hakkı Erzurûmî'nin (ö. 1194/1780) *Mârifetnâme* adlı eserinde görmek mümkündür. Bu eserler günümüzde de önemini koruyan bireyin doğumundan olgunluk çağına kadar karşılaşılabilecek durumlar hakkında rehber niteliğindedir.³⁹ Anadolu coğrafyasında Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271 [?]), Mevlânâ (ö. 672/1273), Nasreddin Hoca (ö. 683/1284 [?]), Yûnus Emre (ö. 720/1320 [?]), İran'da Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 691/1292) gibi isimlerin de çocuk ile ilgili meselelere ve çocuk eğitimine dair öğütlere yer verdikleri bilinmektedir. Osmanlı dönemin de ebeveynler tarafından özellikle büyükanne ve anne tarafından çocuk yetiştirmenin önemli bir husus kabul edildiği görülmektedir.⁴⁰

Toplumsal değişimler ve çağdaş gelişmelerle beraber çocuk meselesi her geçen gün gündemin önemli maddelerinden biri haline gelmektedir. İslâm'dan bağımsız olarak dünya genelinde çocuk ile ilgili konuların hukuk metinlerine girme süreci Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan Çocuklar İçin Uluslararası Yardım Örgütü ile başlamıştır. Bu kuruluş daha sonra ilk uluslararası ve kapsamlı belge olan Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi'nin kabul edilmesine vesile olmuştur. Birleşmiş Milletler oluşumundan sonra 10 Aralık 1948 yılında İnsan Hakları Beyannamesi kabul edilmiş ancak burada çocuklara özel ayrı bir düzenlemeden bahsedilmemiştir. 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiş ve çocukların haklarını korumaya yönelik 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi gündeme taşınmıştır.⁴¹ Çocuk haklarının uluslararası boyutu çağımıza yakın bir tarihte ön planda tutulurken Kur'an buyruklarında ve Hz.

³⁸ Şemseddin Koçak - Süleyman Dönmez, "Kutadgu Bilig'de Çocuk Eğitimi", *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6/15 (08 Mayıs 2018), 149-150.

³⁹ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006), 17.

⁴⁰ Sağlam - Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları", 49.

⁴¹ Sağlam - Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları", 51.

Peygamber'in örneğinde asırlar önce çocuk haklarının evrensel anlamda tanımlandığı görülmektedir. İslâm'da çocuğun henüz akıl balığ olmadığı çocukluk dönemi onun özel bir bakıma, ilgi ve sevgiye ihtiyaç duyduğu bir evre olarak vurgulanmaktadır. Hz. Peygamber çocuk, hasta, yetim, bakıma muhtaç, hakları yenilmeye müsait zayıf kesimlerin haklarını hususiyetle koruyup gözetmiş ve Kur'an rehberliğinde İslâm'ın mesajı olarak insanlığa sunmuştur.⁴²

İslâm'ın çocukla ilgili konulara yaklaşımını dinî bir bağlamda incelemek, bu konuda Kur'an'ın mesajını ve peygamber sünnetini insanların bilgisine sunmak son derece önemli bir görevdir. Kur'an ve sünnetin çocuklar ile alakalı temel yaklaşımları ile eğitim metodu, toplumların şimdinin ve geleceğin neslini yetiştirme sürecinde ana kaynak olarak benimsenmelidir. Kur'an'da çocuk ile ilgili konulara inanç temelli bir yaklaşımla bakıldığında onun yaratılışı, gelişim dönemleri, ceza ehliyeti, dua ile Allah'tan istenen bir nimet olmasının yanı sıra imtihan sebebi de olması, haklarının korunması, bakımı, beslenmesi, kardeşleri ve ailesi ile olan ilişkileri gibi birçok meseleye temas edildiği görülmektedir.⁴³

İslâm dininin ortaya koyduğu temel esas ve değerler bireyin karakter gelişimi ve öz farkındalığına kılavuzluk etmektedir. Kişinin başarılı bir birey olarak toplumda var olması kendi potansiyelinin ve yaratılış gayesinin farkındalığı ile mümkündür. İnsanın kendi kimliğine uygun yaşaması, evrensel barışın hâkim olması, ahlâkî değerlerin önemsenmesi dinin doğru anlaşılıp uygulanması ve etkili öğretimi ile mümkündür.⁴⁴ Çağımızdaki din anlayışı yaşam tercihlerine ve varlık dünyasını anlamlandırma çabasına yönelik kayda değer bir bilgi ve deneyim sunma noktasında yetersiz kalmaktadır. Modernliğin beraberinde getirdiği kimlik karmaşası ve dinin algılanışındaki yanlış yönelimler esaslı bir din anlayışının ortaya çıkarılması noktasında ihtiyacın olduğunu gözler önüne sermektedir.⁴⁵ Dijital çağın beraberinde getirdiği bilgiye kolay ulaşım, sosyal medya mecraları, basılı ve dijital yayınlar/oyunlar, web siteleri manevi değer yargılarının yozlaşmasına sebep olmaktadır. Hatta bu durum din karşıtlığına ya da yanlış din tasavvurunun oluşumuna kadar genişlemektedir.⁴⁶

⁴² Hayati Hökelekli, *İslam Psikolojisi Yazıları* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2009), 284.

⁴³ İbrahim Canan, "Kur'an'da Çocukla İlgili Meseleler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1988), 19.

⁴⁴ Hökelekli, *İslam Psikolojisi Yazıları*, 238.

⁴⁵ Necdet Subaşı, *Frenk Hayatının Gecesinde Dinî Sosyaliteler* (İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2014), 100-101.

⁴⁶ Subaşı, *Frenk Hayatının Gecesinde Dinî Sosyaliteler*, 52-53.

Belirttiğimiz bu konulardan anlaşılacağı üzere çocuk bahsi ve çocuk eğitimi meselesi, Kur'an ve sünnet rehberliğinde üzerinde durulması, yeni yöntem ve tekniklerle çağa hizmet edecek şekilde anlatılması gereken hususi bir konudur. Bu mühim konuda âyet ve hadislerde geçen örnekleri derinlemesine inceleyip anlamalı, neslin sağlıklı şekilde devamına aracı olan aile müessesinin de bu konudaki vazifeleri incelikle ortaya koyulmalıdır.

2.1. Kur'an'da Çocuk ve Çocuk Eğitime İlişkin Âyetler

İnsanın duygu ve düşünce dünyasının temelini atıldığı çocukluk dönemi Kur'an'a ve sünnetin geneline bakıldığında yalnızca biyolojik temel üzerinden okunmamış, aynı zamanda özünde Allah ile kurulan yakınlığın insan tahayyülünü şekillendiren bir süreç olması yönüyle nitelendirilmiştir.⁴⁷ Dolayısıyla ahlâkî olgunluğun temelini atıldığı çocukluk dönemi, İslâm'da önemli ve değerli bir konuma sahiptir.

Kur'an'da birkaç âyette geçen “tıfl / طفل”⁴⁸ ve “sabî / صبي”⁴⁹ kelimeleri Türkçe'deki kullanımıyla çocuk manasındadır. Çocuk ile ilgili konuların yer aldığı âyetlerde “çocuk” kelimesinin anlamını karşılayan farklı kelimeler de yer almaktadır. Çocuk manasını karşılayan bu kelimelerden bazıları “ibn / ابن”, “veled / ولد”, çoğulu “evlâd / أولاد”, “velîd / وليد”, çoğulu “vildân / ولدان”, “gulâm / غلام”, “zürriyyet / ذرية”, “yetîm / يتيم”, “rebâib / ربائب” kelimeleridir. Kelimelerin geçtiği âyetlerdeki mana incelendiğinde bu kelimelerin bulûğ çağından önceki dönemi ifade ettiği anlaşılmaktadır.⁵⁰ Kur'an'da veled ve evlâd kelimeleri altmışa yakın âyette, aynı manaya gelen veya yakın bir anlam ifade eden mevlûd, vildân, velîd, tıfl gibi kelimeler ise ondan fazla âyette geçer.⁵¹ Çocukla ilgili bu isimlendirmelerin yanında Kur'an, müjde vesilesi,⁵² dünya hayatının geçici nimeti,⁵³ göz aydınlığı,⁵⁴ hayatın süsü,⁵⁵ ifadeleri ile çocuğu müstesna bir yere koymaktadır.

⁴⁷ Ayhan Öz, “Çocukluk Tarihinde İslam'ın Etkisi”, *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Çocuk* (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 259.

⁴⁸ bk. el-Hac 22/5; el-Mü'min 40/67.

⁴⁹ bk. Meryem 19/12,29.

⁵⁰ Hayati Hökelekli, “Çocuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/355.

⁵¹ Hamza Aktan, “Evlât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/526.

⁵² Hûd 11/71.

⁵³ Âl-i İmrân 3/14.

⁵⁴ el-Furkân 25/74; el-Kasas 28/9.

⁵⁵ el-Kehf 18/46.

2.1.1. Çocuklarla ilgili âyetlere genel bakış

Kur'an'da örnek olarak sunulan kıssalardaki çocukluk dönemlerinde iletilen mesajlar, tüm insanlığa rehber olan önemli konuları ihtiva etmektedir. Gelişimde kritik bir evre olan çocukluk, bireyin ahlâkî ve manevi karakter inşasının temellerinin atıldığı bir dönem olarak öne çıkmakta ve Kur'an'da farklı karakter ve farklı ortamlarda yetişen çocuk örnekleri üzerinden günümüze ışık tutacak öğütler yer almaktadır.

Kur'an'da çocukların hak ve sorumluluklarıyla ilgili çok sayıda âyet bulunmaktadır. Bunların bir kısmına yukarıdaki başlıkta değinilmiştir. Burada genel olarak çocuklarla ilgili âyetlerin önemli mesajlar içerdiği Nisâ sûresinde⁵⁶ çocuklar arasında adaletin tayin edilmesi gerektiği, En'âm⁵⁷ ve İsrâ sûresinde⁵⁸ her çocuğun Allah'ın bahsettiği rızıkla dünyaya geldiği, Enfâl sûresinde⁵⁹ çocukların imtihan sebebi olduğu ve evlatların Allah'ı anmaktan alıkoymaması gerektiği konusunda öğütler yer almaktadır. Nahl sûresinde⁶⁰ çocuk şükür nimeti olarak, Kehf sûresinde⁶¹ geçici dünya hayatında verilmiş bir süs olarak belirtilmekte ve çocuk bahsi en çok Hz. Yûsuf kıssası⁶² ile Hz. Lokman'ın öğütlerinde geçmekte,⁶³ Hz. Mûsa'nın bebeklik dönemi⁶⁴ ve Hz. İsmâil kıssalarında çocuklarla ilgili bilgilerin olduğu görülmektedir.⁶⁵

Kur'an'da yer alan peygamberlerin ve peygamber ailelerinin hayatlarına dair kesitler, farklı karakterlere sahip çocuk örneklerini sunmaktadır. Bu âyetler, çocukların farklı koşullar altında yaşadıkları olayları anlatmakta ve önemli mesajları bu olaylar üzerinden iletmektedir. Peygamberlerin çocuklarına yönelik yaklaşımları, onların eğitimi ve yetiştirilme süreci, anne babalara çocuk yetiştirme konusunda yol gösterecek kıymetli bilgiler vermektedir. Kur'an'da yer alan çocuklarla ilgili konularda her çocuğun farklı kişilik özellikleri olduğu ve bu çocukların farklı şartlar altında yetiştiği açıkça görülmektedir. Hz. İbrâhim, tevhid inancını küçük yaşlardan itibaren inşa eden bir peygamber olarak geçmektedir. Hz. İbrâhim'in tefekkür ve tedebbür ile Allah'a yönelişi, putperestlik karşısındaki tevhid mücadelesi, iman etme noktasında babasına karşı

⁵⁶ Bk. en-Nisâ 4/11-12.

⁵⁷ Bk. el-En'âm 6/151.

⁵⁸ Bk. el-İsrâ 17/31.

⁵⁹ Bk. el-Enfâl 8/28.

⁶⁰ Bk. en-Nahl 16/72.

⁶¹ Bk. el-Kehf 18/46.

⁶² Bk. Yûsuf 12/7-21.

⁶³ Bk. Lokmân 31/13-19.

⁶⁴ Bk. el-Kasas 28/7-14.

⁶⁵ Bk. el-Bakara 2/124-129; İbrâhîm 14/37; es-Sâffât 37/102-107.

gösterdiği mücadele inançlı bir bireyin nasıl yetişmesi gerektiği konusunda ebeveynlere ilham kaynağı olmaktadır.

Kur'an'da Allah'a samimi bir dua ile yönelip salih kimselerden olacak evlat istemeleri ile duaları zikredilen Hz. İbrâhim ile Hz. Zekerîyyâ örneği, çocuğun Allah tarafından kullara verilen şükre vesile olacak bir nimet olduğunu hatırlatmaktadır. Zekerîyyâ (a.s.), yaşlılık döneminde olmasına rağmen Allah'a içten yakarışı neticesinde Yahyâ (a.s.) ile müjdelenmiştir. Bu örnek, çocukların yalnızca dünyevî bir nimet değil, manevi bir değer olarak da önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Hz. Mûsâ ve Hz. Meryem'in Allah'a emanet edilen çocuk olmaları neticesinde Yüce Allah'ın kendi katındaki rahmet ve koruması ile çocukları yetiştirmesine delil teşkil etmektedir. Aynı şekilde Hz. İsmâ mûcizevî doğumu ve beşikte konuşması ile Kur'an'da özel bir yer tutmaktadır. Onun çocukluğundaki mûcizevî olaylar, Allah'ın kudretinin bir delili olarak yer almaktadır. Bu kıssalarda peygamberler, çocuklarının eğitiminde önemli vazife üstlenirken, aynı zamanda Allah'a olan bağlılıkları ve tevekkülleri ile örnek teşkil etmektedirler. Özellikle Hz. İsmâil'in babası Hz. İbrâhim ile ilâhî bir emir karşısındaki teslimiyeti, çocukların da iman ve itaat noktasında imtihan olabileceğini göstermektedir. Allah'ın kurban emri karşısında Hz. İsmâil'in teslimiyet göstermesi, ahlâkî olgunluğun çocukluktan itibaren başladığını gözler önüne sermektedir.⁶⁶

Kur'an'da geçen peygamber kıssalarında, peygamberlerin çocuklarıyla münasebetlerine ulaşmak mümkündür.⁶⁷ Aynı şekilde Kur'an, Resûlullah'ın (s.a.s.) Allah'ın himayesi ve yardımı ile çocukluktan itibaren zorluklarla yetiştiğine işaret etmektedir.⁶⁸ Bu bağlamda burada temsil kabiliyeti güçlü olması hasebiyle Lokman (a.s.) ve oğluna dair kıssa örnek verilecektir.

2.1.2. Çocuk eğitiminde örnek bir kıssa: Hz. Lokman ve oğlu

Bireylerin ailelerine ve topluma faydalı bireyler olmaları için nitelikli bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Bu noktada ailenin rol model olması ve çocuk yetiştirme konusunda etkin bir eğitim yöntemi takip etmeleri gerekmektedir. Çocuk eğitimi

⁶⁶ Ayşe Betül Oruç, "Kur'an'da Zikredilen Örnek Şahsiyetlerin Çocukluk Dönemlerinde Öne Çıkan Temalar", *Uluslararası Mevlîd-i Nebî Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk* (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2021), 110.

⁶⁷ İsa Kanik, "Çocukların Eğitim ve Terbiyesinde Kur'anî İlkelerin Yeri ve Önemi", *14. Uluslararası Mevlîd-i Nebî Sempozyumu "İslâm ve Çocuk" Tebliğler Kitabı* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2020), 34.

⁶⁸ Bk. ed-Duhâ 93/6-11.

konusunda ebeveynleri başarıya ulaştıracak olan ise çocuklarına sevgi temelli yaklaşımları olacaktır. Bunun yanı sıra maddi manevi değer yargılarının kazandırılması noktasında başvurulacak yegâne kaynak Kur'ân-ı Kerîm ve onun mesajıdır. Bu mesaj doğrultusunda eğitimle alakalı birçok âyetin bulunmasının yanı sıra çocuk yetiştirme hususunda gerek ebeveyn rolü gerekse eğitimci rolüyle Hz. Lokman'ı örnek göstermek mümkündür.

Hz. Lokman Kur'an'ın otuz birinci sûresi olan Lokmân sûresinde oğluna nasihatlerde bulunmaktadır. Verilen mesajda Hz. Lokman'ın oğluya olumlu bir iletişim dili kurduğu ve nasihatın güzel sonuçlar ortaya çıkarması için sağlıklı bir iletişim yolu takip etmenin gerekliliği anlaşılmaktadır.⁶⁹ Hz. Lokman'ın nasihatleri incelendiğinde çocuk eğitim metodu olarak birçok örnek görülmektedir. Lokmân sûresi 12-19. âyetler Lokman'ın (a.s.) eğitimciliği ve nasihatleri yönünden incelendiğinde eğitime önce eğitim verenin kendisini yetiştirmesiyle başlaması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ebeveyn ya da eğitimcide öncelikle bulunması gereken vasıf örnek olacak bir kişiliğe sahip olmasıdır. Hz. Lokman'ın oğluna hitap ederken “يَا بُنَيَّ / Ey Oğulcuğum!” hitabını kullanması da ebeveyn olarak merhamet ve sevgi ile iletişim kurduğunu göstermektedir. Bu iletişimden de evladını önemseyip iyiliğini gözettiği anlaşılmaktadır.⁷⁰ Hitap dilinin yumuşak ve sevgi temelli olması da çocuk eğitimi verilirken izlenmesi gereken adımları belirtmektedir.⁷¹

“Andolsun ki vaktiyle Lokmân'a şu hikmeti vermiştik: “Allah'a şükret, O'na şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur; nankörlük eden de bilmelidir ki Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O her türlü övgüye lâyıktır.”⁷² âyetinde bir eğitimci olarak Hz. Lokman'ın vasıflarından hikmet ve şükür sahibi olması gerektiği vurgulanmaktadır. Müfessirlere göre burada hikmetle kastedilen; akıl, doğru bilgi, inanç ve kavrayıştır.⁷³

Bir ebeveynin sahip olması gereken önemli bir vasıf da şükreden bir kul olmak ve bu değeri öğretmektir. Başta Allah'ın sunduğu sayısız nimetlere şükür kulluğun vazifesidir. Çocuklara öğretilmesi gereken bir erdemdir. Günümüzde artarak devam eden memnuniyetsizlik, anne babaya karşı, eldeki imkanlara karşı minnetsizlik ve şükürsüzlük,

⁶⁹ Muhsin Demirci, *Lokman Sûresi ve Ahlâki Öğütler* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2012), 103-104.

⁷⁰ Demirci, *Lokman Sûresi ve Ahlâki Öğütler*, 104-105.

⁷¹ Fatma Dinçer, “Lokmân Sûresi Bağlamında Hz. Lokmân'ın Nasihatlerinin Çocuk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Eren Dergisi* 2/2 (2023), 76.

⁷² Lokmân 31/12.

⁷³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et Türkî (Kahire: Dâru Hecer, 2001), 18/549.

problem olarak ebeveynlerin karşısına çıkmaktadır. Âyette iletilen mesaj doğrultusunda önce eğitimci ya da anne babanın şükür sahibi bireyler olması ve bunu yaşayarak çocuklarına örnek olması, çocuk yetiştirme hususunda önemli bir vazifedir.⁷⁴

Âyetin devamında gelen “*Lokmân oğluna öğüt verirken ona şöyle dedi: Sevgili oğlum! Allah’a ortak koşma; çünkü O’na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır.*”⁷⁵ mesajında ise ebeveynin tevhid inancına sahip olduğu gibi çocuğunu da bu hassasiyetle yetiştirmesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Bir birey itaat ve şükrünü öncelikle Yüce Allah’a göstermelidir. Sonrasında ise anne babasına göstermesi gerektiği “*Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun süten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır.*”⁷⁶ âyetinde açıkça beyan edilmektedir. Dolayısıyla çocuk eğitiminde Yüce Allah’a, anne babaya itaat ve vefa ile şükür duygularının kazandırılması gerekmektedir. Aile içerisinde şükür ve teşekkür kelimelerini duyan çocuk örnek gördüğü davranışı uygulama eylemi gösterecektir.

Âyet örneklerinde çocuğun itaat etmesini isteyen ebeveynlerin önce kendilerinin Allah’a itaat edip şükretmesi gerektiği de anlaşılmaktadır.⁷⁷ “*Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma ama yine de onlara dünyada iyi davran; yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle. Sonunda dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yapıp ettiklerinizin sonucunu size bildireceğim.*”⁷⁸ âyetinde anne babaya karşı hürmet öğütlenirken Allah’ın buyruklarına ters düşecek hususlarda ebeveyne itaat konusu da sınırlandırılmıştır. Ancak buradan anlaşıldığı üzere çocuklara saygı değeri ile büyükleri koruyup gözetme davranışının kazandırılması tavsiyesi iletilmektedir. Çocuğun Allah’ın yolunu takip edenlerle birlikte olması gerektiği öğüdü ise doğru arkadaş seçiminin nasıl olacağı konusunda çocuğu bilinçlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Nitekim modern dönemde artan yanlış arkadaşlıklar, olumsuz örnekler ve özentiler çocukları davranış problemine ve maddi manevi kayba sürüklemektedir.

⁷⁴Mehmet Göksel Kartal, *Kur’an’a Göre Çocuk Eğitim Sürecinde Ahlaki Gelişim Lokman Suresi Özelinde* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 73.

⁷⁵ Lokmân 31/13.

⁷⁶ Lokmân 31/14.

⁷⁷Dinçer, “Lokmân Sûresi Bağlamında Hz. Lokmân’ın Nasihatlerinin Çocuk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, 73.

⁷⁸ Lokmân 31/15.

“Yavrucuğum, namazını özenle kıl, iyi olanı emret, kötü olana karşı koy, başına gelene sabret. İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir.”⁷⁹ âyetten anlaşılacağı üzere insanın itaatkâr bir kul olmasına aracı olacak ibadet eğitimi de anne babaların çocuğa kazandırmaları gereken erdemler arasında yer almaktadır. Bu eğitimin başında namaz gelmektedir. İyiliği emredip kötülükten sakındırma ile tebliğ vazifesi çocuklara anlatılmalı, sabır kavramı da bir değer olarak öğretilmelidir. Çocuklara değerleri ve temel ahlâkî prensipleri kazandırmak da çocuk eğitimi konusunda önemlidir. Bu husus şu âyetlerde “Gurura kapılarak insanlara burun kıvrırma, ortalıkta çalım satarak yürüme; unutma ki Allah gurura kapılıp kendini beğenen hiç kimseyi sevmez. Yürüyüşünde ölçülü ol, sesini yükseltme; çünkü seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır.”⁸⁰ şeklinde yer almaktadır. Burada çocuğa ahlâkî ilkeler öğretilirken örneklendirme yöntemi kullanıldığı görülmektedir. Benzetme veya örnek verme yöntemi çocuğun daha iyi öğrenmesine ve kavramları zihninde somutlaştırmasına olanak sağlayacaktır. Aynı şekilde eğitimcilere çocuğun kavrayışına ve seviyesine uygun örneklerle eğitim gerçekleştirmeleri gerektiği mesajı da verilmektedir.⁸¹

Bu âyetin devamında yer alan “Lokmân, ‘Sevgili oğlum’ (dedi), ‘Yaptığın iş bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklansa veya göklerde yahut yerin dibinde bulunsa yine de Allah onu açığa çıkarır. Kuşkusuz Allah her şeyi bütün gizlilikleriyle bilir, O her şeyden haberdardır.’”⁸² nasihatte ise çocuğun yapacağı her işte kendi sorumluluğunu alması gerektiği ve işleyeceği fiillerde yükümlülük sahibi olduğu belirtilmektedir. Çocuğun yaptığı davranışların Yüce Allah tarafından bilindiği öğretildikten sonra anne babaya karşı da dürüst davranması ve onlardan gizli herhangi bir eylem yapmaması gerektiği kazandırılmalıdır. Günümüzdeki problemlerin bir tanesi de bireylerin sorumsuz davranışlarıdır. İnsanın kendisine, ailesine, çevresine karşı sergilediği bu yaklaşımlar göz önüne alındığında bu nasihatten alınacak mesaj doğrultusunda anne babaların çocuk eğitimi hususunda sorumluluk kavramı üzerinde önemle durmaları gerekmektedir.⁸³ Kısaca Hz. Lokman’ın çocuğuna öğrettiği ve inananlara örneklik teşkil eden kıssasında; tevhid inancı, Allah’a itaat ve şükür, namaz

⁷⁹ Lokmân 31/17.

⁸⁰ Lokmân 31/18-19.

⁸¹ Kartal, *Kur’an’a Göre Çocuk Eğitim Sürecinde Ahlaki Gelişim Lokman Suresi Özelinde*, 108-109.

⁸² Lokmân 31/16.

⁸³ Dinçer, “Lokmân Süresi Bağlamında Hz. Lokmân’ın Nasihatlerinin Çocuk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, 74.

kılma, iyiliği emredip kötülükten sakındırma, sabırlı, mütevazı ve ölçülü davranma, iman esasları, hikmet ve ahlâk konuları gibi hususlar yer almaktadır.

2.2. Hz. Peygamber Sünnetinde Çocuk

Hz. Peygamber'in yaşantısına bakıldığında çocukları çok sevdiği, onlara Allah'ın birer nimeti olarak yaklaştığı, merhamet, hoşgörü ve sevgi dilinden ayrılmadığı görülür. Her konuda olduğu gibi çocuk eğitiminde de sünnet ve hadisler bizlere yol göstericidir. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in çocuklarla iletişimi ve örnek bir iletişim olması hasebiyle Enes b. Mâlik'e (ö. 93/711-12) yaklaşımı verilebilir.

2.2.1. Hz. Peygamber'in çocuklarla iletişimine genel bakış

Çocukluktan itibaren örnek şahsiyetiyle ön plana çıkan Hz. Peygamber'in hem nebevî hem beşerî vasfından kaynaklı toplumsal bir görevi vardı.⁸⁴ Hz. Peygamber'in nebevî görevinin yanı sıra, beşerî yönünün en dikkat çekici örnekleri, çocuklarla olan ilişkilerinde bulunmaktadır.⁸⁵ Bir gün Resûlullah'a (s.a.s.) bir içecek getirildi ve o da bu içeceği içti. Sağında bir çocuk, solunda da yaşlılar bulunuyordu. Resûlullah çocuğa, "Şu yaşlı kişilere önce vermeme izin verir misin?" diye sordu. Çocuk da "Hayır! Vallahi (izin veremem) ya Resûlullah! İçeceğin senden bana verilmesi hakkımı kimseye vermem." deyince Resûlullah'da (s.a.s.) içeceği onun eline verdi.⁸⁶ Bu hadisten de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinde de çocuğun önemli yere sahip olduğu, çocuğun hakkının gözetildiği görülmektedir.⁸⁷

Beşeriyette anlam bulan çocuk sevgisini Kur'an "فُرَّةَ أَعْيُنٍ / Kurratu 'ayn"⁸⁸ (göz bebeği) terkinini kullanarak çocukların sevinç ve mutluluk kaynağı olduğunu ve bu sevginin fitri bir sevgi olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁹ Kur'an'ın insanın özünde var olduğunu vurguladığı çocuk sevgisi Hz. Peygamber'in hayatında da en güzel örnekleriyle

⁸⁴ Veli Aba, "Allah Resûlü'nün Yol Arkadaşları: Geleceğin Mimarları Çocuk Sahabiler", *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk*, (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2021), 191.

⁸⁵ Mehmet Emin Ay, "Hz. Peygamber ve Çocuklar", *Günümüze Yansımalarıyla Hz. Peygamber' in Muasırlarıyla Münasebetleri- 1 -Yardımlaşma ve Dayanışma Açısından Hz. Peygamber ve Ashabı Tartışmalı İlmi Toplantı*, (İstanbul: y.y. , 2018), 33.

⁸⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, ed. Muhammed Fuâd Abdüllbâkî (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1989), "Mezâlim", 12.

⁸⁷ İsmet Aşegül Yıldırım vd., "Hadislerde Çocuk ve Çocukluk", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Aralık 2021), 904.

⁸⁸ el-Furkân 25/74.

⁸⁹ Ahmet Akbaş, "Kur'an-ı Kerim'de Bir Mutluluk İfadesi Olarak 'Kurratu 'Ayn' Terkibi", *Artuklu Akademi* 2/1 (2015), 12.

karşılığını bulmuştur. Hz. Peygamber'in gerek bir ebeveyn olarak gerekse bir eğitmeni olarak çocuklara yaklaşımı onlara merhameti ve hoşgörüsü, dede olarak torunlarını sevmesi ve kucağına alması, namazda sırtlarına çıktıklarında secdesini uzatması, onlar için zaman zaman hutbelerini yarıda kesmesi onun çocuklara karşı iletişiminin en güzel örneklerindendir.⁹⁰

Sahâbeden Râfi, çocukluğunda hurma ağaçlarını taşlaması üzerine Hz. Peygamber'in yanına götürüldüğünde, Peygamberimiz, "Çocuğum, hurma ağaçlarını niçin taşıladın?" diye sormuş. Hz. Râfi'nin, "Acıkmıştım onun için taşıladım." demesi üzerine Peygamberimiz, "Bir daha hurma ağaçlarına taş atma. Ağaçların dibine düşenlerden ye! Allah seni doyurur." dedikten sonra çocuğun başını okşamış ve "Allah'ım! Bu çocuğun karnını doyur." diyerek dua etmiştir.⁹¹ Nitekim bu örnekte de Hz. Peygamber'in çocuklara merhamet ve sevgiyle yaklaştığı, çocukların yaşına ve kavrayışına hitap ederek onlarla özel olarak ilgilendiği görülmektedir.

2.2.2. Hz. Peygamber'in çocuk sevgisi ve onları yetiştirme metodu: Enes b. Mâlik örneği

İnsanın ahlâkî değerlere sahip olması için nasıl bir eğitim metodu takip edilmesi gerektiğinin en güzel örneğini Hz. Peygamber'de görmekteyiz. Kur'an'da "*İçinizden Allah'ın lutfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.*"⁹² şeklinde iletilen mesajda da Allah Resûlü'nün insanlığa bir rehber olarak gönderildiği anlaşılmaktadır.

Onun çocuk eğitimindeki mahareti ve hassasiyetine örnek olarak Enes b. Mâlik verilebilir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye geldiğinde Enes b. Mâlik'in (r.a.) annesi Ümmü Süleym (r.a.) Hz. Peygamber'in yanına geldi. "Ya Resûlullah, ben fakir bir kimseyim. Sizlere yardım edecek bir şeyim yok. Bu oğlumdur, yardım etmek ve hizmetinizde bulunmak üzere sizlere bırakıyorum. Onu kabul ediniz, dedi." Hz.

⁹⁰ Mehmet Zeki Aydın, "Müslüman Ailede Çocuk ve Çocuk Eğitiminde Sorumluluklar", *Çocuk ve Medeniyet* 6/12 (2021), 51.

⁹¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût Muhammed Kâmil Karâlî (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Cihad", 92 (No.2622); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.), "Ticaret", 67.

⁹² el-Ahzâb 33/21.

Peygamber bu talebi kabul etti ve vefatına kadar on yıl boyunca Enes b. Mâlik Peygamberimiz'in hizmetinde bulundu.⁹³

Enes b. Mâlik hicretten on yıl önce Medine'de doğmuştur. Hazrec kabilesinin Neccâroğulları ailesine mensup olup Ebû Hamza künyesi ile anılmaktadır. Resûlullah'a on yıl süreyle hizmet ettiği için "Hâdimü'n-Nebî" olarak da tanınmaktadır. Hz. Peygamber'in Enes b. Mâlik'e genellikle "Yavrucuğum" diye hitap ettiği bazen de şakalaşmak amacıyla iki kulaklı (zü'l-üzüneyn) diye seslendiği iletilmektedir. Bu hitabı Peygamber Efendimiz' in çocuk yetiştirirken onların seviyesine inip mutlu etmeye çalıştığı ve onları önemseyip dikkate aldığını göstermektedir. Hz. Enes'in sünnete uygun yaşamaya çalışması Resûlullah'ın eğitimci ve ebeveyn olarak çocuklar üzerinde örnekliğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in ahlâkî değer kazandırma, eğitim verirken izlediği yöntemler gibi birçok konu Hz. Enes aracılığıyla insanlara rehber olarak sunulmuştur.⁹⁴

Onun eğitim metodunun temelinde sevgi ve şefkat vardır. Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişen Enes b. Mâlik'in (r.a.) "Resûlullah'a (s.a.s.) on sene hizmet ettim. Vallahi, bana bir kez olsun 'Öf!' bile demedi. Herhangi bir şeyden dolayı, 'Niçin böyle yaptın?' demediği gibi, 'Şöyle yapsaydın ya!' da demedi."⁹⁵ diye anlatmaktadır. Yine Hz. Enes'in naklettiği "Resûlullah bir gün beni bir yere göndermek istedi. Ben 'Vallâhi gitmem' dedim. Hâlbuki içimden gitmeye karar vermiştim. Çünkü emri veren Allah Resûlü idi. Yola çıktım, sokakta oynayan çocukların yanına vardığımda oyalandım. Derken Allah Resûlü yanıma yaklaşarak gülümsedi. 'Enescik! Söylediğim yere gittin mi?' diye sordu. 'Hemen gidiyorum ya Resûlullah' dedim."⁹⁶ hatırası Hz. Peygamber'in çocuk yetiştirirken izlediği yolu gözler önüne sermektedir. Allah'ın Nebisi çocuk ruhuna dokunmuş, onu incitmekten sakınarak sevgi temelli terbiye vermiştir.

Modern dönemde, çocuklara birçok imkânın sınırsızca sunulmasıyla birlikte ne yazık ki çocuklar sevgi ve merhametten yoksun bir aile ortamında yetişmektedir. Günümüzde hem anne hem babanın çalışma hayatında olması ve stresi yönetememe, haz ve hız odaklı yaşam tarzı benimsemesi neticesinde çocukların kalpleri ve düşünceleri daha fazla göz

⁹³ Âdem Apak, *Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Etrafındaki Çocuklar ve Gençler* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), 163.

⁹⁴ İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1995), 11/234-235.

⁹⁵ Ebû'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccac Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki (Beyrut: Dârü İhyâü'l-Kütübî'l-Arabiyye-Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412/1991), "Fedâil", 51.

⁹⁶ Müslim, "Fedâil", 54.

ardı edilmektedir. Netice itibariyle tahammülsüz bir nesil zuhur etmekte ve sahip olduğu birçok nimeti göremeyen sevgi ve samimiyetten yoksun bireyler davranış problemi içerisinde debelenip durmaktadır. Oysa Hz. Peygamber asırlar öncesinde çocuğun en temel ihtiyacının sevgi, hoşgörü ve ilgi olduğunu anlamış bu doğrultuda örnek bir eğitimci, örnek bir ebeveyn olmuştur. Dolayısıyla günümüzde de anne baba ve eğitimcilerin yaklaşımının temelinde Peygamber Efendimiz'in örnekliği takip edilmelidir.

2.3. İslâm' da Çocukların Temel Hakları ve Anne-Babanın Sorumlulukları

Çocuk, İslâmî öğretilerde değerli bir nimet olarak zikredilmiştir. Çocuk İslâm'da değerli olduğu kadar değeri nispetinde de ebeveynine ya da çocuğun etrafındaki bakımını üstlenen velisine sorumluluk yükleyen bir varlıktır. Yüce Allah çocukla ilgili meselelerde de öğüt verici olması için Kur'an'ı kılavuz olarak tayin etmiştir. Bu nedenle Kur'an çocuğun hakları ve çocuğun sorumluluklarına dair birçok konuya temas etmektedir. Kur'an'da çocuk haklarına vurgu yapan âyetler olduğu gibi bizzat Hz. Peygamber'in hadislerinde “çocuğun hakkı” (haku'l-veled)⁹⁷ şeklinde başlayan konularda bulunmaktadır.⁹⁸

İslâm çocukların yaşam hakkına bizzat ehemmiyet vermiş, İslâm öncesi Câhiliye toplumunda özellikle kız çocuklarına karşı yapılan zulmü kınamış ve ortadan kaldırmıştır.⁹⁹ Kur'an geçim sıkıntısı ve rızık endişesiyle çocukların yaşam hakkını ellerinden almayı “*Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahıdır.*”¹⁰⁰ âyetinde zikredildiği üzere Allah'a karşı işlenen suçlar arasında saymıştır. İslâm'a göre anne baba çocuğun sahibi değil, Allah tarafından verilen çocuk emanetinin koruyup kollayıcısıdır. Bu sebeple çocuğun yaşam hakkına kimse müdahale edemez. Çocuk henüz dünyaya gelmeden önce tabii olarak yaşam hakkını kazanmış olur.

Çocuğa güzel isim verilmesi de İslâm'ın ve Hz. Peygamber'in önemle üzerinde durduğu bir konudur. Çocuğa verilen isim Müslüman kimliğini yansıtır, anlam ve söyleniş

⁹⁷ Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir es-Süyûtî, *el-Câmi'u's-sagîr*, çev. Seyit Avcı (Konya: Serhat Kitabevi, 2014), 2/53-54, (No. 3742,3743,3746).

⁹⁸ İbrahim Canan, *Allah'ın Çocuklara Verdiği Haklar Haksız Değilim* (İzmir: Gül Yurdu Yayınları, 2010), 175.

⁹⁹ el-En'âm 6/140.

¹⁰⁰ el-İsrâ 17/31.

bakımından güzel bir lafız olmalıdır.¹⁰¹ Resûlullah (s.a.s.) “Siz kıyamet günü kendi isimlerinle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse güzel isimler koyun.”¹⁰² buyurarak çocuğun isim hakkına riayet edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Çocuğun anne sütü ile beslenmesi de çocuğun hakkıdır. Ayrıca gerek tıbben gerekse Kur’an tarafından çocuğun gelişiminde önemli bir husus olarak zikredilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm çocuğun iki yaşına kadar anne sütü ile beslenme hakkına ve çocuğun ihtiyaçlarının baba tarafından temin edilmesi gerektiğine “*Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da çocuk kendisinden olanın (babanın) borcudur.*”¹⁰³ şeklinde vurgu yapmıştır. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması kadar onun helal rızık ile beslenmesi de çocuğun haklarındandır. Konunun ehemmiyetine dair Hz. Peygamber “Çocuğun babası üzerindeki haklarından birisi de onu yalnızca helal rızık ile beslemesidir.” buyurmuştur.¹⁰⁴

Çocuğun diğer bir hakkı himaye edilmek, korunup kollanmaktır. Çocuğun beslenmesi, zorunlu ihtiyaçları, her türlü bakımı, güvenliği anne baba tarafından karşılanmalıdır. Ancak anne baba olmadığı durumda ise İslâm’a göre çocuğun bakımını devlet üstlenir. İslâm bu çocukların haklarını korumak için tedbirler alarak çocuğun kimsesiz ve sahipsiz bırakılmaması konusunda topluma sorumluluk yükler. “*Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş dolduruyorlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.*”¹⁰⁵ âyetinde yetimin hakkına dikkat edilmesi konusunda bir uyarı, “*Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına, onun iyiliğine olmadıkça el sürmeyin. Ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaletli olun. Allah’a verdiğiniz sözü eksiksiz yerine getirin. İşte düşünüp öğüt alasınız diye Allah size bunları emretti.*”¹⁰⁶ âyetinde ise yetimin malı ile onun yararına olacak şekilde ilgilenilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Hz. Peygamber de bu hususta “Velisi olmayanın velisi benim.”¹⁰⁷ diyerek yetim, kimsesiz ve korumaya muhtaç bireylere sahip çıkmıştır. İslâm hukukunda

¹⁰¹ Hökelekli, *İslam Psikolojisi Yazıları*, 284-285.

¹⁰² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 61.

¹⁰³ el-Bakara 2/233.

¹⁰⁴ es-Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-sagîr*, 2/53.

¹⁰⁵ en-Nisâ 4/10.

¹⁰⁶ el-En‘âm 6/152.

¹⁰⁷ Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnaût - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1416/1995), 28/435 (No.17204).

çocuğun bakımıyla ilgili haklar “hidâne” kavramıyla açıklanır. Hidâne çocuğun ruhen ve bedenen sağlıklı şekilde yetiştirilip büyütülmesi ve eğitimi ile ilgilenilmesi gerektiğini belirten bir süreç ve özellikle anneye verilen yetki ile sorumluluktur.¹⁰⁸

Çocuğun İslâmî terbiye ile yetiştirilmesi, İslâmî ilimlerden mahrum bırakılmaması, Kur’an öğretilmesi, namazın öğretilmesi, okuma yazma öğrenmesi için desteklenmesi çocukların haklarından sayılmakla beraber erkek ve kız çocukları arasında ayırım yapmamak ve onlara eşit muamele ile yaklaşmak da çocukların haklarındandır. Kur’an’da “Göklerin ve yerin egemenliği Allah’a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.”¹⁰⁹ âyetiyle kız ya da erkek çocuğun Allah’ın kudret ve takdiri ile dünyaya geldiği mesajı verilmektedir. Bu mesaj neticesinde kız veya erkek çocuk arasında kıyaslamaya gidilecek yergi veya övgü ifadelerine yer verilmemeli her iki cinsiyetteki çocuğa adaletli ve eşit bir yaklaşım sergilenmelidir. Bu konuda Hz. Peygamber “Allah’tan korkun ve çocuklarınız arasında adaleti gözetin.”¹¹⁰ buyurarak çocuklar arasında maddi veya manevi bir ayırım yapmamayı öğütlemektedir.

Bir diğer önemli konu ise çocuğun oyun hakkıdır. Çocuğun zihinsel, bilişsel ve duygusal gelişimine destek olan hususlar arasında oyun gelmektedir. Geçmişten günümüze eğitimciler oyunun çocuğun gelişimsel açısından önemi üzerinde fikir birliğine sahip olmuşlardır. Oyun, çocuğun yalnızca boş zaman aktivitesi olarak görülmemiş, hayatı boyunca kazanacağı kabiliyetlere aracı olarak nitelendirilmiştir.¹¹¹ Oyun bahsi Ya’küb peygamberin çocukları ile arasında geçen konuşmayı aktaran âyette “*Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin içsin, oynasın*”¹¹² şeklinde geçmektedir. Allah Resûlü de çocuklarla şakalaşır, onlarla oyunlar oynar ve çocukluk haklarını gözetirdi.¹¹³

Aile, Allah’a karşı şükredilmesi gereken nimetler arasında yer almaktadır. Arapça’da “أسرة/ üsra” kelimesi aile manasındadır. Kelime kökenine bakıldığında sağlam, dayanıklı ve darbelere karşı kuvvetli “zırh” anlamlarına gelmektedir. Ailenin insanı maddi ve manevi anlamda koruması, bireyleri güven ortamında hayata hazırlaması yönü

¹⁰⁸ Ali Bardakoğlu, “Hidâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/471; Ayrıca bk. İbrahim Canan, “İslâm’da Çocuk Hakları”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1995), 12.

¹⁰⁹ eş-Şûrâ 42/49.

¹¹⁰ Müslim, “Hibat”, 13 (1243).

¹¹¹ Canan, *Allah’ın Çocuklara Verdiği Haklar*, 121.

¹¹² Yûsuf 12/12.

¹¹³ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü ’t-Tirmizî*, thk. İbrâhîm Utve Avd (Mustafa el-Bâz el-Hali Kütüphanesi, 1395/1975), “Birr”, 57 (No.1989-1992), 58 (No. 1993-1995).

bulunduğundan bu şekilde isimlendirilmektedir.¹¹⁴ Bu hususta dinimiz aileye önem vermenin yanı sıra meşru bir evlilik ile nesillerin inşa edilmesinden söz etmektedir.¹¹⁵ Nitekim insan onurunun devam edebilmesi, ahlâkî değerlere sahip bireyler yetişebilmesi için Allah'ın koyduğu hükümlere uygun aile birliği gerçekleştirilmelidir. Yüce Allah Kur'an'da “*Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve kendilerine emredileni yerine getiren melekler vardır.*”¹¹⁶ buyurarak aile fertlerinin dünya ve ahiret saadeti için gerekli sorumlulukların yerine getirilmesini emretmektedir. Hz. Peygamber de bu hususta “Hepiniz çobansınız, hepiniz sürünüzden sorumlusunuz...” buyurmuştur.¹¹⁷ Bu sebeple İslâm alimleri çocuk eğitimi konusunu henüz evlilik öncesine götürerek, nesep olarak hayırlı ve erdemli eş seçimi ile aile birliği gerçekleştirmenin önemine dikkat çekerler. Anne babanın çocuğa dair sorumluluğu çocuk dünyaya gelmeden başlar çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber daha da genişler.¹¹⁸ Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması, himaye edilmesi ve büyütülmesi kadar onun iyi bir eğitime tabi tutulması da önemlidir. “ابن /İbn” kelimesi oğul, çocuk manasındadır. Bina yapıları için kullanılan “بُنْيَان /bünyen” kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Bu nedenle babanın çocuğu karşısındaki konumu binayı inşa eden ustanın bina karşısındaki konumuna benzetilmiştir.¹¹⁹ Bu bağlamda çocuk yetiştirirken onun her iki dünyasını da inşa edecek şekilde bir eğitim metodu takip etmek anne ve babanın asli vazifesidir. Anne babanın çocuk üzerinde hakkı olduğu gibi çocuğun da anne baba üzerinde hakkı vardır. Bunların en mühimi çocuğun fitrat üzere yetiştirilmesidir. Çocuk büyüme evresinde ilk önce anne babayı izleyerek onları rol model alır. Bu sebeple anne baba ve çocuğun etrafındaki aile üyeleri çocuğa iyi bir örnek olmak için gayret sarfetmelidir. Hz. Peygamber “Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsi yapar.”¹²⁰ buyurarak çocuğun fitrî bir ahlâkî yönelime yatkınlığını vurgulamakla beraber ailenin çocuğun kişilik ve ahlâkını da şekillendirdiğini

¹¹⁴ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Darû Sâdr, 1414), 4/19.

¹¹⁵ Bk. el-Mâide 5/5; en-Nahl 16/72.

¹¹⁶ et-Tahrîm 66/6.

¹¹⁷ Müslim, “İmare”, 20 (1829); Tirmizî, “Cihad”, 27.

¹¹⁸ Ömer Menekşe- İsmail Derin (ed.), *Kur'an'dan Öğütler* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 134.

¹¹⁹ Râgıb el-İsfahânî, *Mutluluğun Kazanılması Tafsili'n-Neşeteyn ve Tahsilüs's-Saadeteyn*, çev. Mustafa Solmaz (İstanbul: Sufi Kitap Yayınları, 2022), 33.

¹²⁰ Müslim, “Kader”, 22.

ifade etmiştir.¹²¹ Çocuk yetiştirme hususunda Kur'an'da geçen peygamber kıssaları ve Hz. Peygamber'in sünneti anne babalara yol gösterici örnekler sunmaktadır. Anne babaların bu husustaki sorumlulukları ve çocukların haklarını ihtiva eden konular bilindiği sürece maddi ve manevi dünyası sağlıklı nesiller yetiştirilecektir.

Modern dönem olarak nitelendirdiğimiz günümüzde ebeveynler çocukların dünyadaki refahları için her imkânı seferber etmekte ancak İslâmî eğitimi tebliğ etme noktasında aynı çabayı yeteri kadar gösterememektedirler. Ancak peygamberler çocuklarının iyiliklerini daima düşünmüş, onların her iki dünyada mutlu bir hayat sürebilmeleri için yol gösterici olmuşlardır. Bu nedenle ebeveynler çocuklarının hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olacakları şekilde yükümlülüklerini gerçekleştirmelidir. Çocuğa Kur'an öğretmek, namazı öğretmek ve dinî bilgileri tebliğ etmek çocuğun anne baba üzerindeki en önemli haklarındanıdır.¹²² Bu konuyla ilgili olarak Resûlullah (s.a.s.) "Hiçbir baba, evlâdına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir."¹²³ buyurmuştur. Çocuğun kişiliğini oluşturacak terbiye verilirken hassas davranılmalıdır.

Araştırmalar neticesinde çocuğun henüz anne karnında iken karakterinin oluşmaya başladığı tespit edilmiştir. Bu sebeple daha bu süreçte anne yediği içtiği besinlere dikkat etmeli, onları temiz ve helal olanlardan seçmelidir. Kur'ân-ı Kerîm'de öğütlenen "*Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan maddelerin helâl ve temiz olanlarından yiyin; şeytanın peşinden gitmeyin, çünkü o apaçık düşmanınızdır.*"¹²⁴ âyetinde helal beslenmenin mühim bir gereklilik olduğu emredilmektedir. Bunun yanı sıra anne girdiği ortamlara, izlediği, dinlediği yayınlara dikkat etmeli, kulluk bilinci ile ruhen ve bedenlen evlat sahibi olma duygusuna kendini hazırlamalıdır. Çocuğun yalnızca sevgi duygusuna karşılık gelen bir fert olmadığı, çocuğun doğumuyla beraber birçok sorumluluğun meydana geldiği unutulmamalıdır. Çocuk ile ebeveyn arasında sevgi temelli bir güven bağı kurulmalıdır. Nitekim çocuğun yetiştirme sürecinde en temel ihtiyacı sevgi ve güvendir. Bu duygunun giderilmesi ise çocuğun tabii hakkıdır.¹²⁵ Kur'an evlat sevgisinin fitrî olduğuna işaret etmektedir. Kur'an'da ebeveynlerin çocuk sevgisi örneklerini görmek mümkündür. Hz. Nûh'un inançsız oğluna karşı sevgi ve merhametle muamele etmesi,¹²⁶ Hz. Ya'kûb'un

¹²¹ Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Etrafındaki Çocuklar ve Gençler, 41.

¹²² Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Etrafındaki Çocuklar ve Gençler, 44-47.

¹²³ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 33; İbn Mâce, "Edeb", 3.

¹²⁴ el-Bakara 2/168.

¹²⁵ Recep Demir, "Çocuk Yetiştirmede İslami Yaklaşım", *Kur'ân ve Sünnet Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2024), 57-58.

¹²⁶ Bk. Hûd 11/42-47.

oğlu Yûsuf'a olan düşkünlüğü ve kuyuya atılması neticesinde üzüntüsünün gözlerini görmez duruma getirmesi,¹²⁷ Hz. Mûsâ'yı nehre bıraktıktan sonra annesinin merak içerisinde kalması¹²⁸ ebeveynlerin çocuklarına karşı beslediği sevgi ve merhamet duygularına en güzel örneklerdir.

Bununla beraber Kur'an çocuğun anne baba için aynı zamanda imtihan sebebi olduğunu belirtmektedir. Evlada karşı sevgi ve bağlılıkta ölçülü davranmayı bu sevginin Allah'a karşı yükümlülüklerin önüne geçmesinin doğru olmayacağı *“Ey iman edenler! Mallarınız da çocuklarınız da sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Bunu yapanlar mutlaka hüsrana uğramışlardır.”*¹²⁹ âyetiyle beyan edilmektedir. Sevgi ile muamele etmenin yanı sıra evlatlar arasında eşitlik ve adaleti sağlamak da ebeveynin çocuklara karşı sorumluluklarındandır. Anne baba çocukları arasında eşit şekilde sevgi ve merhameti telkin etmeli, olası bir kardeş kıskançlığına sebebiyet vermemelidir. Çocuklarını kız veya erkek olması yönünden de ayırmamalıdır.¹³⁰

Çocuğa karşı anne babanın diğer bir sorumluluğu ise terbiye ve nasihat verirken gerek yaşantısı ile gerekse davranışları ile örnek olması gerektiğidir. Çocuk taklit yoluyla öğrendiğinden anne babanın söylemlerinden ziyade eylemleriyle ilgilenir. Ebeveynin her türlü tutum ve davranışı çocuğun ruhuna sirayet eder ve onun karakterini şekillendirir. Her anne babanın çocuğundan beklentileri olmaktadır. Bu beklentiler neticesinde çocuklara nasihatler edilmekte ve onları yapmaları beklenmektedir. Ancak söylediği sözü kendisi yapmayan, çocuğuna maddi ve manevi yaşantısıyla örnek olmayan ebeveyn, söz, fiil ve davranışlarında tutarsızdır. Bu noktada çocuk yetiştirme konusunda vebal altında dahi kalınmaktadır. Kur'an'da *“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?”*¹³¹ âyetinde iletilen mesaj konuya örnek teşkil etmektedir.

Çocuğuna örnek teşkil edecek bir yaşayış sergileyen anne ve baba çocuğunun akıbetinin hayırlı olması yönünde de Allah'a duada bulunmalıdır. Bu konuda peygamberlerin evlatlarına ve kendilerinden gelecek nesillere yönelik duada bulunduklarını¹³² örnek vermek mümkündür. Hz. İbrâhim'in Kur'an'da yer alan şu duası: *“Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları namazı devamlı kılanlardan eyle; rabbimiz, duamı kabul*

¹²⁷ Bk. Yûsuf 12/84.

¹²⁸ Bk. el-Kasas 28/10.

¹²⁹ el-Münâfikûn 63/9.

¹³⁰ İbrahim Turan, “Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35/35 (2013), 84.

¹³¹ es-Saf 61/2.

¹³² el-Bakara 2/128-129; el-Ahkâf 46/15.

et.”¹³³ namaza devamlı bir neslin önemine dikkat çekmekle birlikte çocuğa namazı öğretmek de anne baba mesuliyetindedir. Yüce Allah “*Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz; asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutlu gelecek, günahlardan sakınanların olacaktır.*”¹³⁴ âyetiyle bireylerin kendisinin namaza devam etmesinin gerekliliği yanında bunu aile üyelerine de öğretmeleri konusunda açıkça insanlığın üzerine bir vazife olarak emretmiştir. Çocuğun İslâm ahlâkı ile yetiştirilmesi ve anne babanın dünyevi ilimlerin yanı sıra dinî ilimleri de kazandırması çocuğun İslâmî terbiye alma hakkıdır. Bu sebeple Kur’an’ı öğretmek ve onun buyruklarını açıklamak ebeveynin üzerine düşen en önemli sorumluluklardan biridir. Neticede çocuk iman, ibadet, namaz, oruç, dua, anne babaya saygı gibi birçok bilgiyi Kur’an ve sünnet ahlâkı ile yetiştirildiğinde kazanacaktır. Hz. Peygamber’in “Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir.”¹³⁵ sözü İslâm kimliği kazanmanın üzerinde Allah’ın buyruğu olan Kur’an’ın önemine vurgu yapmaktadır. Ebeveynler bu sorumluluğu ibadet olarak görmeli ve çocuğun bu hakkını yerine getirebilmek için gayret sarfetmelidir. Bununla beraber çocuğa okuma bilinci kazandırmak, huzurlu bir aile ortamı sunmak ailenin sorumlulukları arasındadır. Çocuğun ibadetler ve ahlâkî meseleler ile arasının iyi olması ailenin Yaratıcısının buyrukları ile arasının iyi olmasıyla bağlantılı gelişecektir. Yüce Allah tarafından emanet verilen evlat Kur’an buyruklarına uygun yetiştirildiği takdirde ailesine ve topluma değer katacaktır. Bu şekilde yetiştirilen nesiller dünya ve ahirette ebeveyne mutluluk vesilesi olacaktır.¹³⁶

Sonuç itibarıyla çocuğun hakları; yaşam hakkı, himaye, beslenme, iyi bir eğitim, adaletle muamele görme, temel ihtiyaçlarının sevgi ile yerine getirilmesidir. Anne-babanın sorumlulukları da güzel ahlâk kazandırmak, dinî bilgileri öğretmek, helal rızık ile beslemek, çocuğun haklarına riayet etmek, sevgi ve şefkat göstermek kısacası maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamalarıdır. Tüm bunlarla beraber çocuğun nasihatten önce örnek anne baba modellerini görmeye ihtiyacı vardır. Günümüzde çocuk yetiştirme konusunda bireyler eğitilmiş olsa dahi çocuklara yeteri kadar zaman ayıramadıklarında çocuk etrafında anne baba modeli görmekten ziyade dijitalde gördüğü modelleri ya da yanında uzun süre vakit geçirdiği kişileri örnek almaktadır. Çocuğunu ileride karakter

¹³³ İbrâhîm 14/40.

¹³⁴ Tâhâ 20/132.

¹³⁵ Tirmizî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 15; Ebû Dâvûd, “Salât”, 347.

¹³⁶ Menekşe- Derin, *Kur’an’dan Öğütler*, 134-135.

sahibi bir birey olarak görmek isteyen anne baba öncelikli olarak Kur'an ve sünnet rehberliğinde ilerlemelidir. Milli ve manevi değerlere sıkı sıkıya bağlı olmalı güzel ahlâkıyla tüm insanlığa model olan Hz. Peygamber'in fikir ve davranışlarındaki örnekleri ve onun ebeveynliğini hayatına geçirmelidir.

2.4. İslâm'da Çocukların Anne ve Babaya Karşı Sorumlulukları

İslâm'da çocuğun hakları olduğu kadar, sorumlulukları da vardır. Kur'an başta olmak üzere tefsir ve hadis kaynaklarında evladın anne babaya karşı vazifeleri konusunda önemle durulmuştur. Edep, öğüt ve hikmetli sözler içeren eserlerde de konuya ayrıca genişçe yer verilmiştir.¹³⁷ Bu konudaki eserlere Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*, İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *Birrü'l-vâlideyn*, İbrâhim Hakkı Erzurûmî'nin *Mârifetnâme* adlı eseri örnek olarak verilebilir. İbrâhim Hakkı Erzurûmî'nin “Rızâyı Hak rızâyı vâlideyn içre bilinmiştir ki cennet ümmehât akdâmı tahtında bulunmuştur.”¹³⁸ sözleri Allah'ın rızasının anne-baba hakkı gözetilerek kazanılacağına dair vurgu yapması açısından kıymetlidir. Dolayısıyla çocuğun anne baba üzerinde hakkı olduğu gibi anne babanın da çocuk üzerinde hakkının olduğu gerçeği, Kur'an ve sünnette açıkça belirtilen mühim konulardandır.

Yüce Allah وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَنْتَعَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا يٰأَيُّهَا الرَّحْمَةُ وَلَا تَتَّبِعْهُمَا وَفَلْ لَهُمَا قَوْلٌ كَرِيمًا “*Rabbim, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.*”¹³⁹ buyurarak tüm insanlığa yüklediği görevler arasında kendisine kulluk edilmesini emrettikten hemen sonra anne babaya iyilik edilmesi gerektiğini zikretmiştir. Âyetten de anlaşılacağı üzere anne baba hakkına riayet etmenin ehemmiyeti üzerinde önemle durulmaktadır.¹⁴⁰ Âyetin devamında وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا “*Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. ‘Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster’ diyerek dua et.*”¹⁴¹ buyrulur anne

¹³⁷ Mustafa Çağrı, “Ana Baba (Ebeveyn)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/103-105.

¹³⁸ İbrâhim Hakkı Erzurûmî, “Anne-baba ile sohbet ve ülfetin adabı” başlığında konunun önemine dair bu veciz sözü söylemiştir. Bk. İbrâhim Hakkı Erzurûmî, *Mârifetnâme*, çev. Faruk Meyan (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1999), 1101.

¹³⁹ el-İsrâ 17/23.

¹⁴⁰ Huriye Martı (ed.), *Hadislerle Aile* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 49.

¹⁴¹ el-İsrâ 17/24.

babaya güzel davranmanın yanı sıra onlara nasıl dua edilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Aynı şekilde Kur'an'da geçen peygamber dualarında da anne babaya karşı manevi bir vazife olan dua örnekleri yer almaktadır. Hz. İbrâhim'in "*Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.*"¹⁴² duası anne babaya yapılacak iyilikler arasında dua etmenin önemine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla anne babaya hayır dua etmeli onları hoşnut edecek davranışlarda bulunulmalıdır. Nitekim Resûlullah da şöyle buyurmuştur: "Allah'ın rızası, anne ve babayı hoşnut ederek kazanılır. Allah Teâlâ'nın gazabı da anne ve babayı öfkelenmek suretiyledir."¹⁴³ Anne babaya karşı saygılı davranma ve onlara dua ederek memnuniyet gösterme çocuk yaşta kazandırılması gereken bir erdemdir. Bu erdem çocuk yaşta vazife edilirse hayat boyu bilinçli bir şekilde devam edecektir. Anne baba razı edildiği için ise Allah da hoşnut olacaktır.

Kur'an'da anne babanın değeri ve onlara iyilik yapılması gerektiği birçok yerde zikredilmiştir.¹⁴⁴ Çocuğun varlık sebebi anne baba vesilesi ile gerçekleştiğinden Yüce Allah kendinden hemen sonra anne babaya şükredilmesi gerektiğini şu âyette emretmiştir: "*Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun süten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır.*"¹⁴⁵ İnsana sunduğu sayısız nimetler için önce Allah'a şükretmek daha sonra anne babaya şükranlarını bildirmek Kur'an ahlâkının bir gereği olarak çocukların öğrenmesi gereken bir vazifedir. Çocuğa öğretilecek "Allah'a emanet ol, Allah rahatlık versin, Allah razı olsun, kolay gelsin, elinize sağlık" gibi teşekkür ifadeleri iyilik ve ihsanda bulunma şükür ve minnettarlık gösterme ahlâkının temelini oluşturacaktır.

Peygamber kıssalarında geçen ebeveyne karşı hürmet de anne baba hukukunu gözetme noktasında rehber olmaktadır. Hz. İbrâhim şirk içerisinde olan babasını Allah'ın yoluna davet ederken "*babacığım / يَا أَبَتِ*"¹⁴⁶ diyerek nazıkçe ve anlayışla yaklaşmıştır. Allah'a iman etmeyen babasını sabır ve hikmet ile tevhid inancına davet eden Hz. İbrâhim, babasının "*Ey İbrâhim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer*

¹⁴² İbrâhîm 14/41.

¹⁴³ Tirmizî, "Birr ve Sıla", 3.

¹⁴⁴ el-Bakara 2/83; en-Nisâ 4/36; en-Neml 27/19; el-Ahkâf 46/15.

¹⁴⁵ Lokmân 31/14.

¹⁴⁶ Meryem 19/42-45.

vazgeçmezsen, andolsun seni taşlatırım; şimdi uzun bir süre gözüme görünme!”¹⁴⁷ tutumuna karşı “Esen kal! Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lutufkârdır.”¹⁴⁸ şeklinde yanıt vermiş saygılı davranışlarıyla evladın anne babasına iyiyi ve doğruyu öğütleyebileceği noktasında rehber olmuştur.

Çocuğun ebeveyne karşı olgunluk ve güzel huyla yaklaşımına diğer bir örnek Hz. İbrâhim’in kurban emri geldiğinde oğluna “Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?”¹⁴⁹ sorusu üzerine Hz. İsmâil’in “Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın.”¹⁵⁰ cevabı, babasına karşı güven duyan güçlü karakterli bir çocuk kimliğini yansıtmaktadır.¹⁵¹ Hz. Yahyâ örneğinde ise anne babasına karşı güzel tabiatlı bir çocuk örneği görülmektedir. Âyette “Anne babasına çok iyi davranırdı; zorba ve âsi değildi.”¹⁵² şeklinde bahsedilmekte ve anne baba hukuku gözetilirken yumuşak huylu olmayı öğütlemektedir.

Yüce Allah çocuğun ebeveynine karşı sert tabiatlı ve isyankâr olmasından hoşnut olmaz. Kur’an’dan ilkelerle insanlığa yol gösteren Hz. Peygamber’in şu sözleri de bunu en güzel şekilde öğütlemektedir: Ebû Bekre Nüfey İbni Hâris’ten (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.), “Size büyük günahların en ağırını haber vereyim mi?” diye sorduktan sonra “Allah’a karşı şirkte bulunmak ve anne babaya karşı itaatsizlik yapmak.” şeklinde buyurmuştur.¹⁵³ Anne babanın gönlünü kırarak sözlerden kaçınmak, onları hoşnut edecek söz ve davranışlarda bulunmak Allah’ın kesin bir emridir. Bu sebeple çocuklar anne ve babasına sevgi ve saygı besleyerek nazik bir üslupla iletişim kurma sorumluluğunu kazanmalıdır. Çocukların yaşlarına uygun verilen sorumluluklarda ebeveynine karşı itaat göstermesi ve verilen görevi yerine getirmesi gerekmektedir. Böylelikle çocuk anne babaya karşı itaat etmesi ve yaşına uygun verilen görevleri gerçekleştirmesi gerektiğinin farkında olduğu gibi yaratıcısına karşı vazifelerinin de bilincinde olup onları uygulamalıdır. Hz. Peygamber anne ve babaya itaat konusunda “Yâ Resûlullah! Kime iyilik etmeliyim?” şeklindeki bir soruya, “Annene” diye cevap vermiş; “Sonra

¹⁴⁷ Meryem 19/46.

¹⁴⁸ Meryem 19/47.

¹⁴⁹ es-Sâffât 38/102.

¹⁵⁰ es-Sâffât 37/102.

¹⁵¹ Abdussamet Varlı, “Kur’an’da Peygamberler Örneğinde Ailede Anne-Baba ve Çocukların Hukuku”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (09 Kasım 2020), 230.

¹⁵² Meryem 19/14.

¹⁵³ Buhârî, “Edeb”, 6.

kime?” denilince yine “Annene” demiş; üçüncü defa tekrarlanan soruya da aynı cevabı vermiş; nihayet dördüncüsünde “Babana” buyurmuştur.¹⁵⁴

Bununla beraber Allah’a karşı yükümlülükler tüm haklardan önce gelmektedir. Eğer anne baba Allah’a karşı isyan ve şirke girecek bir hususta çocuğa baskı yaparsa dinimiz bu konuda çocuğa ebeveyninin bu istediğini reddetme yetkisi vermektedir. Kur’an anne babanın doğal haklarını nezaketle karşılamayı ancak Allah’a isyana teşvik eden konuda anne babanın isteğinin gerçekleştirilmemesi gerektiğini şu âyetlerde öğütler: “*Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma ama yine de onlara dünyada iyi davran; yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle.*”¹⁵⁵ Yine bir başka âyette “*Biz insana anne babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onların sözüne uyma!*”¹⁵⁶

Anne baba hakkı gözetilirken manevi yükümlülüklerin yanı sıra maddi olarak da onları koruyup gözetmek dinimizin bir gereğidir. İnfak etme konusunda ilk sırada anne baba yer almaktadır. “*Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Harcayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir.*”¹⁵⁷ âyeti anne babaya karşı bir sorumluluk olarak ihtiyaçlarının karşılanmasını öğütlemekte ve bunun hayırlı ameller arasında sayıldığını açıkça beyan etmektedir.

Bahse konu olan başlıklarda belirttiğimiz üzere çocukların sahip olduğu hakların yanı sıra anne babaya karşı yerine getirmeleri gereken sorumluluklar da vardır. Bu sorumluluklar özetle anne baba hakkını gözetmek, yaşlandıklarında ve ihtiyaç duyduklarında onlara yardım etmek, itaat etmek, saygı ve hoşgörü ile muamele etmek, kırıncı davranmamak, yumuşak ve hoş sözlü olmaktır. Bu nedenle iyi bir birey, doğru istikamette kul olma bilincini verebilmek için sorumluluk duygusunun çocuk yaşta kazandırılması çok önemlidir. Kur’an ve sünnette bu konuya dair emirler ve öğütler kişiler için yol gösterici olmaktadır.

¹⁵⁴ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 1.

¹⁵⁵ Lokmân 31/15.

¹⁵⁶ el-Ankebût 29/8.

¹⁵⁷ el-Bakara 2/215.

3. KISA SÛRELER ÖZELİNDE TEFSİR İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir çocuk kitabı kaleme alınırken çocukların gelişim özelliklerine uygun muhteva ve anlatım özellikleri bir bütün olarak düşünülmelidir. Zira çocuklarla ilgili çalışma yapabilmenin yolu onların dünyasına inebilmenin yanında çocukların bilişsel, duyuşsal, psikolojik ve ahlâkî gelişim seyrini de kavramakla mümkün olur. Bu sebeple, bu başlık altında öncelikle çocuklara yönelik tefsir içerikli eser yazımının tarihsel seyrine temas edilecek, akabinde örnekler sunularak tefsir içerikleri kitapların çocukların İslâmî değerleri benimseme konusundaki önemi ve çocuklara yönelik tefsirin imkânı üzerinde durulacaktır.

3.1. Çocuklara Yönelik Tefsir İçerikli Eser Yazımına Tarihsel Bakış

Tefsir/تفسير kelimesi sözlük manasıyla “fesr/فسر” ve onunla benzer manaya gelen “sefr/سفر” kökünden gelen beyan, açıklığa kavuşturmak, izah etmek, örtüyü kaldırmak, açıklık, temizlik, gizlenmiş olanı ortaya çıkarma anlamlarına gelen bir terimdir.¹⁵⁸ Istılâhî manada tefsir, âyet ve sûrelerin iniş sebebine vakıf olmak, nâsih-mensûh, muhkem-müteşâbih gibi Kur’an ilimleri ile belâgat, sarf, nahiv gibi dil bilimleri vasıtasıyla Hz. Peygamber’e indirilen, onun öğreticiliğinde tüm insanlığa rehber olacak Allah’ın kitabını anlamak ve açıklamaktır.¹⁵⁹

Tarih itibarıyla de Kur’an’ın nüzûlü sırasında yetişen ashâbın çocuklarının ve torunlarının, babalarından ve dedelerinden öğrendikleriyle Kur’an hakkında bilgi sahibi oldukları, Kur’an’ın açıklanması ile ilgili zihinlerinde oluşan sorulara cevap buldukları anlaşılmaktadır. Kur’an’ın indiği zaman ve mekândan uzaklaştıkça Kur’an’ın açıklanmasına olan ihtiyacın arttığı ve açıklanan kelimelerin çoğaldığı görülmektedir. Gerek Türkçe gerekse başka dillerde yazılmış tefsir kitapları incelendiğinde bunların İslâmî ilimler ile ilgilenen alan uzmanları, öğrencileri veya bu alan ile yakın ilişkisi olup Kur’an dili bilen kesimlere hitap ettiği görülmektedir. Halbuki verilen mesajın

¹⁵⁸ Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru Sâdr, 1414), “fsr”, 5/55; Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garibi’l-Kur’ân* (Nizar Mustafa el-Baz Kütüphanesi, ts.), “sfr”, 308.

¹⁵⁹ Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi’l-Kur’an*, thk. Ebü’l Fazıl (Kahire: Darü’l Hadis, 1427/2006), 22.

muhataplar tarafından alınıp hayata geçirilmesi gerekmektedir.¹⁶⁰ Bu hitabı çocuklardan ayrı düşünmeyip, onların da istifadesine sunmak gerekmektedir. Çocukları gençlik çağına kadar Kur'an'dan ve onun mesajından uzak yetiştirmek daha sonrasında verilecek İslâmî terbiyenin de etkisini azaltmaktadır.¹⁶¹

Zaman geçtikçe koşullar değişir, ihtiyaçlar ile beklentiler farklılaşır ve niteliği öncekilerle aynı kalmaz. Bu noktada vahyin anlaşılması için, dinî tecrübe ve düşüncelerin geliştirilmesi, yeniden gözden geçirilip günümüz bireylerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte eğitim metoduna dönüştürülmesi gerekmektedir. Dinî bilgiyi aktarırken bireyin hayatında anlam bulan, problemlerini çözen, anlama ve anlamlandırmaya dayalı bir eğitim kaynağı oluşturulmalıdır.¹⁶² Dolayısıyla Kur'an'ın çocuklara göre açıklanması yani çocuklara yönelik tefsir yapılması gerekliliği gündeme gelmektedir. Toplumun inşa edecek bireylerin çocukluktan itibaren nitelikli yetiştirilmesi gerekliliği de herkesçe bilinmektedir.

Bu nedenle günümüzde birçok farklı disiplinin çocukları ilgilendiren özel başlık açtığını görmekteyiz: Çocuk psikolojisi, çocuk sosyolojisi, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları ve çocuk eğitimi gibi örnekleri artırmak mümkündür. Bunun en önemli sebebi çocuğun kıymeti ve çocukluk yaşantılarının bireyin geleceğine kalıcı etkiler oluşturmasıdır. Kur'an ışığında karakter inşası için günümüz çocuklarına Kur'an'ı anlatma gayreti içerisinde olmak alan uzmanlarının gündemine alması gereken önemli bir konudur. Çocukluktan itibaren Kur'an'ı sevdirmek ve onun verdiği mesajı çocukların anlayacağı düzeyde zihinlerine yerleştirmek çocuklara yönelik tefsir yazımı ile mümkün olacaktır. Çocuklara yönelik yazılacak tefsir içerikli eserleri "İslâmî Çocuk Edebiyatı" içerisinde incelememiz mümkündür.¹⁶³ Ancak Tanzimat dönemine (1839-1878) kadar edebiyat tarihimiz içerisinde çocuklara yönelik bağımsız bir yazılı eser kültürü mevcut değildi. Daha ziyade yetişkinler için yazılan eserlerin içerisinde yer alan öğretici öğeler, çocuklara göre uyarlanarak verilmekteydi. Bu eserler çoğunlukla çocuklara davranış eğitimi kazandıracak, terbiye edici nitelikli eserlerdi. Tanzimat dönemi ile öğretilmesi ve

¹⁶⁰ Ömer Müftüoğlu, *Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi* (Ankara: OTTO, 2012), 163.

¹⁶¹ Yılmaz, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği*, 58.

¹⁶² Hasan Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2015), 275.

¹⁶³ "İslami Çocuk Edebiyatı; çocukların dini duygu ve düşüncelerini geliştirmek, dine karşı ilgi ve isteklerini uyandırmak, çocukta dini-ahlaki davranış değişikliği oluşturmak maksadıyla, çocuğun içinde bulunduğu yaşın pedagojik özelliklerine uygun olarak meydana getirilen yazılı veya sözlü ürünlerdir."bk. Melek Demirdöğen - Ayşe Farsakoğlu Eroğlu, "İslami Çocuk Edebiyatı", *Turkish Studies - Language and Literature* 16/1 (2021), 188.

ezberlenmesi kolay olan inanç, ibadet, ahlâk konularının yer aldığı manzum olarak kaleme alınmış küçük hacimli ilmihal eserler görülmekteydi. 1970-1980’li yıllarda İslâmî Çocuk Edebiyatı’nın içerik, çeşitlilik ve sayı bakımından arttığı gözlemlenirken son yarım asırda ise tercüme ve telif eserlerinin bu alana kazandırıldığı görülmüştür.

Değerler eğitimi ve din eğitiminin okul öncesinden itibaren eğitim-öğretim müfredatında yer almasıyla beraber son yirmi yılda değerler eğitimi, peygamber hikâyeleri, ilmihal, siyer, çeşitli dinî bilgiler ve ahlâk kitaplarında artış olmuştur.¹⁶⁴ Çocuklara yönelik tefsir içerikli kitap sayısının ise son yıllarda artış gösterdiği gözlemlense de bu eserler henüz yeteri kadar yaygınlaşmamış ve mevcut bazı eserler ise nitelik ve muhteva açısından yetersiz kalmıştır. Çocuklarla ilgili kaleme alınan tefsir içerikli eserlerin derli-toplu tablosu aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu tablo da günümüzdeki konuyla ilgili eserleri göstermesi açısından önemlidir. Ancak kanaatimizce tefsir içerikli çocuk kitapları toplumda ve eğitim camiasında hak ettiği ilgiyi henüz görememiştir. Bu nedenle çocuklara yönelik tefsir içerikli nitelikli eserlerin üretilmesi; çocuklara yönelik tefsirin imkânı ve gerekliliği üzerinde amaca hizmet edecek çalışmaların artarak devam etmesi ve yaygınlaştırılması önem kazanmaktadır.

3.2. Çocuklara Yönelik Tefsirin İmkânı ve Güncel Kaynaklar

Çocuk okumaya başladığı dönem itibariyle merak ettiği konuları artık bir yetişkine sormak yerine çoğunlukla okuyarak öğrenmeye başlar. Çocuk okuduğu kitaplardaki olay ve durumları kendi hayatına aktararak kitaplar ile bağ kurar. Bu dönemde öğrenilen bilgi, tecrübe, değer ve kazanımlar çocuğun ahlâkını, inanç gelişimini ve karakterini şekillendirir.

Çocukla iletişim kurmak, onların duygu dünyasına hitap edebilmek, davranış ve düşüncelerini anlayabilmek, ihtiyaçlarını fark edebilmek tarih boyunca yetişkinlerin önem verdiği konulardan olmuştur. Çocuğun düşünce dünyasına sirayet edecek yazılı ve sözlü eserler ise bu ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmıştır. Çocuğunun ahlâk ve davranışını inşa etmek isteyen anne babalar çocuklara yönelik eserlere tarih boyunca başvurmuşlardır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Demirdöğen - Farsakoğlu Eroğlu, “İslami Çocuk Edebiyatı”, 192,197.

¹⁶⁵ Demirdöğen - Farsakoğlu Eroğlu, “İslami Çocuk Edebiyatı”, 187.

Çocukların karakter ediniminde çocuk kitaplarının rolü büyüktür. Kitaplar çocukların bakış açısını zenginleştirdiği gibi onların birçok alanda bilgi sahibi olup yetişmelerine de yardımcı olmaktadır. Çocukların zihin dünyalarında oluşturdukları din olgusu ve onu anlayış biçimleri de çocuk kitaplarıyla somutlaşıp onların kendi hayatında iz bulmasına kaynaklık etmektedir. Özellikle çocuğun çevresinde gördüğü nesnelerin (hayvanların, bitkilerin, uzay vb.) kitaplarda yer alması onların hoşuna gidip dikkatlerini cezbetmektedir.¹⁶⁶

Bu noktada bütünsel gelişimi sağlayacak ana kaynak şüphesiz Kur'an'dır ve Kur'an örneğinde eğitim metodu oluşturmak esastır. Çünkü Kur'an çok yönlü ve eğitici bir kitaptır. Kur'an çocuklara sadece okutularak ve ezberletilerek değil aynı zamanda çocuklara uygun tefsiri yapılarak öğretilmelidir. Kur'an'da yer alan hayvanlar, bitkiler, insanlar ve kâinat ile ilgili âyetler çocukların gelişim seviyesine uygun etkili bir eğitim metodu ve çocuklara yönelik tefsir kitaplarıyla rahatlıkla kazandırılabilir. Aynı şekilde Kur'an'dan kıssalar da bir eğitim metodu olarak çocuklara verilebilir. Dolayısıyla çocuklara Kur'an ahlâkı kazandırma gayesiyle bütün yenilikçi öğreticilere ve çarelere başvurmak gerekmektedir.

Resûlullah'ın (s.a.s.) sahâbe efendilerimizi yetiştirirken uyguladığı eğitim-öğretim teknikleri günümüzün modern eğitim tekniklerinin vurguladığı temellerle uyuşması nebevi öğretilerin insanlığın ortak mirası olduğunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber de Kur'an'ın açıklanması noktasında eğitim-öğretim ihtiyacına eğitimci vasfıyla her daim yol gösterici olmaktadır. Bu konuda eğitim metodu oluştururken de Kur'an'ın ilk uygulayıcısı ve insanlığa rehber olan Hz. Peygamber'in eğitimciliği örnek alınmalıdır.¹⁶⁷

Peygamberimiz (s.a.s.) çocuk sahâbilere Kur'an öğretirken önce onları cesaretlendirmiş, onların öğrenme süreçlerine aktif katılarak teşvik edici sözler söylemiştir. Çocukların anlayacağı şekilde yavaş ve sabırlı bir şekilde eğitim vermiştir. Sahâbilere belirli sûreleri ezberletmiş ve bu sûrelerin anlamları üzerinde durmuştur. Sûrelerin manalarını öğretmek

¹⁶⁶ Bilge Nacar, *Çocuk Hikâyelerinde Din Eğitimi (Kemalettin Tuğcu ve M. Yaşar Kandemir Örnekleri)* 2008, 36,39-41.

¹⁶⁷ Ramazan Gürel, "Hz. Peygamber'in (s.a.) Eğitim Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metotlar", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (2015), 116-119; Ayrıca bk. Mustafa Öcal, "Hz. Peygamber (s.a.v)'in Çocuk Eğitimindeki Metodu", *Hz. Muhammed ve Gençlik* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), 75-76,78.

suretiyle çocukları düşünmeye ve Kur'an ile bağ kurup hayatlarına tatbik etmeye teşvik etmiştir.¹⁶⁸

Bir toplumun milli ve manevi değerlerinin taşıyıcısı dildir. Çocuk dili kullanmaya başladığında kendini ifade etme isteği duymaktadır. Çocuğun kendisini nasıl ifade edebildiği onun dili etkili kullanma becerisi ile yakından ilişkilidir. Edebi eserler dili etkili kullanma, anlama ve ifade etme becerilerini geliştirdiği için çocuk için edebiyat ihtiyacı her daim olagelmıştır. Dolayısıyla çocuk edebiyatı ürünleri bu milli ve manevi değerlerin aktarımında önemli bir işleve sahiptir. “Çocuk Edebiyatı”, çocuğun gelişimine ve bilişsel alt yapısına uygun; anlama ve kavrama becerisini dikkate alarak, çocuğun duygu ve düşünce dünyasına hitap eden edebiyata denir. Çocuk edebiyatı tüm özelliklerinin yanı sıra eğitici işlevi olan da bir alandır. Bir davranış kazandırmak, bir bilgiyi öğretmek, bir konuda çocuğu eğitmek, çocuğun kişilik ve ahlâk gelişimine katkıda bulunmak için çocuk edebiyatından yararlanılabilir. Dolayısıyla çocuğa göre yapılmış bir edebiyatta onların çocuk dünyasına hitap edebilmeye, dil gelişimi, bilişsel gelişimi dikkate alınarak, örneklerle ve somutlaştırarak anlatım yapmaya ihtiyaç vardır.¹⁶⁹ Çocukların Kur'an ile özdeşleşmesini sağlamak için de çocuk edebiyatı alanından istifade edilmelidir. Bu nedenle çocuklara yönelik yazılacak çocuk tefsir kitaplarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde çocuklar için yazılmış tefsir kitaplarının daha önce de bahsettiğimiz üzere yeterince yaygınlaşmadığı, sayı ve nitelik olarak da kısıtlı olduğu görülmektedir. Bununla beraber tefsir içerikli çocuk kitaplarının sayısının son yıllarda arttığı ifade edilebilir. Çocuklara yönelik tefsir çalışmalarının bu kadar gecikmesinin en önemli nedeni, tefsir ilminin çocukların seviyesine indirgenemeyecek bir alan olarak görülmesidir. Tefsir içerikli çocuk kitabı yazılmasında ise amaç yalnızca dinî bilgi öğretmek değil onların Kur'an ahlâkına bürünmesini sağlamaktır.

Çocuklar için din eğitimi kitaplarının ilk örneklerini veren, çocuklara yönelik eser yazmanın önemine dikkat çeken ve ilahiyat alanında çalışmalar yapan Mehmet Yaşar Kandemir'in şu sözleri çalışmamız açısından önem arz etmektedir:

“1970’li yılların ikinci yarısındaydı. Bir gazetede, yurt dışında çalışan işçilerimizin çocuklarıyla Kapıkule’den yurda girerken yapılan bir röportaj okumuştum. Çocuklara Allah, Peygamber, ahiret gibi son derece önemli konularda sorular soruluyor, onlar da bu sorulara son derece sığ, hatta üzücü cevaplar veriyorlardı. Bu cevaplar üzerine bir batılının bizim boşu boşuna akan ırmaklarımızdan bahisle “Bu ırmaklar böyle akar?”

¹⁶⁸ al-Matroudi, “Mukaddimât fî tefsîri’l-Kur’ân li’t-tîfl”, 176.

¹⁶⁹ Fatih Yalçın vd., *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, ed. Tacettin Şimşek (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 39-40.

Siz de böyle bakar?” diye soruşunu hatırladım. Yurt dışına gönderdiğimiz işçilerimizin yavruları Allah’ı, Peygamberimiz’ i bilmezken biz bu konuda bir şey yapmadan onlara bakıyor, verdikleri cevapların ne kadar yanlış olduğu üzerinde konuşup duruyorduk. Yurt içindeki çocuklarımızın hali elbette daha iyi değildi. Birileri bu konuya mutlaka el atmalıydı ama kim el atacaktı? Bazı arkadaşlarımla meseleyi istişare edip çocuk kitapları yazmayı düşündüğümü belirttiğim zaman onlar ilmi çalışmalarımın daha önemli olduğunu söylediler. Onların bu kanaati daha sonraları değişmiş midir, doğrusu çok merak ederim. Fakat ben bu ciddi boşluğu önemsedim ve benim çocuk kitapları yazma hikayem böyle başladı.”¹⁷⁰

Çocuklara yönelik tefsir çalışması yapabilmek için Kur’an’ı anlatacağımız muhatabın çocuk olduğunu unutmamak, onların seviyesine inebilmek, çocukları tanımak, duygu ve düşünce dünyalarına hitap edebilmek, çocukların ilgisini çekebilecek şekilde çocuk edebiyatı alanında eser yazımına hâkim olmak büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, oluşturulacak tefsir içerikli çocuk kitapları; çocuk eğitimi alanında uzman, eğitimci, pedagog, tefsir ilmine hâkim alan uzmanı, din psikoloğu, çocuk edebiyatı yazarı, çizeri ile iş birliği içerisinde hazırlanacak hassas ve bilinçli bir çalışmanın ürünü olmalıdır.¹⁷¹ Okuyucu kitlesinin çocuklar olacağı tefsir içerikli eserlerde, Kur’an’da geçen her şeyi çocuklara öğretmek gibi bir gaye güdülmemelidir. Zaten bu mümkün de değildir. Konular, çocukların kavrayabileceği ve onları ilgilendiren bölümlerden seçilmelidir. Eserlerde çocukların ilgisini çekecek, hayata yakınlık ilkesinin gözetildiği somut örnekler verilmelidir.¹⁷² Eserin hangi yaş grubuna yönelik olduğu mutlaka belirtilmelidir. Eseri yazacak yazarın yaş grubu hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

¹⁷⁰ Mehmet Yaşar Kandemir, “Günümüzde Çocuk Sorunları ve Dinin Yaklaşımı (Sorunsuz Çocuk Yetiştirmenin Yolu ve Dinî Çocuk Kitapları)” (Türkiye 3. Dinî Yayınlar Kongresi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 136-137.

¹⁷¹ Adem Çalışkan, “İslâmî Çocuk Edebiyatı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2001), 418.

¹⁷² Süleyman Karacelil, “Yakın Dönem Çocuk Edebiyatında Hz. Peygamber’in Hayatına Dair Çalışmaların Mahiyeti”, *Türkiyede Siret Yazıcılığı Siret Sempozyumu 1* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012), 501.

Tablo 3.1 *Tefsir İçerikli Güncel Çocuk Kitapları*

Tabloda çocuklara yönelik tefsir amacıyla yazıldığı bilinen mevcut basılı tüm eserler¹⁷³ yer almamakla birlikte; bu tabloya satışı hala devam eden, yakın zamanda satışa sunulmuş ve yeni çıkan kitaplar dahil edilmiştir. Tablodaki bu kitaplar mevcut basılı eserlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Basım Yılı	Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	Baskı Sayısı
2017	Yunus Peygamber	Sümeyye Öcal	Multibem Yayınları	1
2018	Bir Ayet Bir Hikaye Seti 3 Kitap	Meha Ali	Nar Çocuk Yayınları	1
2018	Yusuf Peygamber	Elif Şantur	Multibem Yayınları	1
2019	Kur'an'a Konan Bal Arısı Bir Nahl Sûresi Hikayesi	Hasan Uzun	Ravza Yayınları	2
2020	Surelerle Düşünüyorum 1	Yasemin İslamoğlu	Düşün Çocuk Yayınları	1
2020	Kalbi Atanlara 83 Ayette Yasin Hikayesi	Hasan Uzun	Ravza Yayınları	1
2020	Kur'ân Bana Ne Diyor? Anla Diyor	İbrahim Arpacı, Sema Çelem	TDV Yayınları	2
2020	Kur'ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor	İbrahim Arpacı, Sema Çelem	TDV Yayınları	1
2021	Yeryüzü Ayetleri 1 Büyük Karanlığın Sırrı	Özkan Öze	DİB Yayınları	1
2021	Yeryüzü Ayetleri 2 Mucizeler Fabrikası	Özkan Öze	DİB Yayınları	1
2021	Kur'ân Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor	İbrahim Arpacı, Sema Çelem	TDV Yayınları	1

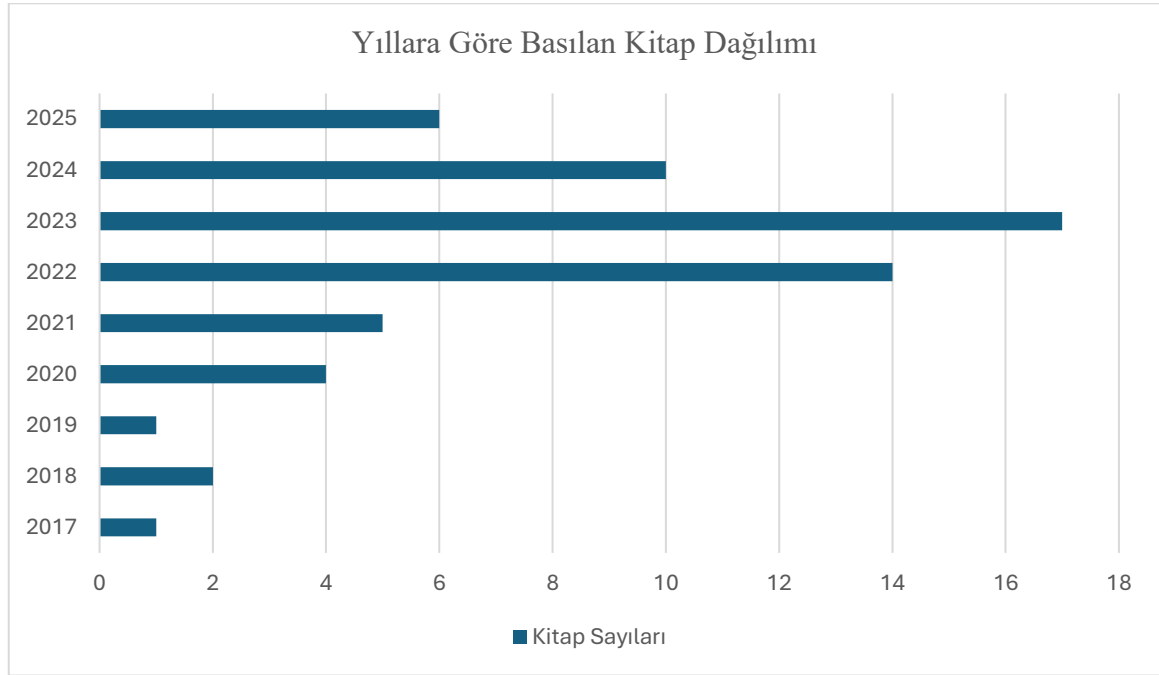
¹⁷³ Mevcut basılı eserlerin diğerleri için bk. Yıldız, *Çocuklar İçin Hazırlanan Kur'an/Tefsir Çalışmalarının Değerlendirilmesi*. (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

2021	Salih'in Kur'an Günlüğü	Ayla Başaran	İnsan Kitap Yayınları	1
2021	Yürüyüş Hikâyelerle Lokman Suresi	Elif Yüceer	TDV Yayınları	1
2022	Yeni Bir Başlangıç Hz. Nuh	Mahmut Öztürk	DİB Yayınları	2
2022	Esaretten Kurtuluş Hz. Musa	Mahmut Öztürk	DİB Yayınları	4
2022	Peygamber Hikâyeleri Gazeteci Şinasi Pekbilir Araştırdı	Bilgenur Çorlu	DİB Yayınları	5
2022	Kur'an-ı Kerim'deki Sureleri Tanıyalım	Bilgenur Çorlu	DİB Yayınları	5
2022	Hikayelerle Kısa Sureler Maun Suresi	Esra Çekici Demir	MGV Yayınları	1
2022	Hikayelerle Kısa Sureler Fil Suresi	Esra Çekici Demir	MGV Yayınları	1
2022	Hikayelerle Kısa Sureler Kevser Suresi	Esra Çekici Demir	MGV Yayınları	1
2022	Hikayelerle Kısa Sureler Kureyş Suresi	Esra Çekici Demir	MGV Yayınları	1
2022	Dersimiz Fatiha	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	1
2022	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	Prof.Dr.Mehmet Emin Ay	Timaş Çocuk	11
2022	Çocuklar İçin Ayet Ayet Allah Sevgisi	Hatice Kübra Tongar	Hayy Kitap Çocuk	1
2022	Âyet Âyet Keşfet Bitkiler	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2022	Kur'an'daki Bitkiler Ara Bul	Jenny Molendyk Divleli	Karavan Çocuk	1
2022	Kur'an'daki Hayvanlar Ara Bul	Jenny Molendyk Divleli	Timaş Çocuk	1
2023	Musa Peygamber	Zeynep Akyıldız	Multibem Yayınları	1

2023	Kuran’da Geçen Evler	Ayşe Dolmacı	Multibem Yayınları	1
2023	Süleyman Peygamber	Elif Şantur	Multibem Yayınları	1
2023	İsa Peygamber	Elif Şantur	Multibem Yayınları	1
2023	Muhteşem Kuşlar	Ayşe Taşyürek	Multibem Yayınları	1
2023	Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	2
2023	Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor	Mehmet Nezir Gül	DİB Yayınları	6
2023	Peygamber Hikâyeleri Minik Kalbim Kur’an’la Buluşuyor	Dr. Hafsa Fidan Vidinli	DİB Yayınları	4
2023	Kayıp Kur’ân Günlüğü	Bilgenur Çorlu	TDV Yayınları	5
2023	Dersimiz İhlas Suresi	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	1
2023	365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an	Nurdan Damla	Gülce Çocuk Timaş	2
2023	Benim Kur’an-ı Kerim Sözlüğüm	Nuriye Çeleğen	Gülce Çocuk Timaş	1
2023	Peygamber Hikâyeleri 10 Kitap	Burhan Güven	Gülce Çocuk Timaş	1
2023	Yok Artık Pelin	Fatma Sema Sekban	Gülce İlk Genç	2
2023	Arkadaşım Kur’an	Süleyman Ezber	Çelik Yayınevi	1
2023	Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri	Ayşegül Akakuş Akgün	Çelik Yayınevi	1
2023	Peygamber Hikâyeleri 13 Kitap	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	1

2024	Allah'ın Dostu Hz. İbrahim	Mahmut Öztürk	DİB Yayınları	5
2024	Kuyudan Saraya Uzanan Yolculuk Hz. Yusuf	Mahmut Öztürk	DİB Yayınları	4
2024	Fâtiha Sûresi Bize Ne Anlatıyor?	Jenny Molendyk Divleli	Puset Kitap	1
2024	Kadir Suresi Bize Ne Anlatıyor?	Jenny Molendyk Divleli	Puset Kitap	1
2024	İhlas Suresi Bize Ne Anlatıyor?	Jenny Molendyk Divleli	Puset Kitap	1
2024	Duha Suresi Bize Ne Anlatıyor?	Jenny Molendyk Divleli	Puset Kitap	1
2024	Dersimiz Ayetü'l Kürsi	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	1
2024	Peygamber Hikayeleri	Hatice Uğur	Multibem Yayınları	
2024	Âyet Âyet Keşfet Kâinat	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2024	Minik Kanatlar	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Kısa Kuyruk	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Koca Ayaklar	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Küçük Anten	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Uzun Bacaklar	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Uzun Kirpik	Nurcan Yıldırım	Multibem Yayınları	1
2025	Öykülerle Kur'an'da Adı Geçen Hayvanlar	Ayşe Serra Kara	Okur Çocuk	1

Tablo 3.2 Yıllara Göre Farklı Yayınevi ile Basılan Tefsir İçerikli Kitap Dağılımı (Tablo 3.1 verilerine göre)

3.3. Kısa Sûrelerin Tefsiri

İslâmî hassasiyetlere uygun çocuk yetiştirme konusunda, öncelikle dinî ve ahlâkî değerleri sevdirmeye gelmektedir. Hz. Peygamber'in eğitim metotlarına bakıldığında da çocuklara öncelik verdiği, yapabilecekleri kadar sorumluluk verdiği, onlara sevgi temelli yaklaştığı, anlayabilecekleri ve hafızalarına alabilecekleri kadar âyet öğrettiği ve anlamlarını açıkladığı bilinmektedir. İslâm dini zorluk değil kolaylık dinidir. Bu din öğretilirken de çocuklara kolaylaştırarak, gelişim düzeyleri ve zeka seviyeleri nispetinde eğitim verilmesi gerekmektedir.

Çocuklara din eğitimi verirken tarihten günümüze "Rabbiyessir" duası öğretilmekte ve çocukların hatırdaki tutabilecekleri, aşına oldukları sûre ezberleri ile başlanmaktadır. Dinî ve ahlâkî değerleri çocuklara öğretirken onlara Allah, peygamber, Kur'an ve ibadet sevgisi kazandırmak da önemli bir vazifedir. İbadet sevgisinin başında da namaz gelmektedir. Bu nedenle çocuklara ezber yaptırılırken genellikle namazlarda okuduğumuz sûrelerden başlanmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in çocukların yedi yaşına geldiğinde namazın öğretilmesi, on yaşlarına geldiklerinde ise namaz kılma

konusunda ısrarcı olunması buyruğu çocuklara namaz kılarken okuyabilecekleri kısa sûrelerin öğretilmesinin ehemmiyetini ortaya koymaktadır.¹⁷⁴

Diğer taraftan Kur'an öğretiminden maksat çocuklara sadece "elif-ba" öğretimi ve sûre ezberi yaptırmak olmamalıdır. Allah'ın insanlara gönderdiği yaşam rehberindeki mesajların anlaşılması, bireylerin hayatını düzenlemesine; "Daha iyi bir insan nasıl olunur?", "Mutluluğun kaynağı temelde nedir?" gibi sorulara cevap bulmasına imkan tanır. Bu bağlamda, Kur'an'ın bu sorulara temel kaynak olduğu bilinci, çocuklara yaş seviyelerine uygun şekilde aktarılmalıdır. Bu nedenle bahsettiğimiz üzere kısa sûrelerden başlayarak, çocukların anlayabileceği âyetler üzerinden çocuklar için tefsir çalışmaları yapmak büyük bir gerekliliktir. Tezimizin konusunu da oluşturan kısa sûreler özelinde tefsir içerikli çocuk kitaplarını tahlil etmeden önce, ilgili başlıkta sûrelerin muhtevasına değinilerek çocuklara kazandırılmasının gerekliliğinden kısaca bahsedilecektir.

3.3.1. Fâtiha sûresi

Fâtiha sûresi Mekkî bir sûredir ve ittifakla 7 âyettir. Fâtiha lügatte "açmak, açıklığa kavuşturmak, kapalılığı gidermek, belirsizliği gidermek anlamındaki فتح (açmak) kökünden türemiş bir isim olup "خاتمة/ hatime" nin zıddı olarak "bir şeyin başlangıcı, girişi, ilk, evvel" manasında kullanılmaktadır.¹⁷⁵ Kur'an'ın ilk sûresi olması, Kur'an'ı okumaya onun ile başlanması, namazda her rekatta tekrar edilmesi ve okunan ilk sûre olması, sûrenin verdiği mesaj itibarıyla kulun kalbini Allah'a ve duaya açması gibi hususiyetleri sebebiyle bu ismi almıştır.¹⁷⁶

Fâtiha sûresinin özünü ve ilettiği mesajı yansıtan farklı isimlendirmeleri de mevcuttur. Ümmü'l-Kur'an (Kur'an'ın anası, özü), ümmü'l-kitâb, esas (temel kaynak), vâfiye (tam, bütün), kâfiye (yeterli), el-kenz (hazine), es-seb'u'l-mesânî (namazların her rekatında ve çeşitli olaylarla tekrarlanan yedi âyet), es-salât (namaz sûresi), şükr, dua, şafiye (şifa veren) manalarında olan isimlendirmeler bunlardan bazılarıdır.¹⁷⁷ Fâtiha sûresinin farklı isimlendirmeleri sûrenin faziletlerini açıkça ortaya koymaktadır. İlgili hadis-i şeriflerde de Fâtiha'nın farklı isimlerle anıldığı bilinmektedir.

¹⁷⁴ Bk. Ebû Dâvûd, "Salât", 26.

¹⁷⁵ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "fth", 2/479.

¹⁷⁶ İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl ed-Dımaşkı İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi bin Muhammed es-Selâme (Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999), 1/101.

¹⁷⁷ Emin Işık, "Fâtiha Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/252-254.

Resûlullah (s.a.s.), “Fâtihatu’l-Kitab’ı okumayanın namazı yoktur.”¹⁷⁸ bir başka rivayette ise “Ümmü’l Kur’an’ı okumayan kimsenin namazı tam olmaz.”¹⁷⁹ buyurmaktadır. Fâtiha sûresinin şifa sûresi olduğuna dair Efendimiz (s.a.s.) “Fâtiha sûresi her hastalığa şifadır.”¹⁸⁰ ve bir başka hadisinde “Size Kur’an’ın en büyük sûresini öğreteyim mi?” dedikten sonra, “O sûre **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**”, seb’u’l-mesânî (tekrarlanan yedi âyet) ve bana verilen Kur’an’dır.”¹⁸¹ buyurmuşlardır.

el-Kenz (hazine sûresi) isimlendirmesinin kaynağı Hz. Peygamber’in Yüce Allah’ın beyanından insanlara ilettiği bir kutsî hadise dayanmaktadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm ve kuluma istediği verilmiştir: Kul: **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**”, *“Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.”* deyince, aziz ve celil olan Allah: “Kulum bana hamdetti.” der. **الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ**, *“Rahmân ve rahîm.”* dediğinde, Allah: “Kulum bana senada bulundu” der. **مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ**, *“Ödül ve ceza gününün tek hâkimi.”* deyince, Allah: “Kulum beni yüceltti.” der. **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**, *“Rabbimiz! Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.”* deyince, Allah: “Bu kulumla benim aramda bir taahhüttür. İsteddiği kuluma verilecektir” der. **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ**, *“Bizi dosdoğru yola ilet. Nimete erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da dalâlete sapmışların yoluna da değil!”* dediği zaman, Allah: “Bu da kulumundur, kuluma istediği verilmiştir” buyurur.”¹⁸²

Ulemânın ittifakına göre 7 âyet olduğunu belirtmiştik. Kabul gören bir görüşe göre, Hicr sûresinde geçen “*Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur’an’ı verdik.*”¹⁸³ âyetinde “*seb’an mine’l-mesânî*” ifadesiyle Fâtiha sûresi kastedilmiştir. Ancak başındaki bismelenin sûreye dahil olup olmadığı ihtilâf konusu olmuştur. İmam Şâfi’ye (ö. 204/819) göre Fâtiha’nın birinci âyeti besmeledir. Son âyeti ise **“صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ”** ile başlayıp, **“وَلَا الضَّالِّينَ”** ile biter. Ebû Hanîfe’nin (ö. 150/767) ve ona tabi olanların görüşüne göre besmele Fâtiha’ya dahil değildir. Birinci âyet **الْحَمْدُ** son âyet ise **“غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ”**’dir. Sonunda söylenen “âmin” sözü Fâtiha’dan bir kelime olmadığı gibi Kur’an’dan bir âyet de değildir. Hanefiler

¹⁷⁸ Müslim, “Salât”, 34.

¹⁷⁹ Müslim, “Salât”, 35-36.

¹⁸⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed Dârimî, *es-Sünen*, thk. Beyân Hâşim b. Abdullah es-Sindi el Alevî (Beyrut: Dârü’l-Beşâir el-İslâmiyye, 1416), “Fezâilü’l-Kur’ân”, 12 (3691).

¹⁸¹ Dârimî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 12 (3692).

¹⁸² Müslim, “Salât”, 38.

¹⁸³ el-Hicr 15/87.

besmeleyi zaten Kur'an'dan bir âyet kabul ettikleri gibi inkâr da etmemektedirler. Ancak besmele bir âyet olmasının yanı sıra sûrelerin arasına ayırmak için her sûrenin başına yazıldığını söylerler.¹⁸⁴

Fâtiha sûresi bütün hayırları bir arada toplayan, adeta Kur'an'ın mukaddimesi özelliğini taşıyan bir sûredir. Besmele müfessirlerin çoğuna göre Fâtiha'dan bir âyet olduğu gibi aynı zamanda her işin başında söylenmesi Yüce Allah'a karşı edep ve saygının gereğidir. Başlangıçta Allah'ın Rahmân ve Rahîm sıfatı ile başlanması rahmetin bütün anlamlarını kapsamaktadır.

“*Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.*”¹⁸⁵ âyetinde hamd Allah'a nispet edilmiştir. Övgü kulun yaratıcısına karşı bir vazifesidir ve insan başta olmak üzere, Allah'ın sunduğu nimetler ve ilâhî lütuflar tüm kâinatı kuşatmaktadır. Alem, Rabb'i'nin dilemesiyle vardır ve bundan dolayı tüm övgü ve senalar Allah'a karşı olmalıdır. Hamd etmek ise İslâm'ın temel esaslarından kabul edilmektedir. “*Rahmân ve Rahîm.*”¹⁸⁶ Sûrede bağımsız bir âyet olarak tekrarlanmaktadır. Bu Allah ile kulları arasındaki daimi ilişkinin ve Allah'ın yaratılmışlar üzerinde cömertçe tasarrufta bulunduğu merhametinin göstergesidir. Hamd Yaratan ile yaratılan arasındaki temel ilişkiyi de belirttiği gibi “*mâliki yevmi'd-dîn*”¹⁸⁷ tamlamasıyla kıyamete iman da vardır.

Kıraat alimleri Fâtiha'daki “*Mâlik*” kelimesini farklı okumuşlardır. Kimisi “*Mâliki yevmi'd-dîn*”, kimisi de “*Meliki yevmi'd-dîn*” diye okumuştur. Her iki okuyuş da sahihtir. Allah hem her şeyin mâliki hem de her şeye hükmü geçen hükümdardır. Ahirette insanın dünyadaki geçici hükümdarlığı ortadan kalkacak ve asıl melik ve mâlik olanın Allah olduğu anlaşılacaktır. “*mâliki yevmi'd-dîn*” ifadesinin de hüküm verme günü olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

“(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.”¹⁸⁹ âyetine kadar Allah'ın sıfatlarından, hamd ve övgünün O'na yapılması gerektiğinden, din ve ceza gününün mâlikinin Yüce Allah olduğundan bahsedilmektedir. Bu âyetleri kulluk vazifesinin gereği gibi anlayan insanlar, Allah'ın yeryüzünü merhametiyle kuşatıp lütuflarda bulunduğunu bilip, dünya hayatının sonu ve hesap günü hakkında endişe

¹⁸⁴ Ebü'l-Berakât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yûsuf Ali Bûdeyvi (Beyrût: Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib, 1419/1998), 1/25-34.

¹⁸⁵ el-Fâtiha 1/2.

¹⁸⁶ el-Fâtiha 1/3.

¹⁸⁷ el-Fâtiha 1/4.

¹⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 1/133-134.

¹⁸⁹ el-Fâtiha 1/5.

duymalıdır. Bu âyetten anlaşılacağı üzere Allah’a tevhid inancı ile sıkı sıkıya bağlanmalı ve bu duygularına karşılık kulluğun ve ibadetin Allah’a münhasır olması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. İnsanın yaratılış gayesi de zaten kulluk ve ibadet ile Allah’a gönülden sevgi duyup, doğru istikamette yaşamını idame ettirmektir. “*Bizi dosdoğru yola ilet.*”¹⁹⁰ âyetinde insanın bu doğru istikamet ve hidayeti talep ettiği görülmektedir. “*Nimetini erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da dalâlete sapmışların yoluna da değil!*”¹⁹¹ âyetinde ise kamil insan olma ve Allah’ın rızasını kazanma yolunda kulun desteğe ihtiyacı olduğu, Yüce Allah’ın onu irşad ve muhafaza ettiği anlaşılmaktadır. Âyetin verdiği bir başka mana ise kul bu dosdoğru yolun istikrarlı takipçisi olma gayesini taşıırken, Allah’a nasıl dua etmesi gerektiğini öğretmektir.¹⁹²

Bu sûre çocuklara sevgiyi ve saygıyı, hoşgörüyü ve merhameti öğretmesi açısından önem taşır. Allah’ın tüm kâinatı yaratan olduğu ve kulun en başta yaratanına şükretmesi gerektiğini vurgular. Bu sebeple konuya ilişkin yazılmış çocuk kitaplarının sûrenin muhtevasını onların zihin dünyasında yer bulacak şekilde anlatması gerekir. Fâtiha sûresini esas alan çocuk kitaplarından beşi tezin ilgili başlığında incelenmiştir.

3.3.2. Duhâ ve İnşirâh sûresi

İlk vahyedilen âyetler olan Alak sûresi 1-5. ile ardından nâzil olan bazı âyetlerden sonra bir müddet vahiy kesilmiştir. Bunun üzerine Mekkeli müşrikler “Rabbi Muhammed’i terk etti.” diyerek Peygamberimiz’le dalga geçmişlerdir. Zaten rabbine karşı bir hata yapmış olma endişesi taşıyan ve vahyin nüzûlünü bekleyen Peygamberimiz bu duruma son derece üzülmüştür. Bunun üzerine “*Rabbi Muhammed’e küsmedi ona darılmadı da.*”¹⁹³ âyetlerini de içeren teselli mahiyetli Duhâ sûresi inmiş ve hemen peşi sıra “*Belini bükten yükünü üzerinden kaldırmadık mı?*”¹⁹⁴, “*Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır.*”¹⁹⁵ âyetlerini muhtevi bir diğer teselli sûresi İnşirâh nâzil olmuştur. Her iki sûre zor ve sıkıntılı günler yaşayan insanlar için moral ve motivasyon sağlayan, yaşanan meşakkate ve sıkıntılara karşı dayanma gücü veren sûrelerdir.¹⁹⁶

¹⁹⁰ el-Fâtiha 1/6.

¹⁹¹ el-Fâtiha 1/7.

¹⁹² Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el Mâtürîdî, *Te’vilâtü l-Kur’ân*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 1/29-51.

¹⁹³ ed-Duhâ 93/3.

¹⁹⁴ el-İnşirâh 94/2-3.

¹⁹⁵ el-İnşirâh 94/5.

¹⁹⁶ Taberî, *Câmi’u l-beyân*, 24/485; Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebû Bekir es-Süyûtî, *ed-Dürrü l-mensûr fi t-tefsîr bi l-me’sûr*, çev. Hüseyin Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012), 15/460-483.

Duhâ sûresi 11 âyetten müteşekkildir. Adını ilk âyette geçen güneş ışığının iyice ortaya çıktığı “kuşluk vakti” anlamına gelen الضُّحَى (duhâ) kelimesinden alır. Hz. Peygamber annesiz ve babasız büyüyen bir yetimken Allah onu koruyup kollamış ve peygamberlik vermiştir. Bu sûre Hz. Peygamber’i gelecekte büyük başarıların beklediği, peygamberlik vazifesinin sonunun başlangıcından daha hayırlı olacağı müjdesini vermekte ve Allah’ın peygamberine darılmasının ve terk etmesinin söz konusu olmadığını bildirmektedir.¹⁹⁷

İnşirâh sûresi 8 âyettir. İlk âyette Resûlullah’ın (s.a.s.) göğsünün açılıp genişletilmesinden bahsedilmesi sebebiyle sûre الْإِنْشِرَاحُ (İnşirâh) olarak isimlendirilmiştir. “الشَّرْحُ/Şerh” ve “الْمَنْشَرُ/Elem neşrah” isimleriyle de anılır.¹⁹⁸ Duhâ ve İnşirâh sûresi Hz. Peygamber’e yönelik ayrıntılı hitap barındırdıkları için diğer Mekkî sûrelerden farklılaşmaktadır. Sûreler hem Resûlullah’ın geçmişine vurgu yaparken hem de onun risâleti dönemindeki meşakkatler karşısında Allah’ın yardımı ile ferahlığa kavuştuğuna yönelik mesajlar barındırmaktadır.¹⁹⁹

Bu sûrelerin çocuklara öğretilmesinde birçok fayda vardır. Şöyle ki Hz. Peygamber’in hayatının örnekleminden, Allah’ın kullarını koruyup muhafaza ettiğinin aktarılması, dua etmenin önemi, tevekkül, beklemeyi öğrenme ve güvende olma duygularının gelişimine yardımcı olacaktır. Üzüntü ve kaygı durumlarında da Yüce Allah’ın desteğini bu sûreleri okuyarak kazanabileceğini öğrenen çocuk içsel bir huzur yaşayacaktır. Bununla birlikte günümüzde sıkça gözlemlenen akran zorbalığının ne kadar yanlış olduğunu, yardıma ihtiyacı olan güçsüz ve korunmaya muhtaç arkadaşlarına bir yardım eli uzatmasının hem çocukluğunda hem de gelecek yaşantısında taşıması gereken bir erdem olduğunu ve bu davranışından Allah’ın hoşnut olacağını da öğrenmiş olacaktır.

3.3.3. Tîn sûresi

Tîn sûresi sekiz âyetten müteşekkil Mekkî bir sûredir. Adını ilk âyette geçen ve “incir” manasına gelen “التِّينَ/ Tîn” kelimesinden almıştır. Yüce Allah’ın buyurduğu: وَالزَّيْتُونَ وَاللَّيْنِ وَالزَّيْتُونَ²⁰⁰ âyetinde geçen “Tîn ve Zeytûn” iki dağın adıdır. Ancak

¹⁹⁷ Emin Işık, “Duhâ Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/546.

¹⁹⁸ M. Kâmil Yaşaroğlu, “İnşirâh Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/345-346.

¹⁹⁹ Mehmet Yaşar, “Duhâ ve İnşirâh Sûrelerinde Hz. Peygamber’e Dönük Hitapların İzdüşümleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 9/1 (21 Haziran 2024), 54.

²⁰⁰ et-Tîn 95/1.

bunların yiyecek olan incir ve zeytin olduğunu söyleyenler de vardır.²⁰¹ İbn Abbâs'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre: Kendisine “Tîn ve Zeytûn” nedir? diye sorulmuş ve o da “Bildiğiniz incir ve zeytindir.” şeklinde cevap vermiştir. İbn Kuteybe'nin (r.a.) (ö. 276/889) görüşüne göre ise: “Tîn ve Zeytûn” Şam'da yer alan iki dağın adıdır. Süryanice isimleri Tûr-ı Teynâ ve Tûr-ı Zeytâ olarak geçmektedir. İncir ve zeytinin bu iki dağda yetişmesi sebebiyle bu isimle anılmaktadırlar. Bazı alimlerin görüşüne göre ise onlar Şam'da yer alan Dimaşk ve Beytûlmakdis mescitleridir.²⁰²

Sûrenin ilk üç âyetinde sırasıyla incire, zeytine, Sînâ dağına ve güvenli beldeye (Mekke'ye) yemin edilmektedir. Yemin edilen dört şeyden ilk ikisi incir ve zeytindir. Hemen devamında Sînâ dağı ile “بَلَدِ الْأَمِينِ / beled-i emîn” (Mekke) gelmektedir. Beled-i emîn olarak zikredilen Mekke'dir. Mekke'nin emin olarak anılması oraya girenlerin güvende olması ve şehrin güven vermesindendir. Bu durumda bu beldelerin Yüce Allah'ın daha önce vahiy indirdiği yerler olduğu görüşü daha muteber sayılmaktadır. Üç semâvî din olan Yahudiliğin, Hristiyanlığın ve İslâmiyet'in doğduğu yerlere yemin edilerek bu dinlerin özünün aynı olduğu ve hepsinin başlangıçta tevhid inancı düşüncesinde birleştiği söylenebilir.²⁰³ Sûrenin 4. âyetinde yer alan “أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ / ahseni-i takvim”²⁰⁴ insanın en güzel biçimde yaratıldığına işaret ederek Allah Teâlâ'nın insanı ruh ve bedenden yarattığını ve ona akıl nimeti bahşedip yeryüzündeki diğer varlıkların halifesi kıldığını beyan etmektedir.²⁰⁵

Yüce Allah zâtının ilim, sanat ve kudret sıfatlarını gösteren ve manevi gıdası olan vahyin nâzil olduğu beldelere yemin ederek insanın yaratılmışların en güzeli olduğunu gerek fiziken gerekse ruhen sorumluluk üstlenebilecek becerilerle kuşattığını bildirmektedir.²⁰⁶ Ancak insan yaratılış amacına uygun yaşamayıp doğru yoldan saparsa, beşinci âyette geçen aşağıların en aşağısı manasına gelen “أَسْفَلَ سَافِلِينَ / esfel-i sâfilîn”²⁰⁷ derecesine düşeceği açıkça anlaşılmaktadır. Âyetin devamında “Ancak iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlar başka; onlar için kesintisiz bir ödül vardır.”²⁰⁸ buyrulurak Allah

²⁰¹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “tîn”, 1/98.

²⁰² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 17/283-287.

²⁰³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 17/283-287; Abdulhamit Birişik, “Tîn Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/189-190.

²⁰⁴ bk. et-Tîn 95/4.

²⁰⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/435.

²⁰⁶ Merve Saçlı, “İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhar Olmuş İki Nimet”, *Mecmua* 10 (30 Eylül 2020), 235.

²⁰⁷ bk. et-Tîn 95/5.

²⁰⁸ et-Tîn 95/6.

adına salih ameller işleyenler müstesna tutulup onların aşağıların aşağısına düşmeyeceği vurgulanmıştır. Yüce Allah, iman edip güzel amel edenlere *فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ* beyanında, bitmeyen ve tükenmeyen mükafatı vadetmiş ve iman edip salih işler yapanlar ödüllendirilecekken; yaratılış sorumluluğunun gereği gibi davranmayan ve iman etmeyen kimselerin ise en aşağı derecede olacakları bildirilmiştir.

İman etmeyenlerin ne yaparsa yapsın o aşağı mertebeye düşeceği kesindir. Dinin temel mesajı da bu ceza ve sorumluluğu insanlığa bildirip iyinin ve kötünün ne olduğunu insanlara açıklamaktır. İnsanın güzel bir biçimde yaratılışına, kendisine sunulan mükafat ve nimetlere temas edildikten sonra insanların akli selim bir düşünce ile iman etmesi gerektiği ve tüm bu delillere rağmen “*Artık bu kanıtlardan sonra (ey insan!) sana dini inkâr ettiren şey nedir?*”²⁰⁹ âyetinde bildirildiği üzere dini yalanlamanın akla uygun bir dayanağının olmadığı vurgulanmaktadır.²¹⁰

“*Allah hüküm verenlerin en âdili değil midir?*”²¹¹ âyetindeki soru cümlesi herkesin yaptığı amellerin karşılığını bulacağı ahiret hayatını hatırlatmakta, Allah’ın hükmünü adaletle vereceğini ifade etmektedir. Bu âyet müminler için müjde kâfirler için ise bir uyarıdır.²¹² Sûrenin çocuklara verdiği en önemli mesaj insanın en güzel biçimde yaratıldığı, kıymetli ve değerli oluşudur. Bu değerli konumu insanların Allah’ın razı olacağı davranışları yaparak koruyabileceği ve verilen nimetler karşısında şükretmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Ayrıca çağımızda artan değersizlik duygusuna merhem olacak sûre, çocukların öz benliklerinin farkında olmasına, asıl güzel ahlâkının kendisini değerli yapacağı bilincini kazanmasına yardımcı olacaktır. Bu sebeple sûrenin çocuklara anlatılması önem arz etmektedir.

3.3.4. Alak ve Kadr sûresi

Alak sûresi Mekki’dir. 19 âyetten müteşekkildir. Adını ikinci âyette geçen “alak” kelimesinden almıştır. İlk beş âyeti Hz. Peygamber’e nâzil olan ilk vahiylerdir. “*Yaratan rabbinin adıyla oku!*” âyeti “Allah’ın yüce adıyla başlayarak Kur’an oku” başka bir

²⁰⁹ et-Tîn 95/7.

²¹⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Zehreveyn, ts.), 9/314-316.

²¹¹ et-Tîn 95/8.

²¹² Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 316.

ifadeyle “Besmele çekerek oku” ve “Allah’tan yardım dileyerek oku” emrine delalet etmektedir.²¹³

“Ramazan’ın 27. Gecesi Hira Mağarası’nda iken Cebrâil (a.s.), Hz. Peygamber’i takati kesilinceye kadar sıkarak ‘Oku’ demiştir. Hz. Peygamber okuma bilmediği için ‘Ben okuma bilmem’ demiştir. Bunun üzerine Cebrâil (a.s.) yine bir sıkıştırma ile ‘Oku’ demiştir. Hz. Muhammed (s.a.s.) bunun üzerine yine ‘okuma bilmem’ demiştir. Üçüncü defa kollarının arasına alıp daha kuvvetlice sıktıktan sonra bırakıp şöyle demiştir: *Yaratan rabbinin adıyla oku; O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yarattı. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O, kalemle (yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediklerini öğretmiştir.*”²¹⁴ Burada iki kez tekrar eden “Oku” emri okumaya başlamanın ya da herhangi bir faaliyetin Allah adına yapılması gerektiğini bildiren hazırlayıcı bir emir niteliğindeydi. Üçüncü sıkıştırmadan sonra “*Yaratan rabbinin adıyla oku!*”²¹⁵ âyeti ile Hz. Peygamber’i okuma bilmezken okumayı öğretene Allah’ı tanıtmak ve özellikle yaratma sıfatına vurgu yapılarak insanın Allah’ın var ettiği yaratılış özelliklerini kullanarak bilgi ve tecrübe edindiği vurgulanmaktadır. “*O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğretene, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir.*”²¹⁶ âyetleri Allah’ın kerem ve ihsanının göstergesi olmasıyla beraber insanın mükemmel yaratılışına ve Yüce Allah’ın keremiyle kullarından dilediğine, kendi katından bilgi öğretmeye ve peygamberlik gibi bir mertebeye yükseltmeye kadir olduğuna dikkat çekmektedir.²¹⁷

İlk vahyin “Oku” emri ile başlaması ve sûrenin ilk beş âyetinde iki kez yer alması okumanın ne denli önemli olduğu konusunda açık bir mesaj içermektedir. Allah’ın yaratma fiilinden sonra kalemin önemine dikkat çekilmiştir. Öğretmenin kaynağı Yüce Allah’tır ve kalem de etkili bir öğretim aracıdır. Sûre başlangıç ve sonuç itibarıyla insanı bir bütün olarak ele almaktadır. İnsanın yaratılışını sorgulaması, bilme ve öğrenme isteği, Allah’ı tanıması ve bu tanıma neticesinde ona secde etmesini gerektirir. İnsanın kötü ve çirkin davranışlardan arınıp Allah’a yakınlaşması onun kurtuluşuna vesile olmaktadır.

²¹³ Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr, Mefâtihu’l-gayb* (Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1420), 32/210.

²¹⁴ el-Alak 96/1-5; Müslim, “İman”, 252.

²¹⁵ el-Alak 96/1.

²¹⁶ el-Alak 96/1-5.

²¹⁷ Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an hakâ’iki gavâmizi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-ekâvîl fî vücûhi’t-te’vîl*, thk. Mustafa Hüseyin Ahmed (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-‘Arabiyy, 1407/1987), 4/775-779; es-Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr*, 15/495-501; Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 5/798-803.

İbadetler kulu Allah’a yakınlaştırdığı gibi bunun en mühimi de namazdır ve sûrenin son âyeti “*Secde et ve Rabbine yaklaş.*”²¹⁸ beyanı ile secde emrini vurgulamaktadır ki bu âyet aynı zamanda tilâvet secdesi barındırmaktadır.²¹⁹

Sûrenin ilk beş âyetinden sonra gelen on dört âyetin Ebû Cehil hakkında nâzil olduğu rivayet edilmiştir. Peygamber ile iyi insan modeli ortaya konmuş ve onun karşısında kötü insan tipi yerilerek anlatılmıştır. Tabi ki sebebin hususiliği, hükmün umûmiliğine engel olmadığından burada Ebû Cehil gibi, İslâma mâni olmaya çalışan herkes kastedilmektedir.

Kur’ân’ın ilk defa Kadir gecesini indirildiğinden bahseden ve vahyin insanlıkla buluştuğu o mübarek zamana dikkat çeken Kadr sûresi ise kimi müfessirlerce ilk âyetinde Alak sûresine atıf yapmaktadır. “*Biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik.*” mealindeki âyetle “o” zamiri ile kastedilen Alak sûresinin ilk âyetleri ya da Kur’ân’ın bizzat kendisidir.²²⁰

Kadr sûresi Mekkî bir sûre olup 5 âyettir. Kadr, sözlükte “kudret, takdir, azamet, şeref” gibi anlamlara gelir. Sûre insanlara Kur’ân’ın değerini ve önemini anlatmakta Kur’ân-ı Kerîm’in ne zaman nâzil olduğunu, *إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ* “*Biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik.*”²²¹ mealindeki âyetle haber vermektedir ki Kur’ân’da: “*Biz onu mübarek bir gecede indirdik; biz daima uyarmaktayız.*”²²² âyetinde zikredilen mübarek gece *لَيْلَةُ الْقَدْرِ* “leyleti’l- Kadr” Kadir gecesidir ve Ramazan ayı içerisinde bulunduğu da Yüce Allah Bakara sûresinde “*O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur’an’ın indirildiği Ramazan ayıdır.*”²²³ buyurmaktadır. Ebû Bekr el-Verrâk’ın (ö. 280/893) naklettiğine göre: “Bu geceye Kadir gecesini adının verilmesi; o gecede kadri yüce bir kitabın, kadri büyük bir meleğin diliyle, kadri büyük bir ümmete indirilmiş olmasındandır. Belki de Yüce Allah’ın kadr kelimesini üç kere zikretmesinin sebebi budur.”²²⁴

²¹⁸ el-Alak 96/19.

²¹⁹ Emin Işık, “Alak Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/333-334.

²²⁰ Ceyda Gürman, *Kur’ân’ın Nüzûlü ve Kadr Sûresi Tefsiri* (Fecr Yayın Grubu, 2024), 102.

²²¹ el-Kadr 97/1.

²²² ed-Duhân 44/3.

²²³ el-Bakara 2/185.

²²⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, 8/441-453; Ayrıca bk. Gürman, *Kur’ân’ın Nüzûlü ve Kadr Sûresi Tefsiri*, 55-63.

Allah Teâlâ'nın sûrenin devamında “*Bilir misin nedir Kadir gecesi? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.*”²²⁵ buyurması Kur'an'ın bu gecede indirilmesinin gecenin şerefini ve kıymetini artırdığını beyan etmektedir. Kadir gecesinin Ramazan ayı içerisinde olduğu açıktır. Ancak Kadir gecesinin hangi gün olduğu konusunda âlimler farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Âlimlerin çoğunluğunun genel kanaatine göre Ramazan'ın 27. gecesidir. Kadir gecesinin Ramazan ayının 27. gecesinde olduğu Übey b. Ka'b'ın (ö. 33/654) görüşüne göre şöyledir: “Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Kadir gecesi Ramazan'dadır. Kadir gecesi Resûlullah'ın (s.a.s.) bize namaz kılmamızı emrettiği gecedir. O gece Ramazan'ın 27. gecesidir. Onun alameti ise, o gecenin sabahında güneşin aydınlığının gözü almayacak şekilde doğmasıdır.”²²⁶ Hz. Âişe (r.a.) ise, “Resûlullah (s.a.s.) Ramazan'da diğer aylardan daha fazla (kulluk yapmaya) çalışırdı. Ramazan'ın son on gününde de Ramazan'ın öteki günlerinden daha fazla ibadet ederdi.” demiştir.²²⁷ Bazı rivayetlere göre Kur'an bu ayın son on günü içinde inmeye başlamıştır.²²⁸ Kadir gecesinin kesin olarak bildirilmemesi, insanların bütün geceleri ihya ederek sevap kazanmaları niyetiyledir. Yüce Allah'ın “*Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. O gece melekler ve ruh, rablerinin izniyle her bir iş için iner dururlar.*”²²⁹ buyurması bu gecenin faziletinin diğer aylara göre daha fazla olduğunu açıkça beyan etmektedir. Hadis kaynaklarında geçen “Her kim Kadir gecesinin mükafatına inanarak bu geceyi namaz kılmakla, ibadet ve tâatle ihya ederse, onun kul hakkı hariç geçmiş günahları affolunur.” ile Hz. Âişe'nin (r.a.) bildirdiği: “Ey Allah'ın Resûlü! Eğer Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam ne diyeyim? diye sordum. Şöyle buyurdu: ‘ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ ’ / Allah'ım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni bağışla! diye dua et!” diye buyurmuştur.” hadis-i şerifleri bu gecenin müminler için ne denli önemli olduğunu ve gafletten sakınarak ibadetle geçirmeleri konusunda öğütler barındırmaktadır.²³⁰

Çocuklar için her iki sûrenin önemi, Allah'ın kuluyla doğrudan iletişim kurması, onu değerli görmesi ve onu kelâmına mazhar kılmasında saklıdır. İnsan yaratıcısının verdiği kabiliyetler neticesinde öğrenir, öğrenebildiğini de öğretir. Bilginin kaynağı Allah'tır ve

²²⁵ el-Kadr 97/2-3.

²²⁶ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 179.

²²⁷ Müslim, “İ'tikâf”, 8.

²²⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhîm Atfîş (Kâhire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1384/1964), 20/ 129-137.

²²⁹ el-Kadr 97/3-4.

²³⁰ Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, 3/664-666; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 20/129-137.

her çalışma Allah'ın adıyla başlar ve onun yardımıyla devam eder. Bunun bilincinde olan bir çocuk: Ellerini açıp da “Teşekkür ederim Allah'ım!” dediğinde bu teşekkürüne cevap verecek bir Rabb'i'nin olduğunu bilir ve ona güven duyar. Diğer taraftan Kur'an'ın inzâli, Ramazan ve Kadir geceleri gibi dinimizde son derece önemli hadiseleri öğrenmiş olacaktır.

3.3.5. Tekâsür sûresi

Tekâsür sûresi Mekki'dir. 8 âyetten müteşekkildir. Adını ilk âyette geçen “çokluk, mal, evlat ve servet çokluğu ile övünme”²³¹ manasına gelen “الْكَافُرُ/ tekâsür” kelimesinden alır. Sûrede dünya nimetlerinin geçici olduğuna, asıl servetin ebedi hayatta ortaya çıkacağına vurgu yapılmaktadır. Sûrenin ilk iki âyetinde sonsuz hayatı düşünmeden hareket eden insanın dünyada övünebileceği imkânlarla ve özellikle bunların çokluğuna yönelik hırsına işaret edilmektedir. Sûrenin son kısmında ise yüce Allah'ın insanlara verdiği nimetler hatırlatılmakta bu nimetleri kendini üstün görme aracı kılanların mutlaka sorguya çekilecekleri bildirilerek çoğaltma hırsına son verilmesi istenmektedir.²³²

Tekâsür sûresi tüm insanlığa evrensel bir mesaj içermektedir. Yüce Allah'ın insana sunduğu nimetler üzerinden övünme ve hırsla çokluk yarışına girme konusunu eleştirmekte, insanların Allah'a karşı olan görev ve sorumluluklarını hatırlatarak onların mal ve servet ile olan ilişkisini düzenlemektedir.²³³ Tüm bunlardan maksat, insanların fani işlere aldanmaması, gelecekte karşılaştıkları hesap gününün bilincinde olmaları ve hayırlı amellere yönelmeleridir. Asr sûresi de bu hususları, insanların hüsranda olduklarını bildiren ifadeleriyle dile getirmektedir.

Bu sûrenin verdiği mesajın çocuklara anlatılması önemlidir. Çağımızda çocuklarda memnuniyetsizlik, sahip olduğu nimetlere karşı doyumsuzluk ve daha fazlasını talep etme davranışları gözlemlenmektedir. Aynı şekilde yaşlıları ile olan ilişkilerinde, bir oyunu kaybettiğinde, istediği olmadığında hırslı davranışlar gösterebilmektedir. Bu davranışların kendisini mutlu yapmayacak, Allah'ı da hoşnut etmeyecek davranışlar olduğunu kavraması ahlâkını olumlu yönde şekillendirecektir.

²³¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, “ksr”, 5/131.

²³² İdris Şengül, “Tekâsür Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/339.

²³³ Metin Çetin, “Tekâsür Sûresi Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *Van İlahiyat Dergisi* 10/17 (31 Aralık 2022), 72-73.

3.3.6. Asr sûresi

3 âyetten müteşekkil Asr sûresi Mekkî bir sûredir. Adını ilk âyette geçen “عصر/ asr” kelimesinden alan sûre kısa olmasına rağmen Kur’an’ın özünü oluşturan öğütleri barındırmaktadır. Nitekim İmam Şâfiî (r.a.) “Şayet Kur’an’da başka bir şey nâzil olmasaydı şu pek kısa sûre bile insanlara yeterdi. Bu sûre Kur’an’ın bütün ilimlerini kucaklıyor.” demektedir. Yine iki sahâbe karşılaştıkları zaman biri diğerine Asr sûresini okur ve ardından selamlaşarak ayrılırlarmış.²³⁴

Asr kelimesi lügatte masdar olarak “menetmek, hapsedmek, sıkıp özünü çıkarmak” isim olarak bir zaman dilimini ifade eden “içinde bulunulan zaman dilimi, gece, dehr, ikinci vakti, ikinci namazı” manasına gelmektedir.²³⁵ Müfessirler “*Asra yemin ederim ki*”²³⁶ âyetindeki “Asr” kelimesini “ikinci vakti”, “ikinci namazı”, “mutlak zaman”, “Hz. Peygamber’in asrı”, “Asr-ı Saadet” ve “âhir zaman” diye yorumlamışlar ve Allah Teâlâ’nın asr üzerine yeminini insanların en büyük sermayeleri olan ömürlerini iyi değerlendirip iyi ve faydalı işler yapma konusuna dikkat çekip uyarıda bulunması olarak ifade etmişlerdir.²³⁷

Sûre asra yemin ederek başlamış ve devamında إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ “*İnsan gerçekten ziyandadır.*”²³⁸ âyetinde insanların ziyanda ve hüsranda olduğunu hatırlatmaktadır. “خُسْرٍ/ Husr” kelimesi “hüsrân” yani dünya ve ahirette maddi ve manevi zarar manasına gelmektedir. Âyette geçen insan kelimesi ise tekili değil çoğulu dolayısıyla tüm insanlığı ifade etmektedir. Yüce Allah bu sûrenin devamında insanlığın hüsranda olduğunu ancak şu dört zümre insanın bu hüsrandan korunacağını beyan buyurmuştur. Bu dört özelliğe sahip insanlar: Allah’ı tasdik edip iman eden, salih amel işleyip iyi işler yapan; hakkı ve sabrı tavsiye eden kimselerdir. Bu kimseler fani olan dünya nimetleri ile oyalanmayıp baki olacak nimetler için dünya hayatını akıllıca değerlendiren ziyandan kurtuluşa erecek müstesna insanlardır.²³⁹

Müfessirlerin çoğunluğuna göre sûreler arasında hikmetli bir anlam ilişkisi bulunmaktadır. Sûrelerin sıralanışı bu hikmete binaen oluşmaktadır. Asr sûresinde “*İnsan*

²³⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, 8/480.

²³⁵ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “asr”, 2/437.

²³⁶ el-Asr 103/1.

²³⁷ Muhammed Eroğlu, “Asr Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/502.

²³⁸ el-Asr 103/2.

²³⁹ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/589-591; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/793-794.

gerçekten ziyandadır.” âyetinin Asr sûresinden önce gelen Tekâsür ve Kâria sûresi ile kendinden sonra gelen Hümeze ve Fîl sûreleri ile anlam ilişkisi bulunmaktadır. Bu sûrelerin verdiği ortak mesajda insanın ömrünü boş ve anlamsız şekilde harcadığında akıbetinin nasıl olacağı açıkça vurgulanmaktadır.²⁴⁰ Meseleyi örneklemesi açısından Tekâsür sûresi ile âyetin bağlamına bakılacak olursa: Yüce Allah, Tekâsür sûresinde insanoğlunun dünya hayatında biriktirme hırsı, sahip olduğu dünya malının çokluğuyla övünmesi, ömrünü dünyalık istek ve arzularla geçirip ahiret hayatını unutması, Allah’ın emir ve yasaklarına itaat etmemesi neticesinde sorguya çekileceği ve bunların ona hiçbir fayda vermeyeceğini bilakis zarar vereceğini haber vermiştir. Daha sonra Asr sûresinde ise insanoğlunun dünya hayatında hüsranda olduğuna dikkat çekerek insanoğlunun zamanını yalnızca dünyanın heva ve hevesi ile geçirmemesi, yaşadığı zamanını iman edip salih amellerini artırarak, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edip anlamlı hale getirmeleri konusunda uyarıda bulunmuştur.²⁴¹

Yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da zamanı yönetme konusunda farkındalık olması gerekmektedir. Henüz küçük yaşta vakti yaratanın Allah olduğunu, önceliği yaratıcısı olduğunda diğer bütün işlerinin de kolaylıkla hallolacağı ve gün içinde Allah için de iyi ve güzel işler yapması gerektiğini öğrenen çocuklar, gelecek yaşantılarında ibadetlerine ve kulluk bilincine karşı daha duyarlı olacaktır. Bununla birlikte saatlerini teknolojik aletler karşısında geçiren, görerek ve duyarak birçok olumsuz içeriğe maruz kalan çocuklar davranış problemleri, gerginlik, uykusuzluk ve sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Asr sûresinin verdiği mesajı, onların ilgisini çekecek ve kavrayabilecekleri bir şekilde hayattan örneklerle kazandırılması büyük bir gerekliliktir. Aynı şekilde bir çocuk çöpünü yere atmadığında, yemeğini israf etmediğinde, kendisine kaba davranan bir arkadaşına hoşgörü ve iyilikle yaptığının yanlış olduğunu anlattığında hakkı ve sabrı tavsiye etmenin somut örnekleri olduğunu öğrendiğinde sûrenin verdiği mesajı anlamlandırması ve yaşamına geçirmesi kolaylaşacaktır.

²⁴⁰ Faiz Kalın, “Asr Sûresi Bağlamında Kur’ân’ın Evrenselliği”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (01 Ocak 2018), 12.

²⁴¹ Ebü’l-A’lâ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İnsan Yayınları, 2005), 7/223-229; Ayrıca bk. Emine Yavuz, “Asr Sûresinin Bağlamında Zaman Yönetimi”, *Tafsir* 4/2 (2024), 121.

3.3.7. Hümeze sûresi

Hümeze sûresi Mekke döneminde indirilmiştir. 9 âyettir. Adını ilk âyette geçen “الْهُمَزَةُ”/ hümeze” kelimesinden almaktadır. Hümeze, “insanları arkadan çekiştirip kötülemeyi huy edinen kimse” demektir. Aynı âyette yer alan lümeze ise “insanları yüzlerine karşı ayıplayıp küçük düşürmeyi alışkanlık edinen kimse” demektir.²⁴²

Tefsir kaynaklarında sûrenin, Resûlullah’ın (s.a.s.) peygamber oluşunun üç veya dördüncü yılında indiği ifade edilmektedir. Bu yıllar, İslâmiyet’in yayılmasıyla birlikte Mekke müşriklerinin telaşa kapılıp İslâm’a ve Hz. Peygamber’e zarar verecek eylemlerde bulunarak Müslümanların ileri gelenlerini kötüleyip gözden düşürmeye çalıştıkları bir zaman dilimidir. Kaynaklarda sûrenin Cemîl b. Âmir, Ahnes b. Şerîk, Velîd b. Mugîre veya Ümeyye b. Halef gibi azılı müşrikler hakkında nâzil olduğuna dair rivayetler yer almaktadır. Nitekim bu isimler, Hz. Peygamber’i ve ileri gelen Müslümanları kötüleyip arkadan çekiştirmeyi huy edinmişlerdi. İlk âyette geçen “لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٌ” ifadesinden bu sayılanların birkaç kişiden ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Sûrede bu kişilerin yaptıkları örnek verilerek, birilerini arkadan çekiştirip kötülemenin veya kusurlarını yüzüne karşı söyleyip küçük düşürmenin sevimsiz bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Bu davranışı yapan insanların adına “hutame” denilen ve içine atılan her şeyi yakan cehennem azabına tutulacakları uyarıcı bir dille haber verilmektedir.²⁴³

İslâm insan onurunu ve şahsiyetini koruyacak davranışların gerçekleştirilmesine büyük önem verdiği için Kur’an bu kötü davranışı sergileyenleri eleştirmekte; helal ve haram demeden mal toplayan, fakirlik korkusuyla cimrilik edip malından hayır ve hasenat yapmayan, malından fakirlerin hakkını vermeyen kişileri de eleştirmektedir. Arkadan çekiştirip de alay eden, kusur arayıp duran, gönül incitip insanı üzen böyle kimseleri ise ahirette azabın beklediği uyarısına yer vermektedir.

Sûrenin verdiği mesajın çocukların gelişimine uygun şekilde anlatılması onlara birçok değer kazandıracaktır. Şöyle ki alay edip bir başkasını incitme, kendinden daha güçsüz olanları üzme ve zorbalık yapma davranışları çocuklar arasında da görülebilmektedir. Alay etmenin, sahip oldukları ile övünmenin yanlış bir davranış olduğunu öğrenen çocuk;

²⁴² Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/616.

²⁴³ Emin Işık, “Hümeze Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/483-484.

insanlara ve farklılıklara saygı duymanın, sahip olduklarını paylaşmanın ve cömertliğin gerçek birer değer olduğunu anlayacaktır.

3.3.8. Fîl ve Kureyş sûresi

Mekkî bir sûre olan Fil sûresi 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen “الفيل/Fîl” kelimesinden alır. Sûrede, Hz. Peygamber’in doğumundan kısa süre önce gerçekleşen “Fîl Olayı” anlatılmaktadır. Yüce Allah, Hz. Peygamber’e ithafen “*Rabbin fil ordusuna ne yaptı, görmedin mi?*”²⁴⁴ buyurarak bu olayı hatırlatmaktadır. Kâbe’yi yıkmak üzere Yemen’den ordusuyla gelen Ebrehe’nin “*Onların planlarını boşa çıkarmadı mı?*”²⁴⁵ âyetinde bildirildiği üzere planlarının boşa çıktığını ve çetin bir azap ile karşı karşıya kaldıklarını bildirmektedir.²⁴⁶

Sûrenin asıl gayesinin “Fîl Olayı” hakkında bilgi vermek olmadığını, Mekkeli müşriklerin bildikleri bu olayın hazin sonucu hatırlatılarak İslâm’a ve peygamberine zarar vermek isteyenlerin, bu düşmanca tavırlarda ısrarcı olmaları neticesinde karşılaşacakları ceza hakkında da uyarılarda bulunmaktır.²⁴⁷

Şirkin ve inkarın zirvede olduğu sırada bile Allah evini her türlü baskı ve tuzaktan korumuş, korumaya da devam edecektir. Yani Allah Teâlâ Kâbe’yi korumuştur. Bu olaydan sonra Kureyş’in diğer kabileler karşısındaki saygınlığı artmıştır. Fîl sûresinin devamı niteliğinde olan Kureyş sûresinde ise Allah’ın lütuflarda bulunup bu halkın güvenliğini sağladığına dair mesajlar yer almaktadır.

Kureyş sûresi 4 âyetten müteşekkildir. Mekke döneminde nâzil olmuştur. Sûre, Yüce Allah’ın Kureyş halkına verdiği nimetleri, onları kışın Yemen’e, yazın Şam’a emniyet ve güven içerisinde ticaret yaptıklarını, açlıktan ve korkudan emniyette olduklarını konu alır. Peygamberimiz’in mensup olduğu Kureyş kabilesinden bahsedildiği için bu adı almıştır.²⁴⁸

Sûrede Kureyş halkına verilen dört büyük nimetten söz edilmektedir. İlki, Allah’ın Kureyş halkını bir araya getirmesi aralarında birlik ve beraberliği sağlamasıdır. Buna birinci âyette geçen “ısındırmak, Kureyş’i alıştırmak, ülfet” manasına gelen “إيلاف” /

²⁴⁴ el-Fîl 105/1.

²⁴⁵ el-Fîl 105/2.

²⁴⁶ Taberî, *Câmi ‘u’l-beyân*, 24/627.

²⁴⁷ Mustafa Çağrıçı, “Fîl Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/69-70.

²⁴⁸ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Kureyş Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/444-445.

ilâf²⁴⁹ kelimesi delalet eder. İkincisi, “*Kureyş’in güvenliğini, onların kış ve yaz yolculuklarında güvenliğini sağlamak için (Allah lutfunda bulundu).*”²⁵⁰ âyetlerinde bildirildiği üzere bu kabile geçimlerini sağlayabilmek için güvenle ticaretlerini yapabilmeleridir. Üçüncü nimet, Mekke’nin dağlar arasında kurak ve tarıma elverişsiz arazileri olmasına karşın Hz. İbrâhim’in duası, Kâbe’nin Allah katındaki değeri ile bereketli ve insanlarca sürekli ziyaret edilen kıymetli bir belde olması. Dördüncü büyük nimet ise Allah’ın Mekke’yi güvenli bir şehir kılmasıdır ki burada fil ordusunun Kâbe’yi yıkma teşebbüslerinin sonuçsuz kaldığının örneği de bulunmaktadır. Tüm bu nimetler karşısında ise Yüce Allah **هَذَا النَّبِيُّ** *“Şu evin rabbine kulluk etsinler.”*²⁵¹ âyetinde beyan buyurduğu üzere ilâhî lütuflar karşısında kulluk vazifesinin yerine getirilmesini istemektedir.²⁵² Bu sûrede Kureyş kabilesi özelinden Allah’ın insanlara verdiği sayısız nimetler hatırlatılmakta ve özellikle Kâbe’ye vurgu yapılarak insanların Allah’a kulluk etmesi istenmektedir.

Fîl ve Kureyş sûresinin ilettiği mesajların çocuklara öğretilmesi, onlara dinî, ahlâkî ve toplumsal birçok değer kazandıracaktır. Allah’ın büyüklüğüne iman, O’na güvenme, dayanma, Allah’ın yardımı ile zorlukların üstesinden gelme gibi önemli dinî esasları kazanacak olan çocuklar; birlik, beraberlik ve kardeşliğin önemi, kötülüğün karşısında iyiliğin ve haklılığın zaferi, nimete karşı şükür ve Allah’a kulluk bilinci gibi davranışların temelini atacak önemli konular hakkında bilgi sahibi olacaktır.

3.3.9. Mâûn sûresi

Mâûn sûresi Mekki’dir. 7 âyetten müteşekkildir. Adını yedinci âyette geçen “yardım ve zekat” anlamına gelen **مَاعُونٌ** / mâûn” kelimesinden alır.²⁵³

“*Gördün mü dini yalan sayanı?*”²⁵⁴ şeklinde soru âyeti ile başlayan sûre, konunun derinliği ve önemine dikkat çekmektedir. Dini ve onun gereklerini inkar edenlerin samimi yetersiz davranışları ve birtakım özellikleri olmakla birlikte sûrede Hz. Peygamber dönemindeki inkarcıların iki belirgin özelliğine temas edilmiş ve onlar özelinde bu özellikleri taşıyan insanlar kınanmıştır. “*İşte odur yetimi itip kakan ve yoksula yedirmeyi*

²⁴⁹ Kureyş 106/1.

²⁵⁰ Kureyş 106/1-2.

²⁵¹ Kureyş 106/3.

²⁵² Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/646-656.

²⁵³ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, “m‘an”, 13/395.

²⁵⁴ el-Mâûn 107/1.

özendirmeyen!”²⁵⁵ âyetlerinde beyan buyrulduğu üzere insan sevgisinden uzak olmak, yetim ve yoksulların hakkını gözetmemek bu özelliklerden ilkidir. Sûrenin devamında bahsedilen diğer özellik ise namazın özünden uzak olmak ve yapılan ibadete riya karıştırmaktır. “*Vay haline o namaz kılanların ki; onlar namazlarının özünden uzaktırlar.*”²⁵⁶ âyetlerinde namaz konusunda gafil davrananlar, namazı erteleyerek vaktini kaçıran ve bazen de namazı terk ederek kılmayanlar da kastedilmektedir. Devamında gelen “*Onlar halka gösteriş yaparlar. Hayra da engel olurlar.*”²⁵⁷ âyetleri ibadetlerde niyet ve samimiyyetin tevhid ilkesinin en önemli kaidesi olduğunu vurgulamaktadır. Son âyette geçen “mâûn” kelimesi genel bir ifade ile insanlara yardımda bulunma, zekat verme anlamını taşır.²⁵⁸ Toplumda yetim ve yoksullar himaye edilmeye muhtaç kimselerdir ki sûrenin muhtevasında da hayra engel olanlar ve Allah’a ibadetlerinde gösteriş karıştıranlar eleştirilmekte, İslâm’da Yüce Allah’a samimi bir kul olmanın, korunmaya muhtaç kesimleri gözetmenin, yardımlaşmanın ayrılmaz bir bütün olduğu mesajı verilmektedir.

Sûrenin verdiği mesajı anlayan çocuklar yardımsever bir insan olmayı ve bunun için hangi vasıflara sahip olunması gerektiğini öğrenecektir. Toplumda yetim ve ihtiyaç sahiplerine gönülden ve samimi bir niyetle yardım etmesi gerektiğinin bilincinde olacak ve bunu özendirecektir. İnsanlar arasında sevgi, mutluluk ve yardımlaşmanın olmasının imanla birlikte yerine getirilmesi gereken erdemler olduğunu anlayan çocuk güzel ahlâk sahibi bir birey olarak toplumda yer edinecektir.

3.3.10. Kevser sûresi

Kevser sûresi Mekki’dir. Adını ilk âyetinde geçen “çokça hayır, bolluk, bereket”²⁵⁹ manasına gelen “كَوْثَر/ kevser” kelimesinden alır. 3 âyetten müteşekkil olan sûre Kur’an’ın en kısa sûresidir.

Erkek evladı olmadığı için müşriklerin kendisine soyu kesik anlamına gelen “ebter” lakabıyla alay etmelerinden ötürü üzülen Hz. Peygamber’e müjde mahiyetinde bu sûre gönderilmiştir. Sûrede Hz. Muhammed’in (s.a.s.) çokça hayra ve cennette Kevser havuzuna kavuşacağı bildirilerek şanı yüceltilmiş; asıl soyu kesik ve nasipsiz olanların

²⁵⁵ el-Mâûn 107/2-3.

²⁵⁶ el-Mâûn 107/4-5.

²⁵⁷ el-Mâûn 107/6-7.

²⁵⁸ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/657-678.

²⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “ksr”, 5/132-133.

müşrikler olduğu vurgulanarak kınanmışlardır. Kendisine ilâhî ikramlar ve çokça hayır bahşedilen Hz. Peygamber’e “*Şimdi sen rabbın için namaz kıl ve kurban kes!*”²⁶⁰ âyeti ile şükürü nasıl yerine getireceği de öğretilmiştir. Putlar için veya üstünlük vesilesi için kurban kesen müşrikler de bu davranışlardan menedilmekte, Allah’a ibadet ve sosyal yardımlaşmanın gereği olarak kurban ibadetinin yerine getirilmesi gerektiği tüm insanlığa açıkça buyrulmaktadır.²⁶¹ Sûre, Hz. Peygamber’e düşmanlık besleyenlerin dünya ve ahirette her türlü iyilikten mahrum olacakları ile tamamlanmakta ve Müslümanlar için birçok müjde barındırmaktadır.

Kevser sûresinin insanlığa ilettiği mesajın çocuklara öğretilmesi, onların rızkı Yüce Allah’ın tayin ettiğini, yeryüzünü çokça hayır, bereket ve nimetlerle donattığını öğrenmelerini sağlayacaktır. Tüm bu hayırlara şükür mahiyetinde “İyi bir insan nasıl olur?” sorusunun cevabını yine sûrede bularak onların namaz ve kurban ibadetinin şuuruna sahip olmalarına yardımcı olacaktır.

3.3.11. Kâfirûn ve Nasr sûresi

Kâfirûn sûresi Mekkî’dir. 6 âyetten müteşekkildir. İlk âyeti “Ey! İnkarcılar” şeklinde bir hitapla başladığı için “inkarcılar”²⁶² manasına gelen Kâfirûn adını almıştır.

Kureyşli müşrikler Resûlullah’ı bir sene kendi ilahlarına tapmaya davet etmişler ve buna karşılık kendilerinin de bir sene onun ilahına tapacaklarını söylemişlerdir. Bu olay üzerine tevhid inancına dikkat çekmek, iman ile küfür arasındaki ayrımı kesin bir hitapla yapmak üzere bu sûre nâzil olmuştur. Hz. Peygamber’in “*Ben sizin tapmakta olduğunuz şeylere tapmam.*”²⁶³ beyanıyla iman ile şirk arasında bir uzlaşmanın söz konusu dahi olmayacağı kesin bir dille ifade edilmektedir. Müşriklerin ümidini tamamen kırmak amacıyla bu hitap âyetin devamında tekrarlı olarak anlatılmaktadır. “*Sizin dininiz size, benim dinim banadır.*” beyanında tevhid akidesine vurgu yapılarak hak ile batılın bir arada olmayacağı, Hz. Peygamber’in şahsında, müminlerin yalnızca Allah’a kulluk etmeleri açıkça vurgulanmaktadır.²⁶⁴

Kâfirûn sûresinde Hz. Peygamber’in kafirlerin tekliflerinden beri olduğu, küfrün karşısında iman hakikatlerini savunduğu açık ve net şekilde ifade edilirken Nasr sûresinde

²⁶⁰ el-Kevser 108/2.

²⁶¹ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/679-697.

²⁶² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “kfr”, 5/144-145.

²⁶³ el-Kâfirûn 109/2.

²⁶⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, 8/507-508.

de Allah'ın yardım ve fethinin Resûlullah ile birlikte olacağı bu sebeple müşriklerin her türlü isteğinden uzak durulması gerektiği beyan edilmektedir. Bu yönüyle Nasr sûresi, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) İslâm'a davetinin tamama erdiğinin, müşrikler karşısında zafer kazandığının ve vazifesinin tamamlandığının göstergesidir.

Nasr sûresi Medine döneminde nâzil olmuştur. 3 âyetten müteşekkildir. Adını ilk âyetinde geçen "yardım" manasındaki "نَصْر" kelimesinden alır. Sûre, Resûlullah'ın vefatına işaret ettiği için veda sûresi olarak da isimlendirilmektedir.²⁶⁵

Sûrede zulüm karşısında ilâhî yardımın ve fethin gerçekleştiği, insanların bölük bölük İslâm dinine girdiği bildirilerek Hz. Peygamber'in şahsında tüm insanlığın Yüce Allah'ı övgü ile tesbih ederek mağfiret dilemesi öğütlenmiştir. "*Rabbine hamdederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir.*"²⁶⁶ âyetinde Hz. Peygamber'in günden gün arındırıldığı bilinmesine rağmen istiğfar etmesi emredilmiştir. Bu emir esasen ebedi hayat için hazırlık, ümmeti adına mağfiret dilemesi anlamına gelir ki müminler için ilâhî bir lütuftur. Resûlullah (s.a.s.) özelinde tüm insanlığa Allah'ın tövbe kapısının açık olduğu günahları bağışlayacağı bu sebeple çokça tövbe yapılması gerektiği mesajı da iletilmektedir.²⁶⁷

Bu sûrelerin çocuklara öğretilmesi onların ahlâkî bir duruş sergilemesine, inançlarında kararlı bir tutum edinmelerine yardımcı olacaktır. Zulmün karşısında hakkı savunmayı, her türlü dayatmaya karşı vakur bir duruş sergilemeyi, ilkeli olmayı ve ilkeleri için savaşmayı öğrenecektir. Ayrıca elde ettiği bir başarı ya da zafer durumunda rehavete kapılmaması gerektiğini; başarı, yardım ve tüm hayırların Allah'tan geldiğini bilerek şükrünü yerine getirmesi gerektiğini öğrenecektir. Baş edemediği zorluklarda Yüce Allah'tan yardım dilemesi gerektiğinin farkında olarak Allah'tan isteyip ona çokça dua etmeyi davranış haline getirmelerine yardımcı olacaktır.

²⁶⁵ M. Kâmil Yaşaroğlu, "Nasr Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/416-417.

²⁶⁶ en-Nasr 110/3.

²⁶⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/710-713.

3.3.12. Tebbet sûresi

Tebbet sûresi Mekki'dir. 5 âyetten müteşekkildir. Adını ilk âyette geçen “elleri kurusun, kahrolsun” anlamındaki تَبَّتْ kelimesinden alır. “Mesed, Leheb, Ebû Leheb sûresi” olarak da isimlendirilmektedir.²⁶⁸

Kendisine yakınlarını uyarıp Allah'ın birliğine davet etmesi için vazifelendirilen Hz. Peygamber bir gün Safâ tepesine çıkmış orada toplanan Kureyş kabilesi mensuplarına yönelerek tebliğde bulunmuştur. Amcası Ebû Leheb, “Kuruyup yok olasıca! Bizi bunun için mi çağırdın?” diyerek bağırmıştır. Bunun üzerine Tebbet sûresi nâzil olmuştur. Hz. Peygamber'in tebliğ vazifesini yerine getirdiği süre içerisinde Ebû Leheb ve karısı Peygamberimiz'e türlü eziyetlerden beri durmamış ve yalancı olduğunu iddia etmişlerdir. Amcası olmasına rağmen karısıyla beraber Peygamberimiz'e düşmanca tavırlar besleyerek onun İslâm davasına engel olmaya çalışmışlardır. “*Ebû Leheb'in elleri kurusun! Kurudu da zaten.*”²⁶⁹ âyetinde geçen kurusun ifadesi beddua mahiyetinde olmakla birlikte Ebû Leheb'i bekleyen cezaya da vurgu yapmaktadır. Aynı düşmanca tavırlara sahip karısı Ümmü Cemîl diken ve taşlarla Peygamberimiz'e eziyet vermiştir. Hatta mücevher kolyesini Hz. Peygamber'e düşmanlık için kullanmış ve bu davranışlarından dolayı Kur'an'da “حَمَّالَةَ الْحَطَبِ/ odun taşıyıcısı”²⁷⁰ olarak tasvir edilmiş “*Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak.*”²⁷¹ âyetinde bu duruma işaret edilerek ahirette elem bir azapla karşılaşacağı vurgulanmıştır.²⁷²

Ebû Leheb'in kibir ve gurura kapılması, zengin olmayan, yardıma muhtaç kimselerin kendisiyle eşit tutulmasını hazmedemeyen bir karaktere sahip oluşu Tebbet sûresinde onun misalinden; insanın mal çokluğu ve kazancının ahiret hayatında ona fayda getirmeyeceği, İslâm karşısında kin ve düşmanlık besleyenlerin cehennem azabına uğrayacakları açıkça beyan edilmektedir. Tebbet sûresi net bir isme beddua sözleriyle hitap etmesi yönüyle Kur'an'da dikkat çeken bir sûredir. Ebû Leheb örneği üzerinden anlaşılmaktadır ki İslâm'a tuzak kurup düşmanlık edenler dünya ve ahirette hor ve hakir kalacaklardır. Dünyada nasipleri olmayacağı gibi ahirette de cehennem azabına uğrayacaklardır. Öyleyse insan ahirette karşılaşabileceği azap ve hüsrandan korunmak

²⁶⁸ Abdulhamit Bırışık, “Tebbet Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/211.

²⁶⁹ Tebbet 111/1.

²⁷⁰ Bk. Tebbet 111/4.

²⁷¹ Tebbet 111/5.

²⁷² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/714-715; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 32/349-355.

için Allah'ın dinine sarılmalı ve İslâm karşısında ayrıştırıcı değil kuşatıcı bir zihniyete sahip olmalıdır.

Sûre, çocuklara iyilik edenin iyilik bulacağı, kötülük yapıp insanlara eziyet edenlerin ise Allah'ın sevgisinden ve rahmetinden uzak olacağını öğretmesi açısından önemlidir. Çocukların yaşına uygun ifadelerle sûrenin verdiği mesajın anlatılması, beddua ve kötü dileklerin bir Müslümana yakışmayacağı ancak zulme karşı sesini çıkarması gerektiği ve insanlara daima güzel niyetler besleyip çevrelerine iyi dileklerde bulunmaları gerektiği bilincini de onlara kazandıracaktır.

3.3.13. İhlâs sûresi

İhlâs sûresi Mekkî'dir. 4 âyetten müteşekkildir. İhlâs, "saf, halis, katıksız, arı, duru" anlamlarına gelmektedir. Sûre konusu itibariyle bu adı almıştır. Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'e gelerek "Bize rabbinin nesebini söyle." demişlerdir. Bunun üzerine İhlâs sûresi nâzil olmuştur. Sûrede Allah'ın zatının hiçbir şeye nispet edilemeyeceği, İslâm'ın temel ilkesi olan tevhid inancı özlü bir şekilde anlatılmaktadır. İlk iki âyette geçen "Ehad"²⁷³ ve "Samed"²⁷⁴ kavramları ile Allah'ın varlığının bir başlangıcı olmadığı, var oluş bakımından kimseye muhtaç olmadığı, tüm noksan sıfatlardan tenzih olduğu, her varlığın kendisine muhtaç olduğu, ondan başka hiçbir şeyin ibadet edilmeye layık olmadığı mesajı iletilmektedir. "*Doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur.*"²⁷⁵ âyetlerinde ise Allah Teâlâ'nın zatı hakkında şirkin her türlü ile müşriklerin ve Hristiyanların Allah'a nispet ettiği düşünceleri reddedilerek onlara bir cevap niteliğinde olmaktadır. Anlam ve konu itibariyle Yüce Allah kendisini bu sûrede tanıtmaktadır. Kur'an'ın temel konularını kapsayan tevhid akidesini içermesi nedeniyle Hz. Peygamber bu sûrenin önemi ve fazileti hakkında Kur'an'ın üçte birine denk olduğunu söylemiştir.²⁷⁶

Çocuklar zaman zaman Allah hakkında sorular sormaktadır. Somut düşünce döneminde olan çocuklar için Allah'ın yarattıkları ve verdiği nimetler örnek verilerek, onun hiçbir canlıya benzemediği, tek ve biricik olduğu, doğmadığı ve doğrulmadığı gibi bilgiler İhlâs

²⁷³ Bk. el-İhlâs 112/1.

²⁷⁴ Bk. el-İhlâs 112/2.

²⁷⁵ el-İhlâs 112/3-4.

²⁷⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/727-739; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7/302-314.

sûresinin öğretilmesiyle kazandırılabilir. Tevhid inancını kazandırmak ve Allah'ın zatını tanıtmak amacıyla sûrenin çocuklara öğretilmesi büyük bir öneme sahiptir.

3.3.14. Felak ve Nâs sûresi

Felak sûresi Mekke ya da Medine döneminde nâzil olmuştur. 5 âyetten müteşekkildir. Adını ilk âyette geçen “fecd, sabah aydınlığı, yarıp çıkmak” anlamına gelen فَلَاقْ kelimesinden almıştır. Felak, Allah Teâlâ'nın gecenin karanlığını yarıp sabahın aydınlığını ortaya çıkarması, yokluktan kâinatın zuhur edişi, ilk yaratılışı ifade etmektedir. Sûrede maddi ve manevi her türlü zarar ve şerden Allah'a sığınmak gerektiği vurgulanmaktadır. “غَاسِقٌ/ gâsık”²⁷⁷ kelimesi gecenin karanlığı manasındadır. Gündüz yapılan işler gece yapılamayacağı gibi geceden maksat karanlık çıktığında işlenen şerler, kötü düşünceler, şehvet, insanın içini karartan kin, öfke, karamsarlık, kıskançlık gibi kalbin kötü hasletleri olarak da yorumlanmaktadır. Allah hayrı yarattığı gibi bilinen veya bilinmeyen bazı hikmetlerden ötürü şerri de yaratmıştır. Ancak şerre rızası yoktur. Kullarını “*Düğümlere üfürenlerin şerrinden; Bir de kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden!*”²⁷⁸ ve yarattıklarından gelebilecek zararlardan korunmak için kendisine sığınmaları gerektiğini beyan buyurmaktadır.²⁷⁹

Felak ve Nâs sûresi “iki koruyucu” sûre anlamında “Muavvizeteyn” olarak İhlâs sûresi ile okunduğunda “Muavvizât”, “koruyucular” olarak isimlendirilmektedir. İhlâs sûresinde Yüce Allah tanıtılırken Felak ve Nâs sûrelerinde ise yaratıcı ile mahlukat arasındaki ilişki anlatılmaktadır. Buradan sûreler arasında muhteva yakınlığı olduğu ifade edilebilir.²⁸⁰

Nâs sûresi Mekke ya da Medine döneminde nâzil olmuştur. 6 âyettir. Adını ilk âyette geçen “insanlar” manasındaki نَاسْ kelimesinden alır. Felak sûresinin muhtevasında yer alan Allah'a sığınılacak durumlar Nâs sûresinde de yer almaktadır. “*De ki: “Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden*

²⁷⁷ Bk. el-Felak 113/3.

²⁷⁸ el-Felak 113/4-5.

²⁷⁹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/743-751.

²⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/822; Kurtubî, *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 20/201; Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *el-Beyzâvî, Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahmân el-Mar'aşî. (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1418), 5/348-349; ayrıca bk. Emin Işık, “Felak Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (TDV Yayınları, 1995), 12/301-302; Fatih Tok - Enayatullah Azimi, “Kısa Sûreler Arasındaki Münâsebet Üzerine Bir İnceleme: Tedricî Nüzûl Tevhîdî Mana”, *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/1 (2020), 192.

*insanların rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!”*²⁸¹ âyetlerinde yer alan insanların kalplerine vesvese veren durumlardan; cin ve insan şeytanı ile nefsanî arzular anlaşılmaktadır. Bütün yaratılmışların rabbi Allah olduğu halde insan kelimesinin tekrar etmesi onun değerinin göstergesi olmaktadır. Vesvese insanı kötü ahlâkî eylemlere yönelttiği için ondan sakınmak, kötü duygu ve düşünceleri akıl, kalp ve vicdan süzgecinden geçirerek bu konuda Allah’tan yardım dilemek gerektiği vurgulanmaktadır.²⁸²

Kur’an Allah’a övgü ve hamd ifadeleri barındıran Fâtiha sûresi ile başlamakta ve insanların Allah’tan yardım isteyerek güvende hissettiği iki sığınma duası ile son bulmaktadır. “(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.”²⁸³ âyetinde yer alan “yalnız senden yardım dileriz” ifadesi Felak ve Nâs sûrelerini açıklayıcı mahiyettedir.²⁸⁴

Bu sûrelerin çocuklara öğretilmesi onların kaygı ve korkuya kapıldıkları durumlarda bu duyguları ile başa çıkmalarına yardımcı olacaktır. Uyku adabı verilirken de bu sûrelerin öneminden bahsedilerek, Peygamberimiz’in bu sûreleri yatmadan önce okuduğu hatırlatılarak uyku sünnetlerine temas edilmiş olacaktır. Felak ve Nâs sûrelerini ezberleyerek manasını hayatına geçiren çocuklar kendini güvende hissedecek ve bu kazanım onların duygusal gelişimini destekleyecektir.

3.4. Kısa Sûreler Özelinde Çocuklara Yönelik Tefsir Kitaplarının Tahlili

Bireylerin pek çok duygu, düşünce ve ahlâkî erdemleri kazandıkları dönem, çocukluk dönemidir. Allah’ın buyrukları doğrultusunda yaşantılarını inşa etmeleri ve faydalı alışkanlıklar edinmeleri için İslâmî emir-yasakların, hak-sorumlulukların ve değerlerin onlara anlatılması amaçlarına hizmet etmek üzere yazılacak çocuk edebiyatı eserlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunların başında da tefsir içerikli kitaplar gelmektedir. Ancak bu ihtiyaca cevap verecek eserlerin müfessir görüşleri, eğitimsel nitelikler, pedagojik unsurlar, çocuk edebiyatının temel öğeleri gibi muhtelif açılardan titizlikle hazırlanmaları çok önemlidir. Tabiri caizse “kaş yapalım derken göz çıkarmamak” ve gerekirse

²⁸¹ en-Nâs 114/1-6.

²⁸² Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/753-756; M. Kâmil Yaşaroğlu, “Nâs Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2006), 32/392-393.

²⁸³ el-Fâtiha 1/5.

²⁸⁴ Tok - Azimi, “Kısa Sûreler Arasındaki Münâsebet Üzerine Bir İnceleme: Tedricî Nüzûl Tevhîdî Mana”, 194-195.

interdisipliner ve kollektif çalışmalara yönelmek faydalı olacaktır. Çalışmamızın bu başlığında, çocuklara yönelik tefsir kitaplarında yer alan bilgiler: eğitsel ve pedagojik öğeler, dilin kullanımı, temel tefsir kaynaklarındaki açıklamalar ile çocuk edebiyatında bulunması gereken nitelikler dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Eserlerin beklentiyi karşılayıp karşılamadığı ve bahsedilen kriterlere uyup uymadıkları meseleleri üzerinde durularak ilgili kitapların tahlili yapılacaktır. Tezimizin amacı ve kapsamı başlığında da belirtildiği gibi, bu bölümde tahlil edeceğimiz kitapları seçmemizin nedeni, kısa sürelerle dair içeriklere yer vermeleri, 7-10 yaş grubuna hitap etmeleri ve yaygın olarak tercih edilen, daha geniş okur kitlesine ulaşan yayınevlerinin eserleri olmalarıdır. Bu gerekçelerle söz konusu kitapları örnekleme dahil ettiğimizi tekrar hatırlatmak isteriz.

Çocuk edebiyatı ürünü ortaya koyarken yapısal olarak birtakım incelikler göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar dil ve üslup, içerik ve resimlendirmenin çocuğa görelilik ilkesiyle sunuluşu ve şekilsel birtakım özelliklerdir.²⁸⁵ Çocuk edebiyatı ürünlerinin tamamında olması gerektiği gibi özellikle de çocuklara yönelik tefsir ihtiva eden kitapların pedagojik temellere uygunluğu hassasiyetle düşünülmelidir. Kitaplarda yer alan süre muhtevalarına yönelik metin kurgusu ile tefsir kaynaklarında geçen bilgilerin örtüşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla inceleyeceğimiz eserleri, çocuk kitaplarında bulunması gereken öğeler, Türkçe'nin anlatım olanaklarının etkin ve doğru kullanılması, aktarılan içeriklerin tefsir ilmiyle olan ilgisi, eğitimsel nitelikler ile öğretimi destekleyici unsurlar açısından tahlil etmeye çalıştık.

3.4.1. Cemil Dede Serisi

Mehmet Nezir Gül tarafından yazılan kitap Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılmıştır.²⁸⁶ 10 adet kitap serisi olarak baskısı yapılmış olan kitabın elimizdeki nüshası 2023 yılında 6.baskı olarak tek kitapta Fâtiha sûresi ile diğer on namaz sûresinin tefsirine yönelik hikâyelerden meydana gelmektedir. Çocukları tefsir ilmiyle tanıştıran eser Braille alfabesi ile de basılarak özel bireylere ulaştırılmıştır.²⁸⁷ Bu başlıkta, kitabın içerisinde yer alan Fâtiha, Fîl, Kureyş, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak, Nâs

²⁸⁵ Yalçın vd., *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, 77-115,228.

²⁸⁶ Mehmet Nezir Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023).

²⁸⁷ “Diyanet Çocuklar İçin Engelleri Kaldırdı”, *YouTube Diyanet TV* (11 Mart 2016).

sûrelerinin yer aldığı hikâyeler tefsir ilmi çerçevesinde, pedagojik etkileri, görsel unsurlar ve metnin aktarılışı ile eğitimsel nitelikler açısından tahlil edilmiştir.

Hikâyeler aracılığıyla sûrelerin tefsirine temas eden kitapta aile toplantılarında çocuklarla bir araya gelen ana karakter Cemil Dede ve onun adaşı küçük Cemil karşımıza çıkmaktadır. Cemil Dede sûrelerin muhtevası hakkında çocuklar ve aile bireyleri ile konuşmalar yapmaktadır. Cemil Dede karakteri anlatacağı sûreyi, hikâyede yer alan çocuklara önce okutmakta, sonra mealini söyletmektedir. Buna göre sûreler Türkçe alfabe ile kitapta yazılmış ardından mealine yer verilmiştir. Ancak meal ve tefsir verilirken dipnot ile açıklama verilmemiş, kitap sonunda da herhangi bir kaynak belirtilmemiştir. Kitabın Diyanet İşleri Başkanlığı yayın satış sitesinde 7-15 yaş çocuk yayınları bölümünde satışa sunulduğu görülmektedir. Ancak kitap hitap ettiği yaş grubuna dair herhangi bir bilgi barındırmamaktadır. Bununla birlikte incelemelerimiz neticesinde 4. sınıftan itibaren 10 yaş ve üzeri çocukların kavrayabileceği nitelikte olduğu kanaati hasıl olmuştur.

Eserde okuyucular tefsir ilmi ile tanıştırılırken yer yer de seviye üstü ifadeler kullanılmıştır. Kitap görselleri oluşturulurken minyatür sanatında kullanılan desenlere yer verilmiş, çizimlerde canlı renkler tercih edilmiştir.²⁸⁸ Çocukların estetik duygusunu geleneksel sanatla harmanlayarak sunan görseller ve illüstrasyonlar bazı sayfalarda çocukların yaş seviyelerinin üzerinde kalarak soyut etki uyandırmıştır.

Fâtiha sûresinin tefsirini içeren hikâye “Kur’an’a Açılan Kapı” başlığı altında yemeklerin hazırlandığı, küçük Cemil’in Kur’an’a geçmesinin kutlandığı bir aile yemeği ile başlamaktadır. Hikâyede Cemil Dede, küçük Cemil’e Fâtiha sûresini okuttuktan sonra, gelen bir misafir çocuk olan Feyza’ya mealini okutmuştur. Cemil Dede Fâtiha sûresinin Kur’an’ın ilk sûresi olduğunu, Fâtiha kelimesinin “ilk açılacak yer, kitap ve elbise gibi şeylerin baş tarafı” gibi anlamlara geldiğini açıklamış ardından sûrenin “Kur’an’ın temel esaslarını anlattığı için Ümmü’l Kitap: Kitabın Anası, Esas, Kenz: Hazine, Şifa, Elham” isimleriyle de anıldığından bahsetmiştir.²⁸⁹

Burada sûrenin diğer isimleri verilirken “Elham” olarak yazılan isim kaynaklarda “Elhamd” olarak geçmektedir. Ancak toplumda günlük konuşma dilinde “Elham” olarak

²⁸⁸ Minyatür sanatı tasvir detaylarına dair; bk. Ayfer Çimen Balaban, *Yeni Başlayanlar İçin Minyatür Sanatı* (İstanbul: İnkılâb Yayınları, 2022).

²⁸⁹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 11-18.

bilinmektedir.²⁹⁰ Bu nedenle burada “Elhamd” şeklinde yazılması doğru olacaktır. Sûreyle ilgili bu bilgilerin ardından “Besmele”, “Hamd Allah’adır”, “Ödül ve Ceza”, “Sadece Allah’a İbadet Ederiz”, “Doğru Yolda Yürümek” başlıkları ile âyet âyet sûre tefsirine temas edilen hikâyeler verilmiştir.²⁹¹

Hikâyelerdeki kurgu aracılığıyla okuyucuyu düşünmeye yönlendiren, ön bilgilerini ve öğrendiklerini harekete geçiren dil ve anlatım tercih edilmiştir. “Ödül ve Ceza” başlığındaki hikâyede Cemil Dede’nin çocuklara dondurma ve baklava ikram etmesinin neticesinde tabağını bitirenlerin “Elhamdülillâh” demesi ve teşekkür olarak “Allah razı olsun, teşekkür ederim, Allah ziyade eylesin, bereketler olsun, kesenize bereket, Allah tekrarını nasip eylesin.” ifadeleri okuyucuların değer kazanımını destekleyecek niteliktedir. Metinde bahsedilen ödül ve ceza kavramı eşit kollu terazi görseli ile somutlaştırılmaya çalışılmışsa da terazi kefesinin bizim bakış açımıza göre sağ kolu ateşi andıran çizim ile cezayı, sol kolu ise çiçekler, hilal gibi motiflerle ödülü simgelemektedir. (Şekil 3.1) Fakat “*Biri, amel defteri sağından verilenlerdir; ne mutlu o sağından verilenlere! Diğeri amel defteri solundan verilenlerdir; ne bedbaht o solundan verilenler!*”²⁹² âyetlerinde de beyan olduğu üzere olumlu, güzel ve iyi işler sağ tarafımız, olumsuz durumlar ise sol tarafımız ile nitelendirilmektedir. Bu nedenle görsel oluşturulurken buna dikkat edilmesi yerinde olacaktır.²⁹³

²⁹⁰ Işık, “Fâtiha Sûresi”, 12/252-254.

²⁹¹ Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 13-34.

²⁹² el-Vâkıa 56/8-9.

²⁹³ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 26-27.

Şekil 3.1 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Fâtiha Suresi

Fâtiha sûresi bölümünün “Besmele” başlığında yer verilen hikâyede besmelenin söylenmesi ve söylenmemesi gereken yerlerden bahsedilerek şu ifadelere yer verilmiştir: “Sevde de bize besmeleyi söylemenin doğru olmadığı yerleri söylesin. Sevde, biraz düşündükten sonra kardeşi Şamil gibi sıralamaya başladı: Yalan söylerken, hırsızlık yaparken, içki içerken, kötü söz söylerken, birisini döverken.” Rûmeysa araya girerek bunların yapılmaması gerektiğini belirtmesi üzerine Cemil Dede “Evet yapılmaz. Allah yasaklamıştır. Ancak bunları yaparken besmele de asla söylenmemelidir.” cümlelerinde yer verilen olumsuz davranış ifadeleri yerine okuyucunun iyi, güzel ve olumlu yönde duygu geliştirmesini sağlayan ifadeler kullanılması daha doğrudur. Nitekim kitapta da yer verilen “Kur’an okurken, namaz kılarken, dua ederken, eve girip çıkarken, kurban keserken, elbise ve ayakkabılarımızı giyerken, araba kullanırken, yemek yerken, baklava yerken...” örneklerinde olduğu gibi anlatmak istenenin olumlu kişilik gelişimini destekleyecek nitelikte ifadelerden oluşması gerekmektedir. Çünkü çocuk okuduklarıyla, olaylarla ve karakterlerle kendini özdeşleştirerek kendini ve çevresini tanır. Böylece

yazınsal metinler kişilik oluşumuna etki eder.²⁹⁴ Ancak kitapta geçen besmele çekilmesi gereken yerler örneklerinde ifade etmemiz gereken bir husus bulunmaktadır. Kurban keserken “Bismillahi Allâhü ekber” denir. “Rahmân ve rahîm” diyerek kurban kesilmez. Çünkü kurbanda Allah’ın büyüklüğü söz konusudur merhameti değil.²⁹⁵

Fîl sûresinin muhtevası “Fîl Ordusu ve Allah’ın Gücü”, “Güzel Hediyeler”, “Rümeysa’nın Ayranı”, “Hayvanlar Arasında”, “Fîl Suresi”, “Fîl Olayı”, “Fîl Ordusu Yolda”, “Abdulluttalip Ebrehe’nin Huzurunda”, “Kâbe’yi Allah Korur”, “Fîl Ordusu Hazırlanıyor”, “Filler Mekke’ye Girmiyor”, “Ebabil Kuşları”, “Kendileri Küçük Ama Etkileri Büyük Taşlar”, “Yenilmiş Ekin Gibi Oldular”, “Cemil’in Teşekkürü” başlıklarında âyet âyet hikâyeleştirilerek verilmiştir.²⁹⁶

“Fîl Ordusu ve Allah’ın Gücü”, başlığı altında Cemil Dede’nin torunlarını ziyarete gelmesiyle çocuklardaki heyecan, mutluluk ve dedelerinin yapacağı sürprizlerden beklentileri aktarılmaktadır. “Güzel Hediyeler” başlığında dedenin torunlarına getirdiği hediyelerden bahsedilmiş, “Rümeysa’nın Ayranı” bölümünde Rümeysa’nın yorgun dedesine ayran ikramı ve dedenin ertesi gün çocukları hayvanat bahçesine götüreceği müjdesi yer almıştır.

“Fîl Suresi” başlığında, hayvanat bahçesine gidilmiş, herkesin fillere hayran hayran bakması üzerine Cemil Dede, Fîl sûresini anlatmaya başlamıştır ve bu başlıktan itibaren sûre tefsirine temas edilmiş ve diğer başlıklarda da buna yer verilmiştir.

Sûre muhtevasına değinilirken oluşturulan hikâye kurgusu, okuyucunun gerçek yaşamla bağlantı kurarak kavramsal öğrenmesini desteklemektedir. Örneğin, ailenin hayvanat bahçesi gezisi ve bu esnada hayvanları gözlemlemesi üzerinden Fîl sûresine geçilmesi, çocukların öğrenmelerini somutlaştırmaları açısından işlevsel bir yapı sunmaktadır. Bahsedeceğimiz üzere bazı bölümlerde, çocukların bilişsel gelişim düzeylerinin üzerinde kalan, abartılı ifadelerin tercih edildiği de görülmektedir. Bunun yanı sıra sûre tefsiri yapılırken herhangi bir kaynak gösterilmemiştir. “Fîl Vak‘ası” ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte müfessirlerin çoğunluğu Ebrehe’nin kendi ülkesine mabet inşa ettiği ancak insanların yine Kâbe’yi ziyaret etmesi üzerine onun fillerden oluşan kalabalık bir ordu ile Kâbe’yi yıkmak üzere Mekke’ye gittiğini ifade etmektedir. Ancak kitapta Kâbe

²⁹⁴ Canan Aslan, “Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri”, *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007), 193.

²⁹⁵ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 22.

²⁹⁶ Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 37-58.

ile ilgili kötü düşüncelere sahip Ebrehe'nin beklediği fırsatın eline geçtiği aktarıldıktan sonra "Mekkeli gençlerden birkaç kişi o dev kilisenin içine girerek gizlice kirllettiler, sağına soluna pislik bulaştırdılar. Bunun üzerine çok öfkelenen Ebrehe hemen emir verdi. Ordu hazırlansın, Kâbe'yi yıkıp yerle bir edeceğim."²⁹⁷ şeklinde abartılı ifadeler yer verilmiştir. Yine Ebrehe'ye engel olmak isteyen Arap kabilelerinden bazı kimseleri onun esir aldığı ve bir kısmını da öldürdüğü, Taiflilerden bazı kimselerin Ebrehe'ye yardım ettiği, rehberlik etmesi için Ebû Regal'i yanlarına vermeleri, Mekkelilerin ve diğer Arapların bu kötü iş birliğinden dolayı yıllarca Taiflilerle konuşmadıkları ve Mekke yakınında ölen Ebû Regal'in mezarını senelerce taşıdıkları gibi bilgiler yer almaktadır.²⁹⁸ Ebû Regal karakterinin isimden ziyade vasfının belirtilmesi yeterlidir. Okuyucuyu ayrıntı sayılabilecek ve esasa taalluk etmeyecek bilgiyle meşgul edeceği ve asıl mesajdan uzaklaştıracağı sebebiyle bu tarz isimlerin zikredilmemesinin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Kuşların bıraktığı taşlar için imha gücü yüksek bombalar, isabet eden taşların etleri parça parça ettiği, vücudu darmadağın eden bir kaşıntı verdiği şeklindeki ifadeler sûrenin ilettiği mesajın çocuklara kazandırılmasından uzak abartılı ve onların kavrayışına uygun olmayacak detaylar olarak yer almaktadır.²⁹⁹

"Yenilmiş Ekin Gibi Oldular", başlığında yer verilen "Taşlar kime isabet ettiyse çılgına dönüyordu. Ordudaki askerlerin büyük bir kısmı orada öldü... Kalan kısmı ise memleketlerine döndüler, orada öldüler. Ordunun bulunduğu yere bakanlar, parçalanmış cesetlerin ibret verici hallerini görüyordu."³⁰⁰ şeklinde çocukların okuduğu manzarayı gözlerinin önünde somutlaştırarak, korku ve endişeye kapılmasına sebep olabilecek ifadelerden kaçınmalı; ölüm, savaş gibi durumların okuyucuya sezdirilerek "Ebrehe'nin ordusu yenildi, Allah onların kötülük yapmasına izin vermedi, Ebâbîl (sürü sürü) kuşlar ile Kâbe'yi korudu." gibi güven verici ifadelerin tercih edilmesi pedagojik açıdan doğru olmaktadır.

Kureyş sûresi ile ilgili hikâye Cemil Dede ile eşinin hac vazifesinden dönmeleri ile başlamış ve ailecek otururlarken oğlu Abdullah Bey'in oralardan bir şeyler anlatmalarını istemesi üzerine Cemil Dede Kureyş sûresini anlatmaya başlamıştır. Hikâyede anlatım dili sade ve anlaşılır ancak "Allah'a Kulluk Edin" başlığında geçen "Allah'a ortak

²⁹⁷ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 45.

²⁹⁸ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 47.

²⁹⁹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 55.

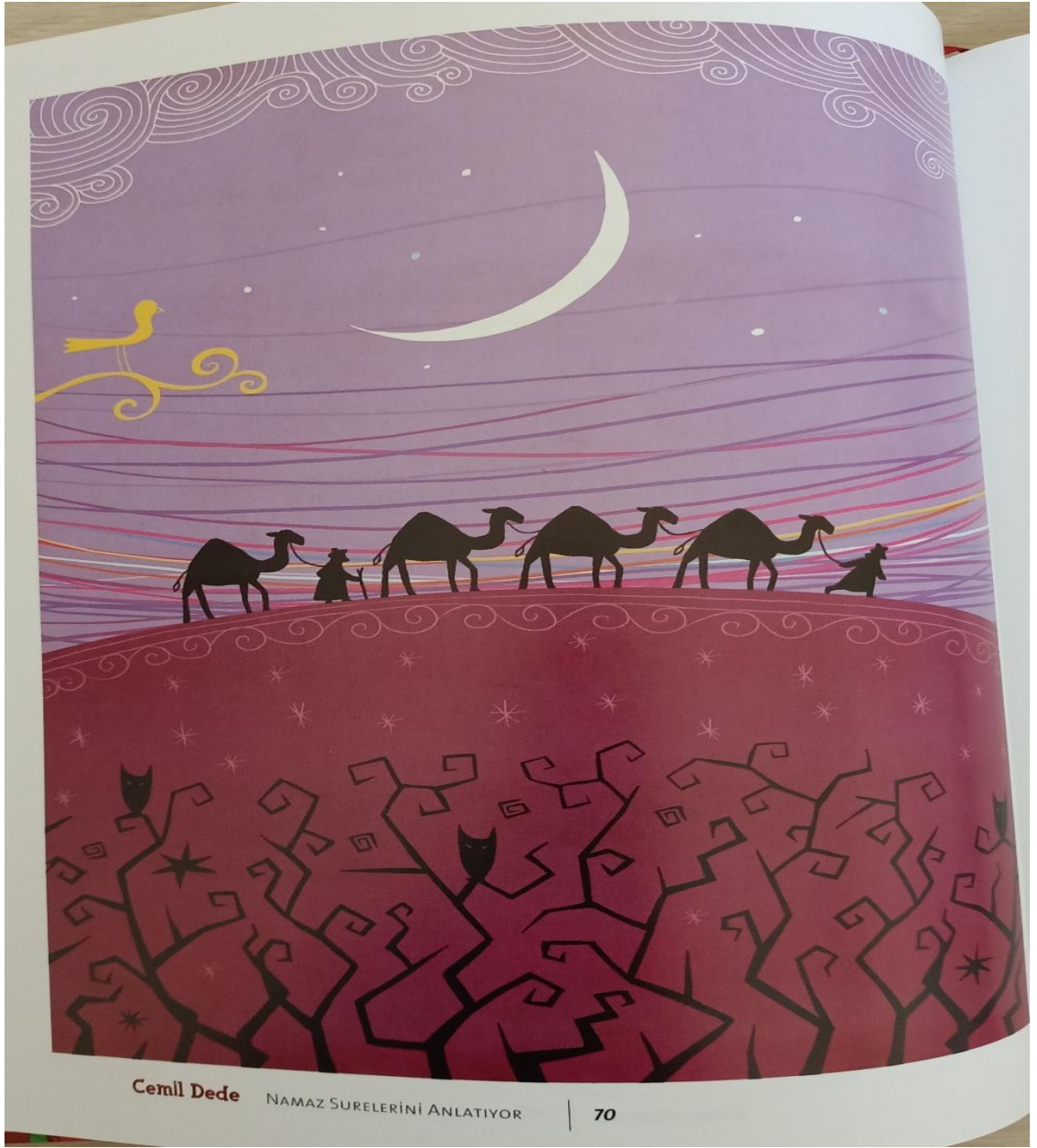
³⁰⁰ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 57.

koşmadı, kız çocuklarını öldürmedi, içki içmedi, faizcilik yapmadı, insanları köleleştirmede, insanların bir kısmını hor görüp ezmeye çalışmadı, zina etmedi, yalan söylemedi. Siz de bunlara dikkat edin”³⁰¹ cümleleri çocukların zihninde bazı soruların oluşmasına sebep olacaktır. Aktarılmak istenen örnekleri olumsuz ifadelerle vermek yerine olumlu ifade dili kullanarak aktarmak çocukların gelişim seviyesine daha uygun olacaktır. ³⁰² Aynı bölümde metin ve görselin uyumu incelendiğinde Arabistan’ın uçsuz bucaksız çöllerinde ilerleyen Kureyş kafilesi canlandırılmıştır. Genel olarak süre muhtevasına uygun olduğu söylenebilir ancak özellikle görselin alt bölümünde yer alan illüstrasyonların 7-10 yaş için seviye üstü kaldığı düşünülmektedir. (Şekil 3.2)

³⁰¹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 71.

³⁰² Çocuk hikâyelerinin taşıması gereken özellikler bulunmaktadır. “Hikayeler dil ve edebiyat yönünden iyi kurgulanmış olmalı, çocukların estetik yönden gelişmesine fırsat vermelidir. Çocukların İlgi alanlarına uygun olmalı, sosyal ve duygusal gelişimine zarar verebilecek unsurlar taşımamasına dikkat edilmelidir.” Bk: Yalçın vd., *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, 228.

Şekil 3.2 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Kureyş Suresi

Mâûn sûresi tefsirine yönelik bölümde “Şefkat ve Yardım” isimli hikâyeye başlanmaktadır. Bu hikâyede Akif, okuldan eve üzgün gelmiştir. İş eğitimi dersi için gerekli olan materyallerini alamayan arkadaşı Halil’in durumuna üzülen Akif durumu ailesine anlatmıştır. İş eğitimi dersinde yeni gelen öğretmenin bilmeden Halil’i üzdüğünü söylemiş ve öğretmenin malzeme getirmeyenlere ceza vereceğini söylediğini Halil’in de malzemeleri getirmediği için ona kızdığını belirtmiştir. Akif, öğretmen Halil’e kızarak “Ne kadar sorumsuz öğrenciler var. Böyle olmaz. Öğrenci dediğin ödevleri zamanında yapar, istenen malzemeleri getirir. Madem böyle ilgisiz kalacaksınız, niçin okula

geliyorsunuz? diye azarladı” sözlerini anlattıktan sonra annesi Halil’in öğretmene ne dediğini sormuş ve Akif onun sırasına kapanıp sadece ağladığını bunun üzerine öğretmenin sözlerini kısa keserek gönlünü almak istediğini belirtmiştir. Kitapta verilen bu bölümde henüz tanımadığı öğrenciler hakkında peşin hüküm veren bir öğretmen örneği karşımıza çıkmaktadır. Oysa Hz. Peygamber bir eğitimci olarak çocuklara sevgi ve merhamet temelli yaklaşmış, herhangi bir sorun karşısında ise önce sorunun kaynağını araştırmıştır.³⁰³ Bu nedenle aktarılan bu bölümde Peygamber’ini örnek alarak öğrencisine yaklaşan bir öğretmen profili görmek daha anlamlı olacağı gibi hikâye sınıftaki tüm öğrenciler, öğretmen ve Akif’in ailesinin iş birliği yaparak Halil’in hayatına güzel dokunuşlar yapılması şeklinde kurgulansa daha anlamlı olacaktır. Ancak hikâyenin akışına göre Akif, Halil’in babasının vefat etmiş olduğunu, annesinin çalıştığını ancak durumlarının çok iyi olmadığını anlatmıştır. Bu anlattıklarından sonra ailecek Halil için bir şeyler yapmaları gerektiğini konuşurlarken Cemil Dede Halil’in durumunun Peygamberimiz’i hatırlattığını söylemiştir ve yetimlerle muhtaç insanlara yardım etmemiz gerektiğini emreden bir sûre olduğunu ifade ederek hikâye Mâûn sûresinin tefsirine bağlanmıştır.³⁰⁴

“Yetimleri İncitmek” hikâye başlığında yetim ve öksüzlere iyi davranmanın Allah’ın emri olduğu vurgulanmış ve Hz. Peygamber’in de bu konuda çok hassas olduğu, onlarla özel olarak ilgilendiği belirtildikten sonra Rûmeysa Cemil Dede’den söz isteyerek Sûmeyra hocasının sohbetinde anlattığı Ebû Cehil ile Peygamberimiz arasında geçen bir olayı anlatmak istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Rûmeysa olayı anlatmıştır.

Kitapta bahsedilen dikkat çekici bu olay Mevdûdî’nin (ö. 1979/1903) tefsirinde şu şekilde geçmektedir:

Ebû Cehil bir yetimin varisiydi. Bu çocuk bir gün çıplak halde Ebû Cehil’in yanına gitti. Babasının bıraktığı maldan kendisine yardım etmesini istedi. Ancak Ebû Cehil çocuğun sözüne aldırmadı bile. Yetim, üzgün olarak geri döndü. Kureyş’in bazı ileri gelenleri kötülük olsun diye çocuğa Hz. Muhammed’e (s.a.s.) şikayet etmesini söylediler. Ayrıca, malını vermesi gerektiğini Ebû Cehil’e söylemesini Hz. Peygamber’den istemesini tembihlediler. Çocuk çaresizdi ve Ebû Cehil ile Hz. Muhammed (s.a.s.) arasındaki ilişkiyi bilmiyordu. Ayrıca Kureyş’in bedbaht ileri gelenlerinin de kendisine bunu niçin tavsiye

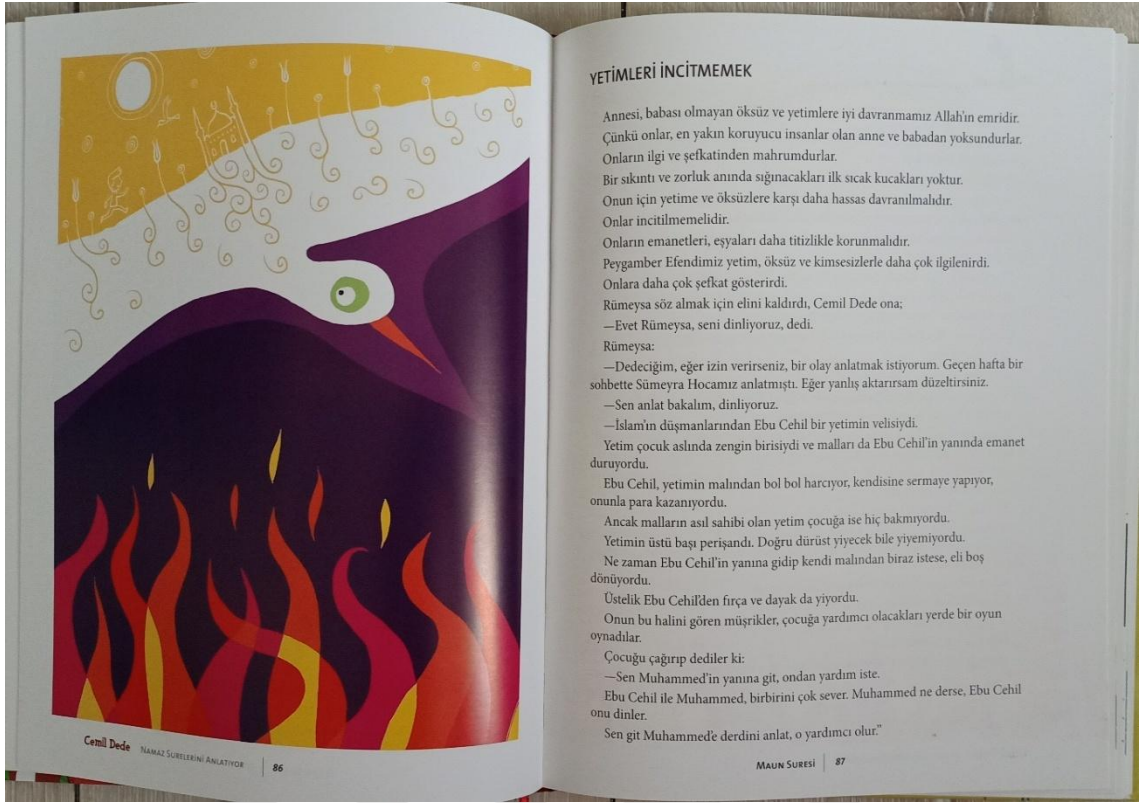
³⁰³ Abdulhalim Oflaz, “Çocuk Eğitimi/Terbiyesi’nde Nebvî Metod”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (2017), 295.

³⁰⁴ Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 77-96.

ettiklerini bilmiyordu. Onun için çocuk Hz. Peygamber'e giderek durumu anlattı. Resûlullah hemen ayağa kalktı. Çocuğu yanına alarak en büyük düşmanı olan Ebû Cehil'in yanına gitti. Ebû Cehil Resûlullah'ı karşıladı. Resûlullah, "bu çocuğun hakkını ver" dedi. Ebû Cehil kabul ederek hemen çocuğun malını teslim etti. Kureyş'in ileri gelenleri Resûlullah ile Ebû Cehil arasında neler geçeceğini görmek için bu olayı izliyorlardı. İkisinin arasında tartışma çıkacağını zannediyorlardı. Ama Ebû Cehil'in sakin davrandığını görünce hayretler içinde kaldılar. Ona gelerek "Sen de mi atalarının dininden döndün?" dediler. O, "Allah'a yemin ederim ki dinimi terk etmedim. Ama ben Muhammed'in sağ ve solunda birer mızrak gördüm. Hareket edersem bana saplanır zannettim" dedi.³⁰⁵ şeklinde yer almaktadır. Kitapta da yer alan hikâyede benzer ifadeler olmakla birlikte Peygamberimiz'in sözünü Ebû Cehil'in yerine getirmesi üzerine gelip kendisine "Yoksa Müslüman mı oldun?" sorusu yöneltilmiş ve Ebû Cehil "Putlarımız üzerine yemin ederim ki, Muhammed öyle heybetle gelmişti ki yetimin malını vermediğim zaman, beni paramparça edeceğini hissettim. Vermek zorunda kaldım."³⁰⁶ cümleleriyle aynı olay aktarılmıştır. Hz. Peygamber'in yetimin hakkını koruma konusunda kararlı ve vakurlu bir duruş göstererek örnek bir davranış sergilediği bu olaydan anlaşılmaktadır. Ancak "paramparça edecekti" ifadesi Resûlullah'ın güzel ahlâkına uygun düşmeyen bir ifade olarak düşünülmektedir. Ayrıca verdiğimiz kaynakta Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'in sağ ve sol tarafında mızrak gördüğü belirtilmiştir.

³⁰⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, 7/257.

³⁰⁶ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 87-88.

Şekil 3.3 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Maun Suresi

Anlatılan bu bölümde görsel olarak gökyüzünde leyleği andıran bir kuş ve kanatları üzerinde koşan bir çocuk, çiçekler ve cami tasvir edilmiştir. Görselin alt kısımlarında ise alevler çizilmiştir. Leylek adeta alevlerin üzerinden uçuyor hissiyatı verilmiştir. İlgili bu bölümden sonra “Yoksulu Doyurmak”, “Namazı Gereği Gibi Kılmak”, “İbadet Allah İçindir”, “Halil’in Evinde” hikâye başlıklarında sûrenin muhtevasına temas edilerek Halil ve ailesine götürülen yardımlar sonucu Halil’in annesinin gözlerinden yaş süzülmesi ve “Allah razı olsun sizlerden” ifadeleri ve “Kimi gizli kimi de açıktan ağlıyor ancak belli etmiyordu. Cemil Dede duaya duayla karşılık verdi. Allah sizden de razı olsun. Hepimizden razı olsun. Allah hepimizin yardımcısı olsun.” cümleleriyle hikâye tamamlanmıştır.

Kevser sûresinin tefsirine yönelik hikâyede Mustafa Bey’in köyüne ziyarete gidilmiştir. Öğle namazı köyün camisinde kılındıktan sonra çocuklar nehir kenarından yüzmek istemişlerdir. Cemil Dede bu duruma çok gönüllü olmasa da Mustafa Bey derin ve akıntılı olmayan yerlerde çocukların yüzebileceğini söylemiştir. Akif’in “Dedeciğim yüzmek sünnet değil mi?” sözleri üzerine dedeleri çocuklara müsaade etmiştir. Hüseyin adındaki hikâye kahramanı, yüzme bildiğine güvenerek nehirde daha ilerilere doğru gitmiş ve

akıntıya kapılma tehlikesi yaşamıştır. Mustafa Bey çocuğu kurtarmıştır. Daha sonra hep beraber Mustafa Bey'in evine giden misafirler kesilen kurban eti ile yemek yemiş ve Mustafa Bey'e teşekkür etmişlerdir. Manzaraya karşı oturan Cemil Dede o esnada Kevser sûresini anlatmaya başlamıştır. Sûre muhtevası aktarılırken bazı yerlerde abartılı ifadeler kullanılmış ve çocukların anlamını bilmeyeceği kelimelere yer verilmiştir. "O, bizlere su vererek, mahşer yerindeki dehşet anında susuzluğumuzu giderecektir."³⁰⁷, "Çocukları öldürmemelerini, içki içmemelerini, yalan söylememelerini, köle ve hizmetçilere iyi davranmalarını istiyordu.", "O kadar kötü ruhlu ve cani insanlardı ki."³⁰⁸ "Peygamberimize düşmanlık edenler geçmişte de günümüzde de olmuştur. Akif tam bu sırada düşünmeden konuştu. Dedeciğim, bir Avrupa ülkesinde Peygamber Efendimiz'le ilgili çirkin karikatürler yapmışlar. Evet kendini bilmez bazı saygısızlar, bu ahlâksızlığı yapmışlar. Ancak biz onların inançlarına hakaret etmeyiz."³⁰⁹ şeklinde cümleler yer almaktadır. Çocuk okuduklarını zihninde somutlaştırmak isteyecek ve anlamlandırdıklarını kendi yaşantısına çekecektir. Bu nedenle çocuklara yönelik kitaplar samimi, sıcak ve olumlu üslupla çocukların gerçeklik algısına etki etmelidir. Anlatılmak istenen sade, akıcı, anlaşılır şekilde ifade edilmeli ve çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikolojik gelişime olumlu katkı sunacak hassasiyette olmalıdır.

Bu hikâyenin son bölümünde Peygamberimiz'e yönelik olumsuz davranışların geçmişte de günümüzde de olduğu ancak bu durumlara karşı Hz. Peygamber'i daha çok tanıyıp daha çok severek gereken cevabın verileceği üzerinde durulmuştur. Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi İslâm düşmanlarının soyundan gelenlerin ben onların soyundan geliyorum demeyeceği ancak Peygamberimiz'in soyundan gelenlerin memnuniyetle bunu söyleyeceği ifade edildikten sonra salavattan bahsedilmiştir. Salavat ile Cemil Dede'nin Peygamberimiz'in kıymetine değinmesi ve sözlerini salavat getirerek tamamlaması değer kazandırma noktasında güzel bir örnek teşkil etmektedir.³¹⁰

Kitabın ilerleyen kısmında İhlas sûresi, yeni doğan Zeynep'ten bahsederek başlamaktadır. Aslında bu giriş Kevser sûresi için daha anlamlı olabilirdi. Peygamberimiz'in soyunu devam ettirecek hayatta kalan erkek çocuğu olmaması gerekçesiyle müşrikler tarafından "Ebter" yani soyu kesik olarak nitelendirilmişti. Halbuki Peygamberimiz'in kız çocukları

³⁰⁷ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 109.

³⁰⁸ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 113.

³⁰⁹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 113.

³¹⁰ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 114.

vardı ve onlardan torunları da olmuştu. Buradan hareketle sûrenin hikâyesine bir kız çocuğu ile başlanması son derece isabetli olacaktı.

Kâfirûn sûresi tefsirinin kazandırılmak istendiği hikâyede misyoner faaliyetlerinden bahsetmesi, Hristiyan, misyoner, cin, melek, şeytan, ruhlar gibi kavramların kullanılması, soyut ve tam olarak neyi karşıladığı belli olmayan illüstrasyonların kullanılması (Şekil 3.4) çocuğa görelilik ilkesinin gözetilmediğini göstermektedir.³¹¹ Somut işlemler döneminde olan çocuğun empati yeteneği vardır. Hikâye kahramanının yerine kendisini koymaktadır. Çocuk hikâye kahramanı ile korkup onunla üzülmemektedir. Ancak soyut yönü ağır basan cin, şeytan, ruhlar, misyonerlik gibi kavramlar hakkında mantıksal çerçevede tam olarak düşündüklerini analiz edemeyeceği için tüm bunlar zihninde okudukları ile ilgili sorular oluşturmaktadır.³¹² Kâfirûn sûresinin muhtevasında, inanmayanların Hz. Peygamber'e kendi dinlerine girmesi için teklifle gelmeleri bu hikâyede misyonerlerin çocuklara kendi dinleri olan Hristiyanlık ile ilgili kitap ve CD vererek dinlerini cazip göstermeleri konusuyla bağdaştırılarak verilmiş ancak bu anlatım 7-10 yaş grubu okuyucu kitlesinin yaş seviyelerinin üzerinde kalmıştır.

³¹¹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 115-134.

³¹² Muhiddin Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (2006), 240-244.

Şekil 3.4 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Kâfirûn Suresi

Nasr sûresinin tefsirinin yapıldığı hikâyede gençliğinde İstanbul'da öğrencilik yıllarını geçiren Cemil Dede ailesiyle birlikte İstanbul'a yola çıkmıştır. Aile İstanbul'un fetih kutlamaları için Eyüp Sultan Camisi'ne gitmiştir. Program bittiğinde ailecek sohbete geçtiklerinde Cemil Dede Fatih Sultan Mehmet'ten İstanbul'un fethinden ve Eyyûb el-Ensârî'den bahsetmiş sonra fetih deyince akla gelmesi gereken en büyük fethin Mekke'nin fethi olduğunu söylemiştir. Ardından fetihten bahseden bir sure olması hasebiyle Nasr sûresine geçiş yapmıştır. Sûre tefsiri hikâyeleştirilerek aktarılırken "Fatma Hanım müsaade isteyerek sordu. Allah Resulü, kendisine ve Müslümanlara o kadar eziyet edenleri niçin öldürmedi? Onlar ölümü hak etmemiş miydi? Bu arada küçük Cemil hemen araya girdi. Ben olsaydım hepsini öldürürdüm."³¹³ cümleleri olumlu bir ifade dili içermediği için çocuklara pedagojik açıdan uygun değildir. Burada Hz. Peygamber'in merhametli, adaletli, yapıcı ve affedici yönü vurgulanarak bu şekilde bir abartıya yer verilmemesi daha hassas bir anlatım olacaktır. Bu hikâyedeki bir diğer konu görsellerin tam olarak içeriği yansıtmadığı hatta çocukların hangi kavramı karşılamak üzere çizildiğini anlayamayacakları kanatlı ve tek boynuzlu at silüetine yer verilmesidir.

³¹³ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 149-150.

Muhtemelen İstanbul'un fethini ve Fatih Sultan Mehmet'in ve şanlı ordusunun atlar üzerinde İstanbul'a girmesi canlandırılmıştır. Ancak 7-10 yaş aralığı için soyut kalmaktadır. (Şekil 3.5)

Şekil 3.5 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Nasr Suresi. Sayfa 138

Tebbet sûresinin muhtevasını açıklayan hikâye, “Amcanın İhaneti” başlığında Akif ve küçük Cemil’in kitapçıya gidip ihtiyaçlarını ve kitap almalarını anlatarak başlamaktadır. Akif ve Cemil’i kitapçada Ali Rıza ve Müslüm amcaları güler yüzle karşılamıştır. Çocuklar kitapçıdan ayrıldıktan sonra eve gitmiş ve evde kimsenin olmadığını fark etmişlerdir. Cemil Dede’nin rahatsızlanıp hastaneye kaldırıldığını öğrenen çocuklar telaşla dedelerini ziyarete gitmişlerdir. Hastanedeki tedavisi biten dedeleri eve gelip bir hafta istirahat ettikten sonra akrabaları onu ziyarete gelmiştir. Buna memnun olan Cemil Dede, Hz. Peygamber’in de bazı akrabalarının onu destekleyip yardım ettiğini ancak bazılarının karşı çıktığını söylemiş ve amcalarını örnek vermiştir. Bunun üzerine hikâye Tebbet sûresinin tefsiri ile devam etmektedir. Sûre tefsiri verilirken yer yer abartılı

ifadeler ve soyut görsellerle kaynaklarda tam karşılığı olmayan bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Ebû Leheb'in karısının diğer bir adı Ardiya olarak kitapta geçmektedir.³¹⁴ Ebû Leheb'in karısının adının tam künyesi kaynaklarda Ümmü Cemîl Avrâ (Ervâ, Fâhite) bint Harb b. Ümeyye el-Ümeviyye olarak bildirilmektedir.³¹⁵ Dolayısıyla bu bilginin çocuklara verilmesinin sûrenin ilettiği mesaja dair kazanım sağlamayacağı düşünülmektedir.

Şekil 3.6 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Tebbet Suresi

³¹⁴ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 174.

³¹⁵ Gülgün Uyar, “Ümmü Cemil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 42/315-316.

İhlâs sûresinin tefsiri ile ilgili hikâye aileye yeni bir üye olan Zeynep bebeğin katılmasıyla başlamıştır. Zeynep bebek doğduktan sonra hastaneden eve gelmiş ve aile bireyleri de bir araya toplanmıştır. Çocuk kahramanlar Zeynep bebeğin başından ayrılmamıştır. Bir arada olan aile bu sırada Cemil Dede'nin bir şeyler anlatmasını istemektedir. Cemil Dede bu istek karşısında İhlâs sûresini anlatmaya başlamıştır. Metin ve görseller bu hikâyede uyumlu ve estetik bakış açısını geliştirmeye destek olacak niteliktedir. (Şekil 3.7)

Şekil 3.7 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor İhlâs Suresi

Sûre tefsiri verilirken âyet âyet hikâyeleştirilerek anlatım yapılmıştır. Tevhid inancından, Allah'ın bir ve tek olduğundan, Allah'ın sıfatlarından, esmâü'l-hüsnâdan bahsedilmiştir. Ancak çocukların gelişim seviyesine ve pedagojik temellere uygun olmayan ifadeler de kullanılmıştır. Hikâyede, yeni doğan bebeğin babası Abdurrahman Bey'in "Bir bebeğin doğması gerçekten mucizeydi. Anne karnında bir damla sudan başlayıp, üç-dört kilo ağırlığında şirin ve mükemmel varlığa dönüşüyordu. Bu, ancak en büyük yaratıcının yapabileceği bir şeydi." ³¹⁶ ifadelerinin yer alması bir bebeğin dünyaya gelmesinin

³¹⁶ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 183.

Allah'ın kudret ve yaratma sıfatına vurgu açısından anlamlı ancak yaratılış safhasının ilk başlangıcının “bir damla sudan başladığı” ifadesi çocuk tahayyülünde bir soruyu da beraberinde getirecektir. Ayrıca “en büyük yaratıcı” ifadesi yerine “yüce yaratıcı” şeklinde bir ifadenin anlatım açısından daha doğru olacağı düşünülmektedir. “Dedeciğim, ben geçenlerde bir film izlemiştim. Orada, ‘Allah baba’ diye söylüyordu. Çok günah değil mi?”³¹⁷ cümlesi gereksiz bir detay olarak ilave edilmiştir. Sûre tefsiri yapılırken hadisler de verilmiş ancak âyet meali ve sûre tefsirleri verilirken kaynak belirtilmediği gibi hadislerde de herhangi bir kaynak belirtilmemiştir.

Kitabın son hikâyesi Felak ve Nâs sûrelerinin muhtevasına yöneliktir. Hikâye çocukların kapkaç olayına şahit olmasıyla başlayıp, çay sohbetinde Cemil Dede ile Mehmet Bey’in konuşması ile devam etmektedir. Cemil Dede’nin “Hayır işleriniz nasıl gidiyor?” sorusu üzerine Mehmet Bey güzel ilgiyle karşılaştıklarını, fakir bireylere ulaştıklarını hatta derneklerinin bünyesinde yeni bir birim kurarak zararlı alışkanlıklara yakalanan çocuklarla görüşüp, tedavilerini yaptıklarını ve onların okula devam etmelerini sağladıklarını söylemiştir. Cümlelerin devamında pek çok gencin uyuşturucu bataklığına saplandığı ifadeleri yer almaktadır.³¹⁸ Kitapta, insanların ve her türlü şer odağının şerrinden Allah’a sığınmayı anlatan sûrenin dolaylı tefsiri sayılabilecek “uyuşturucu bataklığından da Allah’a sığınmaya” dikkat çekilmesi yerinde olmakla birlikte evvel emirde sûrenin doğrudan mesajına odaklanıldığı söylenemez. İlerleyen sayfalarda her ne kadar sûrelerin tefsiri tam manasıyla verilmek istense de “Bazı insanlar gecenin karanlığını, insanların uykuda olmasını fırsat bilir. Geceleyin hırsızlık yapar, ahlaksızlıkta bulunur, cinayet işler.”³¹⁹, “Üfürükçülük yaparlar.”³²⁰, “Siz yeni ve güzel bir elbise alsanız, imkanı olsa her tarafını kirletir, çamur-yağ yapar, paramparça etmek ister.”³²¹ “Bazen yalan söylemekle bir şey olmaz, ara sıra içki içmek zararlı değil, namazı evlendikten, iş gücü sahibi olduktan sonra kılarırsın, para kazan da nasıl kazanırsan kazan diye yanlış fikir verenler olur.”³²² gibi ifadeler sûrelerin muhtevasında çocuklara verilebilecek asıl mesajdan uzaklaşılarak abartılı cümleler olarak yer almaktadır.

³¹⁷ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 203.

³¹⁸ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 212.

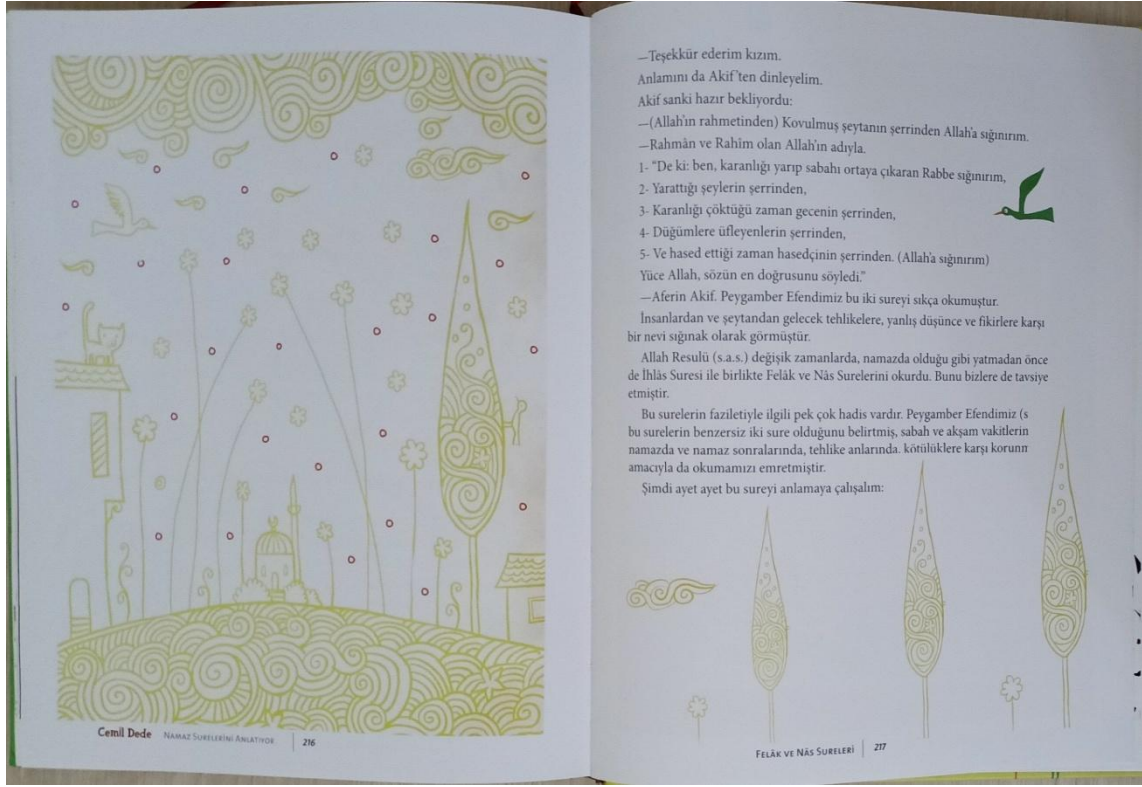
³¹⁹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 223.

³²⁰ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 224.

³²¹ Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 226.

³²² Bk. Gül, *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*, 232-233.

Bu bölümde bazı sayfalarda soyut çizimler olmakla birlikte genel olarak içeriği yansıtabilecek canlı renklerin ve minyatür sanatının motiflerine yer veren estetik kaygıyla oluşturulmuş görseller karşımıza çıkmaktadır. (Şekil 3.8)

Şekil 3.8 Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor Felâk ve Nâs Sureleri

Çocuklara yönelik tefsir içerikli kitaplarda metnin sade ve anlaşılır olması, çocukların dil becerilerini geliştirmekle birlikte, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini de destekleyici bir rol üstlenmektedir. Bu yaş grubu için dil becerilerinin gelişimi ayrı ve önemli bir yere sahiptir. Nitekim Hz. Peygamber'in çocuklara yönelik eğitiminde de dil gelişimi özel bir öneme sahip olmuş; çocukların dili doğru ve etkili kullanmaları, onların iletişim becerilerini geliştirmesi ve dil aracılığıyla ahlâkî değerleri kazanmaları konusunda uygulamaları insanlığa örnek olmuştur.³²³ Bu bağlamda çocuklara yönelik oluşturulan metinlerin dili, okuyucu kitlenin gelişim seviyesi ve pedagojik hassasiyetleri doğrultusunda özellikle yapıcı ve olumlu ifadeler ön planda olacak nitelikte oluşturulmalıdır. Sûrelerin ilettiği mesaj çocuklara kazandırılırken müfessirlerin çoğunluğunun görüşlerinin temel alınması, dinî bilginin sıhhati, kaynak bilgisinin

³²³ İsmail Sağlam, "Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 183.

verilmesi gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca çocuk kitaplarında görsellerin yerleşimi, metin ile uyumu ve görsellerin zihinde nasıl somutlaştırılacağı gibi hususlara da dikkat edilerek görseller oluşturulmalıdır.³²⁴ Tahlil ettiğimiz bu kitapta belirttiğimiz konularda eksiklikler olduğu görülmekle birlikte kitapta yaş seviyelendirmesinin yapılması, eğitimsel niteliklerin tekrar gözden geçirilerek değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

3.4.2. Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor

İbrahim Arpacı ve Sema Çelem tarafından yazılan kitap Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından basılmıştır.³²⁵ Kitabın aynı yazarlara ait *Kur'an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor* ve *Kur'an Bana Ne Diyor? Anla Diyor* isimli eserlerle birlikte üç seri şeklindedir. Kısa sûreler içerikli kitapları tahlil etmemiz sebebiyle *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor* ve *Kur'an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor* kitaplarını çalışmamıza dahil ettik. Elimizdeki kitap 2020 yılı basımlıdır. Ayrıca Diyanet Çocuk YouTube kanalında “Çocukça” yayınının 24-33. bölümlerinde kitapta yer alan hikâyeler bir hikâye anlatıcısı tarafından okunmaktadır.³²⁶

Kitapta Fîl (Kahraman Fil), Kureyş (Konuşan Deve), Mâûn (Esra'nın Sevinci), Kevser (Adıyla Gelen Bebek), Kâfirûn (Ertuğrul'un Soruları), Nasr (Filmin Sonu), Tebbet (Kötülüğün Sonu), İhlâs (Evin Yeni Misafiri), Felak (Aliyar'ın Rüyası) ve Nâs (Kerem'in Korunağı) sûrelerinin tefsiri çocukların hikâye kahramanı ile özdeşim kurabilecekleri, kendi yaşamlarında anlam bulabilecek öyküler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmıştır. Hikâyeleştirme yöntemi ile okuyucunun kendi hayatından iz bulabileceği örnekler sunulurken, tefsir ile bağlantısı nitelikli şekilde kurulmuştur. Dilin akıcı ve sade, anlatımın etkili olması ve hikâyelerin günlük yaşam ile ilişkilendirilmesi, çocuğun sûre tefsirleri ile anlamlı bağ kurmasına, duygu dünyasının gelişmesine ve ahlâkî ve dinî değerler kazanmasına destek olması açısından önemlidir.

Fîl sûresi tefsirinin aktarıldığı “Kahraman Fil”³²⁷ hikâyesinde Mert isminde bir çocuk karakter yer almaktadır. Mert'in Selda ve Bilge adında iki kardeşi vardır. Mert bulundukları şehirde açılan sirkte fil görmek için sabırsızlanmaktadır. Birgün ailesiyle bu

³²⁴ Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye”, 248-249.

³²⁵ İbrahim Arpacı - Sema Çelem, *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020).

³²⁶ “Çocukça 24.Bölüm - Kur'an Oku Diyor 1 - Fil Suresi”, *YouTube Diyanet Çocuk* (16 Mayıs 2020).

³²⁷ Arpacı - Çelem, *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 3.

sirke giderler. Filin yanına gittiklerinde Bilge filden korkarak babasının arkasına saklanır ve filin korkunç olduğunu söyler. Bunun üzerine anne “Filler benim gözümde kahramandır.” der ve çocukların “Neden?” sorusu üzerine hikâye şu sözlerle devam eder: “Yıllar önce babam hacdan döndüğünde bize kahraman bir filin hikâyesini anlatmıştı. Bir ordunun önünde yürürken gözümün önüne getirmeye çalışırım onu. O kadar büyükmüş ki Kur’an önünde yürüdüğü orduya onun adını vermiş: Ashâb-ı fil.” Kitapta doğrudan bir kaynak belirtilmemiş olsa da sûrelerin muhtevasına yönelik yapılan açıklamalarda tefsir kaynaklarının temele alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim Ebrehe’nin fil ordusuyla Kâbe’yi yıkmaya yönelik teşebbüsüne karşı Allah’ın gönderdiği kuşlar ile bu tuzağı bozması ve onları helak etmesi Taberî (ö. 310/923), Mâtürîdî (ö. 333/944) vb. müfessirlerin yorumlarıyla örtüşmektedir.

Şekil 3.9 Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor- Kahraman Fil Hikâyesi

Kitapta okuma-izleme rahatlığı, kitabın baskı kalitesi ve sayfaların renk dokusu estetik olmakla birlikte sayfa 10'da yer alan “Babası onu kucakladığı gibi filin sırtına oturtuverdi. ‘Anne haydi çabuk, resmimizi çek!’ diye seslendi annesine Mert. Bu koca hayvanın sırtında olmaktan ürkmüş görünüyordu.” cümlesi ile sayfadaki görselin uyumlu olmadığı dikkatleri çekmektedir. (Şekil 3.9) Şöyle ki belirttiğimiz cümlede Mert’in filin sırtında olduğu yazılmışken görselde Kâbe’yi yıkmaya gelen orduya karşı gönderilen bir kuşun üzerinde olduğu görülmektedir. Bir diğer husus “resmimizi çek” ibaresi yerine “fotoğrafımızı çek” yazılması anlatım açısından daha doğru bir ifadedir. Çünkü resim çizilir, resim yapılır. Ancak resim çekilmez, fotoğraf çekilir.

Kureyş sûresi “Konuşan Deve”³²⁸ hikâyesinde Sezer adındaki kahramanın arkadaşı Sezer’e “Sevgili Peygamberimiz” serisinin birinci kitabını hediye etmiştir. Sezer kitabı okurken uykuya dalmış ve rüyasında deve ile bulutun konuşmasını dinlemiştir. Bu konuşmada Hz. Peygamber’in çocukluğu hakkında kısa bilgi, Mekke’ye çok sayıda gelen giden olduğu, kervanların satış yapmak için kışın Yemen’e, yazın Suriye tarafına gidip ticaret yapmalarından bahsedilmektedir. Sezer’in annesinin ışık açık uyumuşsun uyarısıyla Sezer uyanmış ve rüyası kaldığı yerden devam etmemiştir. Sabah okula giderken Sezer ve annesi arasında rüyası hakkında bir konuşma geçmiştir. Bu konuşma sırasında annesi Kureyş sûresinin tefsirinden bahsetmeye başlamıştır. Hikâyenin akışında sûrenin mealî³²⁹ de verilmektedir. Mealin hangi kaynaktan verildiğine dair bir dipnot ya da kaynakça düşülmemiştir. Ancak yazar Sema Çelem’in Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’nde tefsir akademisyeni olması hasebiyle kitapta yer alan meal ve tefsirler ilmî ve akademik kriterlere uygundur.³³⁰

Mâûn sûresinin muhtevasını “Esra’nın Sevinci”³³¹ isimli hikâye ile kazandıran kitap bu defa pembe peluş oyuncacı ile dert ortağı olmuş yetim bir çocuk olan Esra’nın yaşadıkları üzerinden sûre tefsirini vermektedir. Esra, elbiselerinin eski olması ve oyuncacığının olmaması gibi sebeplerden kendisinden maddi durum olarak iyi olan arkadaşları tarafından dışlanmaktadır. Ancak dışlayan çocuklardan Candan’ın babası Cuma namazı kıldığı bir zaman camide Mâûn sûresini ve onun manasını öğrenir ve Candan’a anlatır. Bunun üzerine Candan yaptığı hatanın farkına vararak Esra ile olan arkadaşlık ilişkisini

³²⁸ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 11.

³²⁹ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 17.

³³⁰ Kitabın diğer yazarı İbrahim Arpacı çocuk kitapları yazarı olarak öne çıkmaktadır. Bk. “Yazarlar ve Eserleri 2. Bölüm-İbrahim Arpacı”, *YouTube TDV Medya* (28 Ocak 2021).

³³¹ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 19.

düzeltilmek için İpek ve Ali ile çözüm üretir. Buradaki İpek karakteri Candan ile aynı tavra sahip çocukken Ali, iyi ve doğruyu bilen, onlara rehber olup güzel davranış yapmaları için yol gösteren bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kendimizi onun yerine koyalım, biz ister miyiz herkes oynarken yalnız kalmayı? Bence bu bir çeşit küçümseme, bu yönüyle de Kur’an’ın anlattığı kötü davranışların arasına giriyor.” cümlelerinde Ali karakterinin olumlu davranışa teşvik ettiği görülmektedir.

Okuyucunun hayatta karşılaşılabileceği gerçek durumlardan örnek verilmesi anlatımın etkililiğini artırmakta ve anlamlı öğrenmeler sağlamaktadır. İlkokul yaş dönemi çocukları bu hikâyeyi okurken kendisini yer yer Esra’nın yerine koyacak, bazen de Candan ya da İpek gibi mi yoksa Ali gibi mi bir arkadaş olduğunu zihninde somutlaştıracaktır.

Kevser sûresi “Adıyla Gelen Bebek”³³² bölümünde hikâyenin karakteri olan erkek çocuğun bir kız kardeşi dünyaya gelmektedir. Bunun üzerine babası dedesine bebeğin adını ne koyacakları konusunda fikir sormaktadır. Yaklaşan Kurban Bayramı’nı örnek gösteren dede “Evladım bu bebek adıyla geldi.” diyerek adının Kevser olması yönünde fikrini belirtmektedir. Bunun üzerine hikâye kahramanı olan çocuk dedesine “Ben bir şey anlamadım kardeşimin adı Kevser mi olacak?” şeklinde sorusuna karşılık dedesinin: “Şurada Kurban Bayramı’na iki gün kaldı, biliyorsunuz. ‘Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.’ buyuruyor Allah, Kevser sûresinde.” cevabı ile sûre muhtevasının aktarımına geçilmiş ve hikâye bebeğin kulağına ezanla birlikte adının okunması ile tamamlanmıştır. Hikâyeye sûrenin muhtevasını yansıtacak şekilde kurban ve soyun devamlılığını sağlayan evlat müjdesiyle başlanması, sûrenin ilettiği mesaja dikkat çekme ve hazırlama açısından önemlidir.

Kâfirûn sûresi “Ertuğrul’un Soruları”³³³ hikâyesinde, meraklı sorular soran Ertuğrul adında bir çocuk karakter vardır. Annesine “Güneş neden iki tane değil de bir tane?” diye sorar. Annesinin “Bir tanesi yapılması gerekeni yapıyorsa ikincisine ne gerek var oğlum?” cevabı üzerine aralarında geçen benzer konuşmanın devamında Ertuğrul “Yağmur ya da kar yaramazlık yapıp, Allah yağmalarını emretse de kendi canlarının istediğini yapabilirler mi?” şeklinde yönelttiği soruya karşılık her şeyi yaratanın Allah olduğu o istemedikçe diğer yaratılmışların görevinin dışında bir şey yapamayacağı konuşması aralarında geçmektedir. Tüm bu konuşmalardan sonra annesinin sözlerine hak veren Ertuğrul: “Ne güzel sadece bir tanecik Rabbimiz var ve hep O’nun dediği oluyor. Keşke

³³² Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 25.

³³³ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 33.

Peygamber Efendimiz zamanındaki inanmayanlar da bizim Rabbimize inansaydılar; hatta o güneşe tapanlar da.” sözlerinden sonra onlara dinimize girmeleri konusunda teklif gidip gitmediğini sorar ve annesinin “Bu teklifi yapan birileri olmuş. Ama inandığımız dine girmeleri için değil. Bu teklifi onlar gelip bizzat Peygamber Efendimiz’e yapmışlar. Hani müşrikler putlara tapıyorlardı ya işte aralarından bir grup, Peygamberimiz’in yanına gelip ‘Bir yıl siz bizim dinimize bir yıl da biz senin dininize inanalım.’ demişler.”³³⁴ ifadeleriyle hikâye Kâfirûn sûresinin muhtevasının anlatımına bağlanmıştır. Ancak bu cümlede bir anlatım eksikliği ve bozukluğu dikkati çekmektedir. İlk kısımda “siz bizim dinimize” şeklinde çoğul hitap kullanılırken devamında “biz senin dininize” denilerek tekil hitap kullanılmış ve burada bir mana karışıklığı olmuştur. Hikâye Ertuğrul karakterinin “Denizler, güneş, ağaçlar, bulutlar ne de güzeller. Onların güzelliklerine bakarken Kâfirûn sûresinin anlamını ve neden indiğini öğrendim.” sözleriyle tamamlanmıştır.

Nasr sûresi “Filmin Sonu” kitapta yer alan diğer hikâyelerden farklı olarak hayvan karakterlerden anne, baba ve yavru kuşun arasında geçen konuşma ile başlamıştır. Bu üç kuş Mekke’yi en güzel şekilde gören bir ağacın tepesinde Hz. Peygamber’in Mekke’ye girişini izlemektedir. O sırada anne kuş, kuşların en şerefli olan Hüthüt kuşunun Süleyman peygamberin yardımcısı olduğundan bahsederek, kendilerinin de son elçinin dinine güzel haberler getirip götüren haberciler olmaları yönünde isteği yer almaktadır. Devamında Pınar’ın “Televizyon kapandı.” sözleriyle aslında üç kuşun konuşmasının bir filmde geçtiği anlaşılmaktadır. Pınar, “Baba, filmde ‘Demek müjdelenen şey buydu.’ derken, baba kuş ne demek istiyordu orada? Ben de yavru kuş gibi merak ettim.” demiş ve çocuklardan diğeri Ayla, “Evet, baba ‘Demek müjdelenen buydu.’ dediği şey neydi? Biliyorsan bize anlatır mısın?” soruları üzerine çocuk karakterlerin babaları Nasr sûresinin muhtevası hakkında bilgi vermiştir. Burada hikâye aracılığıyla sûre tefsirine temas edilirken aynı zamanda okuyucu sıcak bir aile ortamıyla karşılaşmaktadır. Çocukların heyecanlı soruları okuyucuya da meraklandırarak hikâyeyi sonuna kadar tamamlama isteği uyandırmaktadır. Aynı zamanda sûreyi ezberleme hevesinde olan karakterler okuyucunun da bu konuda istek duymasına örnek olmaktadır.

Tebbet sûresi “Kötülüğün Sonu”³³⁵ hikâyesinde polis bir baba işten eve üzgün gelmiştir. Durumu merak eden anne sormuş ve polis baba hırsızların tekerlekli sandalye kullanan bir gencin sandalyesini çaldıklarını ve bu duruma çok üzüldüğünü belirtmiştir. Anne

³³⁴ Bk. Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 37.

³³⁵ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 47.

bunun üzerine “Elleri kırılсын!” demiş. Baba “Yine de öyle beddua etme!” diye karşılık vermiştir. Hikâyenin çocuk kahramanı Sevgi gözünde elleri kırılmış kişileri hayal etmiş, doktorların eli kırılan kişilerin elini alçıya alıp almadığını düşünürken, “elleri kırılсын” ifadesinin ne demek olduğunu annesine sormuştur. Annesinin “Deyim gibi bir şey. Kızdığım için söyledim kızım.” cevabından sonra tabletini alarak “deyim” ve “Elleri kırılсын!” ifadelerinin ne anlama geldiğini araştırmaya başlamıştır. Araştırmasının neticesinde “Eli kırılсын, eli kurusun, eli tutmaz olsun, tutmasın, eli iş görmez olsun şekillerindeki beddualar...” cümlesiyle karşılaşmış ve tüm bunların beddua olduğunu anlamıştır. Sevgi, “Demek ki bu deyim bir bedduaymış.” diye kendi kendine düşündükten sonra araştırma yaptığı sayfanın alt bölümünde “Bu ifade Kur’an’da Ebû Leheb için kullanılmıştır.” ifadelerine rastlamıştır. Sevgi şaşırarak “Annemin kötü adamlar için söylediği şey Kur’an’da yazıyormuş.” diyerek tabletini alıp hemen annesinin yanına mutfığa koşmuştur. Sevgi annesine Ebû Leheb’in kim olduğunu sormuştur. Annesi mutfakta sofraya hazırlığı yaptığı için yemekten sonra konuşalım demiş ve Sevgi tabletini bırakarak yemeğe geçmiştir. Yemekten sonra annesi Ebû Leheb’in Peygamberimiz’in amcası olduğunu, Kur’an’da ondan bahseden bir sûre olduğunu söylemiştir. Ancak bundan başka bir şey bilmediğini belirtince anne kız birlikte tableti açıp araştırmaya başlamışlardır. Karşılarına çıkan Tebbet sûresiyle ilgili bilgilerin aktarılması ile hikâye kurgusu Tebbet sûresinin muhtevasını okuyucuyailetmiştir.

Bu hikâyede bir deyimden yola çıkarak sûre tefsiri ile bağlantı kurulmuş ve ileti çocuk okuyucuya etkili bir kurguyla kazandırılmıştır. Türkçe’nin anlatım olanaklarının güzel işlenmesinin yanı sıra, hikâyede tekerlekli özel bir bireye yer verilmesi hikâyeye kapsayıcılık kazandırmıştır. Kahramanların özenle seçilmesi ve onların olumlu özellikleri, ailecek yemek masasında bulunmak, çocuk karakterin faydalı bir konuda tabletini kullanması, tabletini bırakması gereken zaman bırakıp annesinin sözünü dinlemesi, anne-kız arasındaki olumlu iletişim hikâye kurgusunun niteliğini artırarak okuyucunun kişilik gelişimine katkı sunacak özellikleri barındırmaktadır.

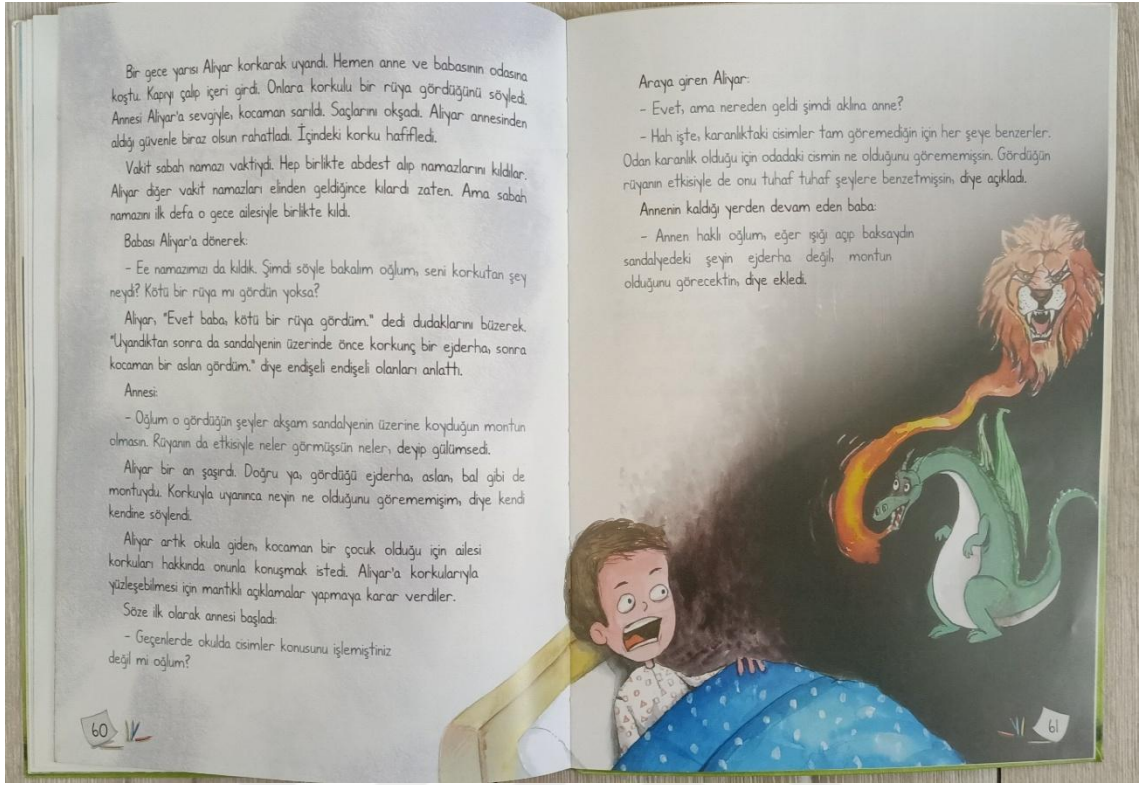
İhlâs sûresi “Evin Yeni Misafiri”³³⁶ hikâyesinde Sümeyye adında çocuk karakterin kardeşi dünyaya gelmiştir. Sümeyye artık eskisi gibi annesinin onunla ilgilenmediğini ve oyunlar oynamadığını söylemiştir. Bunun üzerine anne “En kolay ezberlediğin sûre neydi?” diye sormuş ve “Sana İhlâs sûresini anlatmak isterim.” diye devam ederek bebeği

³³⁶ Arpacı - Çelem, *Kur’an Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 53.

kucağına almıştır. Ardından “Bak görüyor musun kardeşin çok küçük ve zayıf. Sen de ilk doğduğunda bu kadar küçük ve zayıftın.” diyerek İhlâs sûresinde geçenleri anlatmaya başlamıştır.

Felak sûresi “Aliyar’ın Rüyası”³³⁷ hikâyesinde sûrenin muhtevası, çocukların yaş seviyeleri ve pedagojik hassasiyetleri gözetilerek hazırlanmış, nitelikli açıklama ile işlenmiştir. Aliyar adında çocuk karakter gece rüyasında korkarak ailesinin yanına gitmiştir. Vakit sabah namazı vakti olduğu için ailecek namaz kıldıktan sonra Aliyar rüyasını anlatmıştır. Rüyasında sanki odasının içindeymişçesine ejderha ve aslan gördüğünü ifade etmiştir. Ailesi, gece karanlığında odasındaki bazı nesneleri yarı uyku yarı uyanıklık arasında yani rüyanın etkisiyle bir şeye benzetip bu nedenle korktuğunu açıklamışlardır. Daha sonra Aliyar bir de rüyasında gireceği sınavı gördüğünü, sınıf birincisi olması konusunda kendisiyle yarışan Sami’nin Binnur öğretmenden yüksek not almak için ders aldığını gördüğünü anlatmıştır. Bu konuşmalardan sonra baba “Seni seven Allah seni korkutur mu?” dedikten sonra Allah’ın kullarını korkutmayacağı, bazen kulların birbirini kıskanıp kötülük yapmak isteyeceğinden bahsettikten sonra Aliyar’a bundan ne anlaması gerektiğini sormuştur. Aliyar’ın babası, “Biri sana hak etmediğin halde zarar vermek istiyor, seni kıskanıyorsa ve sana kötülüğü dokunacaksa, ‘Allah’ım yarattığın şeylerden sana sığınırım.’ de. ‘Ve gece hava karardığında o karanlıktan da sana sığınırım. Hakkımızda kötü planlar yapanlardan da.’ Bir de tabi ‘Kıskandığı için benim başarılı olmamı istemeyenlerden de sana sığınırım Allah’ım’ de.’ Aaa unuttuyordum, edeceğin bu duanın sonuna şunu da ekle: Sen ki az önce güneşin haberci olarak geldiği sabahın Rabbisin. Duamı kabul eyle Allah’ım.” cümleleriyle dua etmesini söyledikten sonra Aliyar bu duanın tam da onun yaşadıklarıyla ilgili olduğunu söylemesi üzerine annesi, babasının yaptığı duanın Kur’an’ın 113. sûresi olduğunu belirtmiştir. Aliyar bundan sonra her gece yatmadan önce Felak ve Nâs sûrelerini okumuş artık kötü rüyalar görmemiştir.

³³⁷ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 59.

Şekil 3.10 *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor Aliyar'ın Rüyası*

Hikâyede Felak sûresi muhtevası verilirken çocuklara uygun bir dille, akıcı, anlaşılır ve müfessir yorumlarını temele alan açıklamalar kullanılmış ve “*Yarattığı şeylerden gelebilecek kötülüklerden; karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.*”³³⁸ âyetlerini çocukların zihninde anlamlandırabileceği görsellerle desteklenerek sûrenin anlamı çocuklara öğretilmiştir. (Şekil 3.10)

Nâs sûresi, “Kerem’in Korunağı”³³⁹ hikâyesi Kerem adındaki karakterin kendisine posta gelmesiyle başlamıştır. Ancak Kerem okuldan eve canı sıkkın geldiği için postayla ilgilenmeden içeri girmiştir. Akşam yemeğinde anne ve babası durumu anlayıp onunla konuşmaları üzerine, Kerem matematik sınavında arkadaşının ondan kopya çektiğini söylediğini ve bu duruma canının sıkıldığını söylemiştir. Notlar açıklandığında aynı notu aldıkları bu nedenle öğretmenin kendisine ima ile baktığını doğru ve yanlışlarının aynı olduğu için öğretmenin kendisinin kopya çektiğini düşündüğünü söylemiştir. Kerem, kopya çeken arkadaşının kendisinden kopya çektiğini arkadaşlarının da onun kopya çektiğini düşündüklerini de belirtmiştir. Ailesi “Öğretmenin ve arkadaşların senin başarılı olduğunu biliyorlar böyle düşünürler mi?” şeklinde teselli cümlelerinin ardından annesi

³³⁸ el-Felak 113/3-4.

³³⁹ Arpacı - Çelem, *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor*, 65.

gelen postayı Kerem'e uzatmış ve belki onu mutlu edecek bir şey olduğunu düşünmüştür. Postayı açan Kerem, öğretmeni ve arkadaşlarının kendisini çok sevdiğini, sınıfın en çalışkanı ve dürüstü olduğunu, isteyerek kimseye kopya vermeyeceğini bildiklerini yazan bir not ve hediye ile karşılaşmıştır. Bunun üzerine babası "Bak gördün mü oğlum? Endişelerin yersizmiş. Arkadaşların ve öğretmenin senin hakkında hiç öyle şeyler düşünmemişler. Boş yere kalbini vesveseyle doldurdun." demesi üzerine Kerem vesvesenin ne olduğunu sormuş ve annesi "Doğru olan şeyler konusunda seni şüpheye düşüren, kötü düşüncelere kapılmanı sağlayan şeydir oğlum..." açıklamasını yapmıştır. Kerem'in vesvese kalbimden nasıl gider sorusu üzerine hikâyede Kerem'in babası "Önce arkadaşına doğru olan şeyi söyleyeceksin. Şayet seni dinlemez ise dualarında sürekli 'Ey bütün insanların Allah'ı olan Allah'ım, beni vesvese veren şeytandan koru. Koru ki, benim kötü şeyler düşünmeme neden olmasın. Allah'ım bir de şeytanın yolunu tutmuş kişilerin de bana zarar vermemeleri için senin koruman altına girmek istiyorum' diyeceksin." demiştir ve hikâye Nâs sûresinin muhtevasına temas etmiştir.

Sûrelerin tefsirine yönelik yazılan bu hikâyeler okuyucunun merakını canlı tutacak ve okuma isteği uyandıracak şekilde kurgulanmıştır. Türkçe'nin anlatım olanakları metinlerde güzel işlenmiştir ki bu çocukların kendini ifade etme ve dil becerilerini geliştirmelerine destek olmaktadır. Sûrelerin muhtevası hakkında bilgi verilirken doğrudan sûre tefsirine giriş yapılmamış ve sûreler çocukların zihninde somutlaştırmasına yardımcı olacak şekilde hikâyeleştirme yoluyla sunulmuştur.

İnsan bilişsel süreçleri, fitratı gereği ve kavrama yönünden somut düşünme ile öğrenmeye yatkındır. Özellikle çocukluk döneminde somutlaştırarak öğretme, onların gelişimine en uygun yöntemdir. Hikâyeler aracılığıyla öğretilmek istenenler somutlaşarak anlamlı öğrenme sürecine dönüşmektedir. Bu nedenle çocuklara kazandırılmak istenen sûre tefsirlerinde bu yönetime başvurmak onların kalıcı öğrenmesine ve öğrendiklerini hayata geçirmelerine destek olmaktadır.³⁴⁰

Kitapta herhangi bir yaş aralığı belirtilmemekle birlikte 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin rahatlıkla okuyup anlayabileceği, 1. sınıf seviyesindeki öğrencilerin ise okuma ve yazma süreciyle yeni tanıştıkları için baştan sona 73 sayfalık bir kitabı okumalarının zor olması sebebiyle daha çok dinleyerek anlayabileceği niteliktedir.

³⁴⁰ Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye", 245-246.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türkçe dersi ilköğretim programında yer alan “Sosyal- Duygusal Öğrenme Becerileri, Eğilimler, Okuryazarlık Becerileri, Alan Becerileri, Değerler” bileşenlerini destekleyici müfredatla bütünleştirilmiş “Etkileşimli Kitap Okuma”³⁴¹ etkinlikleri ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretim programında yer alan “DKAB.4.2.1. Allah’ın (cc) birliğini ve yüceliğini kavrayabilme, DKAB.4.4.1. Adaletli davranmayı sorgulayabilme, DKAB.4.4.2. Sabır değerinin önemini yapılandırabilme, DKAB.4.4.3. Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme” öğrenme çıktıları ve süreç bileşenlerine yönelik farklılaştırma etkinlikleri çerçevesinde zenginleştirme-destekleme aracı olarak faydalanılabilecek çocuk edebiyatı eseri olarak gösterilebilir.³⁴²

Eser çocuğun ahlâkî ve dinî değerler kazanmasına, kişisel ve sosyal gelişiminin desteklenmesine yardımcı olacak hassasiyetle hazırlanmış, gerek çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak için gerekse aile katılımlı okuma saatlerinde tercih edilebilecek niteliği haiz bir çocuk edebiyatı ürünü olmasıyla dikkatleri çekmektedir.

3.4.3. Kur’an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor

İbrahim Arpacı ve Sema Çelem tarafından yazılan kitap 2021 yılında Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından basılmıştır.³⁴³ Kitapta Yâsîn (Gökyüzünde Neler Oluyor?), Fetih (İlk Yardım Timi), Fâtır (Sâire ve Hattat Dedesinin Kur’an Günlüğü), Enfâl (Kaleci Bedir), Fâtîha (O’na İnanıp O’ndan Yardım İsteyenler), Necm (Yıldız Durağında İnecek Var), Hac (Yolcu Uğurlama), Tevbe (Karıncanın Yuvası) ve Furkân (Bir Tatil İnsana Ne Öğretebilir ki?) sûreleri içerikli toplam dokuz hikâye yer almaktadır. Konumuz kısa sûreleri temele alması sebebiyle Fâtîha sûresi ile ilgili bölümü detaylandıracağız.

Fâtîha sûresi “O’na İnanıp O’ndan Yardım İsteyenler” hikâyesinde anlatım dili sade, akıcı ve çocukların yaş seviyelerine uygun niteliktedir. Herhangi bir kaynak belirtilmemekle beraber sûrenin iletmiş olduğu mesaj müfessirlerin yorumları dikkate alınarak somut betimlemeler, gerçek hayatta karşılaşılabilecek olaylar, kısacası hikâyeleştirme yoluyla

³⁴¹ “Etkileşimli Kitap Okuma Programı (EKOP); öyküyü dinleyen çocukların ve öyküyü okuyan kişinin zamanla rollerini değiştirmelerine fırsat veren, okuyanın etkin bir dinleyici ve soru soran kişi olmasını icap ettiren bir dizi davranışa dayanan okuma programıdır.” Bk. Elif İlhan, *Etkileşimli Kitap Okuma Programının İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Temel Dil Becerilerine Etkisi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 30.

³⁴² Bk. “İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024), 4; “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi 4-8. Sınıf Öğretim Programı” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024), 22,31.

³⁴³ İbrahim Arpacı - Sema Çelem, *Kur’an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021).

okuyucuya kazandırılmış; onların bilişsel, duyuşsal, dinî, ahlâkî değerler kazanmasına destek olacak bir metin kurgusu ile sûre çocuklara anlatılmıştır.

Hikâyede 4.sınıfa giden Ali yeni bir okul ortamına girmiş ve 4/B sınıfına başlamıştır. Ali'nin heyecanını ve enerjisini gören Neslihan öğretmen, her hafta iki öğrencisine verdiği hikâye anlatma görevini Ali ve Kerem'e vermiştir. Ali bu göreve çok sevinse de eve gittiğinde ödevini sürekli ertelemiş ve en sonunda uykusu gelerek hikâyeyi okumadan uyumuştur. Sabah kalktığında verilen görevi yerine getirmemenin verdiği üzüntü ile ne yapacağını düşünmeye başlamıştır. Kitabı okumak için henüz zamanının olduğunu ve kitabı okuyup güzel anlatmak için Allah'a dua etsem diye kendi kendine düşünmüştür. Ancak hızlıca okuduğu için aklına girmeyeceği endişesi ile interneti açıp kitabın özetini okuyup okula gitmiştir. Okula gittiğinde hikâyeyi ilk olarak Kerem anlatmıştır. Kerem'in hikâyesinde Kınalı Yusuf adında bir çoban vardır. Bir gün çoban hastalanmış ve hayvanları otlatması için oğluna tembihte bulunmuş. "Oğlum, yatmadan önce saatinde kalkmak için Allah'a dua et." demiş. Ancak oğlu saati ile kalkabileceğini söylemiş. Babası "Olsun oğlum, Her ne iş yaparsan yap önce Allah'tan yardım dile. Sonra da saatini kur." demiş. Babasının öğüdünü yeteri kadar dikkate almayan oğlu sabah kalkamamış ve hayvanları da otlatmaya götürememiş.

Ali, Kerem'in anlattığı bu hikâyeyi dinlerken kendini kaptırmış ve ödevini yapmaması ile hikâye arasında bağlantı olduğunu düşünmüş. O sırada öğretmeni Kerem'e teşekkür ederek anlattığı hikâyenin Fâtiha sûresinin anlamını hatırlattığını söylemiş ve Kerem'in sûrenin anlamını sorması üzerine anlatmaya başlamış. "İster başımıza kötü bir şey gelsin ister güzel şeylerle karşılaşalım, her zaman Allah'a teşekkür etmeliyiz. Çünkü Allah hem bize dünyada nimetler veriyor hem de ahirette yapacağımız iyiliklerin karşılığı olarak ödüllendirecektir." Bu sözler üzerine bir öğrenci kötülük yapanların durumunu sorunca Neslihan öğretmen onların da yaptığı kötülüklerin karşılığını göreceğini söylemiş ve "İşte çocuklar bu yüzden Allah'a inanırız, sonuna kadar Allah'a güveniriz. Yardıma ihtiyaç duyduğumuzda da yardımı Kerem'in anlattığı hikâyede olduğu gibi Allah'tan istemeliyiz. Çünkü her şeye O'nun gücü yetebilir ancak." diye belirtmiştir. Öğretmenin anlattıkları Ali'nin dikkatini çekmiştir. Sûrenin anlamına devam eden öğretmen "Allah kendisine dost kabul ettiği kişilerden etsin bizi ve dostlarının gittiği yoldan gitmemizi bize nasip etsin! Kur'an'da belirtilen Allah'ın emir ve yasaklarına uymadıkları için cezaya uğrayacak toplulukların yolundan da uzak tutsun bizi!" duasıyla sözlerini bitirmiş ve sınıftan bir öğrencinin "Öğretmenim Fâtiha sûresi çok güzel bir duaymış." demesi üzerine

öğretmen “Bu yüzden namazlarımızda her rekatta bu sûreyi okuruz.” diye karşılık vermiştir. Tüm bu anlatılanlardan sonra Ali sevinç ve heyecanla eve giderek hikâyesinin tamamını okumuş ve ertesi gün okulda çok güzel anlatmıştır. Öğretmenin nasıl bu kadar güzel sunum yaptığını sorması üzerine Ali, “*Yalnız sana inanır yalnız senden yardım dileriz*”³⁴⁴ âyetini tekrar ede ede Allah’a güvenerek çalıştığını belirtmiştir.³⁴⁵

Hikâye Fâtîha sûresinin muhtevasını, Türkçe’nin anlatım olanaklarını güzel kullanarak çocukların sözcük dağarcığını geliştirebilecek, dikkat sürelerine uygun ve kendisini hikâye kahramanının yerine koyabileceği, yaşantılarına yakın örnekler sunması açısından kıymetlidir. Tefsir içerikli bu hikâyede verilen âyet ve tefsir yorumları için herhangi bir kaynak belirtilmemesi dikkati çekmektedir. Ancak incelememiz neticesinde ifadelerin gerek tefsir ilminin temelleri gerekse pedagojik unsurlar çerçevesinde hassasiyetle ve çocuğa görelilik ilkesi gözetilerek oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bu yönüyle eser, eğitim ve öğretim etkinliğinin bir parçası olarak eğitimci ve ailelere kaynak niteliğinde olmaktadır. Öğretim programları ile bütünleştirilerek Türkçe dil becerilerini kazandırma, okuma-anlama, kendini ifade etme, özgün yazma gibi farklı becerileri geliştirmeyi desteklemesinin yanı sıra, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi “DKAB.4.2.3. Dua etme ihtiyacı hakkında düşünebilme, DKAB.4.4.4. Fatiha suresini ve bu surenin anlamını okuyarak yorumlayabilme”³⁴⁶ öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri verilirken farklılaştırma etkinliklerinde kullanılabilecek bir eser olarak örnek teşkil etmektedir.

3.4.4. Âyet Âyet Keşfet Bitkiler

Nurcan Yıldırım tarafından yazılan kitap 2022 yılında Multibem yayınlarından basılmıştır.³⁴⁷ Kitap, Kur’an’da geçen bazı bitkiler özelinde çocuklar için tefsir etkinlikleri içermektedir. Eser ilkokul dönemi çocuklarına hitap etmektedir. Kitaba Besmele ve Rabbiyessîr ile başlanmıştır. Giriş mahiyetinde çocuklar ile karşılıklı konuşuyormuş gibi samimi, net ve anlaşılır bir üslupla kitabın ilerleyen sayfalarında yer verilecek içerikten biraz bahsedilmiştir. (Şekil 3.11) Özellikle çocuğun Kur’an’ı

³⁴⁴ Bk. el-Fâtîha 1/5.

³⁴⁵ Arpacı - Çelem, *Kur’ân Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor*, 37-38.

³⁴⁶ Bk. “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi 4-8. Sınıf Öğretim Programı”, 30-33.

³⁴⁷ Nurcan Yıldırım, *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler* (İstanbul: Multibem Yayınları, 2022) Not: Kitap yayına pedagoğ incelemesinden geçerek hazırlanmıştır. Eserin yayın koordinatörü Uzman Pedagoğ Semra Alkan’dır.

içselleştirmesine yardımcı olacak ifadeler yer verilmiştir. Ardından “Hazırsan başlayalım.” yönergesi ile çocuğun dikkati kitaba çekilmiş, heyecanı ve içeriğe olan merakı uyandırılmıştır.

Şekil 3.11 *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Giriş Bölümü*

Kitapta başak (el-Bakara 2/261.), yaprak (el-En‘âm 6/59.), hurma (el-En‘âm 6/141.), üzüm (en-Nahl 16/11.), zeytin (el-Mü‘minûn 23/20.), hardal (Lokmân 31/16.), ağaç (er-Rahmân 55/6.), reyhan (er-Rahmân 55/12.), nar (er-Rahmân 55/68.), incir (et-Tîn 95/1.) bitkileri özelinden bu bitkilerin geçtiği âyetler etkinliklerle çocuklara kazandırılmaya çalışılmıştır. Yeni bir sûre âyeti verilecek sayfaların sol üst kısmına minik bir bölüm eklenerek sûre hakkında kısa bir bilgiyle not düşülmüştür. Kitapta yazılan âyetlerin hangi sûre ve kaçınca âyet olduğu ile çocuklar için bazı kelimelerin manası ile ilgili bölümün sonuna yıldız simgesi konularak sayfa altlarında dipnot düşülmüştür. Kitabın son sayfalarına âyetler ve onlara ayrılmış notlar bölümü ilave edilmiştir. Kitabın genelinde görseller ve metin içeriği uyumlu aktarılmıştır. Ayrıca çocukların estetik duyarlılığını geliştirecek sadelik ve düzenle yazılan kitap, toplam 87 sayfa ve 8 sayfalık notlar kısmından oluşmaktadır. 80-87. sayfalarında Tîn sûresi ile alakalı etkinliklere yer

verilmiştir. Konumuz kısa sûreleri merkeze alması sebebiyle Tîn sûresinin yer aldığı bölümü değerlendireceğiz.

Sûrenin ilk âyeti verildikten sonra “Hiç incir yedin mi?”, “Peki yerken yakından inceleme fırsatın oldu mu?”, “İçindeki yüzlerce çekirdeği fark ettin mi?” şeklinde sorularla başlayan çocukların dikkatini incire çeken, onları incir üzerinden tefekkür ve şükür yolculuğuna çıkaran bir paragraf yer almaktadır.³⁴⁸ Bu paragrafta yöneltilen sorular çocukların düşünme becerilerinin gelişmesine, okuduklarıyla kendi deneyimlerini birleştirmelerine, başkalarının bilgi, tecrübe ve fikirlerinden destek alarak kendi öğrenme süreçlerini içselleştirmelerine destek olacaktır. Nebevî bir öğretim metodu olan soru sorma bireylerin zekasını aktifleştirmekle birlikte, empati yeteneği kazandırmakta ve meselenin daha iyi öğrenilmesini sağlamaktadır. Bir eğitimci olarak Hz. Peygamber de öğretmek istediği bir konunun doğru anlaşılması ve karşısındaki kişilerin bu konuya dikkatini çekmek için farklı yöntemler kullanmıştır. Soru sorup cevap verme yöntemi de bunlardan biridir. Şöyle ki Peygamberimiz sahâbeye “Müslümanın durumu, bereketli ve yaprağını dökmeyen bir ağaca benzer, sizce bu hangisidir?” diye sorarak onların düşünme becerilerini harekete geçirmiştir.³⁴⁹

Peygamberimiz’in (s.a.s.) takip ettiği bu eğitim yönteminin, günümüz eğitim yaklaşımlarından biri olan ve düşünme eğitimi olarak nitelendirebileceğimiz “Çocuklar İçin Felsefe”³⁵⁰ eğitimine hitap edeceğini düşündüğümüz soruları kitapta görmekteyiz. Bu sorulara bazı örnekler şöyledir: “Bazen bir yiyeceği yerken hemen de atıveririz ağzımıza. Şöyle bir incelemek aklımıza gelmez. Ya da durup düşünmek: Kabuğu var mı? Ne işe yarar?”

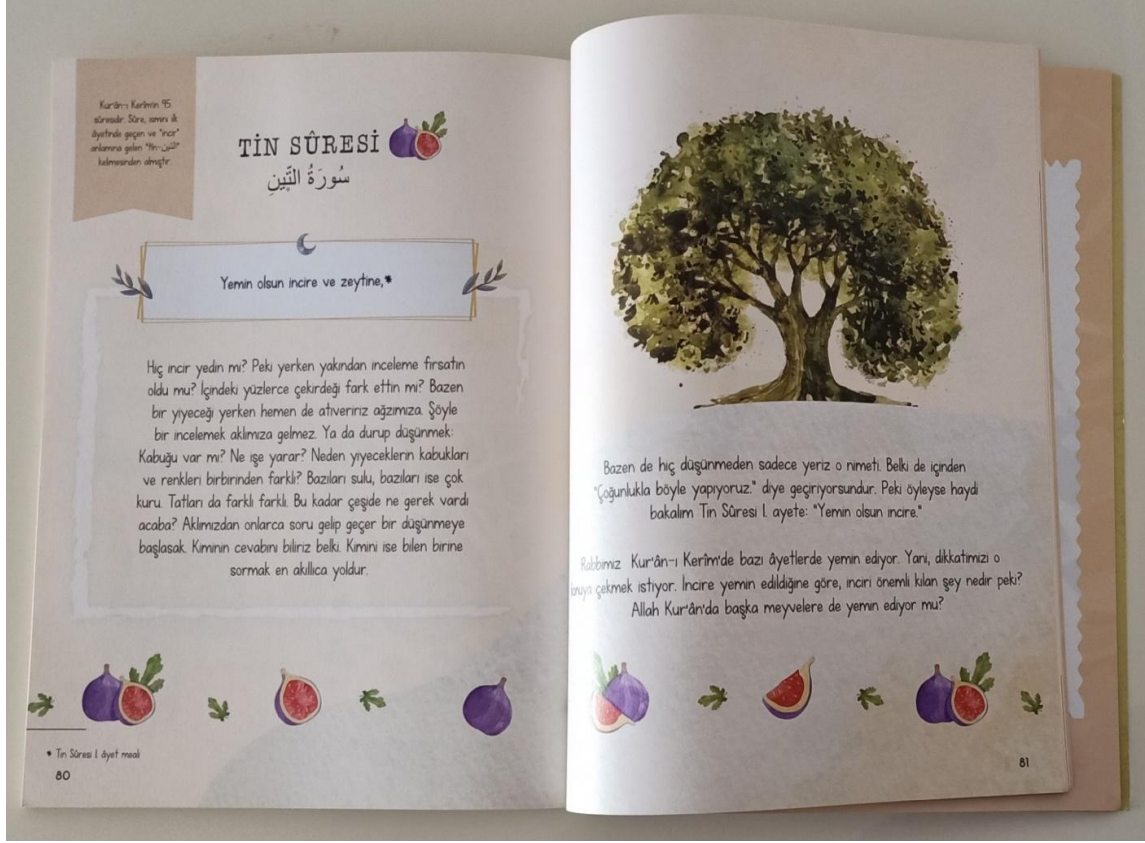
Kitapta yer alan çocuklar için felsefî düşünmeye teşvik eden bu cümleler, çocuğun sorgulama ve araştırma yeteneği kazanmasına, doğrunun veya yanlışın, iyi ya da kötünün ne olduğunu akletmesine, belirtilen farklı fikirler karşısında saygılı olmasına, birlikte

³⁴⁸ Yıldırım, *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler*, 80.

³⁴⁹ Abdurrahman Ece, “Hadisler Bağlamında Hz. Peygamber’in Eğitim ve Öğretim Metodu”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/10 (2019), 302-303.

³⁵⁰ “Çocuklar için felsefe eğitimi ne felsefe tarihini öğretmeye ne de metin okutmaya yönelik, akademik bir felsefe eğitimi değildir. Çocuklar için felsefede filozoflardan, düşünce akımlarından söz edilmemektedir. Çocuklar için felsefe, ‘düşünme eğitimi’dir. Bu eğitim ile çocukların düşünme becerilerini geliştirmeleri felsefi diyalogla amaçlanmaktadır. Başka bir deyişle bu eğitim, çocukları düşünmeye, soru sormaya teşvik eden ve diyalog yoluyla felsefî düşünmeyi geliştirmeyi amaçlayan bir eğitimidir.” Bk. Burcu Özkan, “Çocuklar için Felsefe Neden Önemlidir?”, *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi* 4/1 (26 Nisan 2020), 54.

öğrenme süreci inşa edebilmesine dolayısıyla ahlâkî değerleri edinmesine destek olacak niteliktedir.³⁵¹

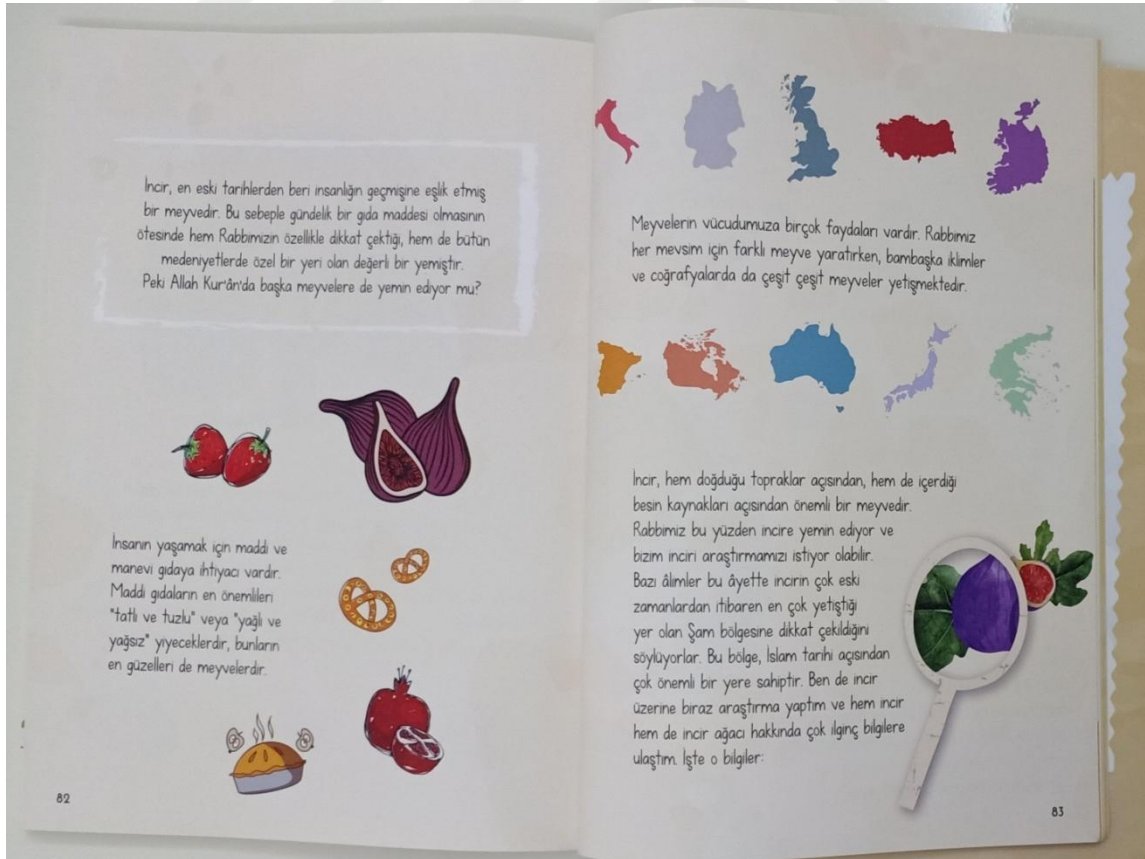
Şekil 3.12 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Tîn Sûresi Bölümü

Kitapta bahsi geçen Tîn sûresi ile ilgili olarak sadece ilk âyeti işlenmiştir. Sûre detaylı açıklamaya gidilmeden birinci âyet özelinden kısa bir tefsir detayı ile sunulmuştur. İncirin Allah'ın verdiği bir nimet olarak önemine değinilerek, yemin kavramına dikkat çekilmiş ve Kur'an'da Allah'ın başka sûrelerde de yemin ile başladığı bu sebeple dikkatimizi o konuya çekmek istediği "Rabbimiz Kur'an-ı Kerîm'de bazı âyetlerde yemin ediyor. Yani, dikkatimizi o konuya çekmek istiyor." cümleleriyle belirtilmiştir. Belirtilen bölümde âyet temelli bir anlatıma başvurularak çocukların ilgisi incir meyvesinin kıymetine çekilmiş, onların öğrenme sürecine aktif katılabileceği "İncire yemin edildiğine göre, inciri önemli kılan şey nedir peki?" sorusu yöneltilerek bilişsel süreçleri harekete geçirilmiştir. "Allah Kur'an'da başka meyvelere de yemin ediyor mu?" sorusu yöneltilerek ön bilgiler

³⁵¹ Aynur İlhan Tunç, "Çocuklarla Felsefe", *Çocuk ve Medeniyet* 2/4 (2017), 77-78; Ayrıca bk. Zeki Karakaya, "Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/4 (2006), 33-34.

harekete geçirilerek çocukların ilk âyetin bağlamından Allah'ın incir ve zeytine birlikte yemin ettiğini söylemeleri teşvik edilmiştir. (Şekil 3.12)

Aktarılan bu bölümden sonra akılda kalıcılığın artmasını sağlayacak incir ile alakalı bilgiler zikredilerek, “İncir hem doğduğu topraklar açısından hem de besin kaynakları açısından önemli bir meyvedir. Rabbimiz bu yüzden incire yemin ediyor ve bizim inciri araştırmamızı istiyor olabilir. Bazı âlimler bu âyette incirin çok eski zamanlardan itibaren en çok yetiştiği yer olan Şam bölgesine dikkat çekildiğini söylüyorlar.” cümleleriyle müfessir görüşleri de zikredilmiştir. Tîn sûresinin ilk âyetinde incir ve zeytin beraber zikredilmekle birlikte kitapta yalnızca incir üzerinden bir anlatım tercih edilmiştir. Genel olarak sûrenin tamamını tefsir etmekten ziyade bu sûrenin adının incir manasında olduğu, incirin hem besince faydalı ve kıymetli oluşu aynı zamanda müfessirlerce incirin yetiştiği İslâm tarihi açısından kıymetli bir belde Şam'a dikkat çekildiği mesajı okuyucunun etkinliklerle somutlaştırmasını sağlayacak şekilde aktarılmış, sûrenin ilk âyetinden ve Kur'an'da incir meyvesinin geçtiğinden çocuklar haberdar edilmiştir.

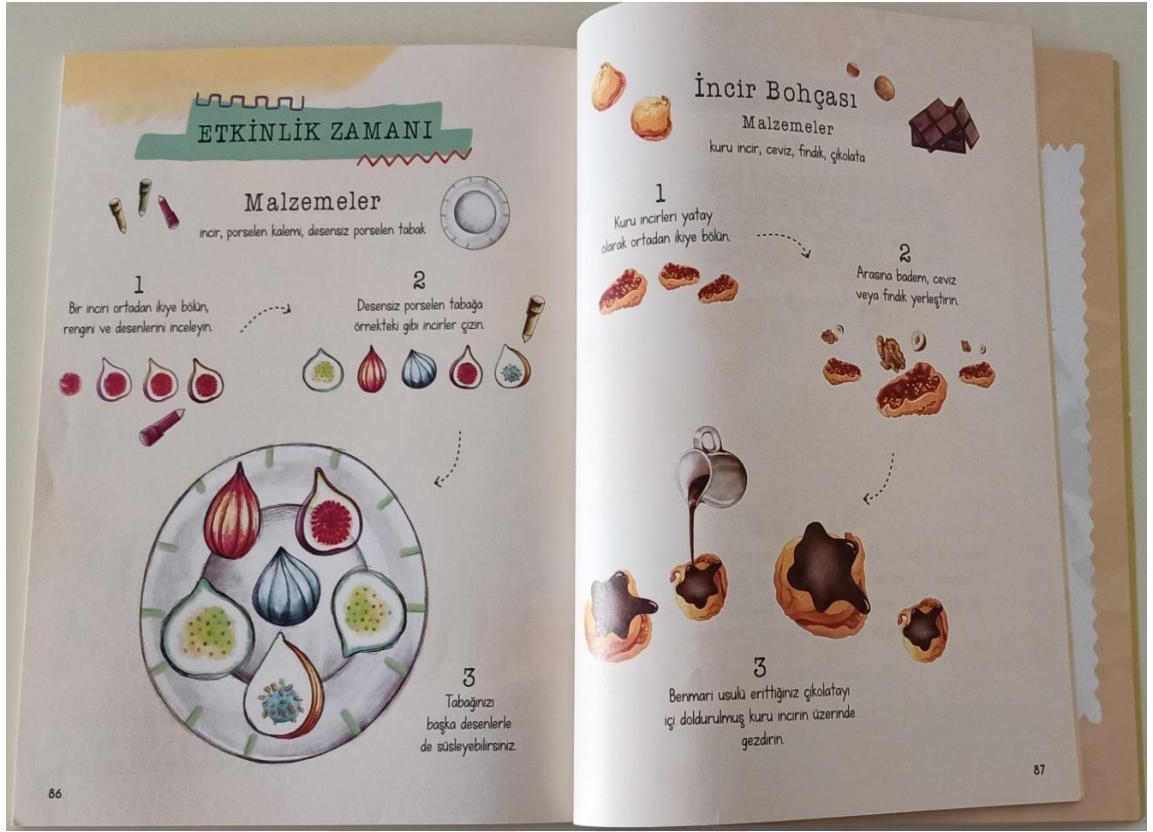
Şekil 3.13 Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Kitabından Bir Bölüm

Kitapta Tîn sûresi çocukların anlayabileceği düzeyde tefsir edilmiş, onların tîn kelimesini somutlaştırabilecekleri ifadeler ve görsellerle desteklenmiştir. Kitabın bu sayfalarında Tîn sûresinin ilk âyetinde yer alan zeytinin, âyet verildikten sonra zikredilmemesi ve tefsirine yer verilmemesini meyvelerin başlık başlık işlenmesi ve kitabın daha önceki sayfalarında “*O su sayesinde sizin için, çok sayıda meyvelerin bulunduğu, yiyip beslendiğiniz hurma bahçeleri, üzüm bağları; kezâ Sînâ dağında yetişen, hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık veren bir ağaç (zeytin ağacı) meydana getiririz.*”³⁵² âyeti bağlamında zeytinin anlatılması sebebiyle olduğunu düşünmekteyiz. Kitabın ilgili bu sayfasında “İncirden bahseden âyet-i kerimede yani Tîn Sûresi’nin ilk âyetinde Allah incire yemin ederken hemen arkasından zeytine de yemin eder. Üzerine yemin edilen bir yiyecek ne kadar da önemli değil mi?” ifadelerine yer verilerek âyetle geçen zeytine temas edilmiştir.³⁵³ Oysa Tîn sûresi ile ilgili bölüm belirttiğimiz üzere daha sonraki sayfalarda yer almaktadır. Tîn sûresinin anlatıldığı kısımda sûrenin birinci âyeti tefsir edilirken muhteva bütünlüğünü korumak için zeytinden de hiç olmazsa kısaca bahsedilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Tîn sûresi ile ilgili bu bölümün sonuna “Etkinlik Zamanı” başlığı eklenmiş olup incir ile alakalı bir sanat etkinliğiyle incir ile yapılan yiyecek tarifi verilmiştir. Kitabın genel olarak içeriğinde okuyucuları okuma sürecinde aktif kılan, somutlaştırmaya destek olan, akılda kalıcılığı artıran etkinliklere ve merak uyandıran sorulara yer verilmiştir.

³⁵² el-Mü’minûn 23/20.

³⁵³ Bk. Yıldırım, *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler*, 40.

Şekil 3.14 *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler Kitabı Tîn Sûresi Etkinlik Zamanı*

Sonuç itibariyle kitapta sûre bağlamında verilmek istenen mesaj ilk âyet özelinde incir meyvesi vurgusu ile nitelikli bir şekilde işlenmiştir. Kitapta herhangi bir yaş aralığı belirtilmemekle birlikte ilkokul çağı çocuklarının gelişim seviyelerine uygun olduğu incelememiz neticesinde anlaşılmaktadır. Eğitim etkinliklerinin bir parçası olabilecek eser, çocukların anlama, yorumlama, ifade etme ve sözcük dağarcığını geliştirme becerilerini desteklemektedir.

Eğitimcilerin ve ebeveynlerin Kur'an sevgisi, dinî ve ahlâkî değer kazandırmasına yardımcı olacak farklılaştırılmış etkinliklere yer verilmiş "EKO/ Etkileşimli Kitap Okuma"³⁵⁴ uygulamalarında kullanılabilecek nitelikli bir çocuk edebiyatı ürünü olarak tefsir içerikli çocuk kitapları arasında yerini almıştır.

³⁵⁴ "EKO'da okuma öncesinden başlayarak, her basamakta sistematik ve planlı bir yaklaşım izlenmektedir. Çocukların liderliğini izleyerek etkileşimin sürdürülmesini temel alan EKO, çocukların birbirleri ile de sözel (birbirlerine soru sorma ve yanıt verme gibi) ve sözel olmayan yollarla (birbirlerine kitaptaki resimleri gösterme vb.) iletişim kurmalarını teşvik etmektedir. Bu özellikleriyle EKO yetişkin-çocuk ve çocuk-çocuk arasında etkin bir etkileşime dayalı olarak gerçekleştirilen bir okuma sürecini içermektedir. Bu süreç içinde okuma öncesi ve okuma sırasındaki etkileşime dayalı davranışlar kadar, okuma sonrasında gerçekleştirilmesi gereken davranışlar da önem taşımaktadır. Bu bağlamda okuma sonrasında sınıf içinde gerçekleştirilecek farklı etkinlikler yardımıyla (drama, müzik ve diğer öğrenme merkezlerinde gerçekleştirilecek etkinlikler aracılığıyla) okunan öyküde yer alan hedef sözcükler ve sesbirimlerin, yeni

3.4.5. Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar

Nurcan Yıldırım tarafından yazılan kitap 2023 yılında Multibem yayınlarından basılmıştır.³⁵⁵ Kur'an'da geçen bazı hayvanlar özelinde çocuklar için tefsir etkinlikleri içermektedir. Kitap ilkökul yaş grubu çocukları için uygundur. Giriş mahiyetinde çocuklar ile karşılıklı konuşuyormuş gibi “İnsanlar asırlardır Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi anlamak için ciltler dolusu kitaplar yazmışlar. Bu kitaplara da ‘tefsir’ adını vermişler. Elinde tuttuğun kitaba da bir tefsir diyebiliriz. Kur'ân-ı Kerîm'in tamamı olmasa da senin için seçtiğim bazı âyetler var içinde. Seçtiğim bu âyetleri daha iyi anlamak için bazı araştırmalar yaptım ve bulduklarımı seninle paylaştım.” şeklinde samimi, net ve anlaşılır cümlelere yer verilmiştir. Yine giriş bölümünde yazar, âyetlerle ilgili ikiyeşer etkinliğin yer aldığını “Bu arada her âyette senin için iki etkinlik hazırladım. Peygamberimiz'in (sav) buyurduğu gibi ‘Kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir.’ çünkü el emeğin ile yaptığın her şey çok kıymetlidir.” ifadeleri ile okuyucunun kitapla bağ kurması sağlanarak “Hazırsan başlayalım.” yönergesi ile çocukların dikkati ve merakı uyandırılmıştır. Âyetler kelimesinin yanına yıldız konularak sayfanın alt bölümünde “Bu kitaptaki tüm âyet mealleri ‘Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Yolu’ mealinden alınmıştır.” yazılarak dipnot düşülmüştür. Âyet, hadis kaynakları ve kelime manaları verilmek suretiyle dipnot kullanımı kitabın genelinde yer almaktadır. Bu tercih, kitaba olan güveni artırmaktadır. Kitabın son sayfalarına ise âyetler ve onlara ayrılmış notlar bölümü ilave edilmiştir. (Görsel 3.)

Kitapta at (en-Nahl 16/8.), arı (en-Nahl 16/68-69.), kuşlar (en-Nahl 16/79.), köpek (el-Kehf 18/18.), sinek (el-Hac 22/73.), karınca (en-Neml 27/18.), hüdhüd kuşu (en-Neml 27/20.), örümcek (el-Ankebût 29/41.), deve (el-Gâşiye 88/17.), fil (el-Fîl 105/1.) hayvanları seçilerek, bu hayvanların geçtiği âyetlerin tefsiri yapılmış, hayvanlarla ilgili bilimsel bilgiler verilerek ve etkinlikler aracılığıyla çocuklara âyetlerin ilettiği mesajlar kazandırılmaya çalışılmıştır. Çocuklarda estetik ve güzellik algısının oluşmasına yardımcı olacak görsellerin tercih edildiği, içerik ile görsellerin uyumlu olduğu

öğrenilen kavramların pekiştirilmesi ve bu yolla günlük eğitim akışına yerleştirilmesi mümkündür.” Bk. Cevriye Ergül vd., “Etkileşimli Kitap Okuma: Dil ve Erken Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Bir Yöntem”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, (05 Ağustos 2016), 200.

³⁵⁵ Nurcan Yıldırım, *Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar* (İstanbul: Multibem Yayınları, 2023) Not: Kitap yayına pedagoğ incelemesinden geçerek hazırlanmıştır.Eserin yayın koordinatörü Uzman Pedagoğ Semra Alkan'dır.

görülmekte ve tüm bunların nitelikli olarak işlendiği anlaşılmaktadır. Türkçe'nin yazım kurallarına ve ifade biçimine uygun, çocukların anlayabileceği sade ve anlaşılır cümlelere yer verilmiştir. Çocuklar için bazı sözcüklerin manası dipnot düşülerek açıklanmıştır. Çocukların dil zenginliği açısından bu tercih de çok faydalıdır. Konumuz kısa sûreleri içermesi hasebiyle biz Fîl sûresi olan bölümü tahlil edeceğiz.

Şekil 3.15 Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar Fîl Sûresi Bölümü

Kitabın 82-89. sayfalarında Fîl sûresinin “*Rabbim, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?*”³⁵⁶ âyeti verilerek sûrenin kısa tefsiri çocukların anlayacağı üslupla tefsir kaynaklarında yer alan müfessir yorumları çerçevesinde aktarıldığı anlaşılmaktadır. Tefsir içerikli bu kitapta pedagojik incelikler düşünülmüş ve sûre muhtevasını yansıtacak açıklamalar yapılmıştır. Örneğin Fîl sûresinin tefsiri yapılırken Ebrehe ve ordusu hakkında “öldü, telef oldu” gibi ifadeler kullanmaktan kaçınılmış, onun yerine “Ebrehe’nin ordusu eabil kuşları tarafından mağlup edildi.”³⁵⁷ ifadesine yer verilmiştir. Devamında “Peki, sûreye adını veren fil nasıl bir hayvandır? Hiç merak ettin mi? Ben

³⁵⁶ el-Fîl 105/1.

³⁵⁷ Yıldırım, *Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar*, 85.

biraz araştırdım ve ulaştığım bilgiler beni çok gülümsetti. Acaba sen ne düşüneceksin? Merak ediyorum.” şeklinde yöneltilen sorularla okuyucunun dikkati çekilerek, kavramsal öğrenme sürecine aktif katılmalarına ve bilişsel öğrenmelerini harekete geçirmelerine olanak sağlanmıştır. Ardından fil ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler görseller ve metnin sayfada farklı şematik bölümlere yazılmasıyla akılda kalıcılığı artıracak, ilgi uyandıracak bir sayfa tasarımı ile sunulmuştur. Sonrasında fil ile alakalı iki tane sanat etkinliği örneği verilmiştir. (Şekil 3.16)

Şekil 3.16 Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar Fil Sûresi Etkinlikleri

Kitap Kur'an'ın ilettiği mesajı çocukların kendi hayatlarında anlam bulmasına imkan tanıyan değerlerle harmanlanmış etkinlikler aracılığıyla okuyucuya sunmaktadır. Onların manevi gelişimlerini destekleyici anlaşılır ve doğru ifadelerle tefsir içeriği sunması aynı zamanda çocuğun okuma sonrasında “Etkinlik Zamanı” bölümü ile beceri temelli etkinliklere yönlendirmesi açısından önemlidir. Bununla birlikte eğitimcilerin müfredat entegrasyonu yaparak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin “Yetkin ve Erdemli İnsan”³⁵⁸ yetiştirme amacına hizmet edecek, Türkçe dersi dil becerilerine, dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma alan becerilerine kaynak oluşturabilecek çok yönlü bir eser niteliğindedir. Ailelerin ise hem dinî eğitim verme noktasında hem de aile içi iletişimi destekleyecek, birlikte zaman geçirme, okuma ve aktivite yapma amacıyla tercih edilebilecekleri bir kaynak vazifesi görmektedir.

3.4.6. Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri

Ayşegül Akakuş Akgün tarafından yazılan kitap 2023 yılında Çelik yayınevi tarafından basılmıştır.³⁵⁹ Kitapta Fâtiha, Fîl, Kureyş, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri sırasıyla yer almaktadır. Her sûre başlangıcında dikkat çekmek amacıyla bulut benzeri bir şekil içerisinde notlar verilmiştir. Yine aynı sayfada sûrelerin tam meali yazılmış ve yapılan sûre tefsiri çalışmasının ardından öğrenilen bilgilerle alakalı bulmacalar ilave edilmiştir. Eserin, ilkökul dönemi çocuklarına hitap etmekle birlikte özellikle 3. ve 4. sınıf yaş grubu için daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Kitaba giriş mahiyetinde yazar tarafından “Sevgili Çocuklar!” hitabı ile başlanarak “Namazda okuduğumuz pek çok sûre vardır. Hatta Kur'an'dan kolayımıza gelen herhangi bir yerden bile okuyabiliriz. Fakat ‘namaz sûreleri’ diye kabul görmüş on tane sûre vardır. Bunlar sırasına göre Kur'an'ın en sonunda yer alırlar.” şeklinde kitapta hangi sûrelerin yer aldığı, Fâtiha sûresini namazın her rekatında okumamız gerektiği ve Kur'an'ın ilk sûresi olduğu, bu kitaba da Fâtiha sûresi ile başlandığı belirtilerek içerik hakkında çocuklara ön bilgi verilmiştir. Kitapta verilen sûre mealleri için kaynak gösterilmemiştir. Görseller ve kullanılan renkler estetik açıdan uyumlu görünmekte ve metin ile görseller arasında

³⁵⁸ “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin nihai hedefi, yetkin ve erdemli insanlar yetiştirmektir. Yetkinlik ve erdem, birbirini tamamlayan iki önemli değerdir. Yetkinlik, belli bir alanda gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olmayı ifade ederken erdem, ruhsal olgunluğu başka bir ifadeyle ahlaken övülen meziyetleri kapsar.” Bk. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2025), 5.

³⁵⁹ Ayşegül Akakuş Akgün, *Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri* (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2023).

herhangi bir tutarsızlık göze çarpmamaktadır. Eserde yer alan her sûre tefsirinin sonuna bulmacalar eklenmiştir.

Oyun temelli bir etkinlik olan bulmacalar aracılığıyla çocukların sözcük dağarcığı ve kavramsal becerileri artmakta, zihinsel ve dilsel becerileri gelişmektedir. Aynı zamanda öğrenilenleri pekiştirmek, eksik öğrenmeleri tespit etmek, kavranmayan bir kelime ya da anlaşılmayan bir bölüm varsa bunun tespitine imkan sağlayan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶⁰ Dolayısıyla tefsir içerikli çocuk kitabına sûrelerle alakalı bulmacaların eklenmesi, âyetlerde iletilen mesajların akılda kalıcılığını artırmaktadır.

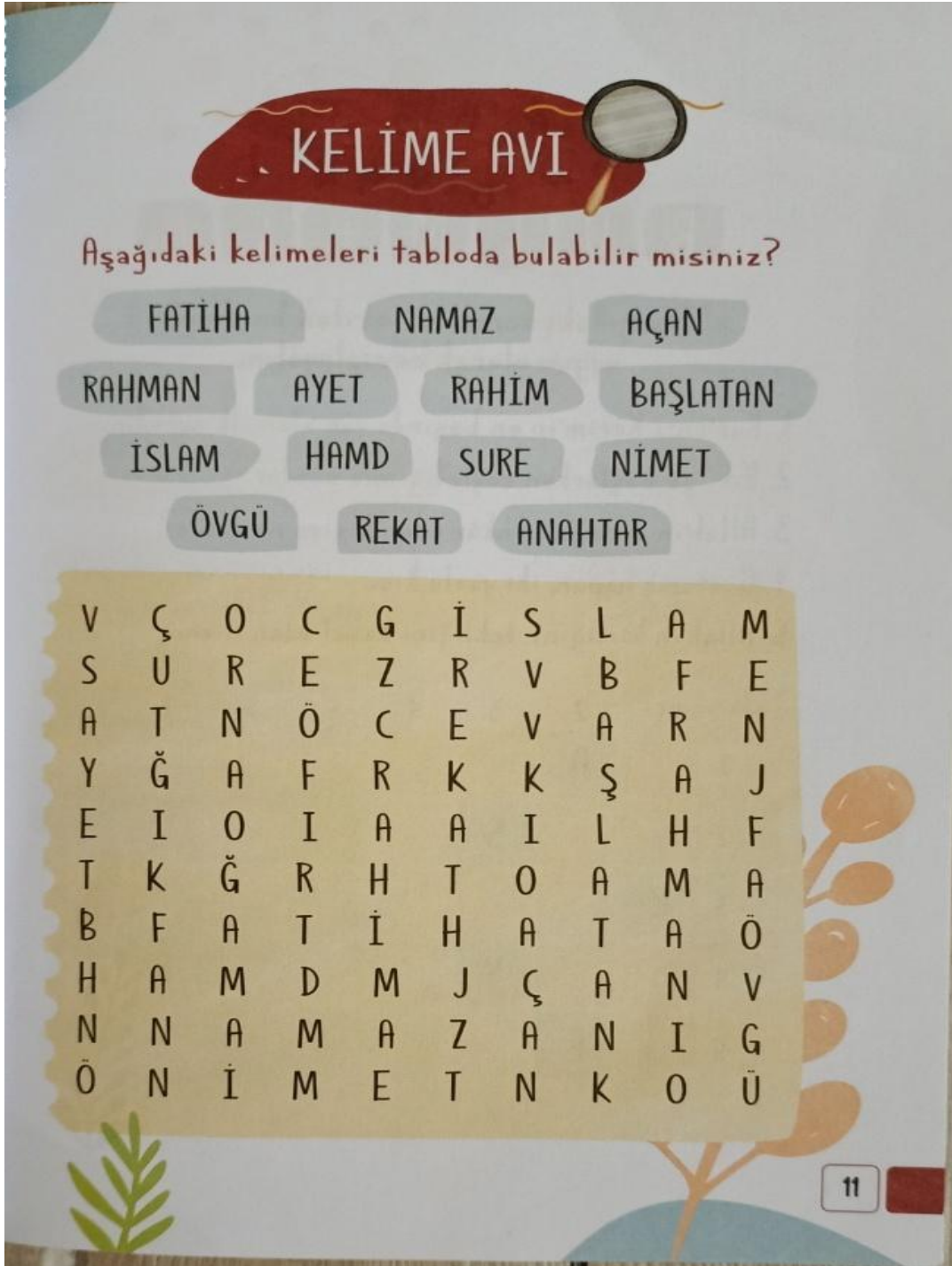
Şekil 3.17 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtiha Sûresi

Her sûreye başlangıç sayfasında dikkat çekme mahiyetinde verilen ifadeler okuyucunun iletilen mesajı ve kavramları anlamasına doğrudan etki etmiştir. Örneğin Fâtiha sûresi ile ilgili bölümde “Her kapıyı açan anahtar” ibaresi kullanılarak iletilen mesajın

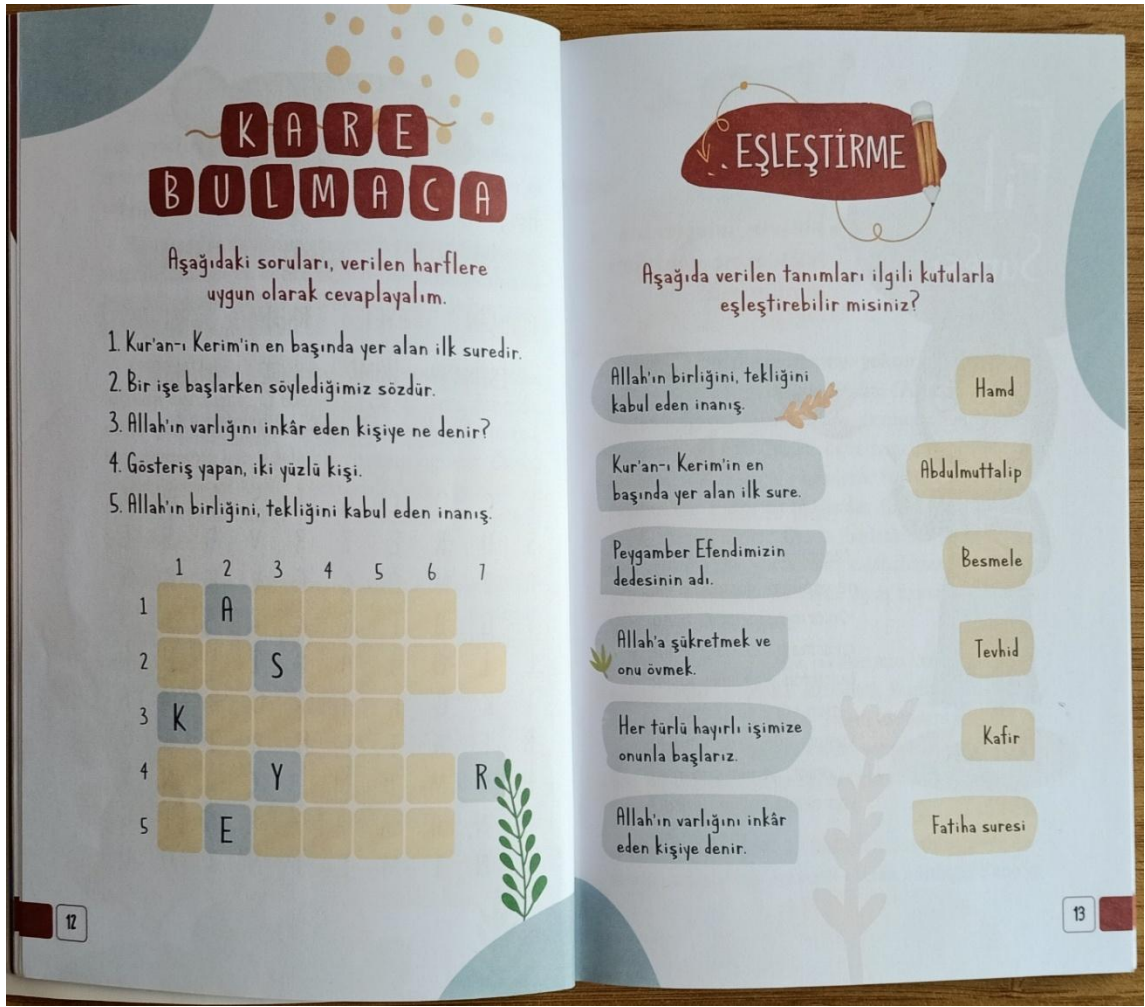
³⁶⁰ Erol Duran - Tufan Bitir, “Bulmaca Tekniği ile Kelime Öğretimi”, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi* 2/2 (2018), 21-22; Ayrıca bk. Seher Çiçek - Atilla Dilekçi, “Kelime Öğretimi Yöntem ve Teknikleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 26 (21 Şubat 2022), 290.

somutlaştırılarak kazandırılmasına destek olunmuştur. “Fâtiha ‘açan’ ve ‘başlatan’ anlamına gelir. Kur’ân-ı Kerîm’in en başında bulunan sûre olduğu için ‘Kur’an’ı açan sûre diyebiliriz. Namaz kılarken de ilk okuduğumuz sûredir. Bundan dolayı hem Kur’ân’ı Kerîm’i hem de namazı açan, başlatan sûredir.” paragrafı da ilk sayfada verilen hatırlatma ve dikkat çekme bulutunu pekiştirme mahiyetinde bir açıklama olmaktadır. (Şekil 3.17) Bu bölümün devamında Fâtiha sûresinin 5-7. âyetlerinin meali verildikten sonra çocukların kavrayabilecekleri şekilde bir açıklama yapılmıştır. Nimet verilenlerin, peygamberler ve onlara sadık olan kişiler olduğu belirtilerek, örnek alınacak kişiler zikredilmiştir. Burada zımnen “*Kim Allah’a ve peygambere itaat ederse işte onlar; Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdirler; bunlar ne güzel arkadaşlardır!*”³⁶¹ mealindeki Nisâ sûresi 69. âyete atıf yapılmıştır. Fâtiha sûresinin açan anlamıyla gönüllerin Allah’a açıldığı ifade edildikten sonra sûre ile ilgili “Kelime Avı” ve “Kare Bulmaca” ile “Eşleştirme” etkinliği verilmiştir.

³⁶¹ en-Nisâ 4/69.

Şekil 3.18 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtîha Sûresi Kelime Avı

Şekil 3.19 Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri Fâtiha Sûresi Kare Bulmaca-Eşleştirme

Fâtiha sûresinden sonra Kur'an'daki sırasına göre Fîl sûresi ile başlanıp aynı şekilde bulmacalar eklenmiştir. Fîl sûresi ile ilgili bölümde başlığın hemen yanına eklenen buluta "Fillerin sahiplerine Allah'ın ne yaptığını gördün mü?" denilerek okuyucunun dikkati ilk âyete çekilmek istenmiştir. Kâbe'nin önemi vurgulandıktan sonra sûrenin tefsirine değinilmiş ve "Kare Bulmaca", "Kelime Avı", "Düzeltilme" bulmacaları eklenmiştir.

Kureyş sûresi başlığında "Sana rızık vereni ve koruyanı hatırla, sadece Allah'a kul ol!" cümlesi ile özetlenmiş, sûrenin kısa tefsiri yapılmak suretiyle Fîl sûresinin devamı niteliğinde olduğu ve Kureyş topluluğuna nasihatler içerdiği vurgulanmıştır. Bu bölümde de "Kelime Avı" ve "Kare Bulmaca" eklenmiştir.

Mâûn sûresinin başlık bölümünde "İslâm dinini ve ahireti inkar edenleri gördün mü?" sorusu yöneltilmiş, Mâûn kelimesinin yardım ve zekat anlamına geldiği açıklandıktan sonra kısa tefsire geçilmiştir. "Sûrede belirtilen iki kötü kişilik özelliğinden, yani riyakâr

ve nankör olmaktan kaçınılmalıdır.” cümlesi ile nasihat verilmiş ve sonrasında bulmacalar eklenmiştir.

Aynı şekilde diğer sûreler için Kevser “Bolluk, bereket”, Kâfirûn “Bir kereliğine olsa bile, ben asla sizin putlarınıza tapmam!”, Nasr “Allah’ın gönderdiği son sûre”, Tebbet “Asla öyle biri olmak istemem!”, İhlâs “Samimiyet”, Felak “İki sığınmaktan biri”, Nâs “İnsanlar” şeklinde bölümler yer almaktadır.

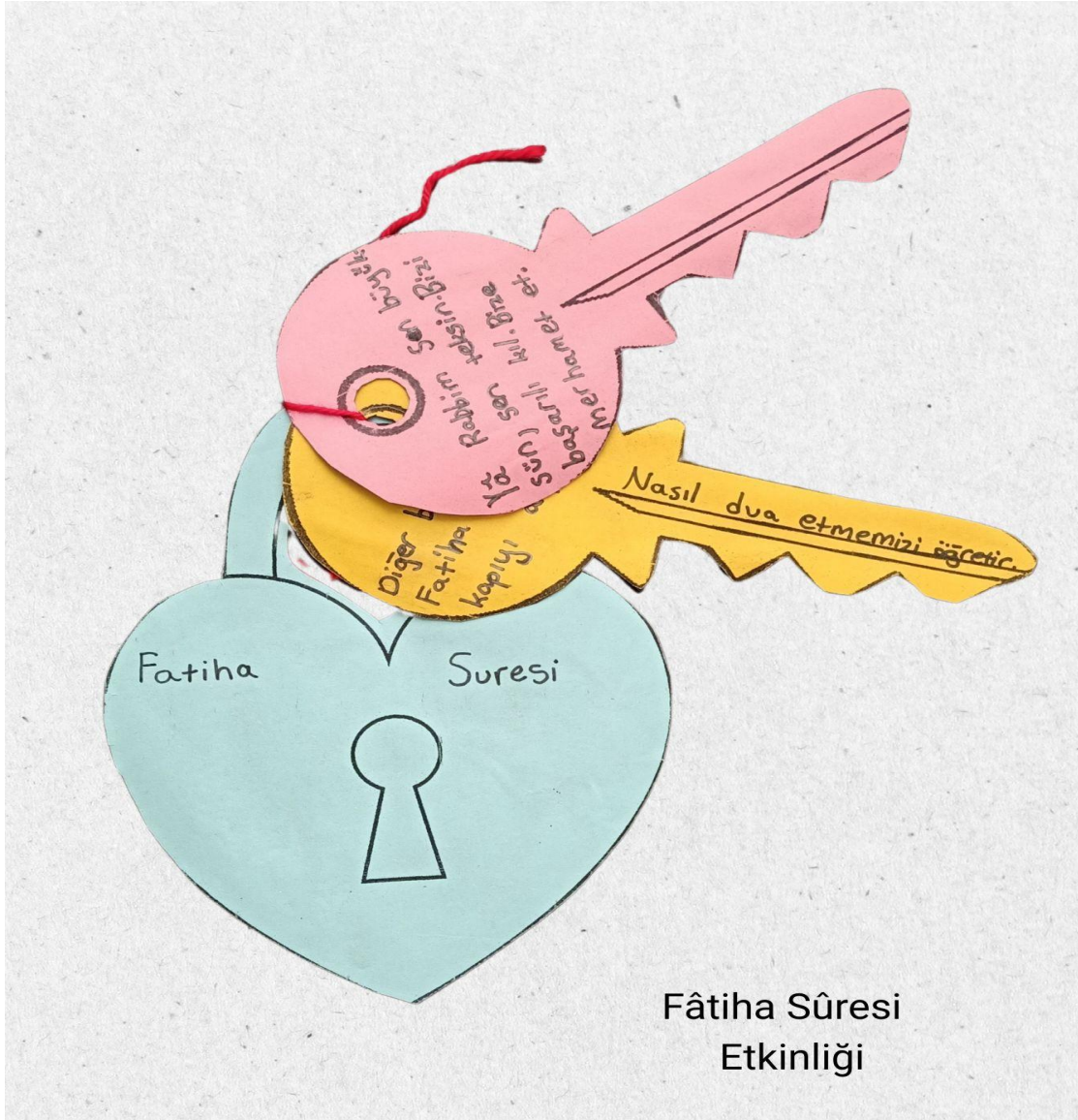
Kitapta herhangi bir kaynak belirtilmemiş ve doğrudan bir müfessir görüşüne atıf yapılmamıştır, ancak aktarılan bilgiler temel tefsir kaynaklarındaki yorumlarla örtüşmektedir. Bu nedenle, dolaylı olarak müfessir yorumlarının dikkate alındığı söylenebilir.

Tebbet sûresi ile ilgili bölümde “Tebbet! diye başlıyordu sûre. ‘Ebu Leheb’in elleri kurusun! Zaten kurudu da.’ ediyordu.”³⁶² cümlesinde “Tebbet! diye başlıyordu sûre” denildikten sonra âyet verilmiş ve âyetin bitiminde “ediyordu” kelimesi eklenmiştir. Buradaki “ediyordu” kelimesi sebebiyle aktarılmak istenende bir eksiklik ya da yanlışlık göze çarpmaktadır. Bunun dışında dil ve anlatım açısından açık ve anlaşılır ifadeler yer almakla birlikte bazı kelimeler için not düşülerek mana verilmesi kanaatimizce daha uygun olabilirdi.

Kitap çocukların bireysel okuma yapıp bulmaca etkinliklerini tamamlamasına imkan tanıdığı gibi ebeveyn ya da eğitimci rehberliğinde uygulanabilecek öğretim etkinliklerini de kapsamaktadır. Şöyle ki bu yaş grubu çocukları özellikle yaz Kur’an kurslarında namaz sûrelerini ezberlemeye yönlendirilmektedir. Bu kitap aracılığıyla sadece sûre ezberi ile sınırlı kalınmayıp sûrelerin manası ve sûrelerin verdiği mesajın hayatlarında anlam bulmasına, öğrenme sürecinin ilgi çekici ve akılda kalıcı olmasına destek olmaktadır. Kitap, 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılında tarafımızca, sınıf öğretmeni olduğumuz ilkokul dördüncü sınıf öğrencileriyle birlikte ders dışı egzersiz çalışması kapsamında her haftaya bir sûre ve etkileşimli çalışmalar aracılığıyla uygulanmıştır. Eser bulmaca etkinliklerini içermesi ve yapılan diğer etkinlikler yardımıyla okuyucuların anlam temelli öğrenmelerine destek olmakla birlikte, Türkçe dil becerilerini geliştirme, özgün düşünme, kendini ifade etme ve sûrelerin iletmediği mesajı anlamlı hale getirerek değer kazanımı sağlama gibi birçok katkı sağlamıştır.

³⁶² Akakuş Akgün, *Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri*, 51.

Sûre tefsirleri yapılırken çocukların hazırbulunuşluluklarını artıracak çalışmaların yapılması, öğrenme sürecini yalnızca bilgi aktarım süreci olmaktan çıkarıp zenginleştirilmiş farklı etkinlikler aracılığıyla sunmak, okuyucunun kitapla bağ kurmasına, eğitim sürecine bizzat katılmasına destek olmuştur. “Etkileşimli Kitap Okuma” yönteminin kullanılması, onları öğrenmeye dair motive etmiş ve Kur’an sevgisi kazandırmıştır. Örnek olarak tarafımızca icra edilen Fâtiha sûresi, Fîl sûresi ve Kureyş sûresi ile ilgili çalışmalar aşağıda sunulmuştur:

Fâtiha Sûresi
Etkinliği

Şekil 3.20 Fâtiha Sûresi Tefsiri Etkinliği

Kitapta Fâtiha sûresi ile ilgili bölüm tamamlandıktan sonra iki anahtar ve bir kilit şablonu hazırladık. Anahtarlardan birine Fâtiha sûresinin tefsirinden öğrenilenler, diğer anahtara

ise dilek ve istekleri dua ile Allah'tan istemenin önemini vurgulayacak dua cümlesi yazdırdık.

Şekil 3.21 *Fil Sûresi Tefsiri Etkinliği*

Fil sûresi tefsiri verildikten ve kitap etkinlikleri tamamlandıktan sonra kağıt katlama sanatı ile fil hayvanı yaptık. Ardından öğrencileri gruplara ayırarak insanların Kâbe'yi ziyaret etmesi, Ebrehe'nin mabedi, fil ordusunun yola çıkması ve ordunun mağlup

[illegible]

Kureyş sûresi tefsiri ve kitap etkinlikleri tamamlandıktan sonra şükre açılan eller şablonu vererek ellerin içerisine sûrenin tefsirinden öğrenilenleri yazdık, ardından kağıt yelpaze şeklinde katlayarak elin içerisindeki kalbe yerleştirdik. Sûreden kazanılan bir değer

olarak şükür kavramı ile ilgili “şükür çekmecesı” adında bir defter oluşturup bu deftere şükür cümleleri yazdık. Böylece etkinlik sonunda her gün şükredecek bir neden bulup bunun deftere yazılması yönünde yönlendirme yaparak sûrenin iletlediği mesajın anlamlı hale gelmesine ve değeri olarak kazandırılmasına imkan sağlanmıştır.

Bu kapsamda gerçekleştirilen etkinlikler Millî Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında yer alan özellikle Türkçe, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi gibi derslerin öğrenme çıktısı ve süreç bileşenlerini destekleyecek farklılaştırma ve zenginleştirme çalışmalarına kaynak teşkil etmesi hedeflenmiştir.³⁶³

3.4.7. Arkadaşım Kur'an

Süleyman Ezber tarafından kaleme alınan kitap 2023 yılında Çelik yayınevi tarafından basılmıştır.³⁶⁴ Kitapta içindekiler bölümünde sırasıyla Fâtiha, İhlâs, Fîl, Kureyş, Alak, Asr, Kevser, İnşirâh, Kadr, Nasr, Tebbet, Kâfirûn, Mâûn, Tekâsür, Nâs ve Felak sûrelerinin isimleri yer almaktadır. Kitabın içeriğinde bu sûrelere yönelik hikâyeler vardır. İçindekiler bölümünden sonra yazarı tanıtan biyografi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında:

“Okumamız için bize birçok mesaj gönderdi Yaraticımız. Peygamber Efendimizle iletlediği ilahî sözlerini Kur'an-ı Kerim'de bir araya getirdi. Yüce kitabımız çok önemli şeyler söylüyor. Peki, sen bu mesajların ne kadarını biliyorsun? Bak, bir uyarı geldi: 'Okunmamış bir mesajın var.' Bu kez mesajı gönderen arkadaşın veya kardeşin değil. Yüce yaratıcımız Allah, bizimle konuşuyor! Arkadaşım Kur'an kitabı Yaraticımızın sözlerini daha iyi anlamana katkıda bulunacak. Kur'an-ı Kerim'i yakından tanımana ve ibadetler sırasında sıkça okunan 15 kısa sureyi sürükleyici hikâyeler ile anlamana yardımcı olacak.”

metni bulunmaktadır. Arka kapakta yer alan bu metin okuyucunun kitabı merak etmesini ve içerik hakkında ön bilgi sahibi olmasını desteklemektedir. Kitap içerisinde dipnot şeklinde veya eserin sonunda kaynak belirtilmemiştir. Kitapta hangi yaş grubuna hitap ettiğine dair bir bilgilendirme yoktur. 160 sayfalık bu kitabın sayfa sayısı da göz önünde bulundurularak ilkökul 4. sınıf seviyesi ve üzeri yaş grubu okuyucu kitlesine uygun olduğu ancak dil ve anlatım, içeriğin aktarılışı açısından 3.sınıf seviyesi çocukların da okuma anlama becerisine hitap ettiğİ kanaatindeyiz.

³⁶³ Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi 4. sınıf öğretim programında yer alan “DKAB.4.1.3. Allah'a (cc) şükürün önemini hayatına yansıtabilme” öğrenme çıktısı-süreç bileşenine yönelik zenginleştirme-destekleme çalışması olarak örnek mahiyetindedir. Bk. “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi 4-8. Sınıf Öğretim Programı”, 17.

³⁶⁴ Süleyman Ezber, *Arkadaşım Kur'an* (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2023).

Sûrelerin ilettiği mesaj okuyucunun kültür ve geleneği ile yaşamsal gerçekliğinden yola çıkarak metnin kurgusu içerisinde son derece açıklayıcı şekilde verilmiştir. Sûre tefsirleri yapılırken kaynak belirtilmemiştir. Ancak kitap tahlilimiz neticesinde aktarılan bilgilerle müfessir yorumlarının örtüştüğü anlaşılmaktadır. Örneğin Fîl sûresinin muhtevası kazandırılırken şu ifadeler yer verilmiştir: “Fîl sûresinde anlatılan olay, Peygamberimiz doğmadan önce gerçekleşiyor. Mekke henüz İslâm nedir bilmezken, Kâbe o zaman da insanlar için meşhur bir ibadet yeri idi.”³⁶⁵ “Mekke’nin güneyindeki Yemen’i de o zamanlar Ebrehe isminde biri yönetiyordu. Ebrehe hiç üşenmemiş ve ülkenin baş şehrine Kâbe’den daha büyük bir ibadet yeri yaptırmıştı.”³⁶⁶ “Herkes eskiden olduğu gibi yine Mekke’ye gitmeye ve Kâbe’yi ziyaret etmeye devam ediyormuş. İnsanlar gelmediği için ticaret kervanları da uğramıyormuş Yemen’e. Bunun üzerine Ebrehe çok sinirlenmiş. Ordusunu fillerle güçlendirerek Kâbe’yi yıkmak için Mekke’nin yolunu tutmuş.”³⁶⁷ “Filler kocaman ayaklarıyla yeri inlete inlete gelirken, gökyüzünü birden kuşlar kaplamış. Her biri minik taşlar taşıyormuş. Aniden binlerce hatta milyonlarca taş kuşlar tarafından aşağıya atılmış. Çok kısa bir süre sonra ortada ordu falan da kalmamış. Mekkeliler rahat bir nefes almışlar.”³⁶⁸ Bu ifadeler temel tefsir kaynaklarında geçtiği üzere Fîl sûresinin Mekki oluşuna, Hz. Peygamber’in doğumundan kısa süre önce gerçekleşen Fîl Olayı’na atıf yapmaktadır ve Yüce Allah’ın, Hz. Peygamber’e ithafen “*Rabbin fîl ordusuna ne yaptı, görmedin mi?*”³⁶⁹ buyurarak bu olayı hatırlattığı ve Kâbe’yi yıkmak üzere Yemen’den ordusuyla gelen Ebrehe’nin “*Onların planlarını boşa çıkarmadı mı?*”³⁷⁰ âyetinde bildirildiği üzere planlarının boşa çıktığını ve çetin bir azap ile karşı karşıya kaldıklarını çocuklara uygun anlatımla aktararak müfessir yorumları dikkate alınmıştır.³⁷¹ Ayrıca çocuk okurun öyküyle bütünleşmesini sağlayan olumlu kişilik yapısına sahip karakterlere yer verilmiştir. Akıcı, anlaşılır ve düzgün cümle kalıpları, mecaz anlamlı kelime, deyim ve atasözlerine yer verilmesi (iki ayağını bir pabuca sokmak, mürekkep yalamak, taşı sıkça suyunu çıkarır, gülü seven dikenine katlanır...) hikâye dilini okuyucu yaş grubuna uygun hale getirmiş ve söz varlığını geliştirmeye yönelik örnekler sunmuştur.

³⁶⁵ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 35.

³⁶⁶ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 35.

³⁶⁷ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 36-37.

³⁶⁸ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 38.

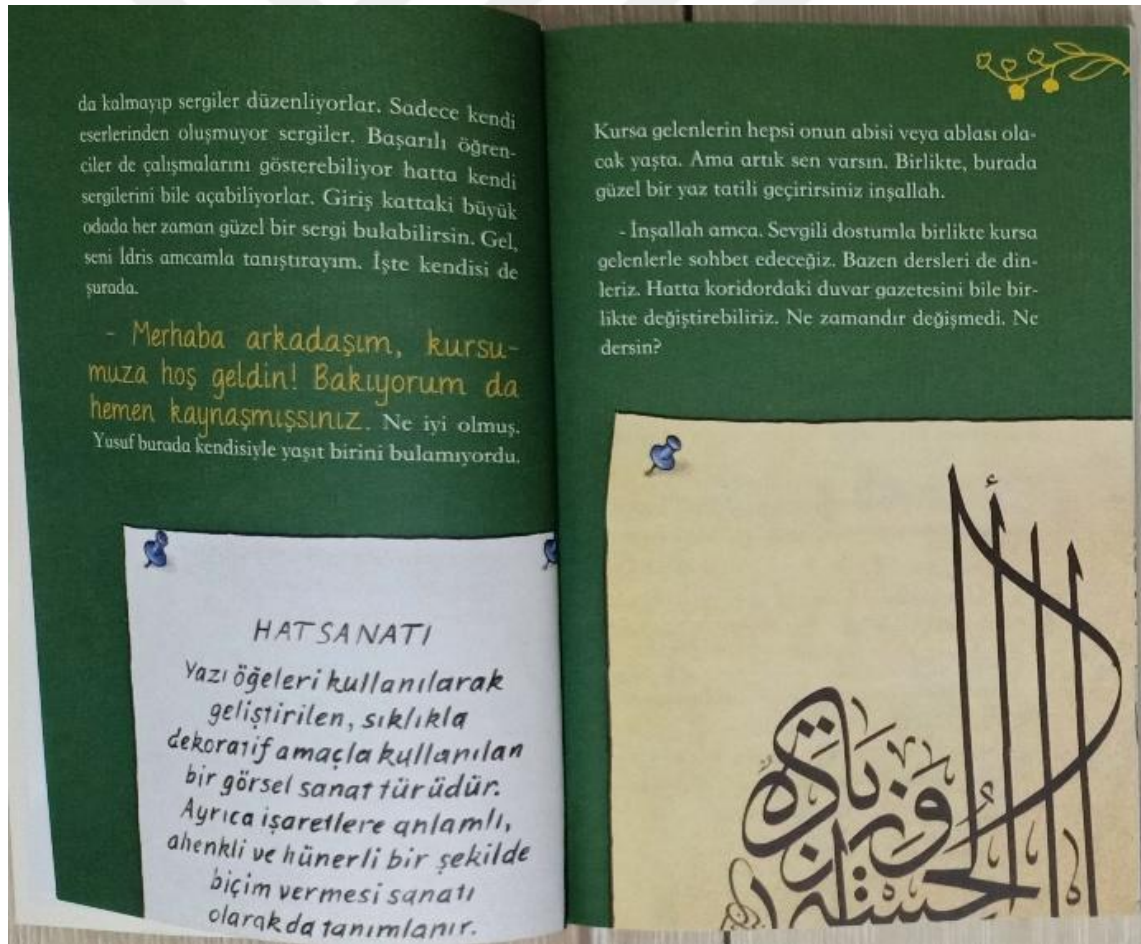
³⁶⁹ el-Fîl 105/1.

³⁷⁰ el-Fîl 105/2.

³⁷¹ Bk. Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/627; Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 17/329-333; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/797-800; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 32/288-293.

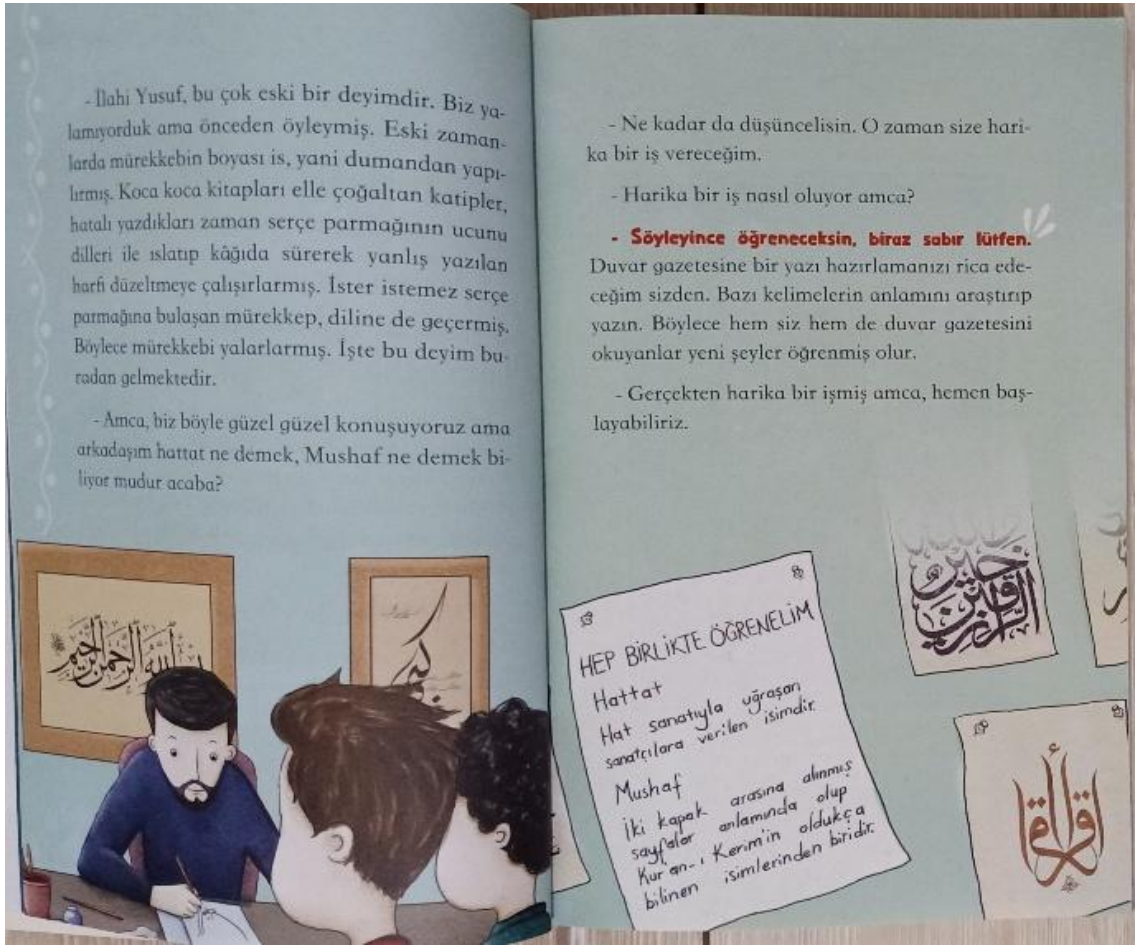
İçerik sunulurken bazı cümleler farklı yazı karakterleri ve renklerle belirtilerek bu cümlelere okuyucunun dikkati çekilmiştir.

Hikâye Gülenyüz Sanat Merkezi ve Hat Kursu isimli mekanda geçmektedir. Hat sanatı eğitimi verilen mekan hikâyenin çocuk karakteri Yusuf Gülenyüz’ün ünlü hattat dedesi Hamdi Efendi tarafından kurulmuş ve babası Musa Gülenyüz ile amcası İdris Gülenyüz tarafından gelenek devam ettirilmiştir. Sûre tefsirlerini içeren hikâyelere giriş yapmadan önce kitap karakteri Yusuf tarafından “Merhaba arkadaşım. Ben Yusuf Gülenyüz. Aramıza hoş geldin. Burası senin de bildiğin gibi Gülenyüz Sanat Merkezi ve Hat Kursu.” cümleleriyle bir giriş paragrafı vardır. Ardından Yusuf’un kursa yeni katılan arkadaşına mekanı tanıtması ve babasıyla, amcasının tanışma konuşmaları yer almaktadır. Mekana gelen öğrenciler tarafından koridora duvar gazetesi kurulmuştur. Bu gazetede bilgilendirici yazılar bulunmaktadır.

Şekil 3.23 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 8 ve 9

Kitapta bahsedilen duvar gazetesi de görsel bir form olarak sayfalarda yer almıştır. (Şekil 3.23) Geleneksel İslâm sanatlarından biri olan hat sanatı çocuk gerçekliğine uygun aynı zamanda sûrelerin muhtevası ile bütünleştirilerek aktarılmış, bu sayede Türkçe dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra, sanat ve estetik gelişimini de desteklemiştir. Kamış kalem, hokka, mürekkep, mürekkep yalamak deyiminin ortaya çıkış hikâyesi aktarılmıştır. (Şekil 3.24) Böylece tefsir içerikli çocuk kitabı olmasının yanı sıra İslâm sanatlarına da atıf yapması yönüyle nitelikli bir çocuk edebiyatı ürünüdür.

Şekil 3.24 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 12 ve 13

Yusuf amcasının Kur'ân-ı Kerîm'i eliyle yazdığını söyledikten sonra aralarında geçen bir konuşmada mürekkep yalamak deyiminin ortaya çıkış hikâyesi aktarılmıştır. Yusuf'un "Amca biz böyle güzel güzel konuşuyoruz ama arkadaşım hattat ne demek, Mushaf ne demek biliyor mudur acaba?" sorusu üzerine amcası duvar gazetesi için bir yazı hazırlamasını istemiştir. Bu gazetede bazı kelimeleri araştırmalarını istemiştir ve gazetede hep birlikte öğrenelim başlığı altında hattat ve Mushaf kelimelerinin anlamı yer almıştır.

(Şekil 3.24) Bu duvar gazetesi bölümü hikâye boyunca devam etmiştir. Hikâyede geçen bazı kelimeler ve açıklanacak bölümler dipnot düşmeye gerek kalmadan hikâye kurgusu içerisinde görsellerle desteklenerek verilmiştir. Giriş mahiyetindeki bu bölümden sonra Fâtiha sûresinin tefsirini konu alan hikâyeye geçilmiştir.

Şekil 3.25 Arkadaşım Kur'an Fatiha Suresi

Fâtiha sûresinin muhtevasına yönelik hikâyenin başlangıcında “Her Evin Anahtarı Olur da Kur'an'ın Olmaz mı? şeklinde dikkat çekici bir soru yer almaktadır. Bu şekilde her sûrenin başlangıcında dikkat çekici bir cümle eklenmiştir. Yusuf, amcasının verdiği görevi yerine getirmek için sergi açan Elif ablanın yanına gider ve sergideki tablolardan birini tanıtmak istediğini söyler. Bunun üzerine Elif abla, Fâtiha sûresi yazan hat sanatı tablosunu tanıttığını önerir. Çocuklar fotoğrafını çektikleri tablonun altına metin yazma hazırlığı yaparken amcaları Fâtiha sûresi hakkında konuşmaya başlar ve bu konuşma ile hikâyede sûrenin muhtevası anlatılmaktadır. Fâtiha'nın başlangıç anlamına geldiği ve 7 âyet olduğu açıklaması vardır. Fâtiha sûresi için “namazın anahtarı gibidir” benzetmesi

yer almaktadır. Bu benzetmenin ardından namaza değinilmiş ve namazların kaç rekat olduğu ardından toplamda kaç kez Fâtiha sûresi okunduğu belirtilmiştir. Devamında Fâtiha sûresi Allah’a şükretmekle başlar. “İlk âyeti ‘Âlemlerin Rabbi olan Allah’a şükürler olsun’ anlamındadır.”³⁷² şeklinde açıklama yer almaktadır. Ancak Fâtiha sûresinin ilk âyeti müfessirlerin çoğunluğuna göre “*Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla...*”³⁷³ yani Besmele ile başlamaktadır. Besmele âyetinden sonra “*Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.*”³⁷⁴ âyeti ile Allah’a şükretmenin gereği vurgulanmaktadır. Anlatılan bu kısımdan sonra Allah’ın Rahman ve Rahim, nimet veren, merhamet eden olduğu, namazda neden amin denildiği üzerinde durularak sûrenin 6 ve 7. âyetlerinin meali verilerek dua ile bittiği vurgulanmaktadır. Hikâye amcasının Yusuf’a Kur’an araştırması görevi vermesiyle bitmektedir.³⁷⁵

İhlâs sûresi “Allah’ı Anlatıyor” cümlesiyle başlamaktadır. Yusuf, Kur’an araştırması yapıp gazetede bu bilgileri paylaşacağını babasına anlatmak üzere yanında bulunurken yeni bir kitap çıkaracak olan babasının arkadaşı Veysel amcanın yeni kitabını fark eder. Babası bu kitap kapağı için hat çalışması yapmaktadır. Veysel amcanın biyografisini gören Yusuf kitapta kendini anlattığını düşünür. Babası onun sadece kendini tanıtmaya metni olduğunu söylemesi üzerine, Yusuf her kitabın böyle başlayıp başlamadığını sorar. Bunun üzerine babası “Her kitap öyle midir bilemem ama Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim’de dahi böyle bir bölüm var.” der ve bütünüyle Allah’ı konu olan tek sûrenin İhlâs sûresi olduğunu söyleyerek sûrenin tefsirine geçilmektedir.³⁷⁶

Fîl sûresi “Allah’ın Dediği Olur” dikkat çekme cümlesiyle başlamaktadır. Yusuf, arkadaşına sanat merkezinde ne kadar sevinçli olduğunu söylerken temizlik görevlisi Selami amca Yusuf’a, çamurlu ayaklarıyla yeni sildiği yere bastığı için sitem etmektedir. Bunun üzerine Yusuf “Selami amca benim küçücük ayaklarımdan ne olacak?” diyerek küçücük ayaklarıyla bastığı için bir şey olmayacağını söylemesi üzerine Selami amca “Küçücük ayaklar mı? Onlar eskide kaldı Yusuf Bey. Büyüdün, kocaman oldun. Maşallah ayakların fil gibi!” ifadeleriyle benzetme yaparak Yusuf’a ayaklarının fil kadar olduğunu söylemiştir. Buna gücenen Yusuf’a, amcası “Niye güceniyorsun? Fil adı Kur’an’da geçen mübarek bir hayvandır.” şeklinde açıklamasıyla birlikte sûrenin muhtevasına geçiş

³⁷² Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 19-20.

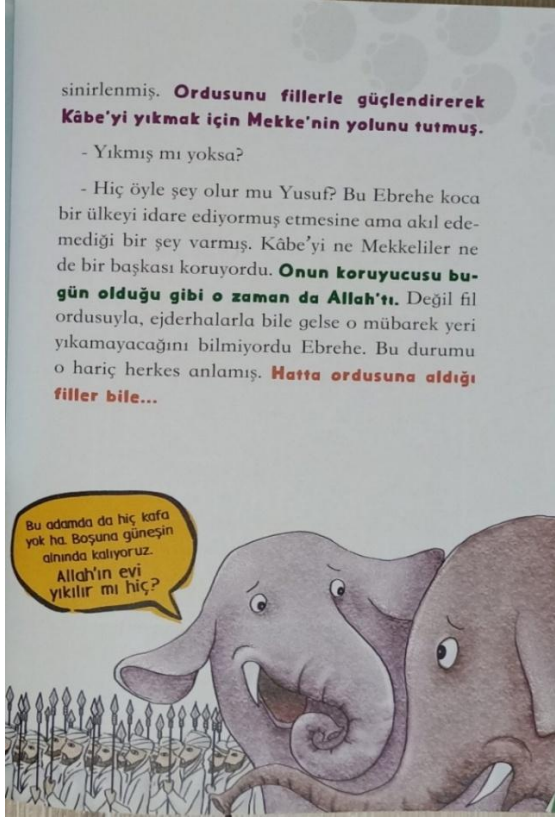
³⁷³ el-Fâtiha 1/1.

³⁷⁴ el-Fâtiha 1/2.

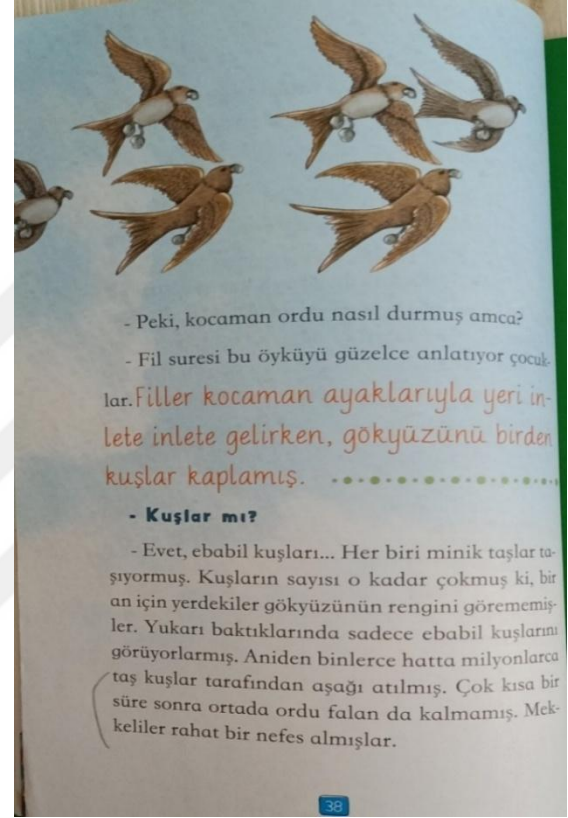
³⁷⁵ Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 14-22.

³⁷⁶ Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 23-28.

yapılmaktadır. Ayrıca Kur'an'da beş sûrenin adının hayvan isimlerinden oluştuğu bunların: Bakara, Nahl, Ankebût, Neml ve Fîl sûreleri olduğu belirtilmiştir. Yusuf'un "Bu hayvan isimlerini de ilk defa duyuyorum isim-şehir-hayvan oynasak fil hariç diğerlerini yazmak hiç aklıma gelmez." demesi üzerine amcası bu isimlerin manasını tek tek açıklamıştır.

Şekil 3.26 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 37

Şekil 3.27 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 38

Fîl sûresinin tefsiri yapılırken çocukların yaş seviyelerine uygun bir anlatım ile metnin kurgusu tasarlanmıştır. Kitapta yer yer çizgi roman tarzında konuşmalara yer verilmiştir. Konunun ilettiği mesajdan uzaklaşmadan dikkati çekecek ve okumayı keyifli hale getirecek mizahi öğelere de rastlanmaktadır. (Şekil 3.26) Fil ordusunun üzerine taş bırakan kuşlar için "Ebabil kuşları" ifadesi kullanılmıştır. Ebabil'in "sürü sürü" manasına geldiği belirtilmemiştir. Fil ordusu için öldü, yok oldu gibi ifadeler yerine "Aniden binlerce hatta milyonlarca taş kuşlar tarafından aşağıya atılmış. Çok kısa bir süre sonra ortada ordu falan da kalmamış. Mekkeliler rahat bir nefes almışlar."³⁷⁷ ifadeleri kullanılarak pedagojik hassasiyetler gözetilmiştir.

³⁷⁷ Bk. Ezber, Arkadaşım Kur'an, 38.

Kureyş sûresi “Kâbe’nin Koruyucusu Güzel İnsanlar” dikkat çekme cümlesiyle başlamaktadır. Yusuf ve babası televizyonda Kâbe’nin yer aldığı bir yayını izlerken, Yusuf babasına Kâbe’nin neyden yapıldığını sormasıyla hikâyeye başlamıştır. Babası Kâbe’nin örtüsünün altında büyük büyük taşların olduğunu söylemiştir. Yusuf, amcasıyla giderken yirmi beş sene önce yapılmış bir binanın deprem riski taşıdığı için yıkılarak kentsel dönüşüme alındığını gördüklerini söylemiştir. Babasının “Yirmi beş sene bir bina için az keşke daha dayanıklı inşa etselermiş.” demesi üzerine Yusuf, “Doğru söylüyorsun baba. Aslında bu soruyu bu yüzden sordum. Bizlerin yaptığı bina yirmi beş senede yıkılma tehlikesine girebiliyor ancak Kâbe neredeyse bin dört yüz yaşında ve sapasağlam duruyor!” sözlerini eklemiştir. Bunun üzerine babası “Kâbe’nin yaşı düşündüğünden çok daha fazla! Peygamber Efendimizden uzun seneler önce inşa edilmiş Kâbe.” dedikten sonra Kâbe’nin ilk inşa sürecini anlatmış ve geçmişten günümüze Allah’ın Kâbe’yi koruduğunu Fîl sûresi hatırlatması da yaparak aktarmıştır. Daha sonra “Kâbe’nin Koruyucusu” benzetmesi yaparak bir topluluğun da burayı koruma konusunda isimlerinin öne çıktığını belirterek Kureyş kabilesinden bahsetmiştir. Peygamberimiz’in de bu kabileden olduğu vurgusundan sonra akşam namazını kıldırırken okuduğu Kureyş sûresinden bahsederek Kur’an’da bu kabilenin adıyla anılan bir sûre olduğunu zikretmiştir. Böylece hikâyeye Kureyş sûresinin muhtevasına temas etmiştir. Sûre tefsiri yapılırken Allah’ın Kureyş halkına verdiği çokça nimetler olduğuna değinilmiş, yaz ve kış yolculuklarından bahsedilmiş ancak bu nimetler karşısında “*Şu evin rabbine kulluk etsinler.*”³⁷⁸ âyetine temas edilmeyerek ilgili kısım eksik bırakılmıştır.³⁷⁹ Verilen bu nimetler karşısında Allah’ı anarak ona şükretmemiz gerektiği ve nimete şükür olarak iyi bir insan olup Allah’a karşı sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiği vurgusu yapılabilirdi. Kanaatimizce metnin kurgusunun sûre tefsiri ile bağlantısı bu şekilde tamamlanmış olacaktır.

Alak sûresi “Rabbinin Adıyla Oku” şeklinde sûrenin ilk âyetine atıf yaparak başlamıştır. Gülenyüz Sanat Merkezi ve Hat Kursu’nda yaz tatilinde çocuklarla Kur’an’ı tanıştırmak için Yusuf’un amcası İdris Gülenyüz’ün bir süredir açmayı düşündüğü Kur’an öğretimi kursu açılmıştır. Amcası kendini tanıttikten ve hattat olduğundan bahsettikten sonra “İlahiyat mezunu olduğum için böyle bir kurs açmak bir süredir aklımdaydı.” demiş ve derse giriş yapmıştır. “Allah’ın Kur’an’da bizden istediği ilk şey ne, biliyor musunuz?”

³⁷⁸ Bk. Karaman vd., *Kur’an Yolu*, Kureyş 106/3.

³⁷⁹ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 39-46.

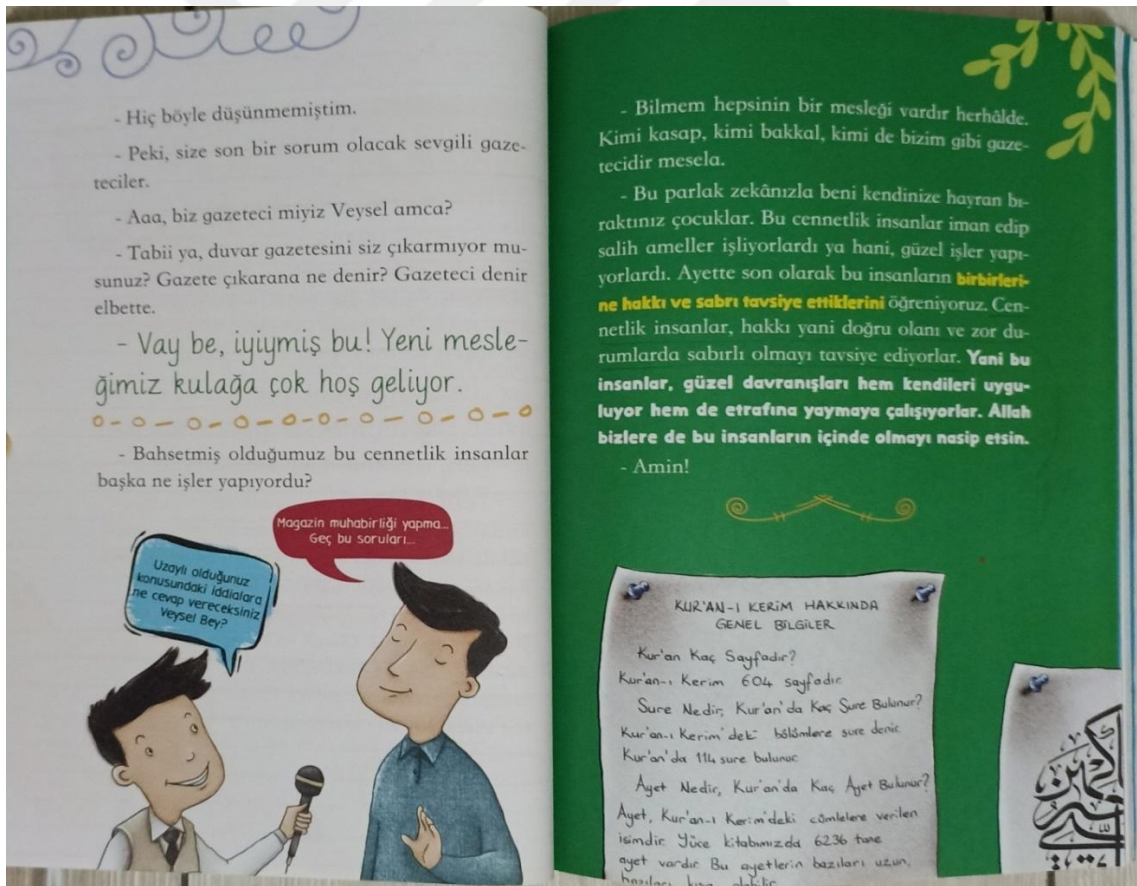
diye soru yöneltilmiş ve gelen cevapların ardından saydığınız davranışların hepsi çok güzel ancak bunlar Kur'an'ın ilk emri değil diyerek "Cebrail'in, Peygamberimize aktardığı ilk âyetler Alak sûresinin ilk beş âyetidir. İlk söz de 'Oku' diye başlar. Yüce Allah'ın Efendimize ilk emridir okumak." diye açıkladıktan sonra burada bize önemli bir mesaj vardır, söylemek isteyen var mı diye sormuştur. Yusuf bu soruya "Okumak, yani dinimizi araştırmak ve sürekli yeni şeyler öğrenmektir amca." cevabını vermiştir. Bu bölümün devamında hikâye Alak sûresinin muhtevasına değinmiştir.

Alak sûresinin ilk âyetlerinin Hz. Peygamber Hira Mağarası'ndayken nâzil olduğu, Kur'an'ın yirmi üç yılda tamamlandığı, Resûlullah bazen uyanıkken bazen uykudayken Cebrâil'in geldiği gibi bilgilerin ardından Yüce Allah'ın anne karnında tek bir hücreden insanı yarattığından, yani sûrenin insanın yaratılış hikâyesiyle başladığından bahsedilmektedir. Bu kısımda soyut kalabileceği için vahyin gelişi ve Cebrâil (a.s.) ile ilgili aktarılan bölümün Allah'ın meleği aracılığıyla Peygamberimiz'e âyetleri öğrettiği şeklinde bir ifade ile verilmesi, çocukların kavrayışına daha uygun olabilirdi. Devamında örneklendirme yapılarak çocukların pencereden baktıklarında sayamayacağı kadar cami olduğu, ezan vakti birçok yerden ezan sesi geldiği ancak İslâmiyet'in ilk zamanlarda Peygamberimiz'in ve inananların işkence ve zorluklara maruz kaldığı, putlara tapanların bu dine karşı öfkeli olduğu ve inananların namaz kılmalarına engel olup, şehirden çıkmaya zorladıkları gibi bilgiler verildikten sonra Alak sûresinin devamında bu zorluklardan bahsedildiği açıklanmıştır. Müslümanların namaz kılmalarına engel olanlara büyük bir cehennem azabı olduğundan bahsedilmiş ve sûrede secde âyeti olduğu ifade edilmiştir. Çocukların secde âyetinin ne olduğunu sormaları üzerine Yusuf ve arkadaşına araştırmaları ve duvar gazetesine yazmaları için yeni bir görev düşmüştür.³⁸⁰

Asr sûresi "Kurtuluş Formülü İşte Burada" ifadesi ile dikkat çektikten sonra Yusuf'un babasının arkadaşı Veysel amca ile arasında geçen Arapça selamlaşma diyalogu ile hikâyeye giriş yapılmıştır. Yusuf Bey, bu ara Arapça öğrenmeye çalıştığını söylemiştir. Yusuf, Veysel amcasına üniversitedeki dersleri, yazdığı kitaplar ve şimdide Arapça öğrenme meselesine nasıl zaman bulduğunu sormuştur. Veysel amca "Yusuf, sana söylemek istediğim büyük bir sırrım var." diyerek "gerçekte farklı bir galaksiden geliyorum ve bir günü yirmi dört değil, otuz altı saat yaşıyorum" şeklinde mizahi bir konuşma yapmıştır. Mizahi konuşmanın ardından etkili zaman yönetimi yaptığını

³⁸⁰ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur'an*, 47-55.

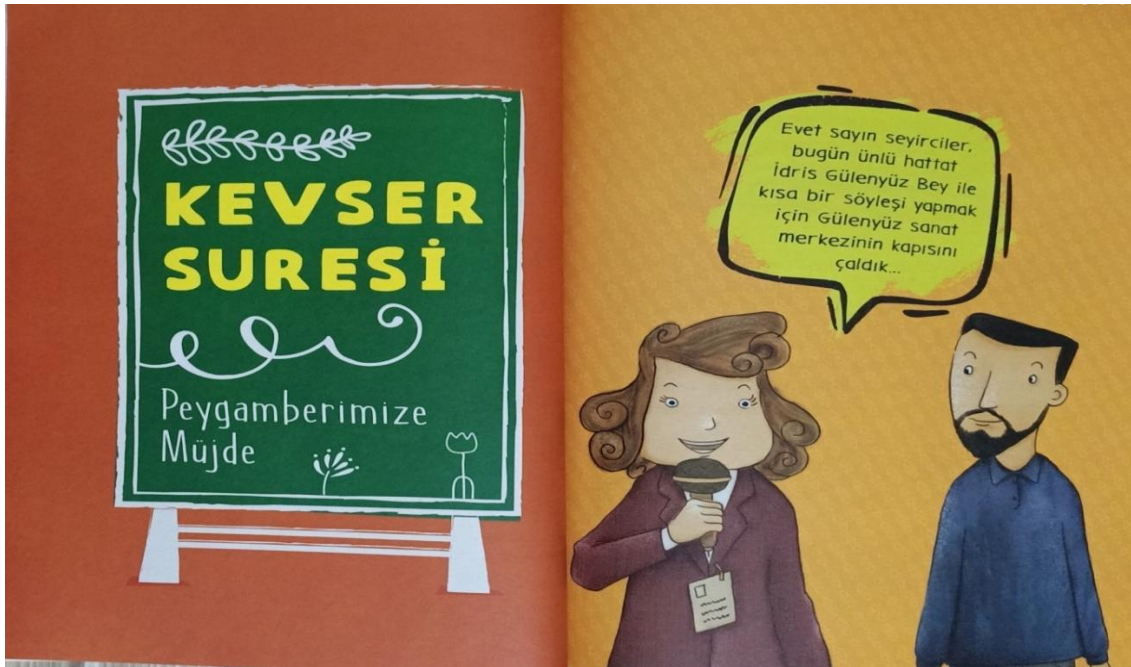
açıklamıştır. Yusuf'un zaman yönetiminin ne olduğunu sorması üzerine Veysel amca "Zaman çok önemlidir. Özellikle küçük yaşlarda vaktini verimli kullanmayı öğrenirsen ileride çok büyük işler başarabilirsin. Hatta vakit o kadar önemlidir ki, Kur'an'da zamana yemin ederek başlayan bir sure bile vardır." demiştir ve bu sûrenin Asr sûresi olduğunu eklemiştir. Bu konuşmaların devamında hikâye Asr sûresinin muhtevasını aktarmıştır. Sûre için "insanlığın kurtuluş reçetesi" benzetmesi yapılmıştır. Bu benzetmeyi, meseleyi daha iyi anlatmak için yaptığını söyleyen Veysel Bey "Asr sûresinde Allah, modern çağlarda en değerli şeyin zaman olacağını bize neredeyse bin dört yüz sene öncesinde bildirmiş. Cenneti hak eden iyi insanların, zamanı iyi kullananlar olacağını anlatmış." sözlerini ilave etmiştir. Allah ömrünü yararlı ve güzel işlerle geçirenlere cennet sözü vermiştir. Asr sûresinin son âyetinde "Allah bu güzel işlerin ne olduğunu, ömrünü iyi işlerle geçirenlerin neler yaptıklarını bize anlatıyor." sözleriyle hikâye devam edilmiştir.³⁸¹

Şekil 3.28 Arkadaşım Kur'an Asr Sûresi

³⁸¹ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur'an*, 56-67.

“Ancak, iman edip salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.” âyeti kitap içerisinde verilerek “İman edenlerin kim olduğunu bilmeyenimiz yoktur. İslam dinini kabul edenler. Yani kelime-i şehâdeti söyleyip bu söylediğine kalbiyle de inanan insanlar.” denilmiş ve kelime-i şehâdet hatırlatılmıştır. Âyette geçen salih amel işleyenler vurgulanarak, salih amelin ne olduğu sorusu çocuklara yöneltilmiştir. Çocuklar güzel davranışların salih amel olacağını söyleyerek kendi yaşantılarından yaşlılara yardım etmek, insanlara iyi davranmak, yalan söylememek gibi örnekler vermiştir. Veysel amca da derslerine çalışıp topluma faydalı olmak, israf etmemek hatta trafik kurallarına uymanın dahi bu davranışlardan sayıldığını ekleyerek, “Emniyet kemerinizi takınız salih amel işleyiniz.” demiştir. Çünkü kırmızıda durup yeşil ışıktaki geçerken bile salih amel işlediklerini yani trafik kuralına uyarak bir kazaya mani olduklarını hatta birinin hayatını bile kurtarabileceklerini söylemiştir. Son olarak bahsedilen bu cennetlik insanların ne işler yaptığını değinilerek güzel ve iyi işler yapmanın yanında birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye ettiklerini, tüm bunları hem kendileri uygulayıp hem de başkalarına anlattıkları şeklinde ifadelere yer verilerek bir dua cümlesiyle sûre tefsiri tamamlanmıştır.³⁸² Bu hikâyede Asr sûresinin tefsiri gerçek yaşamdan örneklerle okuyucuya nitelikli şekilde kazandırılmıştır.

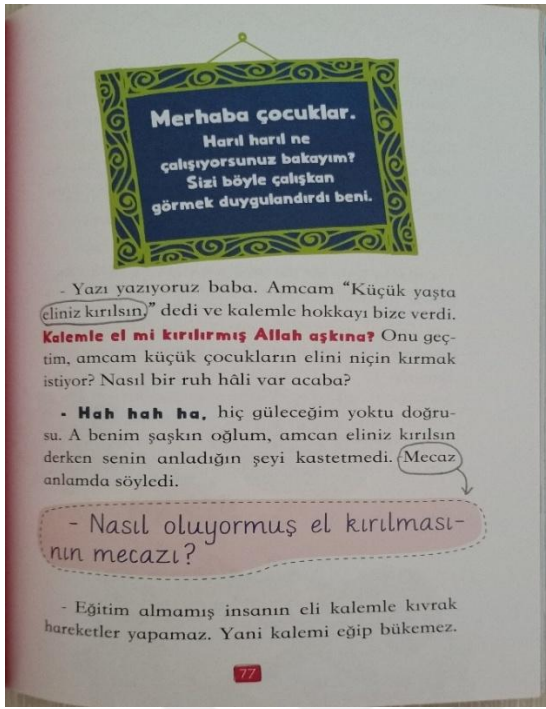
Şekil 3.29 Arkadaşım Kur'an Kevser Sûresi

³⁸² Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur'an*, 63-67.

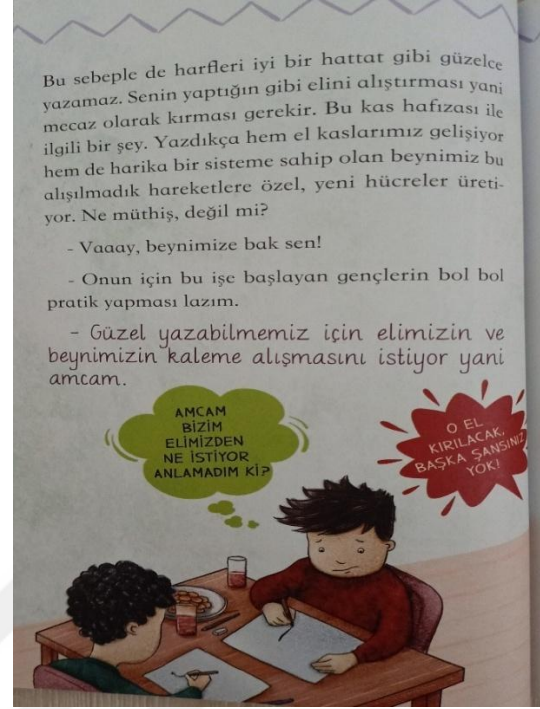
Kevser sûresi “Peygamberimize Müjde” mesajı ile adı Kevser olan bir muhabirin Gülenyüz Sanat Merkezi ve Hat Kursu’nda hattat olan İdris Gülenyüz ile hat sanatıyla ilgili söyleşisi üzerine başlamıştır. İdris Gülenyüz kendisini tanıttıktan sonra hat sanatının “Harf ve kelimelerin, anlamın güzelliğe dönüştüğü bir maceradır.” sözlerini aktarmıştır. Muhabirin ekran karşısındaki izleyicilere de İdris Bey’i hat çalışması yaparken göstermek istediğini söyleyince İdris Bey, “Tabi Kevser Hanım. Dilerseniz Kur’an-ı Kerim’in en kısa suresi olan isminizin de geçtiği Kevser suresini yazmaya çalışalım hep birlikte.” demiştir. İdris Bey haydi bismillah diyerek başlamıştır. Bir taraftan da hat sanatını tanıtmış ve inceliklerinden bahsetmiştir. O sırada Musa Bey gelmiş ve sanat merkezini kardeşi İdris Bey ile işlettiğinden bahsetmiştir. Muhabir “Musa Bey, tablomuz hazırlanırken izleyicilerimize bir taraftan da Kevser suresi hakkında bilgi verir misiniz?” demiştir ve bunun üzerine sûre tefsiri zikredilmiştir. Sûrenin muhtevası aktarılırken okuyucunun öğrenmesini sağlayacak güzel örnekler sunulmuştur. Örneğin Hz. Peygamber ile soyu kesik diye alay edenlerin bugün anılmadığı ancak Peygamberimiz’in adının günde birçok defa milyarlarca Müslüman tarafından anıldığı ve dünyanın her yerindeki ezanlarda onun adının söylendiği ve insanların salavat getirdiği ifade edilmiştir. Yayın sonunda muhabire Kevser sûresinin yazıldığı tablo hediye edilmiş ve hediyeleşmenin Peygamberimiz’in sünneti olduğu vurgulanarak çocuk okura değer kazanımına yönelik güzel bir örnek olmuştur.³⁸³

İnşirâh sûresi ile ilgili bölümün başlangıcında “Ferah Tut İçini!” mesajı dikkati çekmektedir. Hikâye, kitap kahramanı Yusuf’un, babası ile arasında geçen konuşma ile başlamaktadır. Babası Musa Bey’in, “Merhaba çocuklar. Harıl harıl ne çalışıyorsunuz bakayım? Sizi böyle çalışkan görmek duygulandırdı beni.” demesi üzerine Yusuf, “Yazı yazıyoruz baba. Amcam ‘Küçük yaşta eliniz kırılsın.’ dedi ve kalemle hokkayı bize verdi. Kalemle el mi kırılırmış Allah aşkına?” cümlelerine karşılık babası, amcasının “eliniz kırılsın” sözünü mecaz anlamda söylediğini “Eğitim almamış insanın eli kalemle kıvrak hareketler yapamaz. Yani kalemi eğip bükemez. Bu sebeple de harfleri iyi bir hattat gibi güzelce yazamaz.”, “Yazdıkça hem el kaslarımız gelişiyor hem de harika bir sisteme sahip olan beynimiz bu alışılmadık hareketlere özel, yeni hücreler üretiyor.” ifadeleriyle hikâye anlatımı devam etmiştir. (Şekil 3.30 ve 3.31)

³⁸³ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 68-75.

Şekil 3.30 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 77

Şekil 3.31 Arkadaşım Kur'an. Sayfa 78

Giriş mahiyetindeki bu konuşmalardan sonra babası Yusuf'a "Neyse şimdi biraz ara verin. Sizi gezmeye götüreceğim." diyerek ünlü psikolog Mesut Mesuteden'in muayenehanesine gideceklerini söylemiştir. Bunun nedenini soran Yusuf'a babası "Mesut amcanın uğraş alanı sadece tıp değil. Kendisi bizim gibi hat sanatına gönül vermiş bir kişi, hatta oldukça bilinen ünlü bir hattat." şeklinde açıklama yaptıktan sonra onun hat sanatı sergisine gideceklerini söylemiştir. Muayenehaneye giden Musa Bey, Yusuf ve onun arkadaşını Mesut Bey karşılamış ve hat sanatı üzerine aralarında muhabbet geçmiştir. Musa Bey "Hat ruhani bir hendesedir yani ruhsal bir geometridir. İç dünyamızı harika bir şekle sokar. Ruhumuza neşe verir, öyle değil mi Musa Bey?" dedikten sonra Musa Bey, "Çok doğru söylüyorsunuz Mesut Bey. Bu güzel sözlerinizle etrafa neşe veriyorsunuz. Eminim hastalarınıza da yansıyor pozitif enerjiniz." şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine Mesut Bey, asıl şifa verenin Allah olduğunu vurgulamıştır. Musa Bey ile aralarında hastalarına bilimin yanında manevi nasihatlerde de bulunduğu konuşmaları geçmiştir. Bunun üzerine Mesut Bey İnşirâh sûresinin hat çalışması olan kendi yaptığı tabloyu göstererek İnşirâh sûresinin şifa veren Kur'an âyetlerinden sadece bir kısmı olduğu, Allah'ın Kur'an'da bolca şifa âyetini insanlara bahsettiğini söylemiştir. İnşirâh sûresini okumalarını tavsiye ettiği hastalarının olduğunu da belirttiikten sonra hikâye İnşirâh sûresinin muhtevasına yönelik konuşmalarla devam etmiştir. Mesut Bey

bu sûrede insan psikolojisinin küçük aynı zamanda önemli bir özeti olduğu için muayenehanesine astığını ifade etmiştir. “*Senin şanını yüceltmedik mi?*” âyeti “Bugün yapılan araştırmalarda dünya üzerinde ezan sesinin hiç susmadığını söylüyorlar. Saat farkından ötürü bir ezan bitince başka bir diyarda başka bir ezan başlıyormuş. İşte bu da ispatlanıyor ki Allah, Peygamberimiz’in şanını yükseltmiş. İsmi her ezan sesiyle birlikte dünya semalarında Allah’ın ismiyle birlikte anılıyor. Üstelik bir dakika bile kesintiye uğramıyor.” örneğiyle somutlaştırılarak verilmiştir. Sûrenin devamında yer alan âyette “Allah sabretmemizi istiyor, zorlukların devamlı olmadığını söylüyor. İnsan psikolojisi için bu müthiş bir ilaç.” açıklamaları yapılmıştır. Ardından zaman yönetimi vurgusu yapılarak, günümüzde insanların zaman yönetimi ve verimlilik konusunda eğitim aldıklarını ancak Yüce Allah “*Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar.*” âyetleri ile bir işe odaklanıp onu bitirmenin ardından diğer bir işe geçmenin insan beyni için en uygun işleyiş olduğunu vurguluyor. Allah bizi çok iyi tanıyor. “Kur’an insanın kullanma kılavuzu gibidir.” sözleriyle sûrenin ilettiği mesaj okuyuculara aktarılmıştır.³⁸⁴

Kadr sûresi ile ilgili bölümün girişinde “Kur’an’ın Doğum Günü” cümlesiyle sûrenin muhtevasına dikkat çekilmiştir. Ramazan davulcusu Bünyamin Tokmaktutar’ın Gülenyüz Sanat Merkezi’ne gelmesiyle başlayan hikâyede davulcu kendini tanıtmak ve mahallenin yıllardır davulcusunun kendisi olduğunu, bahşişleri ise başkasının topladığını anlatmak için buraya gelmiştir. Musa Bey ile arasında bu konu üzerine bir konuşma geçmiş ve Musa Bey burada oturmadıklarını ancak yine de kendisini sevindireceğini belirtmiş ve “Seni sevindireyim ki Allah da beni sevindirsin, öyle değil mi?” sözlerini eklemiştir. Ardından “Biz etrafımıza iyi davranırsak, hele de bunu ramazan gibi mübarek bir ayda yaparsak Allah dualarımızı kabul eder inşallah.” demiştir. Davulcu ile aralarında Allah’ın, kullarının kendisinden bir şey isteyince onları daha çok sevdiğine yönelik konuşmalar geçmiş, davulcu da “Ama kullar öyle değil bir şey isteyince surat asıyorlar ikinciye isteyince de kovuyorlar.” demiştir. Musa Bey de “Hiç yarattığı ile Allah bir olur mu? O öyle cömerttir ki bize Ramazan ayını hediye etmiş hatta bu ay içinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi’ni hediye etmiştir.” sözlerini eklemiştir. “Bin ay mı, vay be! Kaç yıl eder ki bin ay?” diye sormuştur davulcu ve seksen üç yıldan fazla cevabını almıştır. “Ne diyorsun ağabey! Yani seksen üç yıldan daha mı hayırlı Kadir Gecesi?”

³⁸⁴ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 76-87.

sorusu üzerine Musa Bey, “Ben demiyorum. Allah öyle buyuruyor. Hem de Kur’an’da aynı adı verdiği Kadir suresinde.” dedikten sonra hikâye Kadr sûresinin tefsirine temas etmiştir.³⁸⁵

Nasr sûresi “Allah’ın Yardımı Geline” cümlesi ile başlamıştır. Yusuf’a amcasının Gülenyüz Sanat Merkezinin web sitesini yenileme görevi vermesi üzerine, Yusuf Sanat Merkezi ile ilgili fotoğraf çekimi yapmak istemiştir. Sanat merkezinde Ayşenur Hanım’ın bir etkinliği vardır. Ebru sanatı ile tarihi olayları anlatan Ayşenur Hanım aynı zamanda ebru çalışmalarını hat sanatıyla birleştiren bir kişidir. Yusuf fotoğraf çekimine Ayşenur Hanım’ın etkinliği ile başlamak istemiş ve bunun üzerine yanına gitmiştir. Yusuf ile yaptığı çalışmalara dair konuşan Ayşenur Hanım şu an Mekke’nin İslâm orduları tarafından 630 yılında fethedilişini konu olarak işlediğini belirtmiştir. Yusuf, “Bu olayı seçmenizin bir nedeni var mı?” diye sorunca Ayşenur Hanım Mekke’nin fethinin İslâm tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Yaptığı ebru çalışmasına da Nasr sûresini yazacağını söylemiştir. Bunun nedenini de “Doğrudan söylenmese de Nasr suresinde Allah, Mekke’nin fethine bir atıf yapar.” sözleriyle açıklamıştır. Yusuf’un nasıl atıf yapılıyor sorusunu üzerine Ayşenur Hanım “Nasr sûresi ‘Allah’ın yardımı ve fethi geldiğinde’ diye başlar. ‘İnsanları, Allah’ın dinine akın akın girerken gördüğünde.’ diye devam eder.” açıklamasını yapmıştır. Hikâye, buradan itibaren sûrenin muhtevasını açıklamıştır.³⁸⁶

Tebbet sûresi ile ilgili başlıkta “Dünya Malı Dünyada Kalır” ifadesi yer almaktadır. Hikâye, Gülenyüz Sanat Merkezi’nde Türkiye’nin birçok yerinden gelecek olan hattatların Peygamberimiz’i anlatan en güzel eserlerin yer alacağı bir sergi hazırlığı ile başlamıştır. Bu sergide tablolar satışa da çıkarılacaktır ve sergiden elde edilecek gelirin büyük bir kısmı da öğrenci yurdu yapımına bağışlanacaktır. Sergi hazırlıkları için babası Yusuf’a çiçekçiden iki yüz elli tane gül alma görevi vermiştir ve ona “Biliyorsunuz ki kültürümüze gül, Peygamber Efendimizi simgeler. Bu sebeple program sonunda herkese gül dağıtmak istiyoruz.” demiştir. Buradaki cümlede “kültürümüze gül” ifadesinde bir anlatım bozukluğu göze çarpmaktadır. “Kültürümüzde gül” şeklinde yazılması gerekmektedir. Devamında Yusuf babasına o kadar gülü nasıl taşıyacaklarını sorunca babası “İki tane aslan gibi gençsiniz, taşı sıkmanız suyunu çıkartırsınız.” diyerek “Hem bu işte büyük sevap var. Unutma, gülü seven dikenine katlanır.” sözlerini de eklemiştir.

³⁸⁵ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 88-97.

³⁸⁶ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 98-109.

Arkadaşıyla birlikte çiçekçiden gülleri alan Yusuf babasına “Gülü sevdiğimiz için dikenine katlandık baba! Elimize dikenler battı, çok acı çektik ve çok yorulduk.” demiştir. “Pansuman yapayım hemen pes etmek yok, siz bana lazımsınız.” diyen babasına Yusuf “Ama biz sakatlandık baba. Artık nasıl çalışırız?” demesi üzerine babası “O nereden çıktı? Kolay mı öyle hemen su koyuvermek? Zorluklarla karşılaşan bir tek kendiniz mi sanıyorsunuz?” sözlerinden sonra Peygamberimiz’in hayatını okuduğunuzda dinimizi anlatmak için ne kadar zorluk çektiğini, ayağına batsın diye yoluna dikenler koyulduğunu ama onun yine de pes etmediğini söylemiştir. Bunu yapanın da Peygamberimiz’in öz amcası Ebû Leheb olduğunu eklemiştir. Bunun nedenini merak eden çocuklara tüm işler tamamlandığında anlatacağını söyleyen Yusuf’un babası program bitiminde çocuklara teşekkür ederek söz verdiği gibi bu konuyu anlatmaya başlamıştır. Sözlerine Allah’ın, Peygamberimiz’e Şuara sûresinin 214. âyetinde “*Önce akrabalarını uyar.*” buyurduğu âyetiyle başlamış ve devamında Hz. Peygamber’in bu ilâhî emir karşısında akrabalarını İslâm’a çağırarak üzere görüşme ayarladığını anlatmıştır. “Bu İslâm’a davet karşısında Ebû Leheb Peygamber’imize taş atıp hakaret etmiş ve o günden sonra kendisine ölene kadar düşman olmuştur. Malını ve servetini kötülükte kullanıp Peygamberimiz’e türlü türlü işkenceler yapmıştır.” ifadeleriyle anlatmaya devam eden Yusuf’un babası “Ebû Leheb’in karısıyla birlikte Resûlullah’ın yoluna dikenler koyduğunu” da söylemiştir. Bu bölümden sonra hikâye, sûrenin tefsirine dair bilgilerle devam etmektedir.³⁸⁷

Kâfirûn sûresinde “İmanda Pazarlık Olmaz” cümlesiyle dikkat çekici bir giriş yapılmıştır. Yusuf’un, amcasına “Amca sen Arapça biliyorsun, değil mi? Kur’an’da okuduğun bir yeri Türkçe’ye çevirebilirsin yani.” diyerek “yâ-sin, elif-lam-mim” ne anlama geliyor diye sormuş ve huruf-u mukattaa, müteşabih kavramlarına değinilmiştir. Bu girişten sonra amcası Yusuf’a Kur’an kursu öğrencilerine hediye olarak saksı bitkisi alacaklarını bu nedenle çiçekçiye gideceklerini söylemiştir. Nasıl bir bitki alacaklarına henüz karar veremeyen amcasına yardımcı olmak için Yusuf, yolda giderken tabletinden araştırma yapmıştır. Bitki fiyatlarının oldukça yüksek olduğunu söyleyen Yusuf’a amcası “Sıkı pazarlık yaparız.” demiştir. Yusuf amcasına “Çiçekte pazarlık mı olur?” deyince amcası, “Pazarlık yapmak sünnettir. Peygamber’imiz de alışveriş yaparken satıcılarla pazarlık ederdi. Pazarlık yapmak kötü bir şey değildir.” diye açıklama yapmış, Yusuf’un her şeyde pazarlık yapabilir miyiz yani? sorusu üzerine “Her şeyde demedim Yusuf alışveriş

³⁸⁷ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 110-120.

yaparken dedim. Pazarlık yapılmaması gereken konular da vardır.” Sözlerinden sonra hikâyede Kâfirûn sûresinin muhtevasına değinilmiştir.³⁸⁸

Mâûn sûresine “Yoksula Yardım Et” cümlesi ile dikkat çekildikten sonra Gülenyüz Sanat Merkezine fotoğraf sergisi açmak için gelen ünlü fotoğraf sanatçısı Hakkı Genişaçı ile diğer hikâye kahramanları arasında geçen konuşma ile başlamıştır. Fotoğrafçı, sergisinde yer vereceği kendisini çok etkileyen Trabzon’un Maçka ilçesinde bir dağın tepesine inşa edilen Sümela Manastırı hakkında konuşurken çocuklar manastırın ne olduğu sormuş ve bunun üzerine Hristiyanların ibadet ettiği kiliselerin bir çeşidi olduğu ve buradaki din adamlarının insanlardan uzak bir yaşam sürmek istedikleri ifade edilmiştir. “Neden öyle yapayalnız yaşıyorlar ki canları sıkılmıyor mu?” sorusu üzerine Hakkı Bey mizahi olarak “Bunu onlara sormak lazım” demiştir ve bizim din adamlarımız farklı tabi onlar insanlar içinde yaşarlar hatta hayatlarını kazandıkları bir meslekleri de olur. Dinimizde ibadet etmek kadar insanlara yararlı olmak da önemlidir şeklinde açıklamalardan sonra dinleyen çocuklardan “Hocam fakirlere yardım etmek de çok sevap, öyle değil mi?” sorusu gelmiş ve bunun üzerine Yusuf’un amcası dinimizde bu yardım sadece tavsiye edilmemiş, zekat ibadetiyle ihtiyacı olana yardım etmek farz kılınmıştır. İslâm dininde dağ başında bir manastırda kalmak yerine hem ibadetlerini yerine getirip hem de topluma faydalı olan biri olmak gerekir açıklamalarını yapmıştır. Hikâyenin devamında bu durumu Mâûn sûresinin anlattığı belirtilerek sûre tefsiri okuyucuya aktarılmıştır.³⁸⁹

Tekâsür sûresi “Gücünle Övünmek Olmaz, Şükretmek Lazım” cümleleriyle sûre muhtevasına yönelik dikkat çekilmiştir. Hikâyede Sanat Merkezi’ne dernek başkanının ihtişamlı arabasıyla gelen Yusuf’un dayısı ile babası arasında geçen konuşma ile başlamaktadır. Dernek merkez binasının eski yerinden çıkıp yeni yaptırdıkları süper lüks binaya taşınacağından bahseden Yusuf’un dayısı Süleyman, yeni binanın girişini eniştesinin eserleriyle süslemek istediklerini söylemiştir. Bu işi konuşmak ve mekanın dokusunu görmek için Musa Bey, Güpgüçlü İş Adamları Derneği başkanı Faruk Seriüretim ile tanışmaya gitmiştir. Binanın son teknoloji ile donatılan akıllı bina olduğundan bahseden dernek başkanı “Bir tek sizin usta kaleminizden çıkacak olan hat çalışmaları kaldı. Rakibimiz Aşırı Güçlü İş Adamları Derneği’nden her yönüyle üstün bir bina olmalı burası. Çünkü biz Güpgüçlü İş Adamları Derneği’yiz.” sözlerini ifade etmiştir. Elinden geleni yapacağını belirten Musa Bey oradan ayrıldıktan sonra Yusuf

³⁸⁸ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 121-131.

³⁸⁹ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 132-141.

babasına hangi sûreyi yazacağını sormuştur. Binaya her girdiklerinde görüp ibret almaları için Tekâsür sûresini yazacağını söylemiştir. Bu konu üzerine Yusuf ile aralarında konuşma geçmiş ve sonrasında lüksü ve övünmeyi sevenlere Tekâsür sûresinin ibret verdiğini ve sûrenin “*Çoklukla övünmek sizi oyaladı.*” âyeti ile başladığını belirtmiştir. Çoklukla övünmenin, malın çokluğu, akrabaların kalabalık olması, gücün büyüklüğü gibi şeylerle övünç duymak, dünya malını biriktirmeye düşkün olmak şeklinde açıklamalardan sonra, Allah’ın “*Andolsun, o cehennemî muhakkak göreceksiniz. Sonra o gün, nimetlerden mutlaka hesaba çekileceksiniz?*” uyarılarında bulunduğu anlatılarak örnekler verilmiş ve sûre muhtevası okuyucuya aktarılmıştır.³⁹⁰

Nâs ve Felak sûrelerine yönelik hikâyeye “Bu Sureler Seni Korkusuz Yapar” cümlesi ile dikkat çekilmiştir. Bir süredir Kur’an’ı baştan sona yazmaya devam eden Yusuf’un amcası iki gündür odasından çıkmadan çalışmaktadır. Yusuf arkadaşına sessiz olmalıyız, amcam neredeyse iki gündür odasından çıkmıyor sözleri üzerine amcası “Elhamdülillah” diyerek birden odadan çıkıncı Yusuf ve arkadaşı korkmuştur. Ne çabuk bitirdin amca diyen Yusuf’a cevap veren amcası üç yıldan fazla uğraştığını iki gündür de Kur’an’ın son sûreleri olan Nâs ve Felak sûrelerini yazdığını ifade etmiştir. “Okurken veya yazarken bir bakıyorsun ki sonuna gelmişsin. Ancak Allah’ın kitabı çok derin anlamlara sahiptir. Her dönemde, her yaştan insana hitap edebilir ancak önemli bir şey daha var her insan kendi algısı kadar ondan faydalanabilmektedir.” cümlelerini söyleyen amcasına Yusuf “Mesela ben büyüyünce Kur’an okursam şimdikinden daha mı farklı anlarım?” diye sormuş ve amcası tabi ki şu an yaşın küçük olduğu için her şeyi anlamayabilirsin ancak bol kitap okursan büyüdüğünde Kur’an sana başka ufuklar açar şeklinde cevap vermiştir. Ardından “Kur’an anlamı derin bir kitaptır. Mesela az önce bahsettiğim Nas ve Felak surelerine ‘muavvizeteyn’ sureleri denir.” açıklamasını yaptıktan sonra bu sûrelerin muhtevasına değinilmiştir.³⁹¹

Eserin bütününe bakıldığında dil özelliklerinde çocukların dikkat seviyesine uygun yalın ve anlaşılır olduğu görülmekle birlikte bazı sayfalarda yer verilen çizgi roman şeklinde mizah içeren konuşmalar okumayı keyifli hale getirmektedir. Çocuk okuyucunun düşünme becerisini harekete geçiren ve var olan düşüncelerini geliştirmeye yönlendiren cümle kalıpları dikkati çekmektedir. Türkçe dil becerileri ve sözcük varlığını geliştirecek ifadeler bulunmaktadır. Açıklanmaya ihtiyaç duyulan kelimeler metin kurgusu içerisinde

³⁹⁰ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 142-151.

³⁹¹ Bk. Ezber, *Arkadaşım Kur’an*, 152-160.

görsellerle desteklenerek duvar gazetesinde verilmiştir. Kitap görselleri anlatımı destekleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyedeki kahramanlar okuyucuya örnek olacak sorumluluk sahibi, girişimci, katılımcı, üretken, yardımsever özellikleriyle öne çıkmaktadır. Çocuğun kendi hayatıyla bütünleştirebileceği hikâye kurgusu ile manevi ve kültürel değer kazanımı desteklenmiştir. Aktarılacak istenen mesajın çocuk okuyucu tarafından doğru anlaşılabilmesi için içerik Hz. Peygamber'in de takip ettiği öğretim metotlarından olan dikkat çekme, yaşantıya uygunluk, soru sorma, temsili aktarım gibi yöntemlerle anlatım etkili hale getirilmiştir.³⁹²

Kitapta verilen meal ve tefsirlere dair kaynakça belirtilmemiştir. Ancak yaptığımız tetkik sonucu sûre tefsirlerine dair bilgilerin tefsir kaynaklarıyla örtüştüğü görülmektedir. Örneğin, Felak ve Nâs sûreleri tefsir kaynaklarında “Muavvizeteyn” sûreler olarak zikredilmektedir.³⁹³ Kitabın 155. sayfasında aynı şekilde bu sûrelerin, sığınma ve korunma manasına gelen “Muavvizeteyn” sûreler olduğu ifade edilmektedir. Hikâye kurgusunun geleneksel İslâm sanatlarından Hat sanatı ile bütünleştirilmesi, eserin estetik kaygı ve pedagojik hassasiyetler gözetilerek oluşturulması tefsir içerikli çocuk kitapları yazınsal alanında sınırlı ve başarılı bir eser olarak nitelendirilebilir. Sonuç itibarıyla eser okumaya teşvik edici, dinî ve ahlâkî değer kazandırmaya yönelik güzel bir örnek teşkil etmektedir. Eğitimsel ve öğretimsel nitelikleri destekleyici bir kitap olması nedeniyle eğitimcilerin ve ebeveynlerin tercih edebileceği bir kaynaktır.

3.4.8. 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an

Nurdan Damla tarafından yazılan danışmanlığını Mehmet Emin Ay'ın yaptığı kitap 2023 yılında Gülce Çocuk Timaş yayınevi tarafından basılmıştır.³⁹⁴ Kitap 478 sayfadır. Son sayfada kaynakça bulunmaktadır. (Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, 12. baskı, Büyük Peygamberler Tarihi, M. Asım Köksal, Esbâb-ı Nüzûl Fâtîha'dan Nâs'a Kur'an Âyetlerinin İniş Sebepleri, Prof. Dr. Bedreddin Çetiner) Kitabın arka kapağında 9-10 yaşa yönelik olduğuna dair ibare vardır. Yaş aralığının hemen yanında “İçinde Ne Var?” bölümü eklenerek “Kur'an Sevgisi, Kur'an'la Tanışma,

³⁹² Bk. Ece, “Hadisler Bağlamında Hz. Peygamber'in Eğitim ve Öğretim Metodu”, 301-303.

³⁹³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/822; Kurtubî, *el-Câmi 'li-ahkâmi 'l-Kur'an*, 20/201; Beyzâvî, *Envârü 't-tenzîl ve esrârü 't-te'vîl*, 5/348-349.

³⁹⁴ Nurdan Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an* (İstanbul: Gülce Çocuk Timaş, 2023).

Değerler Eğitimi” şeklinde açıklama yer almaktadır. Aynı şekilde kitabın arka kapağında “Sevgili Okur” hitabıyla başlayan Mehmet Emin Ay tarafından yazılmış yazı şöyledir:

“Hayat maceralı bir yarışma gibi karşımızda duruyor. Her etapta ayrı bir engel ve zorluk bizleri bekliyor. Bu uzun maratonda hayal kırıklıkları da var sevinçler de. Kimimiz başarılı olup huzura eriyor bu yolculukta kimimiz yolda kalıp yenilgiyi kabul ediyor. Başarılı olanların olmayanlardan farkı ne? Yolun haritasına sahip olmaları olabilir mi? Bu hayatın da bir haritası var elbette. Engelleri, engebeleri zorlukları gösteren bir kılavuz bu. Hem de çok yakınında! Evinin duvarında asılı belki, belki de kitaplığının üst rafında. Evet, o kılavuzun adı Kur’an Allah’ın kullarına yollarını bulabilmeleri için gönderdiği ayetler. Kur’an-ı Kerim, Allah’ın sana gönderdiği bir pusula aslında. Dünyada ve ahirette mutluluk yolunu gösteren yanılmaz bir pusula. İşte bu pusulayı anlayabilme yolculuğuna katkı sunacak kitap elindeki. 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, bu pusulanın rehberliğinde senin için hazırlandı. Büyüklerinle birlikte okuyabileceğin bir eser çıktı ortaya. Allah’ın sana gönderdiği kılavuzu bir nebze de olsa anlayabilmen için. Her günün Kur’an’la geçsin diye. Seni dünya ve ahirette mutluluğa ulaştıracak bu macerada yolda kaybolma diye...”

Kitabın ön sözüne “Sevgili Büyüklər” hitabı ile Nurdan Damla tarafından şu sözlerle başlamıştır: “Bir çocuk siyeri olan “365 Günde Sevgili Peygamberim” isimli eserimden sonra binlerce mesaj, e posta, bildirim aldım. Okuyucunun ortak arzusu, aynı tarzda çocuklar için bir Kur’an tefsirinin oluşmasıydı.” cümlelerinin devamında çocuklar için Kur’an tefsiri gerekliliğinden bahsetmiştir. Kitapta içindekiler bölümü vardır. Gün gün çeşitli âyetler, Kur’an sırası gözetilmeden tefsir içerikleriyle anlatılmıştır. İlk olarak 1. gün Bakara sûresi 2. âyetin tefsirine yönelik “Kevser Havuzu Kur’an” isimli içerik, 2. gün “Evrende Bir İnci Bismillah”, 3. Gün “Fatiha Teşekkürdür” içeriğinde Fâtiha sûresinin 1-4. âyetleri verilmiş, 4. gün Yasin sûresi 82. âyeti “Ol Dedi, Evren Oluverdi” başlığında, 5. gün Alak sûresi 3-5., Duhan sûresi 2-3. âyetler “Oku Demişti Allah” başlığında ifade edilmiş ve bu şekilde Hz. Adem’den başlanarak peygamber kıssaları sırası takip edilerek içerikler sunulmuştur. Kitapta âyetlerin tefsirlerinden çok nüzûl sebebine ve meallerin aktarımına yer verilmiştir. Mana verilmek istenen kelimeler daire içerisine alınıp bu daireden sayfanın uygun bölümüne ok çıkartılıp açıklama yapılmıştır. Bu açıklamalar dipnot görevi üstlenmiştir. Dolayısıyla bu yöntem kavramsal anlama süreçlerini destekleyerek, çocuğun sözcük dağarcığını ve metnin anlaşılabilirliğini artırmaya yardımcı olmaktadır. (Şekil 3.33) Kitapta sûre veya âyetlere yönelik tefsir topyekûn 478 sayfalık bir kitapta birden verilmiştir. Kitapta yer alan resimlemeler yer yer yoğun ve iç içe geçmiş bir görüntüye sahip olmakla birlikte, bu durum görsel bütünlüğü ve estetik gelişimi sınırlayabilmektedir. 9-10 yaşa hitap ettiği belirtilen bu eserde, verilen çok sayıda başlık ve âyet tefsirleri çocuğun sûrelerden iletilen mesajı kavramasını zorlaştıran bir yapı ortaya koymaktadır. Ancak burada yaş aralığını 9-10 olarak

belirtilmesi ve kitabın öğretici bir amaçla yazılması bahsedilen hususu anlaşılır kılmaktadır. Çalışmamız kısa sûreleri temele aldığı için kitapta kısa sûrelere dair yer alan bölümler belirtilecektir. Kısa özet şeklinde bu bölümler aktarıldıktan sonra kitabın hitap ettiği yaş seviyesine uygunluğu, pedagojik temeller ve tefsir ilmi açısından niteliksel öğeleri değerlendirilecektir.

Fâtiha sûresi “Fatiha Teşekkürdür”³⁹⁵, Alak sûresi “Oku Demişti Allah”³⁹⁶, “Ateşten Çukur”³⁹⁷, Duhâ sûresi “Rabbin Sana Darılmadı”³⁹⁸, İnşirâh sûresi “Her Güçlükte Kolaylık Var”³⁹⁹, Hümeze sûresi “Arkadan Çekiştirenler”⁴⁰⁰, Mâûn sûresi “Bir Yetimin Sevinci”⁴⁰¹, Fîl sûresi “Kâbeye Saldırı-Kuşların Attığı Kurşunlar”⁴⁰², Kevser sûresi “Kevser Bereket Demektir”⁴⁰³, Kâfirûn sûresi “Şımarık Cahiller”⁴⁰⁴, Nasr sûresi “Zafer Doğrularıdır”⁴⁰⁵, Tebbet sûresi “Ona Uzanan Eller”⁴⁰⁶, İhlâs sûresi “Benim Allah’ım Tektir”⁴⁰⁷, Felak sûresi “İki Koruyucu Kalkan”⁴⁰⁸, Nâs sûresi “Allah’a Sığınan Rahat Eder”⁴⁰⁹ bölümleri bulunur..

Fâtiha sûresinin muhtevası 3. gün “Fatiha Teşekkürdür” başlığında aktarılmıştır. Başlıktan önce “Kur’an Ahlakı: Teşekkür Etmeyi Bilmek” ifadeleri yer almaktadır. Sûrenin muhtevasına “Gökyüzü ıslıl ıslıl yıldızlar, parlak gezegenler, göz alıcı güneşlerle süslüydü. Yusuvarlak küreler hiç çarpışmadan, müthiş bir uyum içinde hızla dönüyordu. Bilinmeyen âlemler iç içe dörülö bir gül goncası kadar muhteşemdi. Uzaktan gözükten bir galaksi ise açılmış bir güle benziyordu.” şeklinde devam eden uzunca bir betimlemenin ardından dünya içinde yaşayan birçok canlıdan en özelinin insan olduğı vurgulanmış Allah’ın peygamberleri ve Kur’an aracılığıyla emirlerini bildirdiğı ifade edilmiştir. Devamında “İlk mesaj Fatiha’ydı. O küçültölmüş bir Kur’an’dı. O Kur’an’ın hem önsözü hem de özetiydi. Evren kitabının tefsiriydi. Bütün sırlar onda toplanmıştı. Bu surenin

³⁹⁵ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 12-14.

³⁹⁶ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 16-17.

³⁹⁷ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 439-440.

³⁹⁸ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 250-251.

³⁹⁹ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 275-276.

⁴⁰⁰ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 338-339.

⁴⁰¹ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 349-350.

⁴⁰² Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 467-470.

⁴⁰³ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 471-472.

⁴⁰⁴ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 472-473.

⁴⁰⁵ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 473.

⁴⁰⁶ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 474.

⁴⁰⁷ Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 475.

⁴⁰⁸ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 476-477.

⁴⁰⁹ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 477.

içinde birçok güzellik gizliydi. Zaten Fatiha demek ‘açan, başlatan’ demekti.” şeklinde bilgiler aktarıldıktan sonra 1-4. âyet meali verilmiştir.⁴¹⁰

Betimlemeler, çocuk okuyucunun hayal gücünü ve merak duygusunu harekete geçiren unsurlar olmakla birlikte, sûre muhtevasına temas ederken uzun betimlemelerle başlanması sûreden iletilen mesajın anlaşılmasını geride bırakmaktadır. “Üzerinde her türden canlı yaşıyordu. Burada yaşayanlar arasında neler yoktu ki! Kocaman filler, upuzun zürafalar, haşin bakışlı aslanlar, soğuk duruşlu yılanlar, tavus kuşları, sürmeli gözlü ceylanlar, dört nala koşan atlar, yüzen balinalar, uçan kartallar, minicik kanaryalar, karıncalar ve daha neler neler...” şeklinde bir sayfa devam eden betimlemeler örnek olarak verilebilir.

Şekil 3.32 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an Fâtiha Sûresi

Alak sûresi “Oku Demişti Allah”, “Ateşten Çukur” başlıkları ile verilmiştir. 5. günde yer alan “Oku Demişti Allah” başlığının üst bölümünde “Kur'an Ahlakı: Okumanın ve Öğrenmenin Önemi” yazmaktadır. Hz. Peygamber'in ıssız bir dağ başında, Ramazan ayının son on gününü geçirirken sabaha karşı göz kamaştırıcı, şimşek aydınlığında bir ışıktan sonra Cebrâil'in geldiği aktarılmış ve üç kez “Oku” dedikten sonra

⁴¹⁰ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an, 12-14.

Peygamberimiz'in "Neyi okuyayım?" sorusu üzerine "Melek Kur'an'ın ilk cümlelerini Hz. Peygamber'e öğretmiştir." ifadeleri yer almaktadır. Ardından sûrenin 3-5. âyet mealleri verilmiş ve Duhân sûresi 2-3. âyetler ile Bakara 185. âyete temas edilerek Alak sûresi ile aralarında bağlantı kurulmuştur. Bu bölümde Cebrâil ve sûre kelimeleri daire içine alınarak ok ile sayfanın sağ kenarında açıklanmıştır.⁴¹¹ (Şekil 3.33)

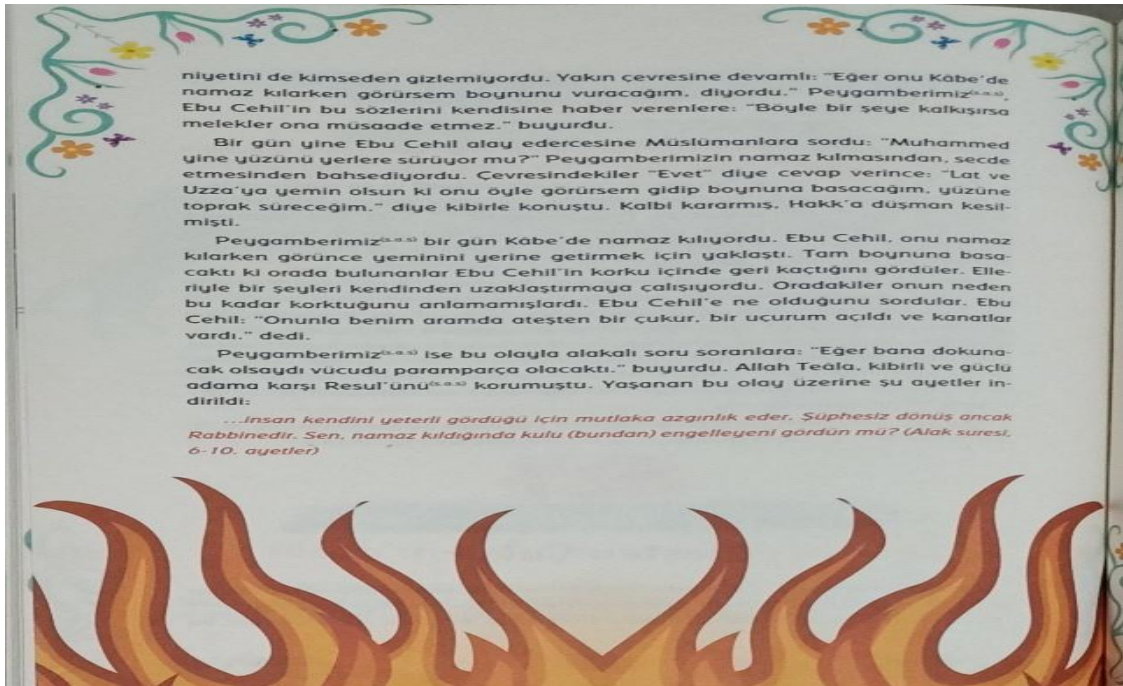
Şekil 3.33 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 16-17

"Ateşten Çukur" başlığı ile sûrenin 6-10. âyetlerinin muhtevasına temas edilmiştir. Başlıktan önce "Kur'an Ahlakı: Allah'a ve Resulü'ne Saygı Göstermek" ilavesi yapılmıştır. Ebu Cehil'in her fırsatta Peygamberimiz'e ve Müslümanlara kırıncı sözler sarfederek namaz kılmalarına engel olmak istemesiyle ilgili açıklamalarla başlayan hikâyede Ebu Cehil'in Hz. Peygamberi Kâbe'de namaz kılarken görürse Lat ve Uzza'ya yemin ederek onun boynuna basacağı ve yüzüne toprak süreceği yeminini etmiştir. Ancak bu yeminini yerine getirmek için gittiğinde korkarak kaçmıştır. Bunu soranlara "Onunla benim aramda ateşten bir çukur, bir uçurum açıldı ve kanatlar vardı." demiştir. Peygamberimiz'e bu durum sorulunca "Eğer bana dokunacak olsaydı vücudu paramparça olacaktı." buyurmuştur ifadeleri yer aldıktan sonra Alak sûresi 6-10. âyetlerin meali verilerek hikâye tamamlanmıştır.⁴¹² Aktarılan içerikteki "ateşten çukur" ibaresini yansıtmaları üzerine sayfanın alt bölümüne ateş çizimlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

⁴¹¹ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an, 16-17.

⁴¹² Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an, 439-440.

(Şekil 3.34) Sûrenin ilgili âyetleri aktarılırken bazı pedagojik hassasiyetlerin göz ardı edildiği düşünülmektedir. 9-10 yaş grubundaki çocukların zihninde melekler, koruyucu ve güzel varlıklar olarak çağrışım yapmaktadır. Ancak “vücudu paramparça olacaktı” ifadesi ile çocuklar, korku ile melekleri bütünleştirebilir. Bu âyetlerin, “Peygamberimiz’in namaz kılmasına engel olmak isteyen Ebû Cehil, birden korkup geri çekildi. Allah, Peygamberimiz’i korumuştur. Koruyucu melekler Peygamberimiz’in etrafını sarmıştı.” gibi ifadelerle anlatılmasının çocuk okuyucuya daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Şekil 3.34 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 440

Duhâ sûresi “Rabbin Sana Darılmadı” başlığı ile verilmiştir. Başlıktan önce “Kur'an Ahlakı: İftira Atmamak” iletisi bulunmaktadır. Hz. Peygamber birkaç gece rahatsızlığından dolayı ibadete ara vermişti. Bunun üzerine fırsat kollayan Ümmü Cemil “Muhammed artık gece ibadetlerine kalkmıyor. Rabbi ona darıldı. Rabbi onu terk etti.” sözleri üzerine “En güzel cevap Allah'tan gelmiştir.” cümleleri belirtildikten sonra Duhâ sûresi 1-3. âyet mealleri verilmiştir.⁴¹³

İnşirâh sûresi 175. günde “Kur'an Ahlakı: Zorluklara Katlanmak” mesajı ile “Her Güçlükte Kolaylık Var” başlığında aktarılmıştır. “Mekke’de çobanlık yapan Süraka Hz. Peygamber’i görünce sevinmiştir. Çünkü onu ölü ya da diri ele geçirene yüz deve ödül

⁴¹³ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an, 250-251.

verilecektir. Bunun üzerine Süraka yüz deve ödülü alabilmek için Peygamberimiz'in izini sürmeye çalışmış ve yaklaşıncı Hz. Peygamber ona beddua ederek düşmesini istemiştir.” ifadelerinden sonra Sürâka'nın daha sonra pişman olup, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olduğu vurgulanmıştır. Allah'ın birçok yer peygamberine yardımcı olduğu kolaylığı en güzel şekilde anlatan sûrenin İnşirâh sûresi olduğu aktarılarak 5-8. âyetlerinin meali verilmiştir.⁴¹⁴

Hümeze sûresi, 234. gün “Kur'an Ahlakı: Gıybet Etmemek” mesajı ile başlayıp “Arkadan Çekiştirenler” başlığında aktarılmıştır. Ümeyye bin Halef, As bin Vâil, Ubeyy bin Halef ve Ahnes bin Şureyk gibi müşriklerin kaş göz işareti yaparak Peygamberimiz'le alay etmesi üzerine Allah'ın Hümeze sûresini gönderdiği ifadeleri yer almaktadır. Ardından Hümeze sûresinin 1-2. âyet mealleri verilmiştir. Hümeze kelimesi daire içine alınarak ok ile sayfanın sağ tarafında açıklanmıştır.⁴¹⁵

Mâûn sûresine 244. gün “Bir Yetimin Sevinci” başlığında temas edilmiştir. Hikâyeye, “Mekkeli putperestler çok şımarıklardı. Onlar için en değerli şey, güç ve paraydı. Cehalet, ırkçılık, ahlaksızlık, yalan, yağmacılık yaygındı. Gösteriş yapmayı çok severlerdi.” sözleriyle başlanmış ve zahiren isim zikredilmese de Ebû Cehil'e atıfla, “Onlardan birisi gösterişi çok severdi.”, “Bu adamın yanında bir yetim kalıyordu.” ifadeleriyle devam etmiş; yetimin hakkını vermeyen Ebû Cehil'in tutumuna Hz. Peygamber'in müdahale etmesiyle yetimin hakkını alması hadisesi isim zikredilmeden aktarılmış ve bu olay üzerine Mâûn sûresinin nâzil olduğu belirtilmiştir.⁴¹⁶

Fîl sûresi 357. gün ve 358. gün “Kâbeye Saldırı-Kuşların Attığı Kurşunlar” başlıklarında aktarılmıştır. Ebrehe'nin yaptırdığı mabede kimsenin gelmemesi üzerine en güçlü fili Mahmud'u da yanına alarak Kâbe'yi yıkmaya gittiği ifade edildikten sonra Kâbe'nin Allah'ın evi olduğunu düşünen Nufeyl adında kumandanın Mahmud'a eğilerek “Çök Mahmud! Geldiğin yere geri dön. Kâbe Allah'ın evidir. Sen onu yıkmamalısın!” bilgileri aktarıldıktan sonra Mahmud'un ters yöne gittiği ve bu sırada gökleri dolduran kırlangıç sürülerinin ağızındaki ve pençelerindeki taşlarla orduyu yere serdiği ifade edilerek Fîl sûresini 1-5. âyet mealleri verilmiştir.⁴¹⁷

⁴¹⁴ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*, 275-276.

⁴¹⁵ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*, 338-339.

⁴¹⁶ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*, 349-350.

⁴¹⁷ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*, 467-470.

Şekil 3.35 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an. Sayfa 470

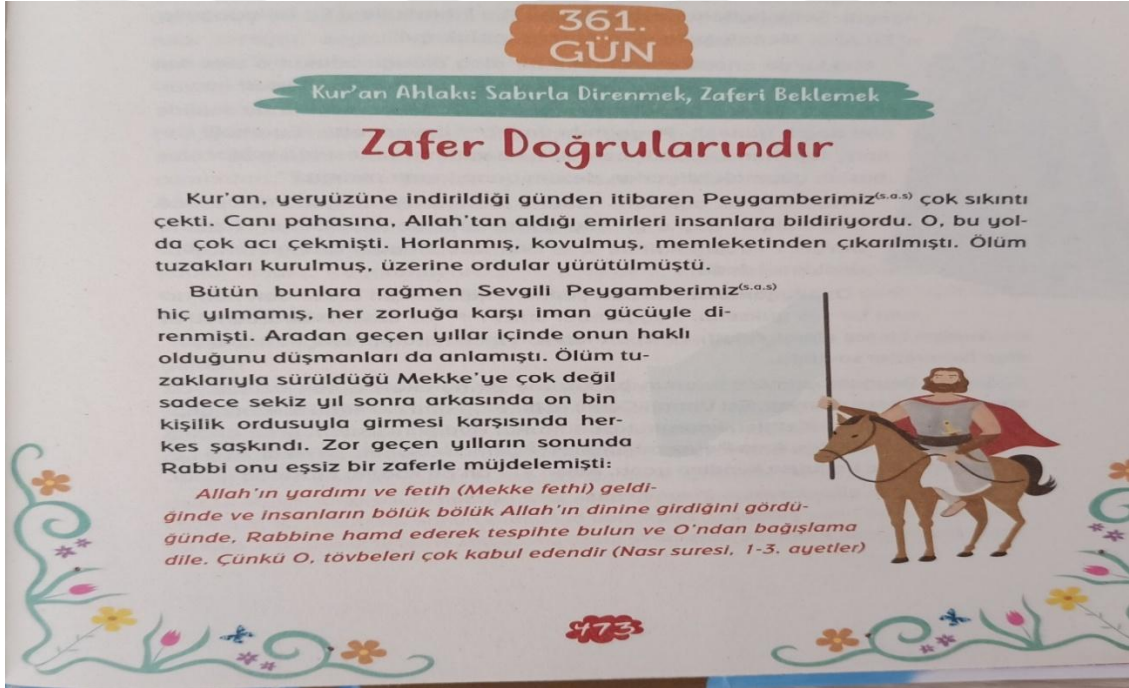
Kevser sûresi 359. gün “Kur'an Ahlakı: Her Zaman Ümitli Olmak” iletişiyle ve “Kevser Bereket Demektir” başlığından aktarılmıştır. Sûre tefsirine Hz. Peygamber'in bir gün As bin Vâil'i Kâbe'nin kapısında görüp selam vermesi ve kalbi kaskatı As bin Vâil'in oradan uzaklaşıp arkadaşlarının yanına gitmesi, arkadaşlarının konuştuğu kimdi sorusu üzerine “Soyu kesik adamla, ebterle konuştum.” diye cevap vermesi ifadeleriyle başlanmıştır. Müslümanlar bunu duyunca çok üzüldü, Peygamberimiz de sabır içinde bekliyordu, Allah elçisini üzmezdi, göklerden cevap geldi ve Kevser sûresi bu olay üzerine indirildi şeklinde açıklamalardan sonra sûrenin 1-3. âyet mealleri verilmiştir.⁴¹⁸

Kâfirûn sûresi 360. gün “Kur'an Ahlakı: Kararlı Olmak” ifadeleri ile dikkat çekerek “Şımarık Cahiller” başlığında sûre muhtevasına temas etmiştir. Sûreye Peygamberimiz'in sevgi çemberi günden güne büyüyordu bunu kırmak isteyen müşrikler farklı teklifle gelmişlerdi ifadeleri ile başlanmıştır. Müşriklerin “Sen bir yıl boyunca bizim putlarımız Lat ve Uzza'ya ibadet et. Biz de bir yıl senin İlah'ına tapalım. Seninle ortak olalım. Senin dinin daha hayırlı ise biz ondan yararlanalım. Yok, bizim dinimiz daha hayırlı ise sen bizimkinden yararlanmış olursun.” demişler ve bunun üzerine Peygamberimiz hüzünlenmiştir. Bir çeşit din değiştirmeydi bu. Cebrâil'in getirdiği sûre onların bu

⁴¹⁸ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an, 471-472.

teklifine cevap niteliğindeydi bilgileri aktarıldıktan sonra sûrenin 1-6. âyetlerinin meali verilmiştir.⁴¹⁹

Nasr sûresi 361. gün “Kur’an Ahlakı: Sabırla Direnmek, Zaferi Beklemek” mesajı ile “Zafer Doğrularındır” başlığında tefsir edilmiştir. Özetle, Kur’an’ın yeryüzüne indirildiği andan itibaren Peygamberimiz’in zorluklar ve sıkıntılar çektiği, canı pahasına İslâm’ı tebliğ ettiği ve memleketinden çıkarıldığı ifade edildikten sonra; Mekke’den sürülmesinden sekiz yıl sonra on bin kişilik ordusuyla Mekke’yi fethetmek üzere Allah’ın müjdesi ve zaferiyle karşılaştığı aktarılmaktadır. Bu anlatımın devamında sûrenin 1-3. âyet mealleri yer almaktadır. Ancak sayfada, İslâm askeri figürü olduğu izlenimi veren görsel, Mekke’yi fethetmek üzere hazır bulunan ashâbın duruşunu ve kimliğini yansıtmaktan uzaktır. Bu durum ilk bakışta dikkati çekmektedir.⁴²⁰

Şekil 3.36 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an. Sayfa 473

Tebbet sûresi 362. gün “Kur’an Ahlakı: Zorluklara Karşı Sabretmek” mesajı doğrultusunda “Ona Uzanan Eller” başlığında tefsir edilmiştir. Sûreye “Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) Safa Tepesi’ndeydi. Şehir halkına sesleniyordu: Ey Fihroğulları! Ey Adıyyoğulları! Ey Abdimenafogulları! Ey Kureyş topluluğu! Ey ahali! Gelin toplanınız. Şimdi ben size şu vadinin arkasında atlılar size baskın yapmak istiyorlar,

⁴¹⁹ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 472-473.

⁴²⁰ Bk. Damla, 365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an, 473.

desem bana inanır mısınız?” ifadeleriyle başlanarak devamında halkın hep bir ağızdan inanırız demesi üzerine Hz. Peygamber’in peygamber olarak gönderildiğini söylemesi üzerine Ebû Leheb’in yerden taş alarak fırlattığı aktarılmıştır. Öz amcası olan Ebû Leheb’in karısı Ümmü Cemil ile Peygamberimiz’e kötülük yapıp geçtiği yollara diken dökmeleri belirtildikten sonra Tebbet sûresinin 1-5. âyet mealleri verilmiştir.⁴²¹

İhlâs sûresi 363. gün “Kur’an Ahlakı: Allah’ın Yaratıcılığını Kavramak” mesajı ve “Benim Allah’ım Tektir” başlığı ile verilmiştir. Necran’dan bir heyet Peygamberimiz’in etrafını sararak ona sorular soruyorlardı. “İçlerinden biri ‘Ya Muhammed’ dedi. Bize Allah’ı anlat. Ona nasıl varlıktır?”, “Bir Yahudi âlimi sözü aldı: ‘Ebu Kasım’ dedi. Allah melekleri nurdan, insanı çamurdan, şeytanı ateşten yarattı. Sen ise bize Allah’ın varlığından haber ver.” şeklinde Allah hakkında sorulan bunca değişik sorudan sonra Hz. Peygamber’i bu sorular rahatsız etti ve onun yardımına İhlâs sûresi ile Cebrâil yetiştirdi cümleleriyle sûreye temas edilmiş ve ardından 1-4. âyetlerin mealleri verilmiştir.⁴²²

Felak sûresi 364. gün “Kur’an Ahlakı: Allah’a Güvenmek” mesajı ve “İki Koruyucu Kalkan” başlığında, Nâs sûresi ise 365. gün “Kur’an Ahlakı: Ayetlerin Yardımıyla Allah’a Sığınmak” mesajı ve “Allah’a Sığınan Rahat Eder” başlığı altında tefsir çalışması yapılmıştır. Felak sûresi ile ilgili bölümde Peygamberimiz’i amcası Ebu Tâlib’in koruduğundan ancak onun bir fani olması sebebiyle her türlü şerden, kötülükten, saldırılardan Allah’ın âyetlerinin koruduğu belirtilmiştir. Daha sonra Peygamberimiz’in ümmetine koruyucu sûreleri öğrettiği bu iki sûrenin Nâs ve Felak olduğu aktarıldıktan sonra insanların, cinlerin, şeytanın şerrinden Allah’a sığınma kapısının bu sûreler olduğundan bahsedilmiştir. Nâs sûresi ile ilgili bölümde Hz. Âişe hakkında bilgi verilerek başlanmıştır. (Hz. Peygamber’in en genç eşi olması, zekası ve kavrayışı, Peygamberimiz’den öğrendiklerini aktarması vb.) Daha sonra Hz. Âişe’nin Peygamberimiz’in yatmadan önce İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okuyup üfleyip bütün vücuduna sıvazladığını söylediği aktarılmış ve Muavvizeteyn (iki koruyucu) sûresi kavramına değinilmiştir. Son olarak Nâs sûresinin 1-6. âyet mealleri verilmiştir.⁴²³

Ortaya koyulan bu eser, her ne kadar çocuklara yönelik tefsir kitabı olarak sunulsa da kitap tetkikimiz neticesinde; doğrudan âyet yorumlarına geçilmeden önce betimsel anlatımlar, nüzûl bilgisi, meal aktarımı ve yer yer tasvirî anlatımlara odaklanıldığı

⁴²¹ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an*, 474.

⁴²² Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an*, 475.

⁴²³ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur’an*, 476-477.

görülmektedir. Fâtiha sûresi ile ilgili bölümde, sûre muhtevasına doğrudan temas edilmeden önce betimleyici anlatımların ön planda olduğu detaylandırılmıştı. Tasvirî anlatım örneği olarak, Nâs sûresinin başlangıcında Hz. Âişe ile ilgili “Sevgili Peygamberimizin en genç eşiydi Hz. Âişe. Zekası, kavrayışı ve hafızasıyla olup biten her şeyi anında ezberliyordu. Efendimizin davranışlarını, sözlerini, ona gelen âyetleri anında kavıyor yeri gelince Müslümanlara bildiriyordu. O, dini de Allah Resûlü’nden doğrudan öğrenme imkanına sahipti. Onu izler, oturuşu, kalkışı, yemek yemesi ve uyumasına varana kadar her hareketine dikkat ederdi...”⁴²⁴ ifadeleri dikkati çekmektedir. Bir diğer husus, nüzul bilgisi verilirken özel isim kullanımının fazla olduğudur. (Örneğin Tebbet sûresinde Hz. Peygamber’in insanlara hitap ettiği sırada saydığı belirtilen topluluk isimleri: Fihroğulları, Adiyyoğulları, Abdimenafogulları.) Yoğun isim kullanımının ilmi zenginlik sunma gayreti taşıdığı kanaatine varsak da çocuğun bilişsel süreçleri göz önünde bulundurulduğunda anlatımın anlaşılabilirliğini engellemekte ve metni okuyucu kitlenin yaş seviyesinin ötesine taşımaktadır. Bu bağlamda, verilen isimlerin sayıca azaltılması ve sûrelerin çocuklara kazandırılacak asıl mesajına odaklanılarak muhtevanın ortaya koyulması, kitabın pedagojik uygunluğunu artıracaktır. Tüm bu bulgulardan hareketle içeriğin hedeflenen yaş grubunun gelişim seviyesinin üzerinde bir dil ve üslupla kaleme alındığını belirtmemiz yerinde olacaktır. Dolayısıyla hayata yakınlık ve çocuğa görelilik ilkesinin ihmal edildiği söylenebilir.

Eserin, sûrelerin ilettiği mesajı çocuk okuyuculara kazandırma noktasında genel kabul görmüş müfessir yorumları ışığında ve pedagojik unsurlara dikkat ederek yeniden gözden geçirilmesi elzemdir. Kitabın mevcut hali 9-10 yaş grubu okuyucularının gelişim dönemlerine kısmen hitap ettiği, içerikteki kavramsal yoğunluk ve metnin aktarılış biçiminin bu yaş grubunun anlama ve anlamlandırma süreçlerinde güçlüklerle yol açabilecek bir potansiyele sahip olduğu ifade edilebilir.⁴²⁵

⁴²⁴ Bk. Damla, *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*, 477.

⁴²⁵ Bk. Sedat Sever, “Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?”, *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007), 43-52.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kur'ân-ı Kerîm, insanın bireysel ve toplumsal hayatını şekillendiren temel öğeleri içermekte ve ona hem dünya hem de ahiret saadeti için yol göstermektedir. Kur'an, toplumu cehaletten kurtaran, eğitimi mekan ve zamanla sınırlı görmeyen, çocuk, genç, kadın, erkek, yaşlı herkesi kapsayan daima gelişimi destekleyen bir yaşam rehberidir. Kur'an'ın ilk nâzil olan âyetlerinde eğitim ve öğretimin ana unsuru olan “oku” ile başlaması ve sonra kaleme vurgu yapılması, bu ilâhî hitabın eğitim ve öğretime ne denli önem verdiğini gözler önüne sermektedir. Eğitim ve öğretimin nitelikli olması toplumları kalkındırdığı gibi bunun tam tersi bir durum ise toplumu çöküşe sürükleyebilir. Bu kapsamda, Kur'an'ın rehberliğinde eğitim ve öğretim materyalleri geliştirme konusu mühim olmakla birlikte, bunlar içerisinde tefsir içerikli çocuk kitapları ayrı bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda, üç bölümden müteşekkil araştırmada, öncelikle çalışmanın konusu, önemi, amacı ve kapsamı belirtilmiş ardından konuyla alakalı literatür değerlendirilmesi sunulmuştur. Ayrıca çalışmamıza zemin oluşturması açısından 7-10 yaş çocuklarının gelişim özelliklerine de bu bölümde değinilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümü olan “İslâm'da Çocuk ve Çocuk Eğitimi” ana başlığında “Kur'an'da Çocuk ve Çocuk Eğitimine İlişkin Âyetler”, “Hz. Peygamber Sünnetinde Çocuk”, “İslâm'da Çocukların Temel Hakları ve Anne Babanın Sorumlulukları”, “İslâm'da Çocukların Anne ve Babaya Karşı Sorumlulukları” başlıklarına yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümünde “Kısa Sûreler Özelinde Tefsir İçerikli Çocuk Kitaplarının Değerlendirilmesi” ana başlığında çocuklara yönelik tefsirin imkanı irdelenmiş ardından kısa sûrelerin muhtevassından ve bu sûrelerin çocuklara kazandırılmasındaki eğitsel değerlerden bahsedilerek, örnekleme dahil edilen kitaplar tahlil edilmiştir.

Bu minvalde, çocuk edebiyatı yazınsal alanında son yıllarda tefsir içerikli çocuk kitaplarının sayısında ve niteliğinde artış olduğu gözlemlenmiştir. İncelediğimiz kitaplar çocukları tefsir ilmiyle tanıştırmaları açısından önemlidir. Ancak kitapların çoğunluğunda yaş seviyelendirmesinin net olarak ifade edilmediği görülmektedir. Muhtemelen çocuk edebiyatı alanındaki bu eserlerin sınırlı sayıda olması sebebiyle yaş seviyelendirmesinin yapılmayarak geniş kitleye hitap edilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu eserlerde yaş gruplandırmalarının yapılması önem arz etmektedir. Eserin istenen başarıyı elde etmesi için hedef kitlenin özelliklerinin iyi tespit edilmesi gerekmektedir.

İncelediğimiz eserlerin çoğunda pedagojik ve yazınsal inceliklere dikkat edildiği, tefsir ilminin verileri ışığında eser ortaya koyulduğu görülmüştür. Ancak tahlilimiz neticesinde bu konuyu göz ardı eden eserlerle de karşılaşmıştır. Çocuklara yönelik tefsirin imkanı ve gerekliliğine çalışmamızda değinmiştik. Kitapları tahlilimiz neticesinde sekiz eserden altısı, literatürdeki çocuklara yönelik tefsir çalışmaları boşluğunu doldurması ve aynı zamanda öğretimi destekleyici materyal işlevi görmeleri açısından takdire şayandır.

İncelediğimiz bu eserlerden “Kur’an Bana Ne Diyor? Oku Diyor”, “Kur’an Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor” eserleri öyküleyici tefsir anlatımıyla çocukların duygularına hitap ederken, “Âyet Âyet Keşfet Bitkiler”, “Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar” etkinlik temelli anlatımıyla çocukları tefsirle buluşturması yönüyle dikkatleri çekmektedir. İncelenen bir diğer eser “Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri” çocuğun oyunla öğrenme doğasına uygun, bulmaca ve kelime oyunları ile eğlenceli ve aktif öğretimi desteklemesi yönüyle; “Arkadaşım Kur’an” eseri çocuk okuyucuyu tefsirle tanıştırtırken, hikâye kurgusunun hat sanatı merkezinde geçmesi, İslâm’ın estetik ve güzellik anlayışını ilim ile buluşturması yönüyle önemlidir.

Neticede, nitelikli bir eğitim ve öğretim için Kur’an’ın emir-yasak ve tavsiyeleri hayata geçirilmelidir. Bu ilâhî hitap çocuk kalplerden ayrı düşünülemeyeceği gibi onların ihtiyacı gözetilerek bu alanda öğretim kaynaklarının tasarlanması gerekir. Özellikle çocukluk döneminde hikâyeler bunun için biçilmiş bir kaftandır. Tüm bu gerekliliklerden ötürü tefsir içerikli çocuk kitaplarının yaygınlaşması, niteliğinin artması ve “Kur’an’ın mesajı küçük yaşlardan itibaren çocuklara nasıl kazandırılmalı?” soruları gündeme taşınmalıdır.

Dijital dünyada olumsuz rol modelin hızla artması, ekran bağımlılığı, akran zorbalığı, itaatsizlik, kanaatsizlik, aşırılık, yanlış dinî yönelimler gibi kötü hasletlerin çoğalması nedeniyle çocuklara örnek olacak şahsiyetlere ihtiyaç hasıl olmaktadır. İşte bu ihtiyaca en güzel cevap verebilecek materyaller arasında yine çocuk kitapları gelmektedir. Bu nedenle tefsir içerikli çocuk kitabı hazırlanırken karakterlerin özellikleri son derece titizlikle kurgulanmalıdır. Bu eserler kurgulanırken çocuğun dinî, ahlâkî ve kültürel gelişimini destekleyecek, yenilikçi öğretim kaynağı olma görevini üstlenecek profesyonel bir çalışmanın ürünü olmalıdır.

Kısacası çocuklara yönelik tefsir çalışmalarının sınırlılıklarının pek çok açıdan ele alınması gerektiğini, bu çalışmaların akademik alanda yaygınlaşmasının ve yapılan çalışmaların artmasının sağlanmasını, hatta İlahiyat fakültelerinin müfredatına yeni ve

uygulamalı bir ders olarak çocuklara yönelik tefsir çalışmalarının eklenmesinin imkânının tartışılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ebeveyn ve eğitimcilerin gönül rahatlığıyla tercih edebileceği nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin telifine devam edilmesi ve bu tefsir içerikli kitapların Türkçe dil becerilerini desteklemek amacıyla öğretim aracı olarak kullanılması önemli bir ihtiyaca cevap verecektir.

KAYNAKLAR

- Aba, Veli. “Allah Resûlü’nün Yol Arkadaşları: Geleceğin Mimarları Çocuk Sahabiler”. *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk*. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2021.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnaût - Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1416/1995.
- Akakuş Akgün, Ayşegül. *Bulmacalarla Öğreniyorum Namaz Sureleri*. İstanbul: Çelik Yayınevi, 1. Basım, 2023.
- Akbaş, Ahmet. “Kur’ân-ı Kerîm’de Bir Mutluluk İfadesi Olarak ‘Kurratu ‘Ayn’ Terkibi”. *Artuklu Akademi* 2/1 (2015), 1-19.
- Apak, Âdem. *Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) Etrafındaki Çocuklar ve Gençler*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Arpacı, İbrahim- Çelem, Sema. *Kur’ân Bana Ne Diyor? Oku Diyor*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Arpacı, İbrahim- Çelem, Sema. *Kur’ân Bana Ne Diyor? Yaşa Diyor*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Arslanoğlu, İbrahim. *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2016.
- Aslan, Canan. “Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri”. *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007.
- Aydın, Mehmet Zeki. “Müslüman Ailede Çocuk ve Çocuk Eğitiminde Sorumluluklar”. *Çocuk ve Medeniyet* 6/12 (2021).
- Azkian Nur, Zulfî- Sulthoni, Akhmad. “Concepts and Methods of Tadabbur al-Qur’an for Early Childhood: A Review of the Book Tadabbur al-Qur’an for Kids”. *Jurnal Ilmu Agama: Mengkaji Doktrin, Pemikiran, dan Fenomena Agama* 25/2 (06 Aralık 2024), 209-223. <https://doi.org/10.19109/jia.v25i2.24332>
- Bardakoğlu, Ali. “Hidâne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/461-471. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî. *Envârü’l-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl*. thk. Muhammed Abdurrahmân el-Mar‘aşlî. Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1418.

- Bilgiz, Musa. “Kur’ân’ı Anlamaya Dair”. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2020), 611-655. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.671688>
- Birişik, Abdulhamit. “Tebbet Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 40. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Birişik, Abdulhamit. “Tîn Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/189-190. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim. *el-Edebü’l-müfred*. ed. Muhammed Fuâd Abdüllbâkî. Beyrut: Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 3. Basım, 1989.
- Canan, İbrahim. *Allah’ın Çocuklara Verdiği Haklar Haksız Değilim*. İzmir: Gül Yurdu Yayınları, 2010.
- Canan, İbrahim. “Enes b. Mâlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/234-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Canan, İbrahim. “İslâm’da Çocuk Hakları”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1995), 7-22.
- Canan, İbrahim. “Kur’ân’da Çocukla İlgili Meseleler”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1988).
- Çağrııcı, Mustafa. “Ana Baba (Ebeveyn)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/103-105. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Çağrııcı, Mustafa. “Fîl Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (2018), 51-93.
- Çetin, Metin. “Tekâsür Sûresi Üzerine Bazı Mülâhazalar”. *Van İlahiyat Dergisi* 10/17 (31 Aralık 2022), 69-92. <https://doi.org/10.54893/vanid.1178296>
- Çırak, Sümeyya. *Çocuklarda Kur’an ve Tefsir Eğitimi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Çiçek, Seher- Dilekçi, Atilla. “Kelime Öğretimi Yöntem ve Teknikleri”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 26 (21 Şubat 2022), 284-299. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1073911>
- Çimen Balaban, Ayfer. *Yeni Başlayanlar İçin Minyatür Sanatı*. İstanbul: İnkılâb Yayınları, 2. Basım, 2022.

- Damla, Nurdan. *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*. İstanbul: Gülce Çocuk Timaş, 2. Basım, 2023.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *es-Sünen*. thk. Beyân Hâşim b. Abdullah es-Sindî el Alevî. Beyrut: Dâru'l-Beşâir el-İslâmiyye, 1416.
- Demir, Recep. "Çocuk Yetiştirmede İslami Yaklaşım". *Kur'an ve Sünnet Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2024), 52-71.
- Demirci, Muhsin. *Lokman Sûresi ve Ahlâki Öğütler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 3. Basım, 2012.
- Demirdöğen, Melek- Farsakoğlu Eroğlu, Ayşe. "İslami Çocuk Edebiyatı". *Turkish Studies- Language and Literature* 16/1 (2021), 185-206. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.49323>
- Dinçer, Fatma. "Lokmân Sûresi Bağlamında Hz. Lokmân'ın Nasihatlerinin Çocuk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *Eren Dergisi* 2/2 (2023), 70-79.
- Duran, Erol- Bitir, Tufan. "Bulmaca Tekniği ile Kelime Öğretimi". *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi* 2/2 (2018).
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût Muhammed Kâmil Karâlî. Dimaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- Ece, Abdurrahman. "Hadisler Bağlamında Hz. Peygamber'in Eğitim ve Öğretim Metodu". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/10 (2019), 291-314. <https://doi.org/10.29228/k7auifd.10.11>
- Ergül, Cevriye vd. "Etkileşimli Kitap Okuma: Dil ve Erken Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Bir Yöntem". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.246307>
- Eroğlu, Muhammed. "Asr Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Erzurûmî, İbrâhim Hakkı. *Mârifetnâme*. çev. Faruk Meyan. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1999.
- Ezber, Süleyman. *Arkadaşım Kur'an*. İstanbul: Çelik Yayınevi, 1. Basım, 2023.
- Gül, Mehmet Nezir. *Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Basım, 2023.
- Gürel, Ramazan. "Hz. Peygamber'in (s.a.) Eğitim Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metotlar". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (2015).

- Gürman, Ceyda. *Kur'ân'ın Nüzûlü ve Kadr Sûresi Tefsiri*. Fecr Yayın Grubu, 1. Basım, 2024. <https://doi.org/10.70458/fcr.9786256123809>
- Hökelekli, Hayati. *İslam Psikolojisi Yazıları*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 1. Basım, 2009.
- Işık, Emin. “Alak Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/333-334. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Işık, Emin. “Duhâ Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Işık, Emin. “Fâtîha Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 12. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Işık, Emin. “Felak Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 12. TDV Yayınları, 1995.
- Işık, Emin. “Hümeze Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl ed-Dımaşkî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. thk. Sâmi bin Muhammed es-Selâme. Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdr, 3. Basım, 1414.
- İlhan, Elif. *Etkileşimli Kitap Okuma Programının İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Temel Dil Becerilerine Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- İsfahânî, Râgıb. *Mutluluğun Kazanılması Tafsili'n-Neşeteyn ve Tahsilüs's-Saadeteyn*. çev. Mustafa Solmaz. İstanbul: Sufi Kitap Yayınları, 4. Basım, 2022.
- Kabakcı, Ersin. “Çocuk-Merkezli Kur'an Meali Yazımı Mümkün mü? The Meaning of the Holy Qur'ân for School Children Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2023), 103-138. <https://doi.org/10.14395/hid.1251993>
- Kalın, Faiz. “Asr Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Evrenselliği”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (01 Ocak 2018), 1-21. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.388561>
- Kandemir, Mehmet Yaşar. “Günümüzde Çocuk Sorunları ve Dinin Yaklaşımı (Sorunsuz

- Çocuk Yetiştirmenin Yolu ve Dinî Çocuk Kitapları). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kanik, İsa. “Çocukların Eğitim ve Terbiyesinde Kur’ânî İlkelerin Yeri ve Önemi”. 14. *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu “İslâm ve Çocuk” Tebliğler Kitabı*. 34. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2020. https://ilahiyyat.harran.edu.tr/assets/uploads/other/files/ilahiyyat/files/14._Uluslararası%C4%B1_Mevlid-i_Neb%C3%AE_Sempozyumu%283%29.pdf
- Karacelil, Süleyman. “Yakın Dönem Çocuk Edebiyatında Hz.Peygamber’in Hayatına Dair Çalışmaların Mahiyeti”. *Türkiyede Siret Yazıcılığı Siret Sempozyumu 1*. 498-520. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012.
- Karakaya, Zeki. “Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/4 (2006), 23-37.
- Karaman vd., Hayreddin. *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Kartal, Mehmet Göksel. *Kur’an’a Göre Çocuk Eğitim Sürecinde Ahlaki Gelişim Lokman Suresi Özelinde*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kaya, Meryem Zeynep. *Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meal ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği*. Gaziantep Üniversitesi, 2023.
- Kılınç, Merve. *Tefsir Metinlerini Çocuklara Anlatma Yöntemi “Hz. İbrahim Özelinde”*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Koç, Ahmet. “Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/17 (2008), 146-176.
- Koç, Mustafa. “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (2004), 231-238.
- Koçak, Şemseddin- Dönmez, Süleyman. “Kutadgu Bilig’de Çocuk Eğitimi”. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6/15 (08 Mayıs 2018), 145-192. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.375063>
- Koçyiğit, Hikmet. “Çocuklar İçin Tefsir Yazımı”. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 16 (29 Aralık 2020), 445-476. <https://doi.org/10.16947/fsmia.849258>
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi‘ li-ahkâmi’l-Kur’ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî- İbrâhîm Atfîş. 20 Cilt. Kâhire: Dârü’l-Kütübî’l-Mısriyye, 2. Basım, 1384/1964.

- Martı, Huriye (ed.). *Hadislerle Aile*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Matroudi, Al-Zahraa Abd al-Rahman. “Mukaddimât fî tefsîri'l-Kur'ân li't-tıfl”. *Arap İslâm ve Şeriat Araştırmaları Dergisi* 7/22 (01 Ocak 2023), 165-190. <https://doi.org/10.21608/jasis.2023.276527>
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. çev. Bekir Topaloğlu. 17 Cilt. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.
- Menekşe, Ömer- İsmail Derin (ed.). *Kur'an'dan Öğütler*. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2011.
- Mevdûdî, Ebü'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. 7 Cilt. İnsan Yayınları, 2005.
- Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2015.
- Müftüoğlu, Ömer. *Bugünün Müslümanının Kur'an'la İletişimi*. Ankara: OTTO, Ankamat Matbaacılık/Ostim Ankara., 2012.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim İbnu'l-Haccac. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Dâru İhyâü'l-Kütübi'l-Arabiyye-Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1991.
- Nacar, Bilge. *Çocuk Hikâyelerinde Din Eğitimi (Kemalettin Tuğcu ve M. Yaşar Kandemir Örnekleri)*, 2008.
- Nesefî, Ebü'l-Berakât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. thk. Yûsuf Ali Büdeyvi. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib, 1419/1998.
- Oflaz, Abdulhalim. “Çocuk Eğitimi/Terbiyesi'nde Nebvî Metod”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (2017), 287-306.
- Okumuşlar, Muhiddin. “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (2006), 237-252.
- Oruç, Ayşe Betül. “Kur'an'da Zikredilen Örnek Şahsiyetlerin Çocukluk Dönemlerinde Öne Çıkan Temalar”. *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu Peygamberimiz ve Çocuk*. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2021.
- Öcal, Mustafa. “Hz. Peygamber (s.a.v)'in Çocuk Eğitimindeki Metodu”. *Hz. Muhammed ve Gençlik*. 73-78. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Öz, Ayhan. “Çocukluk Tarihinde İslam'ın Etkisi”. *Uluslararası Mevlid-i Nebi*

- Sempozyumu: Peygamberimiz ve Çocuk*. 259. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Özkan, Burcu. “Çocuklar için Felsefe Neden Önemlidir?” *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi* 4/1 (26 Nisan 2020), 49-61. <https://doi.org/10.32960/uead.696440>
- Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fî garîbi 'l-Kur'ân*. Nizar Mustafa el-Baz Kütüphanesi, ts.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *et-Tefsîru'l-kebîr, Mefâtihu'l-gayb*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 3. Basım, 1420.
- Saçlı, Merve. “İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhar Olmuş İki Nimet”. *Mecmua* 10 (30 Eylül 2020), 216-239. <https://doi.org/10.32579/mecmua.792508>
- Sağlam, İsmail. “Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 167-190.
- Sağlam, Mehmet- Aral, Neriman. “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”. *Çocuk ve Medeniyet* 1/2 (2016), 43-56.
- Selçuk, Ziya. *Kırk Kere Söyledim*. İstanbul: Kronik, 1. Basım, 2022.
- Sever, Sedat. “Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?” *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007.
- Subaşı, Necdet. *Frenk Hayatının Gecesinde Dinî Sosyaliteler*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 1. Basım, 2014.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir. *el-Câmi'u's-sagîr*. çev. Seyit Avcı. Konya: Serhat Kitabevi, 2014.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir. *ed-Dürri'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*. çev. Hüseyin Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012.
- Şengül, İdris. “Tekâsür Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 40. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Şentürk, Habil. “Dinî Gelişim Psikolojisi”. *Diyanet İlmi Dergi* 31/4 (1995), 63-82.
- Şimşek, Eyüp. “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 207-220.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî et-Türkî. Kahire: Dâru Hecer, 2001/1422.
- Teza, Ahmad vd. “Concepts and Methods of Story telling Al-Qur'an Stories for Early Childhood: A Study of the Book of Kisah Kota-Kota Dalam al-Qur'an by Rani

- Yulianty”. *Jurnal Ilmu Agama: Mengkaji Doktrin, Pemikiran, dan Fenomena Agama* 25/2 (06 Aralık 2024), 234-248. <https://doi.org/10.19109/jia.v25i2.24309>
- Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. İbrâhîm Utve Avd. Mustafa el-Bâz el-Halî Kütüphanesi, 2. Basım, 1395/1975.
- Tok, Fatih- Azimi, Enayatullah. “Kısa Sûreler Arasındaki Münâsebet Üzerine Bir İnceleme: Tedrîcî Nüzûl Tevhîdî Mana”. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/1 (2020), 171-200.
- Tunç, Aynur İlhan. “Çocuklarla Felsefe”. *Çocuk ve Medeniyet* 2/4 (2017), 71-90.
- Turan, İbrahim. “Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35/35 (2013), 71-104. <https://doi.org/10.17120/omuifd.13295>
- Uyanık, Sena. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sûrelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Uyar, Gülgün. “Ümmü Cemil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Varlı, Abdussamet. “Kur'an'da Peygamberler Örneğinde Ailede Anne-Baba ve Çocukların Hukuku”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.792169>
- Yalçın, Fatih vd. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. ed. Tacettin Şimşek. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Yaşar, Mehmet. “Duhâ ve İnşirâh Sûrelerinde Hz. Peygamber'e Dönük Hitapların İzdüşümleri”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 9/1 (21 Haziran 2024), 29-59. <https://doi.org/10.20486/imad.1376095>
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “İnşirâh Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 22. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Kureyş Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/444-445. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Nâs Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul, 2006.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Nasr Sûresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Yavuz, Emine. “Asr Sûresinin Bağlamında Zaman Yönetimi”. *Tafsir* 4/2 (2024), 117-127.

- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 29. Basım, 2006.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Zehreveyn, ts.
- Yıldırım, Nurcan. *Âyet Âyet Keşfet Bitkiler*. İstanbul: Multibem Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Yıldırım, Nurcan. *Âyet Âyet Keşfet Hayvanlar*. İstanbul: Multibem Yayınları, 2. Basım, 2023.
- Yıldız, Esranur. *Çocuklar İçin Hazırlanan Kur'an/Tefsir Çalışmalarının Değerlendirilmesi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Yılmaz, Ahmet. *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Yüksel, Ayşe Şule vd. *Bilimsel Araştırma Okuryazarlığı ve Akademik Yazma Kursu Eğitim Notları El Kitabı*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2024.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vil'*. thk. Mustafa Hüseyin Ahmed. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-'Arabiyy, 1407/1987.
- Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh. *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an*. thk. Ebü'l Fazıl. Kahire: Darü'l Hadis, 1427/2006.
- "Çocukça 24. Bölüm- Kur'an Oku Diyor 1- Fil Suresi". *YouTube Diyanet Çocuk*. Yayın Tarihi 16 Mayıs 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=Yrfr3C5Onyw&t=2s>
- "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi 4-8. Sınıf Öğretim Programı". Millî Eğitim Bakanlığı, 2024.
- "Diyanet Çocuklar İçin Engelleri Kaldırdı". *YouTube Diyanet TV*. Yayın Tarihi 11 Mart 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=R997renV8FQ>
- "İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı". Millî Eğitim Bakanlığı, 2024.
- "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin". Millî Eğitim Bakanlığı, 2025. <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari>
- "Yazarlar ve Eserleri 2. Bölüm-İbrahim Arpacı". *YouTube TDV Medya*. Yayın Tarihi 28 Ocak 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=fJsc-1qypCo>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Duygu UÇAR

Eğitim Durumu

Lisans : Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, *Sınıf Öğretmenliği*, 2014
Atatürk Üniversitesi, *İlahiyat*, 2022

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, *Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı*, 2025

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Millî Eğitim Bakanlığı, *Sınıf Öğretmeni*, Halen

Yayın Listesi

Sempozyum Bildirisi “*Şükür Kavramı Bağlamında Kureyş Sûresinin Muhtevasının Değerlendirilmesi*” 10. Hitit Öğrenci Kongresi, 16-19 Mayıs 2024

Mesleki Belge/

Sertifika

MEB “*Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Öğretim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğitici Eğitimi*”

Çek Cumhuriyeti/ Prag Erasmus+School Education Accreditation Project “*Eğitimde Teknoloji Kullanımı Kursu*”

Mudanya Üniversitesi “*Temel Drama Eğitimi*”

Biruni Üniversitesi “*Erken Çocukluk Edebiyatı Yazarlık Atölyesi*”

TÜBİTAK 4008 “*Kapsayıcı Kitaplardan Kapsayıcı Topluma Projesi*” Katılımcı

TÜBİTAK 4005 “*Afet Eğitiminde Yenilikçi Bir Yaklaşım-Disiplinler arası Afet Eğitimi Projesi*” Katılımcı